E. LOVINESCU

COSTACHE NEGRUZZI

— VIAȚA ȘI OPERA LUI —

EDIȚIA III

EDITURA CASEI ȘCOALELOR

dacoromanica.ro

Ediția a treia a acestei monografii apare prelucrată, sub raportul formei și al unor cercetări de amănunt făcute dela 1924 încoace, adică dela data apariției ediției a II.

E. LOVINESCU

Septembrie 1940.

dacoromanica.ro

I.

VIAȚA LUI COSTACHE NEGRUZZI

dacoromanica.ro

I.

VIAŢA LUI COSTACHE NEGRUZZI

—▬—

Ca şi la alţi scriitori români, ca la Grigore Alexandrescu de pilda, nu cunoaştem data naşterii lui Costache Negruzzi; nici un act, nici o însemnare pe vre-un ceaslov nu o fixează. S'ar părea, totuşi, că a fost 1808, dupa cum ne arata Iacob Negruzzi în comunicarea făcută Academiei Române [1]), întemeindu-se atât pe tradiţia orală, cât şi pe faptul ca bunicul sau, Dinu, a intrat în stăpânirea moşiei Trifeştii-Vechi, primită ca zestre, în 1807, când s'a cununat cu Sofia Hermeziu, fiica Logofătului Dreptaţii Iorgu Hermeziu. După un an dela căsătorie s'a născut Constantin; data naşterii n'ar putea fi, deci, de cât 1808 [2]).

---

1) *Inceputurile literare ale lui Constantin Negruzzi* de Iacob Negruzzi, extras din *Analele Academiei Române*. Seria II. Tom. XXXII, 1909. In scrisoarea-notiţă biografică, de care se serveşte N. Racoviţa pentru conferinţa sa, ţinută la Craiova 1 Martie 1886. (*Convorbiri literare*, 1 Iulie 1886, t. XX), Iacob Negruzzi nu se hotăreşte între 1807 şi 1808. Tot aşa, de pildă, pe unul din manuscrisele lui *Memnon* găsim „anul 1823 Sept. 25 în Iaşi, 16 *ani*", — ceeace ar fixà ca an al naşterii anul 1807.

2) Controversa asupra datei exacte a naşterii lui Negruzzi nu s'a rezolvat nici până astăzi (1940), adică 27 de ani dela apariţia ediţiei I a acestei monografii (1913). Ea se poate urmări şi în introducerea ediţiei lui C. Negruzzi a d-nei V. Ghiaciciu apărută la

dacoromanica.ro

După *Arhondologia Moldovei* a puțin vrednicului de crezare Paharnic Constantin Sion, neamul Negruților, neam de răzeși, ar fi de loc din Ireavca. Unul dintre dânșii, Vasile Negruți, însurându-se cu fata unui razeș din județul Putna, și așezându-se în podgoriile Odobeștilor, la Pătăști, a avut patru feciori. Pe vremea aceea Constantin Balș Ciuntu, dela Trifești, doria să aibă pe lângă dânsul doi baeți de boernaș. Socrul lui Sion, Toma Stamatin, vecin cu Vasile Negruți prin viile dela Odobești, și cu Balș, prin moșia Ruptura, se gândi la feciorii mazilului, care știau și carte. Mai de voe, mai de nevoe, el aduse la Trifești pe Dinu și pe Gheorghe. Puși la învățătura sub îngrijirea vătavului de curte, Dinu fu orânduit cafegiu, iar Gheorghe sofragiu. In acest chip, după câțiva ani, Dinu se ridica la treapta de logofat de casă, iar după vre-o zece ani, în anul 1807, se însoara cu Sofia Hermeziu, care, de altminteri, nu trai decat puțin după nașterea unicului sau fiu, Constantin [1]).

Scrisul român , Cra ov , 1937, d.n care re ese ca exista și un e argumente nedecizive pentru a fixa data nașteri la 1809. Mai udată ar putea parea marturia semnată de S. Catargi, Teodor Balș, G. Asachi, Grigore Cuza, vornic, Meriacri spatar, care atesta a vornicul C st he N gruzz s'ar fi nascut la 17 Aprilie 1800 (riginalul în poses a Gen ralului Mih il Negruzzi a fost publi at în facsimile de V. Ghiacioiu *op. cit.* p. 12). Acest cert ficat fa.a dată, nu poate constitui în realit te o dovada, întrucât, p re un act de complezența e b rat pentru nu se știe ce scop.

1) După D. Oct. G. Lecca (*Familiile boerești române*, p. 362) sp.ța familiei Negruzzi — numită pe atunci Neniul — se ridi a până în veacul a XVII, când trăia Neniul Logofat Mare sub Vasile Lupu.

Gh. Ghibanescu a publicat un art.col în Butetinul *Ion Neculcea* al Muzeului municipal Iași (fasc. II p. 321) intitulat *Familia Negruzzi*, în care e reprodus arborele genealogic al famliei redactat de însuși C. Negruzzi înainte de 1840 și pastrat de Iacob Negruzzi, arbore reluat de Oct. George Lecca în lucrarea sa. Il reproducem și noi ca simplu element de curiozitate:

dacoromanica.ro

Prin nevastă, Dinu ajunse în stăpânirea a jumătate din moșia Trifești, din ținutul Iașilor, iar Constantin Balș, ce-l iubia ca un tată, îl umplu de binefaceri [1]). Instarindu-se, fu ridicat, sub Scarlat-Vodă, la rangul de paharnic [2]).

Dinu Negruți, dupa spusa biografiei anonime a lui Cos-

---

1. Neniul, Log făt mare
| 7169 după hrisovul lui Vasile Vodă
2. Gavrilaș Neniul 2 logofăt 7175 după hrisovul
| lui Iliaș Alexandru Vodă
3. Ianachi poreclit *Negruț*.
|
4. Vasile N gruț cum arată cartea de giudecată cu monastirea Ocnei în 1811 Oct. 28 pentru moșia Șarauți dela Hotin.

5. Dinu paharnic — Darnca — Gheorghe aga — Manolachi — Ruxandra — Ianachi spătar

6. Costachi — Smaranda — Niculai — Anica — Ianacachi — Elena — Catinca',

Ghibanescu dovedește apoi că familia Negruzzi nu se înrudește cu Neniuleștii din veacul al XVII; stabilește și alte erori de filiație ale arborelui dar spulberă și versiunea lui C. Sion din *Arhondologia Moldovei*, reprodusă mai sus.

1) In „dieata" din 30 Ghenar 1822 a Logofătului Constantin Balș, Paharnicul Dinul Negruț și Sardarul Gheorghe sunt numiți ca epitropi ai copiilor raposatului „pentru că i-am crescut din mica lor copilarie și osebit la toate trebile casei mele s'au arătat cu durere și silință spre odihna mea, dar și toată știința pentru toate socotelile și pricinile casei au". Lui Dinu i-a lăsat chiar 3.000 de lei, iar lui Gheorghe 2.000 (*Uricariul, XI*, p 337 și următoarele).

2) Pe timpul ocupației rusești (1806—12) Dinu e *vel Clucer*. Cf. *Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupația rusească dela 1806—1812* de R. Rosetti, *Anal. Acad. Rom.* volumul XXXIII, p. 62.

dacoromanica.ro

tache Negruzzi, din *Albina Carpaţilor* [1]), era un om vesel, iubitor de petreceri. Prietenii lui îl întâmpinau chiar cu nişte versuri destul de răspândite în acele vremi :

Lasa-ţi, nene Dinule,
Lasă-ţi veseliile,
Lasa-ţi draganelele
Ca ţi-au trecut vremile, etc.

El pare a fi fost un om destul de luminat şi deştept. Carte începuse să înveţe încă de pe când era la Păţăşti ; în casa boerului Balş nu făcu decât să urmeze drumul început. Despre gustul lui de citit, despre iubirea lui pentru literatura naţională avem mărturii şi mai sigure din cunoscutul articol al lui Costache Negruzzi : „Tatăl meu, scria el [2]), era unul din Românii aceştia (iubitori de carte românească. Nu ieşea nici un calendar care să nu-l aiba el întâi, nici o carte bisericească care să n'o cumpere. nici o traducţie care sa nu pue sa i-o prescrie".

Iată, în adevar, ce se găsea în biblioteca — adică într'o ladă din corid r — a acestui boer iubitor de slovă românească :

Vieţile Sfinţilor din toate lunile.
Moartea lui Avel (poem de Gessner) [3]).
Numa Pompiliu s (Romanţ de Florian) [4]).

1) Din Ianuarie 1887. Republicata în *Conv. lit.*, 1 Iulie 1886, tom. XX, p. 313. Dinu e trecut aci cu rangul de *postelnic*. Pe timpul revoluţiei dela 1821 e a spatar.

2) C. Negruzzi, *Opere complete*, ed. „Minerva", I p. 4.

3) Traducerea *Morţii lui Avel* a lui Beldiman după poemul *Der Tod Abels* al lui Gessner (1758) datează din 1808. Academia Română are doua copii dupa aceasta traducere manuscrisă, una din 1821 a lui I n anagnostul şi alta a lui Matei Gane din 1813—14 (Mss. No. 552, 553). Tiparirea acestei traduceri nu s'a făcut, decât în 1818 în tipografia lui Karkalechi (cf. G. Bogdan-Duică, articolul : *Salomon Gessner în literatura româna*, în *Convorbiri literare* pe 1901, tom. XXXV, p. 162). Despre Beld'man a se vedeà, în genere, articolul lui Tanoviceanu. *Arhiva*, v. IX, p. 165.

4) *„Istoria lui Numa Pompilie, al doilea craiu al Romei. Talma-*

dacoromanica.ro

Patimile Domnului Nostru în versuri.

Istoria lui Arghir și a pre-frumoasei Elena [1]).

Despre începutul Românilor de Petru Maior.

Floarea darurilor [2]).

Intâmplările Franțezilor și întoarcera lor dela Moscova.

Talmudul jidovesc.

MANUSCRISE

Letopisețul lui Nicolai Costin.

Cavalerii Lebedei (Romanț de M-me Genlis) [3]).

Inconjurarea cetății Roșela. (Romanț, idem) [4])

Lentor, tragedie în versuri [5]).

Sapor (idem) [6]).

Matilda (Romant de M-me Cottin) [7]).

---

cita în limba franțozeasca de Dumnealui Postelnicul Alexandru Beldiman" tiparită la 1820.

1) *Istoria pré frumosului Arghir și a pré frumoasei Elena. Adecă: O închipuire subt care se înțelege luarea țării Ardealului prin Traian Kesariul României,* I. Bărac, Sibiu, 1801 ; ed. II Brașov, 1809 ; ed. III, 1812.

2) *„Floarea darurilor"*, Snagov 1700. E o colecție de sfaturi morale după un text grecesc scos din opera italiană *Fior di virtù.*

3) *Les chevaliers du Cygne, ou la cour de Charlemagne* (1795) de doamna de Genlis.

4) *Le siège de la Rochelle ou le malheur de la conscience* (1808) de d-na de Genlis.

Opera circula în manuscris. O traducere ne-a dat-o A. Poenaru abia în 1852.

5) *Lentor* erà socotită ca a lui Beldiman (cf. articolul lui I. Tanovicearu în *Arhiva,* v. IX, p. 165). G. Bogdan-Duică într'un articol *„Costache Conachi și Tragedia lui Lentor"*, în *Viața Românească,* 1906 Noembrie, arată că traducerea acestei tragedii trebue atribuita lui *Conachi.*

6) Cf. ms. 531, Acad. Rom. Al. Beldiman *„Tragedia lui Sapor"*. Traducerea în versuri în 5 acte.

7) Poate că acest roman nu erà decât traducerea în manuscris a

dacoromanica.ro

Manon Lesco romanţ.

Tarlo, sau străinii în Elveţia, idem.

Zelmis şi Elvira, idem.

Cugetări de Oxenstiern, etc. etc.

Toate aceste carţi, împreună cu multe altele, s'au pierdut apoi în bejănia anului 1821 [1]).

---

romanului *Mathilde ou Memoires tirés de l'histoire des croisades* (1808) a d-nei C ttin, fa ta de Costache Conachi, ce aveà sa apara de sub tipar mult mai tarziu în 1841 la Cantora Foaiei sateşti. Cf. G. Bogdan-Duica, *L g fatul Costache Conachi* în *Convorbiri literare*, XXXVII (1903), p. 364.

1) Nu putem şti cu siguranţă dacă nu s'a încercat şi Dinu Negruzzi în literatura. In M . 20 al Academiei, intr'un in f lio ce cuprinde ...„*Pribegire lui C pidon la pustietaţ*", poem în 7 parţi de spatarul Enaca hi Gane, se găseşte pe pag. 2 urmatoarele versuri :

Catre cetitoriu !

Ieu pe a a e tui soare ş'a stăpânu nopţu luna
Supt a Mold vii orizon vazând mai întaiu lumină
Nu mai puţin stralucire a doi luceferi ce sânt,
Pentru zi şi p ntru noapte vestitorii pe pamânt,
(A a cărora p nite drum, pe globul cel ceresc,
Doa zeci şi patru ciasuri este rânduit firesc)
Crescând a me cunoştinţa, am luat apoi aminte
La a starii cei lumeşti prifaceri necontenite.
Am patruns cu ochii minţi pân'la obârşie lor.
Am aflat deşartăciune că este a lor izvor ;
Când un prilej cautam ca sa fac o disp.tire
In zugravire vieţii, prin a vremii mijlocire.
Elin.asca deşteptare, aducând valuri cumplite
Au asvârlit şi pe mine întru o săngurătate :
Găsindu-sa vr'o greşală, aceia va fi ertata,
Ne având eu dobândita ecsperienţia toată.

Mai jos subscris :

Negruţ Căminar.

1825 Aprilie 30, în satul Ciumuleştii.

dacoromanica.ro

Crescut de un astfel de părinte, iubitor de învățătură, era firesc ca tânărul Constantin să primească o instrucțiune destul de aleasă. Dascălul grec Chiriac i-a fost cel dintâiu învățător. La vârsta de 12—13 ani, după cum singur ne spune, citise pe Homer, pe Euripide, cunoștea din scoarță în scoarță pe Erodian, autorul unei prozodii homerice. Știa, deci, grecește destul de bine și chiar franțuzește. După cât se pare avusese un dascăl francez, deși n'o putem dovedi [1]). Carte românească nu cunoștea încă. Cum a ajuns s'o cunoască, ne-a povestit-o Negruzzi, optsprezece ani mai târziu, în articolul *„Cum am învățat românește“* [2])

Era prin 1820. Școala se făcea în grecește. Limba română era desfigurată de „diecii dela Vistierie“ : pretutindeni nu auziai decât : *parigorisesc, catadicsesc* și așa mai departe. Rămânând credincios graiului strămoșesc, abia câțiva boeri bătrâni mai aveau tipăriturile sosite din Buda sau din Brașov.

Se mai afla totuși o școală, în care se învăța și se simțea românește ; seminarul dela Socola întemeiat de Veniamin Costache, în Septembrie 1803 [3]).

Necunoscând încă slovele românești, tatăl său îl luă pe Costache la examenele dela Socola. Examenele de istorie, de geografie și de celelalte materii se isprăviseră [4]); mai rămăsese examenul de limba română.

---

1) C. Negruzzi o afirmă: „Drept aceea, d-ta vei binevoi a le învăța pe de rost, pentru ca sa le poți cuvânta curat și pe înțeles, pentruca văd că dascalii d-tale, Grecul și Franțuzul, pe care dracul să-i ieа ! ți-a stricat proforaoa, nu poți rosti pe î, ă, ș. c. și altele vr'o câteva“.

2) Publicat întâiu în *Curier de ambe-sexe*, I, p. 337.

3) Și nu în 1804. Cf. G. Adamescu, *Istoria Seminariului „Veniamin“* din Iași, (1803—903). București, 1904.

4) „La Socola în locul monahilor am adunat 60 de copii tineri fii de preoți, în vârsta nevinovăției, le-am așezat profesori de gra-

dacoromanica.ro

Crezându-se dator să arate celor de faţă frumuseţile şi, mai ales, greutăţile gramaticii române, în care acelaş cuvânt se poate scrie în trei feluri, după înţelesul lui, profesorul Socoleanu însemnă pe tablă două exemple:

Fata Sarră!
Eu ţ'am zis aseară
Sa vezi oul cum se sară.

sau

Maica-ta de-i vie
Bine ar fi sa vie
P'n' la noi la vie.

ce deşteptară entuziasmul tuturor şi-l făcură pe Dinu să-l cheme să dea lecţii de limba română şi fiului său Constantin. Sistemul lui de pedagogie era însa puţin interesant pentru un tânar cititor al lui Homer şi Euripide; el consta în a începe dela *az, buche,* în a împarţi slovele în glasnice, neglasnice şi glasnico-neglasnice...

Silit la o ast el de învaţatura, tânarul Constantin nu-şi putu stăpâni mânia. După plecarea profesorului, el răscoli în biblioteca tatalui sau, alese dintre carţile româneşti *Despre începutul Românilor* al lui Petru Maior, şi, cu ajutorul abecedarului lui Socoleanu, isbuti în câteva ceasuri să citeasca destul de lesne.

A treia zi, îl înmarmuri pe profesor cu ştiinţa lui; apoi, pentru a-şi bate joc de dânsul, îi puse câteva întrebări:

1. Pentruce uneori vara plouă cu broaşte, iar nu cu cristei fripţi precum odinioară la Jidani?

2. De unde a luat Adam şi Eva ac şi aţă de-a cusut

---

matică românească şi latină, de catechism, arithmetică, istorie universală, Ghică, filosofie, retorică, în care scop dinadins am adus din deosebite părţi bărbaţi vrednici" zice Veniamin în testamentul său. Cf. G. Adamescu, *op. cit.*, p. 47

dacoromanica.ro

frunzele de smochin, în vreme ce pe atunci nu era încă nici o fabrică?

3. Cum...

N'apucase, însă, să-şi isprăvească vorba şi Socoleanu se făcuse nevăzut. Iată cum a învăţat româneşte Costache Negruzzi!...

Paginile sunt, desigur, în amintirea tuturor. Nimeni nu se întrebase dacă acest Socoleanu a existat cu adevărat sau dacă nu e cumva o creaţiune fantezistă a lui Negruzzi.

In urma unui articol al lui G. Bogdan-Duică[1]) Socoleanu a fost identificat cu Ion Alboteanu, profesor la Seminariul dela Socola, dela înfiinţarea lui (1803) până în anul morţii sale la 1844.

Din necrologul lui publicat în *Albina* din 1844[2]) se poate schiţa lesne figura acestui vechiu dascăl.

Unchiul său Herescu îl trimisese, la o vârstă destul de înaintată, — avea 34 de ani — la şcoala din Cernăuţi de sub direcţia lui Anton de Marki. In doi ani el făcuse un aşa spor în învăţarea gramaticei româneşti şi germane încât fusese numit profesor la Suceava. Aici, zice necrologul, zelul lui fusese încununat de izbândă. Cursul lui era foarte cercetat. Trecând mai apoi în Moldova şi prezintându-se lui Iacob Stamate, ajuns Mitropolit în 1792, fusese rânduit dascăl la şcoala Sf. Nicolae, iar la înfiinţarea seminariului dela Socola, la „direcţia învăţăturilor".

Intenţiile dascălului erau bune; ele plecau dintr'un cald patriotism şi, mai ales, dintr'o mare iubire

1) *Două capitole dintr'o biografie a lui Constantin Negruzzi* în *Conv. lit.*, 1 Oct. XXXV. p. 865.

2) *Albina*, No. 94 şi 95, în foileton, intitulat: *Paharnicul Ioan Alboteanu, raposat în 18 Noembrie 1844.* Autorul e, probabil, Săulescu.

dacoromanica.ro

pentru puritatea limbii românești, atât de amenințată. Din puținul ce cunoaștem despre activitatea lui didactică și din felul cum încercase să-l învețe românește pe Negruzzi, descoperim în Alboteanu adeptul unui „sistem nou", tot atât de nou atunci cași acum, al *treptelor formale* ale pedagogiei moderne. Impins prea departe, și întrebuințat nedibaci, el nu dăduse roadele ce se așteptau, după cum se vede chiar din necrolog: „Urzitoriu sistemei nouă, el n'avea nici rivali, nici judecători competenți, mărginit în cunoștințele sale, fără povățuirea unei învățături clasice, filologia și dialectica sa se abăteau uneori dela scopul adevărat a propunerii sale și s'ar fi putut socoti pedantism dacă sistema nouă nu trebuia să treacă prin toate fazele menite nașterii și propășirii ei, sub astă categorie cad orațiile și disertațiile sale". Ceeace, după cât se vede, nu e departe de învinuirile aduse de Negruzzi. Sistemul se reducea la un schematism pedant și la o pornire nevinovată pentru „orații" pline de pilduiri întortochiate.

Chiar frumosul exemplu cu „*Fată Sarra*, etc., e recunoscut ca autentic[1]). Celălalt exemplu „*Maica ta de-i vie...*", pare să fi fost născocit de Negruzzi.

Deși foarte bătrân, Alboteanu a cunoscut articolul lui Negruzzi și i-a răspuns chiar printr'o poezie, pe care autorul necrologului o găsește „*bine sărată*', ceeace nu ni se pare și nouă[2]). El nu s'a stins decât târziu de tot, în 1844.

---

1) Alboteanu e cunoscut în istoria Seminariului Veniamin sub numele de *Paharnicul Enache*, de care se ocupa Erbiceanu în *Istoricul Seminariului Veniamin*, 1885, p. 34, 47, 63, 79. Identificarea Paharnicului Enache cu Paharnicul Alboteanu s'a făcut de G. Bogdan-Duică, și a fost primită și de G. Adamescu în *Istoria Seminariului Veniamin*, p. 33, notă.

2) G. Bogdan-Duică a găsit și această poezie la Academia în Ms

dacoromanica.ro

Faptele aceste se petreceau în 1820, pe când, după cum știm, Negruzzi, n'avea decât 12—13 ani. Revoluția anului

---

No. 21, f. 48. Ea nu are nici o valoare. Afirmă doar origina țigănească a lui Negruzz..

Raspuns la o critică

Patria ni este muma
Și Românul înțelept
Cu lauda o 'ncunună,
Știind că din al ei pept
Își are a sa ființă
D. să afla înțelept
Și apoi și cu știința!

Iară cela ce hulește
Fara nici o cruțare
Patria ce îl hrănește
Fire țiganeasca are!

De acei slaviți Romani
Ce nu sînt nici cum corciți
D.n semința de țigani;
Și apoi n.ci pore liți
Cu porecla țiganeasca
A neamului de negriți!
Vâlva lor să înflorească
Pentru ca sunt pre cinstiți!

Nu voesc a ocărî
Pre cel ce nu le greșaște
Și nici a-l mai cârâi
Dacă el nu cârâeaște.

Iar pre cel ce se făălește
Că-i de viță de Roman,
Și pe patriot hulește
Să știți că-i soiu de țigan!

Că Negruți ce însemnează?
Ia o piele mohorîtă
Ce chiar se asămănează
Cu a cioarei potrivită!

Sunt și oameni negricioși
Mai ales din Africani,
Insă buni, politicoși,
Nefiind soiu de țigani!...
Iar țiganul îngâmfat
Cu un cuget foarte rău
Și când eră împărat
Mulți zic: că pre tatăl său
Mai întâi au spânzurat.
Nefiindu-i vinovat!

Legea firei poruncește:
Pre om a nu-l defăimă,
Iar pre cel ce te hulește
Dacă îl vei apără,
El mai rău te încolțăște
Așa dar nu'l mai cruță!

In ms. 1639, ce cuprinde unele hârtii ale lui Săulescu, am găsit și eu o însemnare a lui Săulescu pe o foae volantă, (F. 186) în care pomenește de cearta dintre Negruzzi și Enachi Alboteanu, ba chiar amintește și de poezia lui Alboteanu, pe care n'o reproduce, de altminteri. Iată această însemnare:

„D. C. Negruzzi, dându-și licența în criticele prescrise de d-lui,

dacoromanica.ro

1821 nu era departe. La 22 Fevruarie Alexandru Ipsilante trecând Prutul cu gândul să ridice amândouă Principatele împotriva Turcilor, Moldovenii nu se grăbira să ajute o mişcare ce le era străină prin năzuinţele ei. Grecii orânduiră, totuşi, destul de uşor ocârmuiri eteriste, în cele mai însemnate oraşe ale Moldovei ce n'aveau decât scopul prădăciunii. „Drumurile se împănau de eterişti, zice istoria, colindând satele după cai, arme şi hrană ce strângeau dela locuitori, încât nu ştiau oamenii în ţara lor, unde s'ar adăposti ca să scape de prădăciuni şi de primejdia vieţii, mult mai siguri fiind acei pe care vremurile îi apucară în fundul pădurilor, şi în munţi decât prin oraşe şi sate. Toată lumea o rupea de fugă".

In faţa acestei calamităţi, boerii începură a se adăposti şi ei care încotro putea, unii în Bucovina, alţii în Basarabia. Numai o parte dintre dânşii, în fruntea căreia se afla vornicul Teodor Balş, se duse la Paşa din Braila, spre a-i cere ajutor.

Printre boerii porniţi pe drumul bejăniei era şi Dinu Negruzzi, care avea proprietăţi în Basarabia, date cu arendă, firește, după răpirea ei. In Moldova, îşi lasase treburile încurcate; împreună cu Mihalache Sturdza, viitorul domn. şi cu alţi boeri, el luase în întreprindere dela

---

sub rubrica „Păcatele Tinereţilor mele", află plăcere a deride şi pre bietul veteran între profesorii Seminariei Veniamine, Enachi Alboteanu, în rândul căruia parodia pune şi pe profesorii Academiei. Enarează deci..." Saulescu rezumează spiritualul articol al lui Negruzzi, apoi arată cum bătrânul Alboteanu i-a raspuns printr'un „libel sarcastic verificat pre exagerat".

„Mi s'a zis mie să compun eu în proză un răspuns defensător bătrânului profesor. Acesta gata fiind a se tipări, aflând d-l Negruzzi, dispăru şi tabla compusă din presă şi manuscriptul m u în cât nu se ştie până azi ce s'a făcut, rămânând în anima d-sale numai rancoarea din care nu pregetă a voi să-şi razbune la toata ocaziunea ce-i veni la mână".

dacoromanica.ro

Stat toate poștele din țară [1]). Mii de cai, care și căruțe ale lor, răspândite în toată țara, aveau să fie pierdute, de oarece eteriștii tocmai de cai și de mijloace de transport aveau nevoe. Mihai Sturdza fugise la Cernăuți. Pentru a scăpa cel puțin cu viață, așteptând să se potolească lucrurile în Moldova, Dinu se refugie la moșia Șărăuți din ținutul Hotinului [2]).

---

1) I. Negruzzi, *op. cit.*, p. 4.

2) Iata cum ne descrie Iacob Negruzzi împrejurările ce au determinat fuga familiei Negruzzi în Basarabia:

„Moșia Șarauț din județul Hotin era proprietatea lui Dinu, moștenita dela tatăl său Paharnicul Vasile Negruzzi. Aceea moșie, Dinu o avea arendata, căci partea Moldovei dintre Prut și Nistru, trecând la 1812, în stapânirea rusească, sub numele de Basarabia, îi venea foarte greu sa o caute singur din Iași unde își avea domiciliul și centrul activității. Cum s'a întâmplat dar ca tânărul Constantin sa zaboveas a atația ani la țară, întrerupându-se studiile ce începuse la Iaș. cu p ofesori greci și francezi, ba chiar, după cum singur ne spune, cu unicul dascăl român din capitala Moldovei, acel al ș oalei dela Socola? Cauzele pentru care Dinu a părăsit Moldova cu fiul său nu sunt de natură privată, ci urmează unor evenim nte pol tice. Se știe că în ziua de 22 Fevruarie 1821, Ips lanti, f ul l C nst ntin Ipsilanti care domnise în Moldova și în Țara Românească deci dintr'o însemnată famille fanariotă și fost general în armata rusească, trece frontiera Prutului în fruntea unei cete d rasvratiți, sosește în Iași, ridică stindardul răscoalei în contra Imper ului Otoman și proclamă independența grea a. Eteriști. așeaza cartierul lor general la biserica Trei-Ierarhi și, fără multa zabava, chiar din ziua întâia, atacă pe locuitorii turci stabiliți mai toți în mahalaua numită Beilic, unde se găsea conacul trimișilor ofi iali din Stambul, cam pe locul unde astăzi este ridicat monum ntul lui Grigorie Alexandru Ghica

„...Eteriștii omoară și prada pe pacinica locuitori turci, din care cei ma. mulți negustori, și pe de altă parte, deschid l ste de înscriere a voluntarilor — *volintirilor*, cum se zicea pe atunci — care erau d spuși sa intre în ceata lor, îi înarmează și îi îmbraca, în uniforma specială a Eteriei. In rândul volintirilor intrara, nu numai greci, dar tot felul de neamuri și de oameni chiar și țigani, cum zice vornicul Beldiman în „*Jalnica tragodie*", chiar

dacoromanica.ro

Iarna o petrecu acolo; în primăvara anului 1822 îl

și tâlhari și ucigași, scăpați din temnițe, toți acei ce nu aveau nimic de pierdut ci numai de câștigat. Negreșit că o adunătură de oameni ca aceea a voinicilor era aproape imposibil să se supuie unei aspre discipline militărești.

„La scrisoarea ce Ipsilante adresează împaratului Rusiei și prin care implora ajutor dela puternica împărăție pe care o servise, Alexandru I raspunde dezaprobând cu desavârșire mișcarea revoluționară grecească, așa în ât o mare descurajare apuca pe Ipsilante. Ne mai putând d înapoi dupa cele savârșite, nu-i mai rămâne alta de fa ut de ât a cauta sa aprinda revolta în toate provinciile turcești d n Europa și a se uni cu nemulțumiții din întregul imperiu pentru a organiza o revoluție sistematica. De aceia, împreună cu Iorgu Ghica Deleanu și o buna parte a cetelor sale, el se îndreapta spre Târgoviște, cu gândul de a se uni cu Tudor Vladimirescu și p ndurii acestu'a, spre a lovi și învinge trupele turcești ce înaintau, sau, în caz de nezbânda, pentru a fi mai aproape de front era Austriei, unde ar fi putut sa se retraga. Voda Mihail Șuțu, care de sigur era înțeles cu Ipsilanti, văzând cauza Eteriei pierduta, parasește în taina și tronul și Moldova și se oploșește în Rus a. St pâni în Iași ramân numai locotenenții lui Ipsilanti: Pendedeca și Spiru; puterile Statului sunt de fapt desființate, anarh'a domnește și boerii parasiți și de arnauții ce ave u în serviciul lor, și în parte chiar de robii lor țigani, nu mai au niciun mijloc de apărare, nicio putere, nicio autoritate. Prăd ți, amenințați, prigoniți, ei fug care încotro, mai ales când doi din cei mai de vaza, Vornicul Teodor Balș și Banul Ion Tautu, sunt arestați cu amenințare de a fi condamnați la moarte. Aceștia nu scapă din închisoare decât în taina și cu mari sacrificii banești Negustorii își încarca averea în harabale și, în lungi convoiuri, se îndreaptă spre hotare. Cei ce nu pot fugi formează dupa propunerea câtorva germani dintre ei, un fel de gardă civică, care se înarmează și se organizeaza cum pot, pentru apararea comuna. Boierii ce aveau moșii în Basarab.a sau Bucovina, aleargă la acele proprietăți ale lor. Mulți se așează la Cernăuți, spre a se pune sub protecția pajurei austriace și pentru a avea o mai ușoară comunicație cu Moldova. In Iași nu mai rămân decât Mitropolitul Veniamin și cei doi sau trei boeri care și aceștia părăsesc capitala în ascuns, când anarhia ajunge la culme".

dacoromanica.ro

găsim în Chișineu, unde mersese spre a se întâlni cu rude, prieteni și cunoscuți refugiați ca și dânșii. „Era curios, scrie Negruzzi 17 ani după aceea [1]), a vedea cineva atunci capitala Basarabiei atât de deșartă și de tăcută, cât se făcuse de vie și de sgomotoasă. Plină de o lume de oameni care trăiau de azi pe mâine, care nu știau dacă se vor înturna la vetrele lor, acești oameni, mulțumiți că și-au scăpat zilele, se deprinseseră cu ideia că n'o să mai găsească în urmă decât cenușă și neavând ce face alta, hotărîră a amorți suferința prin vesela petrecere, care cel puțin îi făcea a uita nenorocirea De aceea nu vedeai alta decât plimbări, muzici, mese, intrigi amoroase".

La Chișineu, cunoscu el pe emigrantul francez Rancowitz (?) „dela care a învățat franțuzește", afirmă anonimul biograf din *Albina Carpaților*. Noi știm însă că tânărul Constantin cunoștea această limbă încă din Iași, unde avusese un profesor francez. Tot aici mai cunoaște și pe marele poet Pușchin, atunci în vârstă de 22 de ani, care avu o înrâurire atât de puternică asupra activității literare a lui Negruzzi! [2]). „Pușchin mă iubea, scria el în aceeaș scrisoare, și găsia plăcere a-mi îndrepta greșalele ce făceam, vorbind cu el franțuzește"...

Scurta-i ședere în Basarabia avea să-i fie de folos. Învăța mai întâi limba rusă, cel puțin atât ca să poată traduce din poeziile lui Pușchin sau satirile lui Antioh Cantemir. Cunoașterea vieții basarabene îi îngădui apoi să scrie nuvela *„O alergare de cai"*, și mai multe scrisori, cu o reală coloare locală. Din comunicarea lui Iacob Negruzzi la Academie, aflăm că din timpul petrecerii în Basarabia ne vin și cele dintâi încercări literare — deși

1) Scrisoarea VII din Septemvrie 1839, ed. „Minerva", I, p. 167.

2) Legătura cu Puschin avea să se întărească în anul 1836—37, când Negruzzi a petrecut câtva timp în Basarabia.

dacoromanica.ro

nu originale — ale scriitorului, asupra carora ne vom opri mai târziu.

In primăvara anului 1823 [1]), la întoarcerea lui în Moldova nu-l aşteptau pe spătarul Dinu decât ruini. Casa lui din Iaşi fusese jefuită mai întâi de volintiri şi, în urmă, ocupată de ienicheri şi prefăcută în grajd [2]).

Paznicii lăsaţi dispăruseră; nu mai era nici o urmă de mobilă; lada cu cărţi se făcuse nevăzută. O singură fiinţă mai rămăsese între atâtea ruini: câinele Balaban, care, ca şi credinciosul Argos al lui Ulise, zice Iacob Negruzzi, va povesti mai târziu cu duioşie scena întoarcerii lui în casa părintească.

Nu numai casa fusese ruinată; o bună parte din averea lui Dinu se părăduise: obiectele de valoare şi argintăria îngropate la Trifeşti fuseseră furate. Tovarăşii de odinioară dela întreprinderea poştelor Moldovei intrară repede într'un şir de neînţelegeri ce aveau să pună în mormânt pe Dinu, în 1826 [3]). Increzător în dreptatea sa, Constantin porni împotriva lui Mihail Sturdza un proces care, tărăgănindu-se până la ajungerea acestuia ca domn, fu pierdut, iar Constantin condamnat la mari despăgubiri. Moşia părintească Şărăuţi înstreinându-se astfel, se slăbiră şi legăturile lui Costache Negruzzi cu Basarabia [4]).

---

1) Scrisoarea VII, p. 167.

2) Astazi această casa, reparată, a fost transformata într'o şco la profesi nala a soc.etăţii „Reuniunea femeilor române".

3) Data exactă a morţii lui Dinu nu e cunoscuta d.n urmatoarea însemnare, d.n *„Condica pentru trebuinţele mele"* (N. Iorga, *Revista istorică*, no. 4—7. Aprilie—Octombrie 1918): „1826 Apr lie în 11, Luni, după Inviere, la 4 ceasuri sara, s'au savârşit din viaţa Paharnicul Dinul Negruţ".

4) D-na V. Ghiacioiu (*op. cit.* p. 23) publică din hârtiile generalului Mihai Negruzzi o jalbă a Căminarului C. Negruzzi catra consulul rusesc, plîngîndu-se de nedreptatea cu care fusese judecat.

dacoromanica.ro

Vom schița acum linia vieții lui Negruzzi, nu a vieții literare, pe care o putem fixa cu deamănuntul, ci a celei private și publice, ale cărei urme umile sunt cu mult mai greu de stabilit. O vom face, totuși, cu lipsuri, firește, folosindu-ne de informațiile ziarelor epocii.

Incă din 1825, dupa obiceiul fiilor de boer, Constantin își începe cariera administrativă ca *diac*, sau copist de vistierie; în 1826 el caminar.

Pela 1829, îl gasim printre cei ce încurajează *Albina* lui Asachi, chiar dela întemeierea ei [1]).

Jalba e datata 8 20 Dec. 1835. Dintr'însa vedem cine fuseseră asociații lui Dinu: Vornicul Mihail Sturdza, Logofătul Vasile Rosetti (mort la 1835), Vornicul Nicolae Dimachi, Vornicul Iordache Drăghici (mort), Spatarul Petrache Casimir (mort). Iată un fragment: „ce Tribunal... s'arrogea le droit de prononcer arbitrairement une sentence... par laquelle il me condamne exclusivement à payer toutes les dettes de la société qui s'élèvent à 122540 piastres.

„Essentiellement é é par cette décision injuste et arbitraire, j'ai porté mes plaintes a S. A. le Prince régnant...

„Malgré les preuves qui viennent à l'appui de mes droits, voyant qu'une decision rendue contre tout principe de justice, a néanmoins obtenu la sanction suprême..

„Placé par ces circonstances dans une situation pénible de perplexité, vu que la decision du Divan en mettant exclusivement à ma charge la total té des dettes de la société, imprime au Prince régnant le caractere de partie dans une affaire dont la solution est dévolue à son pouvoir, et n'ayant d'autre refuge, je me vois forcé de chercher un asile en l'efficace protection de l'honorable Consulat de Russie et de supplier Votre Excellence, de vouloir bien, en considération des principes d'injustice qui ont signalé la marche de cette affaire, adopter les mesures convenables pour la soumettre à un nouvel examen, et faire suspendre toute exécution à ma charge jusqu'à sa solution définitive".

1) *Albina* pe 1829, p. 3. Costache Negruzzi e trecut printre „numele binevoitorilor prenumeranți din carii o seamă au dat și osebit ajutoriu".

dacoromanica.ro

La 1831 Negruzzi e tot *cămmar*, după cum îl vedem într'o înştiinţare a *Albinei* [1]), ce-i anunţa plecarea în Basarabia.

La 1835, traduce prima sa piesă de teatru: *Treizeci de ani sau viaţa unui jucător de cărţi* [2]).

In 1836, îi putem urmări legăturile cu Ţara Românească. *Gazeta Teatrului* [3]) din acest an îl prenumăra printre mădularele Societăţii filarmonice din Bucureşti, căreia îi dărueşte 250 de exemplare din traducerea sa *Maria Tudor;* îl vedem chiar trecut cu un ajuton: odată de 12 galbeni, şi altădată de 16 lei. Legăturile lui, mai ales cu Eliade şi cu ziarul său *Curierul românesc,* aveau să se întărească apoi şi mai mult. Cu ele ne vom ocupa, însă, mai pe urmă.

In alegerile dela 15 Octombrie 1837, e ales deputat al judeţului Iaşi, înainte de a fi împlinit 30 de ani [4]). Tot din această epocă, 1836—37, datează o şedere mai îndelungată în Basarabia, cu ocazia căreia îşi reluă legăturile cu poetul Puşchin.

In 1838, în urma articolului intitulat „*Vandalism*" publicat în *Albina românească* [5]) „cu învoirea censurii" fu „exilat la moşia sa [6]) nejudecat şi neosândit — deşi

---

1) *Albina*, 21 Maiu 1831, p. 56. Inştiinţare. „Dela cinstitul departament a streinilor. Fiindca D. Camnar Negruţi are a merge peste hotar în Basarabia, de aceasta se face cunoscut tuturor".

2) Cf. locul respectiv al volumului acesta.

3) 1836, No. 10, p. 78.

4) *Albina*, 1837, No. 91, din 18 Noemvrie, p. 370

5) In *Albina românească* de pe acest an n'am putut da peste acel articol. Negruzzi o afirmă, totuşi, în nota din *Pacatele tinereţilor* (1857), p. 258. E poate în suplementul, *Alăuta*, pe care însă nu-l găsim la Academie.

6) E cu putinţă să fi fost la o moşie din Basarabia, după cum ar reieşi din articolul asupra lui Scavinschi, datat din Maiu 1838 (Ed. M. I. p. 150) „Abia de trei zile mă întrunasem din Rusia, unde zăbovisem câteva luni".

dacoromanica.ro

era deputat[1]). Insuflețit de un nobil patriotism, articolul lovia în regimul fanariot, în care Domnii „prădau regulat câte 7 ani, și apoi, când se duceau, ne lăsau spre răsplata averilor ce au fost stors ciocoismul, lucsul, corupția!" In el se înfiera „vandalismul", cu care sunt parasite în voia distrugerii toate rămășițele glorioase ale trecutului nostru, toate semnele văzute ale obârșiei noastre romane. „Când toate monumentele noastre vor fi numai cenușă ori care străin va avea obrăznicia a ne zice ca am furat numele de Român, pe care îl purtăm, și ce-i vom raspunde?"

Insărcinat în 1839 cu lucrările *catagrafiei*, umblă cinci luni de zile din sat în sat, după cum reiese din scrisoarea VII intitulata: *„Pentru ce Țiganii nu sunt Români"*[2]). Tot în 1839 se însură cu Maria, fiica agăi Dimitrie Gane[3]).

---

1) Impreuna cu spatarul Bran fu ales secretar al obștei adunari în ședința dela 8 Dec. 1838. *Curier românesc*, 23 Dec. 1838.

2) Ed. „Minerv ", I. p. 168.

3) Cu privire la însuratoarea lui Negruzzi cf. o scrisoare a lui Eliade din 26 Aprilie 1839 *(Conv. lit.*, 1 Dec. 1879. XIII, p. 363), și alta scrisoare a lui Gr. Alexandrescu din 12 Ian. 1839 *(Conv. lit.* 1888, XIX, p. 801). Iata acele scrisori:

„...Imi scrii a o sa te însori, și îmi zici că ți-a venit o ideie dumnezeiască, ș. c. l. Când eu aș fi de vre-o 20 de ani, poate că te-aș crede ca-ți e ideia dumnezeiască; dar de 28 de ani (socotit de azi) trecut prin ciur și prin dârmon la zâmbetul și glasul sexului frumos, artist întru a cunoaște ce vra să zică femeea în adevărata sinificație a vorbei, adică o ființă și bună și rea, ca o jumătate a *unui* tot și bun și rău, a *omului*, ca un artist, zic, a cunoaște ce este bunul într'însa și ce este răul, sunt sigur că n'a putut să-ți vie ideia însuratorii decât după că ai avut un obiect asupra căruia să-ți fac bagarile de seama ale unui om de 28 de ani, ale unui *om-Negruzzi*. De a fost Negruzzi care s'a gândit, a observat cu un ochiu scrutător, a ales: însoară-te; iar de nu, să nu cumva să te însori cu alegerea și judecata a *celui* de 20 ani. Insoară-te, crește-ți soția și învață-o a te iubi cum înveți și pe prieteni a te iubi; arta

dacoromanica.ro

Anul 1840 reprezintă o dată însemnată nu numai în viaţa scriitorului, ci şi pentru întreaga desvoltare a culturii moldoveneşti.

Negruzzi, acum spătar, e prezidentul Eforiei orăşeneşti;

---

aceasta o cunoşti: însă la dragoste şi a da şi a lua îţi fac o bagare de seamă. Fiecare avem în noi o cătaţime de putere. Şi cheltuind facultăţile noastre fără cumpat, se sfârşesc, se sleesc foarte curând. Dragostea, iubitul meu, sa o dai şi sa o iei cu economie, ca nu cumva cheltuind-o în s urta vreme, să ramânem săraci de această comoară ce singura ne îndulceşte zilele de mâhnire. Consoaţa dumitale s'o faci să s mta dragostea în sânul dumitale totdeauna *crescând;* şi timpul sau masura acestei armonii cereşti să-l iei dela început foarte încet, ca să poţi ajunge crescând, la batrâneţe sa fii *alegro.* Luându-l deod ta iute, şi trecând deodată din iute în mai iute, silit a creşte dragostea, în scurta vreme ajungi o lunga şi iute rapejune fa a tact, fara cadenţa, un şir de tacturi unul lânga altul înghesuite pe puntur le liniei geometrice, şi e rău când linia se va întâmpla sa nu fie dreapta ci frântă, întorto ată (sic). Iubind peste masura, va veni odată ziua când consoaţa va zice : bărbatul meu nu mă iubeşte, şi eu am trebuinţă de dragoste (căci omul are trebuinţa de dragoste: inima lui prietene au facut pe inime; e ca o pară de foc cu deosebirea că *multul* sau basul ei cată în sus catre cer şi *puţ'nul* sau ascuţitul în jos), va zice am trebuinţă de dragoste, trebue s'o caut şi puţine femei sunt, când le vine această părere, să nu caute dragostea aiurea.

Insoară-te, iub tul meu, dacă se însoară însuşi Negruzzi, pentrucă nu-l socotesc aşa de *puţin,* ca sa nu ştie să ale gă şi să *păstreze.* Fii fericit, dee Domnul sa trăeşti mulţi şi fericiţi ani şi câte rugăciuni şi urări sunt la binecuvântarea sfintei cununii, eu ţi le repet din suflet, de tot frasul binecuvântării cu un amin..." Scrisoarea e datată din 26 Aprilie 1839 ş. publicată în *Convorbiri literare,* 1 Dec. 1879 (XIII), p 363.

Altă pomenire despre casator.a lui Negruzzi găsim într'o scrisoare a lui Grigore Alexandrescu. „Sfârşesc, recomandându-mă la prieteşugul d-tale, poftindu-ţi o viaţa fericită în căsatorie şi o duzină de mici poeţi care să semene tatalui lor". Scrisoarea e din 12 Ghenar 1839. *(Convorbiri literare,* 1885, XIX, p. 801).

După cum se vede, Negruzzi vest.se pe toţi prietenii din Muntenia despre căsătoria lui.

dacoromanica.ro

luând parte la punerea pietrei fundamentale a Școalei de meserii, el rostì o cuvântare de mulțumire Epitropiei și Divanului [1]).

In acest an apărù *Dacia literară,* în care se tipărì vigurosul *Alexandru Lăpușneanu;* tot în acest an Negruzzi, M. Kogalniceanu și Vasile Alexandri fură numiți directori ai Teatrului Național din Iași, prin contractul încheiat la 18 Martie 1840 [2]).

In Ianuarie 1841, spătarul Negruzzi, secretar vremelnic al Obștei adunări, e ales secretar suplementar [3]), și, câteva zile după aceea (18 Ghenare, 1841), e numit în comisia cercetarii sămilor caselor obștești [4]). In 1842, e din nou ales deputat al Iașilor [5]): în 1844, e printre susținatorii revistei *Propașirea,* alături de Kogălniceanu, Alecsandri, Donici și alții. Revista avea să dureze numai zece luni. Luând ca pretext publicarea nuvelei *Toderică,* aparuta șase luni înainte, censura ceruse dela Domn ca Negruzzi sa fie îndepartat la moșie și ca revista să fie suprimata.

In 1845, Epitropia învățăturilor publice hotărând alcătuirea a doua gramatici române, una pentru clasele primare și alta pentru cele colegiale, numi în comisia

---

1) *Albina românească,* No. 52 (4 Iulie 1840). V. A. Urechia, *Ist Școalelor,* II, p. 164.

2) Copia acestui contra t se gasește în T. T. Burada, *Inceputul Teatrului în Moldova,* în *Arhiva,* 1906, p. 266.

3) *Analele parlamentare ale României,* t. X. Juranlul din 14 Ghenare.

4) *Albina,* No. 33, Aprilie 26, p. 131.

5) Tot în 1841 îl gasim pe spătarul Negruzzi împreună cu Vornicii Ștefan Catargiu (tânarul), Constantin Sturdza, aga G. Asaki și Mihalic de Hodocin, directorul școalei de arte și meșteșuguri, în comisia centrala de economie rurală. Intre alte proecte folositoare votă și uscarea vaei Bahluiului și colonizarea ei cu Wurtembergezi. (*Spicuitorul moldo-român.* Aprilie, Maiu, Iunie, 1841, p. 118).

dacoromanica.ro

de cercetare a manualelor pe Spătarul Negruzzi împreună cu dr. P. Câmpeanu şi prof. I. Albineţ [1]).

In acest timp, lupta surdă din jurul şcoalelor naţionale isbucnise pe faţă. Mihai Sturdza începuse a se sperla de avântul, pe care îl luase ideile liberale. Rusia, de asemenea, nu vedea cu ochi buni progresul cultural. Trebuiau luate măsuri din vreme, şi cum nu se mai putea proceda pe faţă, căci spiritul vremii n'o mai îngăduia, era mai firesc să se apuce drumul pieziş al *reformelor* „bine intenţionate"; nu se putea tăgădui, de altminteri, că era nevoe de reforme. In Ianuarie 1845, Adunarea numi, aşa dar, o comisie alcătuită din Vornicul Balş, Vornicul Sturdza, Beldiman, C. Negruzzi, Vornicul Alecu Sturdza, pentru a cerceta „mersul şcoalelor şi pricinile neprogresului lor". Numirea comisiei era o lovitură dată lui Asachi şi direcţiei sale. Inteţindu-se lupta între Epitropia învăţăturilor publice şi comisia obştei Adunări, urmă un schimb destul de viu de „adrese" între cele doua autorităţi şcolare. în al căror amănunt nu vom intra [2]) Comisia îşi prezinta raportul Adunarii în şedinţa dela 22 Martie 1845 [3])

1) V. A. Urechia, *Istoria Şcoalelor*, II, p. 265.

2) V. A. Urechia, *Istoria şcoalelor*, II, p. 279. Un ecou al nadejdilor ce se puneau în numirea lui Negruzzi în această comisie se poate vedeà în *Gazeta de Transilvan a*, No. 26, din 29 Martie 1845

3) In privinţa acestor şedinţe e de citit o corespondenţă din Iaşi în *Gazeta de Transi vania*, No. 30 din 12 Aprilie 1845.

In *Gazeta de Transilvania* din 1845, No. 31, 32, 33, 34, 35, aparu şi *Expoziţia starii învaţaturilor publice dela a lor restatornicire până la anul 1843 şi un proiect pentru a lor reformare* a lu Gheorghe Asachi.

Tot în *Gazeta* se tipări şi *Raportul comisiei şcoalelor către obştească adunare* din 22 Martie 1845, *(G. de T.* No. 46 din 7 Iunie 1845).

In *Gazeta* No. 57 din 16 Iunie 1845, apăru cu nepărtinire şi *Raportul epitropiei învaţaturilor către cinstita obştească obicinuita adunare.*

dacoromanica.ro

Declarându-se de la început împotriva isgonirii limbii române ca organ al învăţământului, comisia se întindea asupra scăderilor învăţământului, în fruntea cărora era lipsa de statornicie a unui sistem încercat cel puţin 12 ani, lipsa de temeinicie a şcoalelor începătoare, înainte de a se trece în colegii, lipsa de cărţi şcolare, lipsa unei catedre de pedagogie pentru formarea profesorilor. Raportul nu se încheia, însă, cu un nou proect de reformă.

Comisia, pe lângă care se adăugase şi prinţul Grigore Sturdza, îşi continuă activitatea într un spirit de opoziţie faţă de starea actuală a şcoalelor. Făcând chiar şi inspecţii la şcoalele primare, Negruzzi şi Const. Sturdza îşi exprimara nemulţumirea într'un raport [1]).

Inteţită nu numai de Rusia, ale cărei tendenţe obscurantiste erau cunoscute, ci şi de mulţi boeri, lupta avea să dureze [2]). Unii o duceau din interes; alţii, din convingeri conservatoare. Negruzzi se afla printre aceştia din urma.

In 1847 îl găsim agă [3]).

In obştească adunare el formă, în genere, opoziţia liberală. Legăturile lui cu Mihai Sturdza, erau când călduroase, când reci. Deşi-l preţuia, Vodă nu-i putea primi

1) Dosarul No. 173, Arhiva Statului.

2) Rezultatul fu ca se înfiinţara mai multe şcoli primare şi aşa numitele şcoli *reale* în câteva oraşe. Ceeace se lovia eră învăţământul superior. Planul de reorganizare e publicat în *Albina* d n 5 Sept. 1846 şi în *Gazeta de Transilvania*, No. 75 din 16 Sept. 1846.

3) Ilustram încă printr'un fapt legăturile culturale ale lui Negruzzi cu Muntenia. In 1847 se întemeie în Muntenia *Asociaţia literara a României, (Statutele*, broşură în 8-o pp. 16+IV) prin conlucrarea lui I. Văcarescu, I. Ghica, C. Bolliac, C. A. Rosetti, Gr. Alexandrescu, etc. In *Socoteală de lucrările Comitetului Asociaţiei literare pentru anul al 2-lea* (Buc. 1847. Broşură în 8-o p., 16+IV). găsim printre susţinătorii *Asociaţiei* şi pe Negruzzi cu 2 galbeni, 65 lei.

dacoromanica.ro

totdeauna ideile. Când îl numia, deci, în vre-o slujbă, cand îl surgunia la moşie. Rând pe rând el fu astfel: prezident al Eforiei de Iaşi (primar), ispravnic al acestui ţinut, efor al şcoalelor, sau chiar director al serviciului vistieriei[1]). De două ori luà, însă, şi drumul exilului din pricina unor „păcate" literare. Odată, spune biograful anonim din *Albina Carpaţilor*, fu ridicat iarna, la mie-

1) Postelnicul Negruzzi e numit efor alăturea de Vornicul Beldiman şi Logofatul C. Mavrocordat la 12 Noemvrie 1848, cu ofisul No. 90. (V. A. Urechia, *Ist. şcoal.* II, p. 364; *Buletinul foaei oficiale*, No. 89 din 7 Noembrie 1848). Erà o ultimă încercare a lui Mihail Sturdza de a câştiga opinia publica, facând un pas spre liberalism. Tot în acest an fusese numit şi director al vistieriei.

Cu privire la gestiunea lui ca epitrop al şcoalelor publice avea să-l atace *Bucovina*, întâ u mai neprecis (No. 19 din 1849), printr'o corespondenţa trime sa din *Herţa, 10 Iunie*, careia îi raspunse Negruzzi pr.ntr'o s risoare catre Al. Hurmuzachi, publicata în *Albina Românească*, 1849, p. 224. *Bucovina* reveni asupra învinuirilor sale în No. 20 dar mai ales, în No. 23 (p. 128) de data aceasta mai precis şi anume:

a) Negruzzi e învinuit de a fi lucrat la desfiinţarea claselor naţionale de colegiu sub cuvânt că e nevoe de economii şi ca un clas nu se poate ţinea d ca nu sunt cel puţin 12 şcolari. Ca epitrop el n'a vizitat niciodata clasele româneşti, ci numai cele streine. In loc să mearga la examenele claselor naţionale s'a dus la spectacolul de teatru al şcoalei straine din faţă.

b, Negruzzi e învinuit de „mârşăvia sa în interesul material". Aşa, de pildă, făcându-se o bog ta comandă de cărţi la Paris pentru Biblioteca Academiei ,cartile sosiră peste trei zile, de oarece ele veneau din librăria lui Calıman, şi nu erau decât ramaşiţe ce nu se putuseră vinde. Aceleaşi beneficii neîngaduite ar fi încuviinţat Negruzzi tot lui Căliman cu privire la pavarea ogrăzii şcoalei de arte, sau la cumpararea a 45 de crivaturi pentru şcolarii aceleaşi şcoli.

Negruzzi răspunse printr'o scrisoare adresată lui Asachi (*Albina Românească*, 1849, p. 277 şi Ed. „Minerva", c. I, p. 291). Arătând că acele clase naţionale desfiinţate nu erau decât imaginare, şi că din potrivă el e acel ce a deschis şcoala din Sărărie şi dela Vaslui...

dacoromanica.ro

zul nopţii, din mijlocul unei nunţi, şi adus în căruţă de poştă. E, desigur, vorba de surghiunul din 1838.

In deosebire de toţi prietenii şi tovarăşii săi de luptă, Negruzzi nu luă parte la Revoluţia din 1848, fie că firea lui paşnică şi mai mult conservatoare îl împiedica dela această mişcare revoluţionară, fie că legăturile personale cu Mihail Sturdza îi erau prea scumpe. Trăgându-se deci la moşioara lui de pe Prut, aşteptă desfăşurarea evenimentelor.

In urma nenorocirilor din 1850, se institui în fiecare judeţ un comitet de trei boeri, pentru venirea în ajutorul ţăranilor nevoiaşi. Comitetul central din Iaşi se alcătuia din şeful poliţiei, asesorii eforiei (membrii consiliului municipal) şi din vornicul T. Ghica, spătarul M. Cantacuzino, postelnicii Iacob Veisa, C. Negruzzi, C. Burghele, spatarii N. Istrati, T. Burada, A. Hioti şi Caetan Ştefanovici [1]).

In acelaş an îl vedem numit director al departamentului lucrărilor publice [2]). Demisionând din această funcţie în Mai 1851, fu înlocuit prin spătarul Niculai Istrati [3]). Puţine zile după aceia (7 Iunie 1851), îl găsim directorul departamentului Finanţelor, post pe care îl mai ocupase odată [4]). In 1855, împreună cu logofătul C. D. Sturdza, postelnicul Asachi, spătarul T. Codrescu şi Cristea Gheorghiu, Negruzzi fu însărcinat cu colectarea obiectelor necesare expoziţiei dela Paris [5]). In Aprilie 1855, postelnicul Negruzzi, împreună cu Sofronie Mitropolitul Moldovei, logofătul C. Sturdza, logofătul Teodor

1) *Gazeta de Moldavia*, XXII, No. 14 din 2 Martie 1850, p. 57

2) *Gazeta de Moldavia*, XXII, No 54 din 24 Iulie 1850.

3) *Gazeta de Moldavia* No. 43 din 31 Maiu 1851, p. 171.

4) *Gazeta de Moldavia*, No. 43 din 7 Iunie 1851, p. 183.

5) *Gazeta de Moldavia*, 20 Ianuar 1855, p. 21. Asupra participării Principatelor la expoziţia din Paris, a se vedea şi *Steaua Dunării*, 24 Noembrie 1855.

dacoromanica.ro

Balş şi alţi mari boeri, înaintară o petiţie către Grigore A. Ghica, din care scoatem următorul fragment: „vă rugam respectuos să binevoiţi a convoca adunarea clerului şi a boerimii pentru a se alege bărbaţi români cunoscuţi cu institutele naţionale şi înzestraţi cu încrederea obştească. Numai aceştia vor putea adevărat reprezenta Patria Română, numai ei vor putea, într'un chip vrednic, a depune marelui areopagiu adunat la Viena omagiul recunoştinţei Moldovei şi totodata a expune şi drepturile şi interesele sale" [1]).

Tot în acest an, în urma unui consult de doctori la Berlin, scriitorul vizitează Hanovra, Colonia şi scoboară Rinul cu vaporul, oprindu-se la Ems, ca să faca o cura. Impresiile călătoriei sale le găsim în scrisoarea XXX, intitulata: *„Băile dela Ems"* [2]). Prin 1856, după o însemnare a *Gazetei de Moldavia*, Negruzzi era vornic [3]); în acelaş an, împreună cu postelnicul G. Asachi, fu numit în comitetul censurii restabilite [4]).

La sfârşitul anului 1856, între altele şi pentru cunoştinţa ce avea de limba rusa, Negruzzi fu numit comisarul guvernului la delimitarea părţii din Basarabia cedată Moldovei, în urma tratatului de Paris [5]). Din ra-

---

1) Petrescu-Sturdza, *Acte şi Documente relative la Istoria renaşterii României*, V, p. 888.

2) Ed. „Minerva". v. I, p. 253.

3) 2 August 1856, p. 241.

4) *Gazeta de Moldav a*, Luni 10 Sept. 1856. In *Uricar ul*, IX, p. 108 se dă şi cel dintâiu jurnal al censorilor (9 Sept. 1856) Negruzzi îşi luă asupră-şi censurarea ziarelor *„Z mbrul"* şi *„Nepartin torul"* şi a osebitelor scr eri originale şi traducţii româneşti, pe cand Asachi ramăneà cu *„Steaua Dunarii"*, artile scolastice şi piesele de teatru franceze sau italiene.

5) *L'Etoile du Danube* din 5 Fevr. 1857. *Proces-Verbal al şed nţei Consiliului administrativ din (29 Decembrie 1856) 10 Ianuarie 1857, Iaşi...*

dacoromanica.ro

portul consulului francez Victor Place către ministrul Walewski, îl vedem banuit de a lucra din ordinul Caimacamului ca să lungească operațiile delimitării peste 30 Martie și să îndemne pe locuitori împotriva Unirii [1]).

La moartea lui Teodor Balș, vornicul Negruzzi fiind numit, împreună cu vornicul G. Balș, aga Grigoriu și colonelul Mironescu, în comisia de înmormântare a Capului Statului, își îndeplini cu succes sarcina [2]).

Făcând parte din consiliul administrativ extraordinar al Moldovei, Negruzzi, împreună cu logofătul N. Cantacuzino, ministrul de justiție cu logofătul C. Catargi, mi-

---

1) *Depeșa d-lui Victor Place, către Comitele Walewski din 19 Ianuarie 1857, Iași...* Petrescu și Sturdza, *Acte și documente relative la istoria Renașterii Romaniei*, III, p. 1070. Iată cuprinsul ei.

„Le Caimacam a reçu de la Porte l'ordre d'envoyer en Bessarabie un commissaire charge de recevoir la portion de territoire retrocedé. Le commissaire vient de partir C'est M. Negruzzi, directeur des finances. Le choix de la personne désignée, ayant eveillé mes soupçons, je me suis attaché a connaître aussi exactement que possible les instructions qui lui ont eté données. Il a donc pour mission de traîner, autant que possible, en longueur l'opération de la remise, afin de la faire durer au delà du 30 Mars, et en outre, comme on pense que les populations de la Bessarabie seront appelés a faire connaître leurs voeux dans la réorganisation, M. Negruzzi doit s'efforcer de prevenir leurs esprits contre le réunion des Principautes, pour le moment des élections. Il est inutile, je crois, d'indiquer l'origine et la cause de pareils instructions, car ce n'est que l'application, a la Bessarabie, du système constamment suivi par le Caimacam avec l'aide des Autrichens, et que j'ai eu plusieurs fois l'occasion de signaler..." Petrescu & Sturdza, *Acte și documente relative la istoria Renașterii României*, III. p. 1070.

2) *Gazeta de Moldavia*, No. 15 din 21 Fevruarie 1857. Tot în *Gazeta de Moldavia* din 14 Martie 1857, mai găsim sub iscălitura lui Negruzzi „*Comunicarea Departamentului de Finance privitoare la funcționarea Bancei de Moldavia* din 14/26 Martie 1857, Iași". Alte note oficiale iscălite de Negruzzi, *Etoile du Danube*, No 26 din 27 Martie 1857; No 27 din 31 Martie 1857.

dacoromanica.ro

nisterul de interne, postelnicul P. Balş, secretarul de Stat, vornicul G. Beldiman, ministrul cultelor, colonelul P. Skiletty, şi aga G. Gane, directorul departamentului lucrărilor publice, iscali *„Procesul verbal al Consiliului administrativ extraordinar al Moldovei, din 15/27 Martie 1857"*, cu dispoziţiile pentru alegerile divanului *ad-hoc* [1]).

Dintr'o *Corespondenţă din Iaşi*, 12 August 1857, către *Etoile du Danube* [2]) aflăm că Vogoride, din îndemnul consulului austriac Goedel, numise o comisie pentru o nouă delimitare între Moldova şi Austria, din care faceau parte marele logofăt Ioan Cantacuzino, marele postelnic C. Negruzzi şi Dumitru Melleghi, cu ordinul, pretindea ziarul, de a-i ceda Austriei chiar şi valea Slănicului.

Când vom desprinde caracteristica întregei activităţi politice a scriitorului, vom cerceta şi atitudinea lui faţă de Unire.

După Unire, Negruzzi, afirmă C. Em. Krupenschi, a funcţionat ca director al Oficiului statistic pentru Moldova dela 20 Octombrie 1860 până la 1 Iulie 1861, deşi dintr'o notiţă din *Tribuna Română* [3]) vedem că ocupa acest post şi prin Februarie 1860. Din aceasta epocă ne vin şi cele patru scrisori către Ion Ionescu dela Brad, republicate de Krupeschi în *Convorbiri Literare* [4]). Volumul din 1861, cu rezultatele cercetărilor statistice de pe 1859 [5]) apăru sub direcţia lui C. Negruzzi. La 1 August 1861, oficiul contopindu-se cu cel din Bucureşti, re-

1) *Etoile du Danube*, No. 29 din 10 Aprilie 1857. Tot în acest număr o notă oficială a lui Negruzzi cu privire la *Banca Naţionala a Moldovei*.

2) *Etoile du Danube*, No. 53 din 29 August 1857.

3) *Tribuna Româna* din 25 Fevruarie 1860

4) XXXV, 1901, p 608.

5) Astfel afirmă Krupenschi. In cele 3 volume ale *Analelor* (aflate la Academie) n'am dat însă peste raportul lui Negruzzi.

dacoromanica.ro

zultatul cercetarilor lui C. Negruzzi trecu în *Analele lui Marțian* [1]). Funcționar încă al Statului, mai încercă odata să intre cu ajutorul guvernului în Obștească Adunare la Iași, împotriva fostului deputat Cuciureanu [2]). Neisbutind, se alese ca reprezentant al marilor proprietari din Ismail, împreună cu Dimitriu Grigoriu [3]). In această epoca el mai era și antreprenorul lemnelor trebuitoare pentru încălzitul palatului administrativ și al altor instanțe, după cum se vede din suplica introdusă de dânsul în discuția adunarii (7 Martie 1861), prin care cerea o amânare în îndeplinirea contractului, din pricina epizootiei și a drumurilor din cale afară de rele. In jurul acestei cereri, susținută și de guvern, se născu o întreagă polemica între ziarul *Trecutul*, al lui Ion Strat și Gheorghe Mârzescu, și Negruzzi [4]).

Votând la 1862 unirea definitivă a Principatelor, Negruzzi își îndeplini ultimul său act politic.

Bolnav, obosit încă de mult, scriitorul se reculese în viața privată, neprimind doar decât, în urma stăruinții prietenului sau Kogalniceanu, epitropia spitalului Sfântul Spiridon din Iași. Doi ani înainte de a muri, istovit de suferințe, se retrase și de aici.

---

1) Biograful din *Albina Carpaților* afirmă că Negruzzi a făcut parte din ministerul Anastase Panu, la departamentul finanțelor, In realitate acest minister era compus din Panu, Hurmuzache, Mavrogheni, Cuciureanu, Rolla și D. A. Strudza. C. Negruzzi nu era decât șeful statistice.. Ministerul acesta a căzut în urma incidentului maiorului rus P pa Constantin, care a adus intervenția Rusiei (A. D. Xen pol. *Domnia lui Cuza-Vodă*, I, p 212).

2) *Steaua Dunarii*, 25 Fevruarie 1860.

3) *Idem*, 22 Fevruarie 1860.

4) O dare de seama tendențioasă a ședinței Camerei, în *Trecutul*, No. 14, din 1861 și ed. „Minerva" I, 308. Ca adaos la scrisoarea lui Negruzzi, *Trecutul* publică o notă, în care nu retractă nimic din cele zise la început, arătând că Negruzzi nu ceruse un drept, ci o indulgență, folosindu-se de situația sa de deputat.

dacoromanica.ro

La întemeierea *Academiei Române*, pe temeiul marilor sale merite literare, el fu numit membru al ei. Greu bolnav, nu putu însă lua parte la şedinţele ei, după cum se vede din scrisorile lui către D. Gusti, ministrul Instrucţiei Publice, şi V. A. Urechia din 20 August 1867 [1]). Stingându-se la 25 August 1868, după mari suferinţe, fu îngropat la Trifeştii-Vechi [2]).

---

1) Dosarul Academiei II (1—9) şi Ined. Ms. 220. p. 244. Aceste scrisori sunt republicate în Ediţia „Minerva", I, p. 310. 311. Iată-le:

Iaşi, 20 August 1867.

Domnule Ministru,

Primind adresa Domniei Voastre din 12 Iulie No 6630, aş fi plecat de îndată pentru Bucureşti, spre a lua parte la lucrările Societaţii literare la care am fost chemat prin Oficiul Măriei Sale Domnitorul, dacă starea sanătaţi m'ar fi iertat, dar sunt bolnav, şi pe mâna medicilor

Nu-mi ramâne dar, Domnule Ministru, decât a va aduce profundele mele mulţumiri pentru onoarea ce m-aţi facut, şi a vă ruga să binevoiţi a primi încredinţarea pre distinsei mele consideraţiuni.

Iar lui V. A. Urechia :

Iaşi, 20 August 1867.

Domnul meu,

Dacă regret ceva pe lumea asta, este ca nu pot veni acum la Bucureşti spre a lua parte împreuna cu D-voastra la lucrarile Societăţii literare la care aţi binevoit a mă chema. Sunt bolnav şi necăjit încât mi e cu neputinţă a nu absenta.

Faţi, vă rog, organul adâncei mele pareri de rău catre D. Ministru şi către membrii Societaţii, dintre care unii îmi sunt vechi amici.

Profitând totdeodata de asta ocaziune spre a ma recomand mult preţioasei aduceri D-voastră aminte, va rog, Domnul meu, binevoiţi a primi încredinţarea prea osebitei mele consideraţiuni.

P. S. De ce nu chemaţi pe Maiorescu ?

Leon Negruzzi, fiul lui Costache, trimise lui Eliade Radulescu următoarea telegrama :

Costache Negruzzi de şapte luni e bolnav încât nici se mişca, nici vorbeşte, prin urmare venirea sa la Bucureşti imposibila.

2) Mai multe acte asupra bolii şi morţii lui C. Negruzzi,

dacoromanica.ro

„Costache Negruzzi, scrie biograful său din *Albina Carpaților*, avea un caracter blând și bun. Binefacerile sale erau numeroase, dar le făcea ascuns, și niciodată nu pomenia de dânsele. El urà să audă vorbind de rău de cineva, chiar de dușmanii ce-l prigonise și curma totdeauna o asemenea vorbă.

Spre sfârșitul vieții sale, căzând din ce în ce mai mult în mizantropie, el petrecea zilele sale cele mai fericite la moșia sa Trifeștii-Vechi, departe de sgomotul lumii [1])

anticipatul necr log al lui G Sion din *Românul* (23—24 Iunie 1868) cu rect fi rea de la 5 Iulie ; adevărată înștiințare de înmormântare *(R mâ ul*, 31 August 1868), copia extractului actului de deces nr. 403 din 21 Octombrie 1868; autorizația de înmormântare nr. 403 d n 25 August 1868 și un fragment din testamentul datat din Iulie 1868 sunt publicate de V. Ghiacioiu *(op. cit.* p. 77 82). Testam ntul întreg a fost publicat de Gh. Ghibănescu în Buletinul *Ioan Neculcea* al Muzeului munic.pal din Iași (fasc II).

1) O scrisoare a lui Vas le Alecsandri evoacă aceste petreceri la Trifești, *Scrisori* I, Socec, 1904 .p. 103. Iato :

Mircești Septembrie 1868

„Iubite domnule N gruzzi. Când am văzut pentru ultima oară pe parintele D-ta e, am ramas sub o impresie foarte amară. Vechiul meu amic era într'o stare desperată asupra căreia nu-mi puteam face n ci o iluz e. Și însa, când am aflat că s'a săvârșit din viața, am f st cupr ns de o tristeță adâncă, căci e trist de a vedea restrângându-se cercul cont.mporanilor săi. E dureros de a-ți pierde amicii cu care ai petrecut în tinerețe, ai lucrat la renașterea unei țări iubite și te-ai deprins a-i prețui. Costache Negruzzi este un nume scump României și va rămâne în pleiada pionerilor intelectuali a neamului nostru ; el și cu Hrisoverghi au fost cei dintâi în Moldova c re au dat semn de independență literara, ferindu-se de formele stilului mitologic, plin de Afrodite, de Apoloni etc., adoptând drapelul școalei romantice. Scrierile sale, deși nu multe, au însa un caracter nou în literatura noastră, deosebindu-se prin eleganta limpezire de stil, energie și adevărat românism. Alexandru Lăpușneanu este un model neimitat până astazi și sta în fruntea literaturii noastre.

dacoromanica.ro

într'o viață simplă și econoamă, căci, onest mai presus de toate, el ieșise din viața publică, după treizeci de ani de muncă, mult mai sărac, de cum intrase odinioară, ca tânăr plin de speranță, înconjurat, admirat și sărbătorit de toată lumea".

In 1839, anul căsătorie sale, el clădise biserica din Trifeștii-Vechi, cu următoarele versuri gravate pe frontispiciu:

In acest lăcaș de pace, unde domnul se mărește
Omul întâiu se botează, când se naște pe pamânt.
Apoi cu a lui soție vine de se însoțește,
In sfârșit, aice afla liniștire în mormânt.
Nașterea, viața, moartea, sufleteasca mântuire
In acest loc se aduna și de-amarul lumii greu.
Omul scapa, când se duce ca să-și iee rasplatire
Dela dreapta îndurare a bunului: Dumnezeu.

Ingropat cât se poate de simplu în aceasta biserica, i s'a săpat pe piatra de mormânt câteva versuri luate dintr o poezie a sa:

Eu nu am fost ca alții, de-aceea 'n suferință
Am petrecut și 'n lipsa placerilor lumești.
Dar cugetul îmi spune a n'oiu avea căință,
C'am fost și eu unealta la rele omenești [1]) !

1) Cu toate că am dat lista funcțiunilor implinite de Negruzzi după cercetarile noastre facute în 1913, reproducem și tabloul sinoptic al gradelor de boerii și funcțiuni principale ocupate de C. Negruzzi întocmit de Generalul M Negruzzi și publicat de d-na V. Ghiaciolu (*op. cit.*, p. 26)

Diac în visteria țarii M 'dova dela 1825 Mai 15—1840 Fevr. 15.

Prezident Eforie (Primar municipal.tații Capitalei) dela 1840 Fevr. 15—1843 Oct. 20. (Leon Negruzzi — fiul lui Costache — a fost primar la 1880 și Mihail Negruzz. — fiul lui Leon — idem la 1920, exact din 40 în 40 de ani).

Ministru de finanțe 1843 Oct. 20—1849 Sept. 15 (Mihai Sturza Voevod, decret 2234).

dacoromanica.ro

Cap al departamentului finanțelor 1850 Mai 30—1854 (Grigori Alex. Ghica Voevod). Director al visteriei.

1856 Iulie 15—1857 Martie 30. Cap al visteriei (ministru de finanțe).

Vornic la 23 I 1856 Ghica Vodă. Decret 1602.

1857 Ianuar 30—1859. Membru în Divanul Domnesc.

1857 este în Sfatul administrativ extraordinar la moartea Caimacamului Th. Balș.

1861 Mai 23 Ministru de finanțe în guvernul Anastasie Panu (Decret Alexandru Ion I, No. 139).

dacoromanica.ro

II.

OPERA LUI COSTACHE NEGRUZZI

dacoromanica.ro

II.

OPERA LUI COSTACHE NEGRUZZI

Inainte de a intra în cercetarea critică a operei lui Negruzzi, procedând cronologic, vom descrie curba activităţii sale literare.

INCERCARILE COPILARIEI

In sedinta Academiei Române din 8 Maiu 1909, Iacob Negruzzi, daruind Bibliotecii Academiei un volumaş manuscris al lui Costache Negruzzi, îl însoţi cu o preţioasă comunicare asupra începuturilor literare ale tatălui său, de care ne vom sluji şi noi pentru a fixa acest moment din activitatea scriitorului, copil încă.

Manuscrisul e citeţ; scris cu litere chirilice, el are unele consoane aruncate deasupra liniei, iar altele dedesubt; silaba accentuată are totdeauna semnul tonic. Volumul e întitulat „*Zăbăvile mele din Basarabia în anii* 1821, 1822, 1823 *la satul Şărăuţi, din raiaoa Hotinu*“ [1]). Şi e împărţit astfel :

Partea întâia cuprinde o nuvelă întitulată : *Zuma sau Discoperire scorţâşoarii tămăduitoarei de friguri, adecă a hinii.* E o traducere după *Zuma ou la découverte du quinquina,* roman al d-nei de Genlis. Iată subiectul :

1) Ms. 3558.

dacoromanica.ro

Acțiunea se petrece în Peru și în veacul al XVII. Guvernatorul spaniol și nevasta lui, sosiți de curând la Lima, pătimesc din pricina climei. Locuitorii țării cunosc leacul împotriva boalei, numit apoi *chină*, și dobândit din pisarea coajei unui copac; urând pe Europenii asupritori, ei se jură însă să-l tăinuiască. Zuma, soția lui Mirvan și una din sclavele palatului îmbolnăvindu-se și ea de friguri, Mirvan îi aduce puțină chină. Adorându-și stăpâna, bolnava și dânsa de friguri, ea i se introduce noaptea în iatac și îi varsă praful în paharul de apă. Prinsă asupra faptului, e învinovățită, împreună cu bărbatu-său, de a fi voit sa-o ucidă. Neputându-se apăra pentru a nu-și călca juramântul, acuzații sunt condamnați la moarte și transportați pe câmpul mărginaș orașului, ca sa fie arși. Femeia guvernatorului nu credea însă în vinovația sclavei. Leacul începând sa-și arate efectul, ea sosește la timp pentru a opri execuția. Inmărmuriți de omenia acestei femei, Indienii dau pe față taina chinei; toți sunt fericiți și mulțumiți. „La acel loc, încheie povestirea, unde fusese focul aprins au poruncit guvernatorul sa râdice un obelisc (sămn de pomeniri) de marmoră albă pe cari era scris cu slove mari aurite: „Pentru Zuma, prietina și mântuitoare gubernatii (nevestii guvernatorului) și făcatoare de bine a lumii cei vechi. Dintr'amândoua parțile a acestui obelisc s'au răsădit copaciul tămăduirii, cari este dintru ace vremi la Indieni pomenire tuturor faptilor bune, pe cari omenire le cinstește așa de mari! Indată gubernatorul a tramis în Evropa acest praf scump, cari mai înainte se nume praful grafinii (guvernatorul era graf) și cari se numește latinești parâ astazi dupa numele iai".

*

Partea a doua cuprinde un studiu cu titlul: „*Morali-*

dacoromanica.ro

ceşti haractiruri"[1]) despărţit în 14 capitole: 1. Pentru nestatornicie; 2. Pentru nemulţămire; 3. Pentru lenevire, 4. Pentru necredinţă; 5. Pentru nemăsurată cheltuiri; 6. Pentru disidemonie; 7. Pentru îndrăzneală ce făr cumpăniri; 8. Pentru ce grăire de rău; 9. Pentru lăudare ce multă; 10. Pentru linguşire; 11. Pentru iscodire; 12. Pentru trândăvie; 13. Pentru făţărie; 14. Pentru scumpeti.

Acum în urmă d. Nestor Camariano a dovedit în *Primele încercări literare ale lui C. Negruzzi şi prototipurile lor greceşti*. Buc. 1935, Cartea Românească, că e vorba de o traducere parţială a „caracterelor mai noi" adaose de Dimitrie Darvari la traducerea ce o făcuse a caracterelor lui Teofrast. Negruzzi a tradus numai 14 caractere din 31.

Partea a treia are ca titlu: *„Pentru bărbatul cel greu, care luând o fimei guralivă, să ducă să cei moarte la giudecata"*[2]). Ea cuprinde lunga poveste a unui om care, nemai putând trai din pricina gurii nevestei lui, se duce dinainte divanului ca să ceara moartea: „Daţi-mi dar, o giudecători, strigă bietul om, daţi-mi facire de bine! Trimeteţi-ma în grabă la ce desăvârşită linişte! Impreunaţi-mă cu cei duşi cu răposaţi, cu cei ce nu sâmţesc! Caci cum nu-i fericit, când acel ce să duce, pe năsălii, fimeile bocindu-să, rudile tânguindu-să, el nu aude nimica?

Pentruca dacă de a dormì cineva este cel mai mare bine a vieţii, cum nu-i mult mai cinstit cel care încă nici sâmţeşti? Gatiască-mi deci cineva acum otrava, gătiască-mi buna bautură!..."

Bucata e tradusă din limba greacă, după cum arată şi unele cuvinte greceşti scrise pe delături de Negruzzi, unde traducerea nu i s'a părut îndestulătoare.

---

1) Ms. 3558, p. 29.

2) Ms 3558, p. 48

dacoromanica.ro

Partea IV şi cea din urmă se intitulează *„Crispin, rival stăpână-său, comedie într'un act* [1]), şi e o traducere după cunoscuta piesă a lui Le Sage, pe care, poate, Negruzzi a citit-o în greceşte. Traducerea nu e isprăvită. Aici se încheie manuscrisul.

*

Prin decretul regal No. 519 din 10 Fevruarie 1903, o parte din manuscrisele Muzeului de Antichităţi trecând la Academia Română, trecu printre ele şi un caet de hârtie vineţie şi destul de groasă şi de un cuprins feluri t [2]). Pe lângă un *„Fragment din Ciaslov"*, pe lângă *„Rânduiala slujbei cu pomenirea marelui Domn şi Impărat a toată Rusia Niculai Pavlovici"*, se află la început vre-o 12 foi, pe coperta cărora, împodobită cu chenare de cerneală roşie şi neagră, se poate citi :

MEMNON
ISTORIOARĂ ALCĂTUITĂ
de
VOLTER
IAR ACUM TĂLMĂCITĂ DE PE LIMBA GRECEASCA
ŞI ALCĂTUITĂ IN STIHURI
de
COSTACHI NEGRUŢI
anul
1823 Septemvrie 25
în Iaşi

Pe unul din chenare de sulițe roşii se mai citeşte : *Neculai Istrati*, 1833, *Mart* 11 *s'au început"*, iar pe faţa interioară a coperţii găsim : *„a mai gios iscălitului Neculai Istrati"*...

Scrisul nu e al lui Negruzzi ci al unui copist, poate chiar al lui Istrati; ori cum, manuscrisul (No. 2681) vine

1) Ms. 3558, p. 65.

2) Ms. 2681. D. Al. Lapedatu a publicat cel dintâiu o scurtă notiţă asupra acestui manuscris în *Samanatorul*, 1903, p. 593

dacoromanica.ro

din biblioteca cunoscutului antiunionist. Dacă însemnarea lui Istrati e adevărată, începută la 11 Martie 1833, copia a fost sfârşită la 24 Aprilie, adică zece ani după alcătuirea poemului de către tânărul Costache Negruzzi.

Academia mai are alt manuscris No. 3076 intrat în proprietatea ei din Ianuarie 1905. Un caeţel de 22 de foi albastre, din care 16 cu poemul *Memnon*. Acest elegant volumaş e împodobit cu o floare în culori pe pagina 3, şi e scris de mâna lui Negruzzi. Nu e originalul poemului, ci o copie mai târzie, făcută cu foarte multă îngrijire şi fără ştersături. Pe foaia 21 găsim scris de altă mână: *„şi aceasta pe lângă celilalte a Sardarului Iancu Istrati"*, ceeace ne dovedeşte că manuscrisul vine din biblioteca altui Istrati, fratele mai mare al lui Neculai

Aceste două manuscrise sunt identice, cu foarte mici deosebiri în privinţa fonetismului. Ele sunt, de sigur, copia unui original pierdut. Pe coperta manuscrisului cu No. 3076 mai gasim adaogat chiar de mâna lui Negruzzi, şi în franţuzeşte, pe lângă însemnarea 1823 Septemvrie 25 şi *„16 ans"*, ceeace ne arată că, această copie fiind mai târzie. scriitorul ţineà să indice şi vârsta la care alcătuise poemul *Memnon*. Dacă această însemnare ar fi riguros exactă, ea ne-ar sili să hotărim data de naştere a poetului la 1807; de fapt, avem cuvinte s'o fixăm la 1808.

Poemul a fost scris la 1823, adică îndată după întoarcerea familiei Negruzzi din Basarabia, după bejănia din 1821; tânărul Constantin urmà să aibă 16 ani. E de însemnat că, încă dela o vârstă foarte fragedă, Negruzzi s'a îndeletnicit cu literatura, îndreptându-şi privirea spre Voltaire, pe care îl citise în traducere grecească.

In lucrarea sa citată (p 11) d. Nestor Camariano ne dovedeşte că prelucrarea lui Negruzzi a fost făcută după traducerea grecească în versuri editată de Evghenie Vulgaris (1766).

dacoromanica.ro

Subiectul micei povestiri în proză a lui Voltaire, intitulată „*Memnon ou la Sagesse humaine*“ [1]), cași al atâtor alte mici povestiri ale marelui scriitor, dintre care *Candide* e modelul cel mai desăvârșit, e de cuprins filozofic.

El a fost alcătuit pentru ilustrarea urmatoarelor versuri:

Nous tromper dans nos entreprises
C'est à qu. nous sommes sujets:
Le matin je fais des projets
Et le long du jour des sottises.

Și, anume, Memnon, cetățean din Niniva, punându-și în gând să devină un înțelept desăvârșit, se hotărăște să renunțe la femei, la jocul de cărți, la băutură... Tocmai în acea clipă zărește pe geam o frumoasă femeie ce plângeà. Induioșat, se duce s'o mângâie. Pe nesimțite, se trezește acasă la femeie, a cărei supărare începe a se alină cu încetul, când un unchiu furios intră în odaie, amenințându-l pe filozof cu moartea. Memnon abià scapă, dându-i toți banii ce aveà cu dânsul. Pentru a uità de nenorocirea întâmplată se duce să ospăteze cu prietenii săi: se îmbată, joaca cărți, risipind o mulțime de bani, și într'o ceartă pierde chiar un ochiu. Bancherul, la care își pusese banii în păstrare, fugise peste zi cu întreaga lui avere. Memnon, bogat dimineață, e acum sarac, fara nici un ban, plin de datorii și fără culcuș... Trecând pe acolo un duh, și, tragând oarecum întreaga moralitate a povestirii, îi făgăduește să-i întoarcă îndărăt avuțiile, dar îl îndeamnă să se lase de filozofie, de oarece planurile mari nu se potrivesc cu slaba noastră fire [2])

1) *Oeuvres complètes de Voltaire*, Paris, E. A Lequien, 1823. tome XLIII, p. 127. Ist rioara *Memnon* dateaza din 1747.

2) Poemul a fost publicat de E. Lovinescu, *Convorbiri literare*, Iunie 1911.

dacoromanica.ro

Tot în ms. 3076 se mai află altă încercare a lui Negruzzi necunoscută până astăzi, ce poartă titlul : *Idilie alcătuita de C. Negruți, 824: Satirii.*

Un satir, cu un burduf de must, admiră într'o dimineață minunile universului. Alt satir vine; beau împreună. Apoi unul dintre dânșii cântă povestea lui Pan și a nimfei Sirinx ce s'a prefacut în trestie.

Această mică idilă, cu un sincer entusiasm pentru frumusețile naturii, e o reminiscență antică, dacă nu chiar o traducere.

Ea e semnificativă prin faptul că poate fi privită ca cea dintâi lucrare în proză a scriitorului nostru [1]).

*

Sub titlul *Cele d'intâiu scrieri ale lui C. Negruzzi*, d. N. Iorga a publicat în *Revista istorică* (IV, no. 4—10 Aprilie—Oct. 1918) și apoi în broșură separată, un caet de școala aflat în posesiunea generalului M. Negruzzi de la Iași, cu următorul cuprins :

1) *Anecdote*, probabil traduse. Fără importanță.

2. *Pirostia Elenei*, o traducere după *Le trépied d'Hélène* a lui Marmontel. Deși traducerea e plină de grecisme, d. Nestor Camariano (*op. cit.* p. 22) dovedește că nu e făcuta din grecește ci după originalul francez.

La sfârșitul povestirii, avem însemnarea : „In Iași, 1824, Mart. 7. Scrisa și tălmacită de Costachi Negruță.

3. *Moralicești haractiruri*, ce se află și în ms. 3558, de care ne-am ocupat la locul potrivit.

4. O scurtă listă de cărți împrumutate la alții și un catalog de cărți moldovenești aflate în posesia lui Negruzzi.

5. Două rânduri (cu „Obrazele") din *Școala femeilor* a lui Molière; alte câteva rânduri din tragedia *Adrian din Siria.*

---

1) Tiparita de E. Lovinescu, *Flacăra*, Noemv. 1911.

dacoromanica.ro

Tot în posesia generalului M. Negruzzi se mai află şi o Condică a supravegherii supuşilor străini, încredinţată lui Negruzzi, prin ordinul Visteriei din 20 Nov. 1827 — ştim că Negruzzi era în acel timp ca diac la visterie. Pe ultimele pagini ale acestei condice ni s'au păstrat versuri de ale tânărului diac, reproduse de N. Iorga (*op. cit.* p. 67—73). Menţionam nişte versuri eroi-comice *Desţerarea şlicului*. Zeii Olimpului îşi dispută posesia işlicului unui boer moldovean: unul vrea să faca din el un caic, altul niste foi, altul o pavăză. Junona vrea să faca, probabil, un obiect de usaj nocturn.

Plecându-se la ureche, Iunona nu-ş ce i-au zis
Pentru şlic. Am aflat numai, Jupiter că tare au râs.

Tot în articolul citat, d. Iorga mai publica şi „*Condica pentru trebuinţele mele* 1826 *Maiu* 1". Pe aceasta condica o însemnare: „1826 April în 19 Luni dupa înviere la 11 ceasuri sara, s'au săvârşit din viaţa. Pah. Dinul Negruţ. Cheltuelile de îngropare s'au ridicat la 1765,60 lei.

1835

Trupa franceza a lui Fouraux jucase la 27 Ianuarie 1833 melodrama romantică *Trente ans ou la vie d'un joueur*[1]) a lui Victor Ducange şi M. Dinaux, reprezentată cu mare succes mai întâiu la Porte-Saint-Martin în 19 Iunie 1827.

---

1) *Trente ans ou la vie d'un joueur*, mélodrame en trois journees. par Victor Ducange et M. Dinaux, musique de M. Alexandre Piccini, divertissement de M. Corally, décors de M. Lefebvre, représenté pour la premiere fois, à Paris, sur le theâtre de a Portre-Saint-Martin, le 19 Juin 1827 (in **Magasin Thèâtral** : Piè es anciennes et nouvelles jouées sur tous les théâtres de Paris. Barbé-éditeur).

dacoromanica.ro

Melodrama avusese mare succes şi la Iaşi, după cum se vede din însăşi prefaţa traducerii lui Negruzzi (ediţia 1835): „el (traducătorul) a fost martor întîpăririi ce a pricinuit asupra privitorilor, când s'au reprezentat franţuzeşte..."

Alt răsunet al impresiei produse îl găsim în *Albina Românească* [1]): „In mijlocul plăcerilor unui carnaval atât de vioi în cât de aseme Eşii de demult sau niciodată nu s'au învrednicit, Teatrul a dat o reprezentaţie, care, făcând o adâncă impresie în inimile privitorilor, i-au îndemnat a vărsà lacrimi ce se pot numărà între cele mai frumoase şi mântuitoare plăceri a inimilor simţitoare, iar celor ce se stăpânesc de patemi au fost de aspră învăţătura... Teatrul a rasunat de *bravo*, aceste sunt cele mai bune semne a adevărului şi a ghibăciei cu care d. Batist a întaţoşat rolul jucătorului. D. Laman a lui Varner şi Madama Laman a Amaliei; învăţătura pentru cărturarii de meşteşug este cumplită, şi de dorit este ca să aibă înaintea ochilor aceasta înfricoşată zugrăveală a soartei care îi poate aşteptà".

Placând, piesa s'a mai jucat odată [2]). In urma succe-

---

1) *Albina Românească* din 2 şi 19 Fevruarie 1833; idem, T. T. Burada. *Inceputul teatrului în Moldova* în *Arhiva* (din Iaşi), Aprilie 1905, p. 187.

Traducerea lui Negruzzi s'a jucat şi la 8 Oct. 1844 Actorii erau: Dimitriu, Poni, Greceanu, Bonciu Teodor, Sterian, Filostrat, Cuza, Luchian, Rizo. Bosie, Panaitache, D-nele Lang, Dacé şi d-ra Dimitriu (T. Burada, art. cit. *Arhiva*, 1907, p. 334).

Despre traducerea lui Negruzzi găsim o menţiune şi într'o scrisoare a tânarului Kogalniceanu către surorile sale, datată din 18—6 Aprilie 1835. „Vous me dites que Negrouce a traduit quelques pièces en moldave, mais vous ne me dites pas s'il a fait jouer ou imprimer..." No. 14 din *Corespondenţa din tinereţe a lui Mihail Kogalniceanu* în *Conv. lit* XXXV, p. 805.

2) T. T. Burada, *idem, ibidem*, p. 247 şi 336. Afişul lui Fouraux pe 1835 e în Biblioteca Academiei.

dacoromanica.ro

sului. Negruzzi a tradus-o în 1835, sub titlul de *Treizeci ani sau viața unui jucătoriu de cărți, Melodramă, în trii zile, tradusă din franțuzește de căminariul C. Negruțți* [1]).

1) Eși, în tipografia *Albinei*, 1853. E interesantă prefața acestei traduceri, datată din Martie 1835. Ea n'a fost reprodusa niciaeri, deși putem salutà într'însa cea dintâi pagină de proza originala a scriitorului tiparita până azi

Iată-o în întregime:

Treizeci ani, sau viața unui jucatoru de cărți.

Melodrama în trii zile. Tradusa din Franțozește de Caminarul C. Negruți. Eși în tip grafiia Albinii 1835.

S'au dat voe a sa tipari N. Șuțo.

Traducatorul acestei dramaturnu au privit la nimic alta dânduo la lumină decât la folosul ce poate ar veni din ia și la mulțamirea cetitorului. — El a fost martor întâmpariirii ce au pricinuit asupra privitorilor când s'au reprezentat Franțozește, și cunoaște că epoha aceasta poeticiasca a reformii ș'a civilizații nu mai puțin este și epoha literaturii în care feșteș care adevarat Moldovan ar trebui să stăruiască (precât și în ori ce poate) a îmbrațoșa Patrina sa peste care, dupa atâta în tunerec (s c) de nenorocire, incepu a se răvărsa o raza de lumina.

Teatrul ii o oglinda. Tot ce este în lume, în Istorie, în om, să privede. El învie pe Eroul mort și dupa trecure de vecuri, îl aduce de înflacareaza iaraș simțe și inima privitorului El înfruntează pe cel rău aratându-i su t o alegorie frumoasa toata amărăciune și degraduire naravului sau și criticând pe cel trecut, loveșteș și arata cu degetul pe cel de fața.

Cât pentru cuvintele streine e el au intrebuințat in traducere, de îl vor întreba de unde sânt aceste va raspunde ca un literat barbat Român că, sânt de acolo de unde este tata limba noastră, de unde sânt zi verile, cm, ochiu, urechi, nas, dinte, limba barbă, braț, mână, apă, vin, faina, masă, casă, ș. a. Va mai adaugi că fieșteș care limbă când au început a sa cultiva au avut trebuința de numiri noă pe care sau și luau facut de sine, sau s'au împrumutat de acolo de unde au vazut ca este izvorul științelor și a meșteșugurilor. Grecii s'au împrumutat de la Fenicieni, Arepi, Egipțieni, Asirieni, ș. a. Romanii de la Greci; cestelalte Nații ale Europei de la Romani. Noi asemenea urmăm, mai vârtos când avem de unde. Noi nu ne împrumutam cu cuvintele ce ne lipsesc ci le luăm ca o moștenire de la marca noastră (latina), și ca o

dacoromanica.ro

Data traducerii este cu siguranță 1835, cu toate afirmările de mai târziu ale lui Negruzzi că ar fi 1834.

1836.

In 1836 activitatea literară a lui Costache Negruzzi se manifestă pe mai multe terenuri deodată. Tot în acest an se strâng legaturi de prietenie între scriitorul moldovean și energicul fruntaș al culturii muntene, Eliade, ce aveau să dureze atâta timp, dând literaturii noastre un schimb de scrisori, interesante pentru istoria culturii românești.

Corespondența pare a fi început printr'o scrisoare a lui Negruzzi către Eliade, datată din 1 Iunie 1836 și publicată în *Muzeu Național*, sub titlul de *Corespondență între doi Rumâni unul din Țara Românească și altul din Moldova* [1]).

Scrisoarea lui Negruzzi e urmată de răspunsul lui Eliade, datat din 27 Iulie 1836 [2]).

A doua scrisoare, privitoare la tragedia *Saul* a lui Al-

---

parte ce ne se cuvine de la surorile noastre (Ital. Franț. Span. și Port.).

Insfârșit traducatorul acestii drame o supune fără sfială criticii. Sa roaga numai lui Dumnezeu sa-i daruiaască îndelungul traiu a lui Matusalem ca doar sa va învrednici a auzi pe ștenă limba Patriei și a vide în locul lui Policinel și a lui Arlechin reprezentându-sa Virtuțile și Eroicestile fapte a Stefanilor și a Alecsandrilor. 1835, Martie Ediția II. Iași, Tip. Berman-Pileski, strada Podului-Vechiu, 1863. In cuvântul înainte autorul zice greșit: „Această dramă a fost tradusa și tiparită la 1834", afirmație ce s'a păstrat și în ediția din 1873, „Socec", Vol. III, p. 105.

1) *Muzeu Național*, No. 36 din 4 Noemvrie 1836, p. 140.

2) *Idem*, p. 143. Reprodusă în *Convorbiri Literare*, XII, (1 Dec. 1878), p. 305. Amândouă scrisorile sunt reproduse și în *Foaia Literară* din 1848, p. 69 din 26 Fevruarie, p. 78 din 5 Martie, p. 86 din 12 Martie, p. 92 din 18 Martie

dacoromanica.ro

fieri, tradusă de Aristia [1]), s'a publicat în *Gazeta teatrului* [2]). Din ea se vede interesul lui Negruzzi pentru tot

---

1) *„Din operile lui Alfieri"*, t. I, traduse de C. Aristia, Buc. tip. lui Eliad, br. 8, pp. 78. Un fragment se da şi în *Gazeta Teatrului Naţional* din 1836 p. 63. Saul s'a jucat şi la Iaşi de Caragiali cu câţiva elevi dela *Academia Mihaileana* şi ai fostului Conservator filarmonic-dramatic, la 16 Sept. 1839. O dare de seama a chipului cum s'a jucat aceasta piesă se găseşte în *Albina Românească* din 21 Sept. 1839 (No. 75, p. 307). Articolul din *Albina* e reprodus în *Curierul Românesc* din Oct. 1839 (No. 158, p. 557), fiind însoţita de un lung *„Raspuns despre metru"*. S'a mai jucat şi la 10 Dec. 1844, cf *Albina*, No. 98 din 10 Dec. 1844, p. 404.

In ceeace priveşte jucarea lui *Saul* la Bucureşti (1 Dec. 1837), un articol de anunţare în *Curierul Romanesc*, No. 47 din 27 Noembrie 1837, p. 188 şi o dare de seama amanunţita tot în *Curier*, No. 50 din 16 Dec. p. 199.

Amintim aici că din *Saul* tradusese şi Asachi, dar manuscrisul lui a pierit în focul din 1827 (cf. N. Iorga, *Ist. lit. rom. în veacul al XIX-lea*, I, p. 179).

2) *Gazeta Teatrului*, 1836, No. 12, p. 92. La sfârşitul scrisoarei se adauga urmatoarele: „Broşurile din colecţia autorilor le-am împărţit premianţilor. Toţi sunt încântaţi de eleganţa versurilor d-lui Aristia. Cânturile sau psalmii lui David isgonia duhul necurat ce necaja pe Saul".

Şi mai jos se adauga:

„D. C. Negruzzi ale caruia traducţii şi compoz.ţii au îmbogaţit cu atâta artă şi gust literatura noastra, a compus şi publicat de curând un fragment epic întitulat *Aprodul Purice* care începe:

Ciocârlia cea voioasă
In vazduh se legana
Şi 'nturnarea primaverii
Prin dulci ciripiri serba.

D. Aristia asupra începutului astei poeme atât de frumoase şi pline de haracter ia pricina şi începe raspunsul sau după cum urmează". Se publică apoi o poezie a lui Aristia.

Scrisoarea lui Negruzzi către Aristia e reprodusă în *Alauta românească*, suplement la *Albina*, No. 32 din 25 Aprilie 1873 p. 143, după care se adaugă: „D. Aristia (acest favorit a Muzelor) vrând a arata recunoştinţa sa către Moldoveni ia sujet dela un fragment

dacoromanica.ro

ce ieșia în București, entusiasmul lui sincer și, mai ales, serviciile, pe care le făceà scriitorilor munteni și cu deosebire lui Eliade, slujind ca mijlocitor între dânsul și publicul moldovean [1]). Sprijinul lui Negruzzi și al Moldovenilor, în genere, e atât de prețios, încât Eliade mărturisește că numai mulțumită lui mai iese *Curierul*, în al doilea an [2]).

Astfel de servicii C. Negruzzi le va face multă vreme. O scrisoare a lui Eliade către dânsul, din 16 Mai 1844 (*Arhiva*, 1896, p. 100), ne arată cum scriitorul muntean cereà sprijinul lui Negruzzi, în găsirea de abonați pentru „*Curierul Românesc*" scos cu litere latine: „Te rog dara, scrie el, staruește cât vei puteà, recomandă subscripția pe la toți cunoscuții. Aș dorì că, pentru fala Moldovenilor, să nu vaz în listă nici unul care să dorească chirilhanele; aș dorì sa facem a se roșì câțiva dintre ai nostri".

*

În *Gazeta Teatrului Național, din 1836* [3]), găsim următoarele rânduri :

„In Basarabia, nu departe de Soroca, într'o câmpie lată

---

epic compus de D. Negruzzi numit : *Aprodul Purice*, și răspunde prin versurile aceste". Urmeaza apoi poezia lui Aristia.

In această privință se poate vedea și V. A. Urechia, *Istoria Școalelor*, II, p. 91, 92.

1) Dela Eliade avem o scrisoare datată din 15 Oct. 1836 (*Convorbiri literare*, *XI*, p. 375), în care se vorbește de scrisorile lui Negruzzi din 8 și 12. Altă scrisoare a lui Eliade, datată din 4 Ianuarie 1837. (*Idem*, XII, p. 416) ne mai amintește de încă două scrisori ale lui Negruzzi, dintre care cea din urmă, din 28 Decemvrie 1836, e plină cu noi observații asupra traducerii lui Aristia. Eliade îi transmite raspunsurile lui Aristia. Tot de aici vedem că Negruzzi împărțea broșurile din *Colecția autorilor* pe la prenumeranții din Moldova.

2) *Curier*, Period II, p. 17.

3) No. 10, p. 78.

dacoromanica.ro

se vede o movilă mare, lungăreață numită de locuitori: *Mormântul uriașului.* Aceasta mi-a dat ideia acestor versuri ce sunt imitate din Victor Hugo: *Uriașul Daciei.* Inainte de a traduce din baladele lui Victor Hugo, Negruzzi se încercă, deci, să le imiteze, sa le localizeze oarecum. Astfel „*Uriașul*" lui Hugo[1]) deveni „*Uriașul Daciei*", „Galia mănoasă", „*Dacia mănoasa*", „Alpii" se prefăcură în „*Carpații*", și așa mai departe.

Răsgândindu-se, Negruzzi renunță apoi la astfel de localizări, nu numai pentru celelalte balade, dar chiar și pentru *Uriașul Daciei*, rămas numai *Uriașul*, tradus strâns după textul francez. Nici un editor al lui Negruzzi nu cunoaște însă localizarea[2]), de care ar trebui sa se țină seamă la o viitoare ediție critică a scriitorului[3]).

1837.

Activitatea literară a lui Negruzzi începe a se revărsà prin foile muntene în traduceri și în bucați originale.

---

1) *Oeuvres* de Victor Hugo. *Odes et ballades: Les orientales, II.* (ed. Lemerre, 1875), p. 18 *Le Geant* (datat d n 25 Mart e 1825).

2) In *Albina romaneasca* din 5 Martie 1839, (No. 19, p. 73), găsim republicată aceasta balada sub titlul „*Urieașul*", și ca simpla traducere; *idem*, ed. „Socec", II. p. 72; ed. „Minerva", II, p. 114.

3) La sfârșitul poeziei se afla urmatoarea notiță: „Traducatorul *Mariei Tudor* din V tor Hugo, D. C. Nigruzzi, a bine voit a ne adresa câteva din poeziile dumnealui și socotind că și cititorilor vor pricinui aceeași placere și mulțumire ce am simțit, când le-am citit, ne grăbim cu numarul acesta a da pe *Uriașul*, iar cu cel viitor vom da pe *Dervișul*. A recomanda cineva publicului pe autor și versurile sale, este de prisos, când pana sa zice mai mult cititorului. Cu prilejul acesta, se face cunoscut că peste curând va ieși și *Maria Tudor* ce se află subt tipar, și din care D. Nigruți, ca mădular al societății filarmonice, a daruit Teatrului Național 250 exemplare".

De fapt însă *Dervișul* a apărut în *Curier de ambe-sexe*, per I, No. 7, p. 125.

dacoromanica.ro

Avem anume în *Curierul de ambe-sexe*[1]), per. I, (Iulie 1837—Decemvrie 1838):

1. *Cârjaliul*[2]), povestirea haiducului din Moldova, tradusă după A. Puschin şi însoţită de următoarea notiţă:

„Cârjaliul, creat de D. Puschin a fi un tâlhar à la Salvator Rosa, a fost, dimpotrivă, un hoţ foarte nepoetic. Dacă a cerut cinci mii lei (de care mă îndoesc) şi mai ales de i s'au dat (care nu crez), nu ştiu. Ştiu atât că groaznicul Kârjaliul, care scapă de ţeapa turcească, nu scapă de spânzurătoarea moldovenească, unde se sfârşì foarte prozaiceşte la 1824".

---

1) Se ştie ca numerele *Curierului de ambe-sexe* nu poartă pe dânsele nici o data. Anu I e intitulat *periodul I* şi aşa mai departe, fara indicaţie de an, de luna sau de zi. Pentru a puteà datà bucăţile lui Negruzzi, tr bue sa datam fiecare număr al *Curierului de ambe-sexe.*

Cea dintâi înştiinţare a va apăreà această revistă, ca o urmare a *Gazetei teatrului*, o gasim în *Curierul românesc* din 12 Martie 1837. Apariţia celui dintâi număr e anunţată în acelaş *Curier românesc*, (No 24) din 2 Iulie 1837, p. 96 Apariţia numărului al doilea e anunţata în *Curierul românesc*, No. 27 din 22 Iulie 1837. Fixam deci începerea publicarii *Curierului de ambe-sexe* în Iulie 1837 (cu toate ca. de plida, în *Bibliografia Publicaţiilor periodice româneşti* a lui Alex. Pop, per. I al *Curierului de ambe-sexe* e tre ut pe 1836. periodul II pe 1837 etc. E o greşală ce a pricinuit multe erori). Ţinând seamă că revista apărea de 2 ori pe lună, stabilirea cronologi.e. ar fi destul de uşoară dacă revista ar fi aparut cu regularitate. De fapt, periodul I (adică anul I) al *Curierului*, compus din 24 de numere, a ţinut 17 luni — de oarece apariţia No. 25, cu care se începe anul II, e anunţată în *Curierul românesc*, No. 8 din 19 Decembrie 1838, p. 32. Distribuţia celor 24 de numere în rastimpul a 17 luni e aproape cu neputinţă de făcut cu exactitate.

2) *Curier de ambe-sexe*, per. I, No. 6, p. 104, din a doua jumătate a lui Septemvrie 1837. Republicata în C. Negruzzi. *Traduceri*, ed. „Minerva".

dacoromanica.ro

2. *Şalul negru* [1]), imitaţie din A. Puşchin. Traducere în versuri a celebrei poezii a scriitorului rus.

3. *Zoe* [2]), *noutate istorică*. Cea dintâi nuvelă a lui Negruzzi. In ediţia din 1857, nuvela e datată din 1829 Aprilie; povestitorul a pus deci 8 ani dela compunerea până la publicarea lucrării sale.

4. *Dervişul* [3]), poezie tradusă dupa Victor Hugo [4]), ce n'a mai trecut în culegerea de balade traduse din Victor Hugo; a scăpat din vedere şi ediţiilor „Socec" şi „Minerva".

5. Poemul *Aprodu. Purice* [5]), aparut în No. 10 al *Cu-*

---

1) *Curier de ambe-sexe*, per. I, No. 6, p. 100, adică prin Septemvrie 1837. Republicata în *Foaia pentru minte* din 1838, p 103. Republicata în *Curiosul*, 1837, No. 3, p. 81 (*Curiosul* e revista lui Boliac, din care au ieşit numai 4 numere în 12-o). Republicată şi în *Spicuitorul moldo-român*, Iulie, August, Septemvrie 1841, p. 82, în forma lui Eliade şi cu multe variante de traducere, iar în faţă o traducere în franţuzeşte. „*Le schall noir*", de Charles Durand.

Republicarea aceasta în *Curiosul* e singura participare a lui Negruzzi la revista lui Boliac. Avem, totuşi, o scrisoare a lui Boliac către Negruzzi (din 1837), Ghenarie 25 şi publicata în *Convorbiri literare*, 1881, p. 74), în care îl îndemnă pe acesta la o colaborare mai larga la *Curiosul*. Se gasesc în ele şi aprecieri asupra activităţii lui Negruzzi.

2) *Curier de ambe-sexe*, per. I, No. 7, p. 113, din întâia jumatate a lunei Octomvrie 1837. Amintim ca *Zoe* a fost prefacuta în dramă în proza de Catina în 1847. Bucureşti, tipogr. lui C. A. Rosetti şi Winterhalder.

3) *Curier de ambe-sexe*, per. I, No. 7, p. 125, probabil la jumatatea lui Octomvrie 1837.

4) *Oeuvres complètes: Odes et ballades. Les Orientales*, vol. II, Lemerre, 1875, p. 164.

5) Eşi., în tipografia *Albina*, 1837. Iată cuprinsul închinarii: „Domnuluiumarelui logofat şi cavaler C. de Sturza. Acest anecdot, pomenit de Vornicul Ureche în hronicul său, făcea parte dintr'un poem intitulat *Stefaniada*. Acel poem s'a prapadit şi nici mai gândeam la el, când am gasit fragmentul acesta păstrat la un prietin. Domnia-Voastră l'aţi cetit şi aţi dorit să se tipărească S'a tipărit,

dacoromanica.ro

rierului, adică probabil în Noemvrie 1837. După cum reiese din o închinare către marele logofăt şi cavaler C. de Sturdza a ediţiei I din 1837, *Aprodul Purice* e numai un fragment dintr'un poem întitulat *Stefaniada*, ce s'a pierdut.

*

Viaţa lui Hrisoverghi, ce slujeşte de „*Precuvântare la traducerea dramei Antoni după Al. Dumas*“ [1]), datată din 20 Iulie 1837.

*

şi eu cutez a vi-l închina ca o mică dovadă a adâncului respect cu care am cinstea a ma numi a Domniei-Voastre plecată slugă, C. Negruzzi“.

Ediţia II, nu e în posesia A ademiei Române.

Ediţia III. Iaşi, tipografia Institutul *Albinei*, 1846, într'o broşurică format mic, foarte eleganta şi tipărită pe hârtie deosebit colorata. Nu mai e dedicata.

Ed.ţia IV. Bucureşti, tipografia Lessicografică, 1857, e scrisă cu caractere latine.

Iata parerea lui Eliade asupra *Aprodului Purice*, dintr'o scrisoare din 4 Ianuar e 1837 : „La cea de a doilea scrisoare din 28 Decemvrie am cinste a raspunde că am primit 8½ galbeni pentru t ei prenumerari ale colecţiei şi plata *Gazetei Teatrului*; că am pr mit 5 exemplare din fragmentul epic al d-tale care până acum l'am citit în doua zile de opt ori cu prietenu. Domnul meu, totdeauna autorul cunoaşte mai bine cât îi preţueşte fapta sa, şi e te de prisos sa-ţi fac compl menturi pentru moşoroiul făcut movila, versurile frumoase, limba potriv.tă, obiceiurile veacului pastrate, vitejia moşilor aratata de pildă celor de acum şi viitor mei, parabolele juste şi la toată faţa se vede poetul. D-ta le vezi mai bine acestea şi nu cred că mă vei lua că critica mea este ca să-ţi plac, ci numai ca să-ţi spun ce am simţit“, (*Convorbiri*, XII, 1 Fevruar e 1879, p. 47). O altă apreciere într'o scrisoare din 8 Martie 1837. (*C nv. lit.* XIII, 1879, p. 77).

1) *Antoni*, drama în cin i acte. Din compunerile lui A. Dumas. T adusa în româneşte de A. Hrisoverghi. Bucureşti, 1837, p. 109. Anunţul aparıţiei în curând a acestei cărţi, *Curier rom.*, No. 20 din 15 Iulie 1837, p 80.

dacoromanica.ro

Maria Tudor, traducere din Victor Hugo, tipărită în tipografia Eliade la 1837 [1]). Traducerea e închinată lui Eliade. In frunte e o scrisoare a lui Eliade către Negruzzi şi o precuvântare a traducatorului, datată din Martie 1837 [2]). Traducerea se aflase în mâinile lui Eliade inca din

1) O broşură în 8°, 142 pag. 1837. Reprodusă apoi în ediţia din 1872, p. 253 sqq. Asupra unor amanunte privitoare la imprimarea acestei piese, a se vedeà scrisoarea lui Eliade către Negruzzi, datată din 4 Ianuarie 1837 (*Convorbiri lit.* XII, No. 11 din 1 Fevruarie 1879, p. 417). In Martie se tipăria coala din urmă, cf. alta scrisoare a lui Eliade catre Negruzzi, datată din 8 Martie 1837, *Conv. lit.* XIII (1879, p. 77. Tot aici e şi o aprecţiere a lui Eliade asupra tradu erii lui Negruzzi.

In dosarele censurii publicate de R. Rosett., (*Despre censura în Moldova*, II. An. Acad. Seria B. XXIX, 1906—7) găsim o petiţie a Camarului C. Negruzzi, prin care cereà sa i se elibereze 200 exemplare, fara censura de oar ce fusese censurata la Bucureşti.

Iată acea petiţie:

„Rog plecat pe acea cinstită Comisie să binevoiască a poronci să se sloboază dela carvasară 200 exemplare tipărite din drama *Maria Tudor*, tradusa de mine şi tipărita în tipo-litografia lui Eliade la Bucureşti. Care aceste fiind trecute prin censura Valahiei, nu cred că mai pot fi supuse unei nouă censuri.

1 Maiu 1857

Rezoluţie. Dumnealui Procopie Florescu, găsindu-le întocmai, le va slobozi.

La 1849 găsim atât *Maria Tudor*, ca şi *Angelo* şi alte 40 de piese, în repertoriul teatrului din Bucau, condus de Alecu Vilner, Clucer. (R. Rosetti, *art. cit.*, p. 440).

2) Iata acea precuvântare:

Pentru că D Jurdan a facut patruzeci de ani proză fără să ştie, îşi închipueşte cineva că nimic nu e mai uşor de cât a scri în proză. Pe idea aceasta, o gloată de scriitori a năbuşit pe şena Franţii; au introdus pe teatru sistema lui Şakspir, Ghete şi Şiler. Dar nu este dat tutulor a fi Şakspir sau Şiler scriind numai ca să zică că a scris; curând s'au deosebit DD. Jurdani, şi opintirile lor n'au slujit de cât ca să facă să strălucească mai tare adevăraţii poeţi şi scriitori, precum: Hugo, Delavigne, Dumas ş. a. Aceştia, înţelegând duhul parterului ce se saturase de tragediile înalte a lui Corneil, elegiace a lui Rasin şi filozofice a lui Volter, 'şi au

dacoromanica.ro

1836, după cum reese din *Gazeta Teatrului Naţional*, No. 10 din 1836, p. 78.

*

Angelo [1]) de Victor Hugo, s'a tipărit în tipografia lui

croit planul dupa o sistemă mai potrivită cu veacul lor; 'şi au luat şenele chiar dintre soţietate precum în *Jucătorul de cărţi* etc. S'au din istorie precum în *Maria Tudor* etc. Şi acum nu mai vedem pe un Sudan concherant falnic suspinând ca un tânăr băeţel dupa amorul unei fetişoare pentru care apoi să şi înjunghe, ulci pe Scapin bătând pe stapânul său în sac! Care aceste amândouă sânt atât de cu greu a se crede.

Traducătorul Mariei d'Englitera cunoaşte că este o stravaganţă lui, Românului sa graiască astfel de nişte cap-d'opere a artei dramatice, dar el nu critica (doamne fereşte!), voeşte numai să arate ca pe teatru (aceasta şcoală de moral) ar trebui să se înfăţişeze şene grandioase, mareţe şi mai ales adevărate.

Cât pentru stilul traducerii sale, el s'a silit pre cât a putut a'l face înţeles şi corect ca sa poata exprima toată idea autorului. Şi zicerile ce se vor socoti streine ce le a întrebuinţat în traducerea s'a sânt acelea de care limba românească pân'acum era lipsită, care s'a primit de clasice de o soţietate de bărbaţi literaţi ce au lucrat şi neîncetat se ostenesc pentru cultura limbei.

In sfârşit, traducătorul acesti, drame, nădăjdueşte că viitorimea va şti preţui osteneala sa mai bine decât contimporanii săi. Iar criticilor, fara ai dispreţui, le răspunde că, dacă el a făcut rău, facă alţii mai bine.

1837, Martie. Traducătorul

1) Bucureşti, 1837, 124 pag., 1 broş în 8°. Reprodusă în ed. 1872, p. 393 sqq.

Anunţarea apropiatei apariţii a lui *Angelo* o găsim în *Curierul românesc*, No. 4 din 26 Martie 1837, p. 16. „...Traduse şi aşteptând teascuri vacante: *Angelo* din Victor Hugo de D. C. Negruzzi.

Foarte cunoscuta la Iaşi, piesa se jucase şi în franţuzeşte, ca de pildă la 15 Ianuarie 1837, *Albina* (No. 6, p. 227); idem, Burada, *Inceputul teatrului în Moldova* în *Arhiva*, 1905, p. 339.

Asupra jucării piesei în traducerea lui Negruzzi găsim referinţe în foiletonul lui D. Gusti, din *Albina*, No. 4 din 13 Ianuarie 1846, p. 15.

In privinţa limbii întrebuinţate atât în *Angelo* cât şi în *Maria Tudor*, Săulescu învinui pe Eliade de a o fi muntenizat (*Albina*,

dacoromanica.ro

Eliade în 1837, şi anume în „*Colecţia de autori*". Traducerea e închinată lui Eliade printr'o scurtă scrisoare publicată în frunte.

*

In suplemntul *Albinei,* intitulat *Alăuta Românească,* şi-a publicat Negruzzi poezia sa *Reverii* [1]), cu următoarele cuvinte de introducere: „La prilejul tipăririi Romansului intitulat *Pustnic* [2]), de D. Nobilul P. Pruncu prelucrat în limba românească, d. Căm. Costache Negruzzi, însufleţit de poetic entuziasm, au adresuit următoarea compunere, ca un tribut cuvenit îndeletnicirei literale a unui compatriot".

Reveriile sunt urmate apoi de alta poezie a lui Const. Negruzzi, intitulată: *Domnului P. Prunco,* după care redacţia tipăreşte: „*Răspunsul D-sale D. Pruncu Domnului Negruzzi* [3]).

*

Tot *Alăuta românească* din 24 Iunie 1837 (suplement la No. 49 al *Albinei* [4]), publică sub titlul Fragment dintr'o călătorie, articolul ce avea apoi sa ia titlul de *Primblare* (scrisoarea I) şi cu data de Mai 1837.

*

Tot în 1837 îl găsim pe Negruzzi, îndeletnicindu-se cu traducerea *Ierusalimului liberat* al lui Tasso, împreună

No. 51 din 29 Iunie 1839); Negruzzi protestă zicând ca i s'a pastrat întocmai ortografia, tot în *Albina,* No. 59, p. 243. Tot astfel protestă şi Eliade în *Curierul românesc,* No. 123 din 28 Iulie, p. 423, nota 20.

1) Suplement la No. 21 din 14 Martie, p. 96.

2) E vorba de „*Pustnicul*". Alcatuirea scriitorului francez Viconte d'Arleicourt. Pe limba românească talmacit de Pavel Pruncu. Cu icoane litografisite. Parte I—II în 1837, 2 vol. 8⁰

3) O variantă a scris-o Negruzzi în Iulie 1857, ed. „Minerva", II, p. 22.

4) Pag. 215.

dacoromanica.ro

cu Aristia şi Eliade[1]). Nu ştim dacă Negruzzi a tradus, în adevăr, ceva din această epopee. Propunerea traducerii plecase dela Negruzzi; trăgându-se la sorţi, lui Negruzzi îi căzusera cântările III, VI, IX, XII[2]).

1838

Din acest an datează o lungă şi însemnată scrisoare a lui Negruzzi către Asachi cu privire, mai ales, la teatru, care trebue reprodusă numai decât într'o ediţie critică a lui Negruzzi, uitată fiind de toate ediţiile de până acum. Scrisoarea a fost publicată de Codrescu în *Uricarul, VIII*, p. 218, şi e datată din 21 Iulie 1838.

---

1) *Curier*, No. 4 din 26 Martie 1837, p. 16. „Cele ce se traduc: *Dante*, de D. Aristia; *Solima deliberată*, a lui Taso, de D. Negruzzi, Aristia şi Eliad"

2) Iata un fragment dintr'o scrisoare a lui Eliade către Negruzzi (*Conv. lit.* XIII, 1879, p 77). „Cu d. Aristia am cetit scrisoarea d-tale catre d-lui şi mi-a plăcut ideia dumitale a traduce pe Taso; dar am luat îndrăzneala pentru predilecţia şi dragostea ce am avut catră poetul ăsta a cere să am şi eu parte la această traducţie şi am facut astfel: pe trei cânturi dintâi am tras sorţi şi d-lui Aristia a căzut cântul I, mie II, şi d-tale III; pe acest temelu cel cu cântul I va aveà şi pe IV, VII, X... cel cu al II-lea va aveà şi pe V. VIII, XI... cel cu al III-lea va aveà şi pe VI. IX, XII...

Eu, domnul meu, tradusesem din *Solima deliberată* (sic) patru canturi, şi fiindcă eram singur nu îndrăzneam să iau asupra-mi atâta ostenea'ă să-l fac în versuri ci făceam la proză ca b.etul d. Iurdan. Acum cu trei, iau îndrăzneala să m'apuc de versuri şi parerea mea este să luam tot octava lui Torquato, însă versurile de 14 silabe cele femeeşti şi de 13 cele bărbăteşti, căci îmi sunt mai drage aste versuri unde se odihneşte par'că mai bine la semistih, şi unde mi se pare că le-aşi fi ales eu dela început pentru versuri serioase româneşti şi asta nu e puţin cuvânt să zică cineva ca sunt bune"

dacoromanica.ro

Originalul se află în stăpânirea lui Codrescu[1]).

---

1) Reproducem aici scrisoarea şi raportul

„Domnul meu!

„Pe cât vremea şi ostenelile blăstematei catagrafii m'au iertat, m'am silit a răspunde d-tale la scrisoarea alaturată cu relaţia stării scoalelor care ai binevoit a mi-o împărtăşi.

„Mulţumind că nu m'ai trecut cu vederea, alăturez brulionul acelui răspuns, căci pe lângă alte lipse ce tragem în ţinut, apoi nici hârtie bună nu avem.

„Aş dori să se dea acest răspuns într'un suplement al „Albinei" ca să slujească de dovada consideraţii mele către adevăratul talent.

„Nevrând însă a avea neplăcerea ce am avut cu cel trecut... te rog arată-l censurii, care măcar ca iubeşte a găsi pete în soare cred că aici n'are ce clengi iscodi, pentru aceea m'am şi iscalit cu mari slove. De se va încuviinţa tiparirea lui, aş dori sa fie îndreptat de d-ta ca să nu iasă plin de greşeli şi să semene lucrul unui analfabet.

„M'am întins cam mult, şi am d st p ate prea aspru vorbind de teatru, dar d-ta simţi şi ştii prov rbul: Bate şeaua să înţeleaga iapa. De vor face nazuri la noi, trimite-l r dactorului foaiei literare de Braşov.

„Te rog, albi bunătate a-m tr mite „Alauta" dela 15 Iulie.

„Umblând prin ţinut, ma si esc să fac ceva abonaţi.

„Sunt cu toată cinste. D mn l meu, a d-tale plecata slugă

Negruzzi.

21 Iulie 1838

P. S. De se va tipari scrisoarea către d-ta, te rog păstreaza-mi vre-o două exemplare".

...„Imi rămâne a vo bi de teatrul naţional, început iarăşi subt a D-tale priveghere, şi pr'n care ne- i arătat, că limba noastră nu e mai puţin primit are de armonie decât italiana. Sarmanul teatru! El seamană cu pruncul mic, frumuşel, nevinovat şi — bolnav de strâns (iarta-mi, te rog, această comparaţie băbească); şi unde avea trebuinţă de o bună cautare, de abia ivindu-se, şi-a stârnit în cap o droaie de duşmani straşnici şi puternici, jumatate logele rangul întâi, parte din benuaruri; ba încă duşmănia asupra lui începuse a molipsi şi logele de sus, şi a ameninţa de a se sui până la Paradis. Putea el sa se împotrivească la atâţia

dacoromanica.ro

vrăjmaşi? A trebuit deci să moară şi precum fecioara lui Euripid s'a săvârşit.

Trebue să ştii, Domnul meu, că noi suntem de o fire foarte deşănţată, ne place a maimuţi pe străini şi a ne defăima pe sine.

Aşa dar am fost pe rând turcomani, grecomani sau Domnul ştie ce încă; acum, din mila lui Dumnezeu, suntem francezomani; poate curând vom trece şi Manha, în vre un balon aerostatic, şi atunci ne vei vedea anglomani.

Când în 1832, fraţii Furo au făcut la noi o sală de teatru, îţi aduci aminte cum ne grămădeam la intrat? Cum râdeam când vedeam pe Piero mâncând lumânare, şi cum oftam văzând manechinul lui Arlechin împroşcat dintr'un tun de lemn. Buuuuuu! Ştii cum răsuna sala de aplause când juca Madame Baptiste pe funie pasul numit: Nec plus ultra? Indată însă ce s'a reprezentat vodevilul Drelindindin, n'am vrut să mai vedem nici Piero, nici Arlechin, nici pasul numit nec plus ultra; am cerut vodevile. Bieţii francezi trebuiră să ne facă pe plac. O, atunci era de minune! Nişte versurele potrivite pe cadenţa unei galopade ne încânta. Arieta *Te souviens-tu?* ne făcea să lăcrămăm. Privind pe *Grenadirul* francez pe şcenă, ne făceam napoleonişti; am început a citi pe Ségur, şi de n'ar fi fost aşa departe insula Elenei, în entuz'asmul nostru, am fi alergat, ieşind dela reprezentaţie, să desgropam cenuşa „marelui om" pentru ca să aducem s'o depunem subt clopotniţa Trisfetitelor!

Intr'o asemen a exaltaţie aflându-ne, au uitat că suntem la Iaşi, şi am început a pofti opere şi drame monstruoase. Am omorît şi pe Scrib cum omorîsem pe Arlechin. Apoi cum socotea cineva ca să ne placă un teatru românesc?

Rezoanele noastre erau mai 'tot acele ce le avea parte din parterul Bucureştilor, pe care cu mult gust ni le spune un tânăr poet român:

„Până acum nu sunt nebună, zice D-na B. către D-l A., care o întreabă de a fost la reprezentaţiile româneşti.

„Pân'acum nu sunt nebună, ca sa hotăresc să merg
La un loc unde bacalii şi cismarii toţi alerg.
Fi donc! Cu astă idee poate vrei ca să glumeşti?
La Paris se dau vre-odată vodeviluri româneşti?
Caliope, Andronescu se pot socoti actori,
Vrednici ca să mulţumească nişte nobili privitori?

dacoromanica.ro

Şi-apoi ce să vezi acolo ? să asculţi pe un actor
Care face româneşte declaraţia de amor !
Quelle horreur ! au ei idee ce va să zică bon ton ?
N'ai auzit, soro dragă, că lui Jean i zic Ion ? etc.

Ce mai poate rămâne cuiva a zice dupa asemenea rezoane ·
un teatru unde merg bacalii,
unde se vorbeşte de amor româneşte
unde lui Jean îi zic Ion... ce groază !

Pentru ca s'avem însă un teatru naţional, pe care-l doresc cinci părţi din publicul ce merge la teatru, ar trebui ca municipalitatea care dă pe an opt sute de galbeni, să fie îndatorită a da o dată pe trei ani înainte, şi cu suma asta cumpărându-se de veci localul şi zidirea teatrului, ar ramânea a aret al statului. Atunci teatrul moldovean închipuindu-şi un venit statornic dela închirierea bufetului şi a odailor de jos, dela reprezentaţiile peşcară a atâţi Ercoli, fantasmagorişti, baletişt, danţaşi pe funie şi alţii care plouă la noi, şi alăturându-l pe lânga venitul abonamentului şi a antrelii, ar putea ţinea actori şi un conservator pentru învăţarea lor ; ar putea cel puţin de doua ori pe săptamâna, reprezenta piesele sale, piese alese şi potrivite cu gustul publicului, elegante, nu triviale, comice, nu bufoane (căci Românul nefiind măscăriciu, nu-i place bufonaria), tragice, nu sângeroase, fără a fi împănate de o cam data de cânticele, caci nu vrea cântec Moldoveanul, pentru că n'are poftă de joc.

Iar cât pentru a şasa parte a publicului teatral, pentru lumea frumoasă (le beau monde), de vreme ce trebue numai de cât un teatru francez, te întreb, care trupă, d'al de care am avut pân'acum, n ar fi bucuroasă şi mulţumită a juca, când i se va da gratis sala teatrului, beneficiul balurilor mascuite, decorurile şi celelalte accesorii ? Apoi, după trei ani, municipalitatea va putea iarăşi da câte 400 galbeni unei trupe straine sau româneşti. şi isprava acestui proect ar fi că :

Statul ar avea o sala de teatru, publicul o petrecere care să-împrăştie alte gânduri rele.

Municipalitatea, un folos de 400 galbeni pe an.

O trupă românească s'ar forma, şi de actori străini n'am duce lipsă.

Aş vrea să mai zic ceva, dar văd că abia mi-a rămas loc spre a

dacoromanica.ro

*

Tot în acest an începe harnica colaboraţie a lui C. Negruzzi la *Curierul de ambe-sexe* al lui Eliade.

Impresii de călătorii[1]) de A. Dumas şi anume:

1. *Werner Schtaufacher* în No. 16[2]):
2. *Konrad Baumgarten* în No. 17:
3. *Wilhelm Tell* în No. 20:
4. *Gessler în* No. 21;
5. *Impăratul Albert* în No. 21.

*

Cum am învăţat româneşte[3]), publicată, probabil, prin Septembrie sau Octombrie 1838, una din cele mai vioae şi mai cunoscute „scrisori" ale lui Negruzzi.

---

va reînoi sentimentele deosebitei mele consideraţiuni cu care am plăcerea şi cinstea a mă însemna.

A d-tale prea plecată şi supusă slugă. *C. Negruzzi*

27 Iulie 1838.

Agăi Gheorghe Asachi, cavaler s. c.

1) *Curier*, period. I. p. 259, 273, 313, 321, 332. Republicate în C. Negruzzi: *Traduceri*, ed. mică „Minerva", 1908.

2) Dacă *Curierul* ar fi apărut regulat, No. 16 ar fi căzut în Martie, cum însă No. 14 cuprinde cunoscutul articol *„Critica Literară"* al lui Eliade ce se rapoartă la fabula *Vulpea, Calul şi Lupul* a lui Alexandrescu, apărută în *România* din 5 Martie 1838, acest număr al *Curierului* trebue să fi apărut la sfârşitul lui Martie sau la începutul lui Aprilie; No. 16 e sau dela sfârşitul lui Aprilie sau din începutul lui Maiu.

3) *Curierul de ambe-sexe*, No. 22 din period. I, p. 337. Cum No. 17 (un număr triplu 17, 18, 19) cuprinde un răspuns al lui Eliade la un articol tipărit în *Foaia literară* din No. 18 20, 21 (acesta din urmă din 21 Maiu, 1838), e de bănuit că acest numar al *Curierului* e din Iulie-August; No. 22 în care s'a publicat articolul: *Cum am învăţat româneşte* e, probabil, din Septemvrie, sau Octomvrie; No. 24, cel din urmă al acestui period. are o scrisoare a lui Eliade către Neggruzzi datată din 28 Octomvrie 1838: el trebuie să fie de prin Noemvrie sau Decemvrie.

Articolul a fost reprodus în *Foaia pentru minte, inimă şi literatură*, No. 24 din 10 Decemvrie 1838, p. 185.

dacoromanica.ro

La sfârşitul acestui an apare în *Albina* vastul plan al traducerii operei întregi a prinţilor D. şi Antioh Cantemir. Prospectul nu e reprodus în ediţiile lui Negruzzi [1]).

Ediţia aveà să cuprindă:

Tom. I, II, III, *Viaţa Domnului Dimitrie Cantemir*, alcătuită de adiotantul Kogălniceanu; *Istoria Impărăţiei otomane*, din franţuzeşte de adiotantul Kogălniceanu.

Tom. IV. *Sistema religiei otomane*, tradusă din ruseşte de Căminarul Negruzzi.

Tom. V. *Lumea şi sufletul*, după ediţia publicată în româneşte de însuşi domnul Cantemir în Iaşi. *Istoria caselor Brâncovenească şi Cantacuzinească*, tradusă din greceşte de adiot. Kogalniceanu.

Tom. VI. *Descrierea Moldovei*, tradusă din nemţeşte de adiotantul Kogălniceanu. *Deosebite alcătuiri mai mici a Domnului D. Cantemir.*

Tom. VII, VIII, *Hronicul Romano-Moldo-Valahilor*, după ediţia tipărită la Iaşi, 1835.

Tom. IX. *Viaţa şi operele originale ale Principelui Antioh Cantemir*, trad. din ruseşte de căminarul Negruzzi.

Din acest plan s'a realizat numai o ediţie revăzută de Negruzzi a *Descrierii Moldovei* şi o traducere a satirelor lui Antioh Cantemir, făcută de Negruzzi şi Donici, asupra cărora ne vom opri mai târziu.

*

Iepurarie, publicată în *Păcatele tinereţelor* (1857), cu data de Fevruarie 1838, fără a puteà găsi revista sau ziarul unde a apărut mai întâiu

*

Scrisoarea (III) intitulată *Vandalism*, publicată în *Pă-*

1) In suplement, No. 99 al *Albinei Romaneşti* din 15 Dec. 1838, p. 426. Reprodus şi în *Curierul românesc*, din 18 Ianuarie 1839 (No. 8, p. 29), cu o elogioasă introducere a lui Eliade.

dacoromanica.ro

catele tinereţelor[1]) sub data de Ianuarie 1838 şi cu următoarea notiţă la urmă: „Autorul acestui articol ce s'a publicat în *Albina românească* cu învoirea cenzurei, fu exilat la moşia sa, nejudecat şi neosândit — deşi se găsià deputat — pentru ca să înveţe a nu mai spune adevăruri crude".

Cuvintele care par a fi nemulţumit mai mult stăpânirea sunt în urmă:

„Intr'o durere ce ne sfâşie la privirea dărăpănării Romanităţii nu putem decât a strigà asupra vandalismului, şi a face o chemare la inimi nobile, ştiind că:

A tous les coeurs bien nés que la patrie est chère!".

La acest exil face, probabil, aluzie nota lui Iacob Negruzzi, pusă la introducerea lui Alecsandri (ed. „Minerva" I. XXV), prin care arată că Sturdza îndemnà pe consulul rusesc să-i ceară exilul opozanţilor din Adunare şi apoi, tot el, îl reclamà la Petersburg că se amestecă prea mult în administraţie, obţinându-i chiar revocarea.

Că atitudinea lui Negruzzi în adunarea din acel timp ar fi fost prea intransigentă ni se pare prematur, de oare ce adunarea s'a adunat la sfârşitul lui Decemvrie 1837 şi cea din urma şedinţă, la care îl găsim pe Negruzzi, e din 31 Ianuarie 1838, după care trebuie să fi fost exilat (*Analele parlamentare ale României*, t. VIII). Intr'o lună Negruzzi nu avusese timpul să facă opoziţie.

De acest exil s'a folosit, probabil, Negruzzi, pentru a călători din nou în Rusia. după cum reiese din scrisoarea

---

1) In *Albina* de pe acest an nu se găseşte.

E cu putinţă să se fi publicat în suplementul literar pe 1838 al *Albinei*, intitulat *Alăuta românească*, bimensuală, din care se găsesc în biblioteca Academiei abia două numere.

In dosarul censurii nu se găseşte nimic privitor la această revistă, după cum afirmă R. Rosetti, care a studiat acest dosar. „*Despre Censură în Moldova*", II, *An. Academiei române*. Tom. XXIX, seria II, p. 351)

dacoromanica.ro

IV din Mai 1838 (*Vandalismul* e datat în Ianuarie. „Abia de trei zile mă înturnasem din Rusia, unde zăbovisem câteva luni". („Minerva", I. pag. 150).

*

Scrisoare către Bariţ, datată din Noemvrie 1838 şi publicată în *Foaia pentru inimă, minte şi literatură* ca răspuns unui articol intitulat *Corespondenţie* (Sibiu, 19 August 1838) semnat N. M. şi publicat în *Foaia* [1]). Articolul lui N. M. aducea oarecari obiecţii la *„Corespondenţa între doi Români, unul din Ţara Românească şi altul din Moldova"* publicată în *Muzeul Naţional* în 1836, dar republicată în *Foaia* abia în 1838. Negruzzi în scrisoarea către Bariţ răspunde acelor obiecţii.

*

Mai adăogăm aci o lucrare inedită a lui Negruzzi, cuprinsă în Ms. 1022 [2]). cu următorul titlu:

PANSIONUL DE FETE IN VREME DE RAZBOIU
Vodevil în două acte
Prelucrat de D. Căm. Negruţă, 1838

Manuscrisul ne vine din hârtiile lui Matei Millo, ceea ce ne face să banuim că vodevilul a fost, poate, jucat.

1839

In *Curierul românesc* din 23 Ianuarie 1839 gasim o nuvelă intitulată *„Vergiss-mein nicht"* după Alphonse Karr şi iscălită C. N. — care e, negreşit, Costache Negruzzi. Acest scriitor îl erà, dealtminteri, cunoscut lui Negruzzi (cf. scrisoarea către ziarul *Zimbrul*, Iaşi, 1858, p. 15 şi 24, idem; ed. „Minerva", I, p. 296). Republicată în: C. Negruzzi, *Traduceri*, ed. mică „Minerva", 1908.

*

1) P 169.
2) In 4°. p 50

dacoromanica.ro

In No. 14 (28 Ianuarie 1839) al aceluiaş *Curier românesc* s'a publicat o traducere în versuri a poeziei *Cântecul morţilor*, de Louis Dufilhol, însoţită de o mică introducere sub aceleaşi iniţiale C. N. S'a republicat în C. Negruzzi: *Traduceri, ed.* „Minerva".

*

Articolul de critică literară şi biografie intitulat *Daniil Scavinschi* [1]) şi apoi publicat sub titlul: *Scrisoarea IV: Un poet necunoscut*, sub data de Mai 1838, a apărut în *Curierul* din Fevruarie 1839. Studiul a servit în urmă cu prefaţa la *Democrit*, tradus de Scavinschi după Regnard şi tipărit cu cheltuiala lui C. Negruzzi şi M. Kogălniceanu la 1840, în Iaşi.

*

Au mai pătit-o şi alţii [2]) a apărut sub pseudonimul de Carlu Nervil, în *Curierul* din Iunie 1839. Un post- scriptum s'a adăogat în 1857 cu prilejul republicării în *Păcatele tinereţelor*.

*

Poezia: *La Maria* [3]) (devenită apoi *La M.* şi datată din 6 August 1839 chiar în *Curier*. Câteva versuri au fost schimbate de Eliade, după cum reiese dintr'o scrisoare a

---

1) *Curier*, II, No. 3 (p. 39) şi 4; retipărit în *Foaia pentru minte, inima şi literatura*, No. 13, 14, 15 din 1840. După cât nu se afirmă a aparut mai întâi în *Alauta* de pe 1838, ce nu e la Academie.

2) *Curier*, II, No. 11, p. 160.

Despre pseudonimul Carlu Nervil vedem referinţe în articolul lui Eliade (*Curier*, p. II, p. 350) intitulat „*Pseudonimele*", şi retiparit şi în *Dacia literara*, 1840, p. 82.

Inceputul nuvelei „*Au mai patit-o şi alţii*", cu descripţia Iaşilor, a fost tradus în franţuzeşte de Alecu Russo într'un lung citat în „*Iassy et ses habitants en 1840*" (ms. 311 la Academia Română, reprod, în ed. Alecu Russo — P. V. Haneş, p. 236).

3) *Curier*, II, No. 15, p. 237; idem şi în *Curierul românesc* din 1 Sept. (No. 138, p. 487).

dacoromanica.ro

a lui Eliade către Negruzzi [1]). Poezia e închinată, probabil, viitoarei neveste a lui Negruzzi: Maria, fiica agăi Dimitrie Gane.

*

Concert de Eleonora Naiman, violonistă. (Concert de M-lle Neumann [2]).

*

Fabulă [3]).

*

Enigmă [4]), sub acest titlu găsim patru versuri, chiar sub iscălitura lui Negruzzi.

*

La 12 Fevruarie 1839, Negruzzi începu să publice în *Albina* [5]), traducerea baladelor lui Victor Hugo. Anunţate că vor fi 15, s'au publicat numai în 14 în continuare, şi anume:

1. Balada I. *O. Zină* [6]).
2. Balada II. *Silful* [7]).
3. Balada III. *Bunica* [8]).

---

1) Publicată în *Convorbiri lit.* din 1880, p. 155. Scrisoarea e datată d'n 1839, Aug. 29 şi e însemnată pentru starea de suflet a lui Eliade.

2) *Albina* din 16 Aprilie 1839, (No. 30, p. 118) Notiţa pentru a' doilea şi de pe urmă concert a Mademoazelei Eleonora Naiman, *Albina*, No. 31 d'n 20 Aprilie 1839.

3) *Albina* din 11 Maiu 1839 (No. 37, p. 149). Iscălită C. N-ţu

4) *Albina* din 11 Maiu 1839, (No. 37, p. 152).

5) *Albina românească* din 12 Fevruarie 1839 (No. 1, p. 49).

6) *Idem*, din 12 Fevruarie 1839, (No. 13 p. 49)

7) *Albina românească* din 19 Fevruarie 1839, (No. 15, p. 57) *O Zină* şi *Silful*, reproduse în *Curierul românesc* din 3 Martie 1839, (No. 36, p. 146). *Silful* a fost tradus şi de C. Stamati sub titlu' *Zburătorul la zăbrè* în *Musa Românească*, pp. 301—304.

8) *Albina* din 23 Fevruarie 1839, (No. 16, p. 61); idem, *Curierul românesc* din 5 Martie 1839, (No. 39, p. 151).

dacoromanica.ro

4. Balada IV. *Către Trilbi Sburătorul d'Argail* [1]).
5. Balada V. *Uriaşul* [2]).
6. Balada VI. D-lui I. F. *Logodnica trâmbiţaşului* [3]).
7. *Războiul* [4]).
8. Balada VIII. D-lui I. Boulanger. *Amândoi Arcaşii* [5]).
9. Balada IX. *Ascultă-mă Magdalină* [6]).
10. Balada X. *Către un trecător* [7]).
11. Balada XI. *Vânătoarea burgravului* [8]).
12. Balada XII. *Pasul de arme a lui Riga Ioan* [9]).
13. Balada XIII. D-lui Louis Boulanger, *Cazania călugăriţei* [10]).
14. Balada XIV. *Hora Sabatului* [11]).

---

1) *Albina* din 26 Februarie 1839, (No. 17, p. 65); idem, *Curierul românesc* din 11 Martie 1839, (No. 40, p. 139).

2) *Albina* din 25 Martie 1839, (No. 19, p. 73); idem *Curierul românesc* din 18 Martie, (No. 44, p. 175).

Balada aceasta a fost publicată mai întâi sub formă de localizare „*Uriaşul Daciei*" în *Gazeta Teatrului naţional*, No. 10 din 1836, (p. 78).

3) *Albina românească* din 13 Martie 1839, (No. 21, p. 81); *Curierul românesc* din 1 Aprilie 1839, (No. 50, p. 199). Reprodusă cu variante în *Foaia p. minte*, No. 31 din 30 Iulie 1845, p. 251.

4) *Albina românească* din 19 Martie 1839, (No. 23, p. 89); *Curierul românesc* din 4 Aprilie 1839 (No. 52, p. 207). *Războiul* a devenit apoi *Valmăşeală*.

5) *Albina* din 23 Martie 1839, (No. 24, p. 93); *Curierul*, din 15 Aprilie 1839, (No. 59, p. 235).

6) *Albina* din 30 Martie 1839, (No. 25, p. 99; *Curierul*, din 16 Aprilie 1839, (No. 60, p. 239). Această baladă a devenit apoi *Mărturisirea Castelanului*.

7) *Albina* din 2 Aprilie 1839, (No. 26, p. 103); *Curierul* din 19 Aprilie 1839, (No. 62, p. 248).

8) *Albina* din 13 Aprilie 1839, (No. 29, p. 114); *Curierul* din 20 Aprilie 1839, (No. 63, p. 250).

9) *Albina* din 23 Aprilie 1839, (No. 32, p. 127).

10) *Albina* din 6 Iulie 1839, (No. 53, p. 217).

11) *Albina* din 17 Sept. 1839, (No. 74, p. 303).

In chip general asupra versificaţiei traducerilor a se vedeà:

dacoromanica.ro

In *Curierul de ambe-sexe*, period II, găsim următoarele lucrări ale lui Negruzzi:

Cunoscuta poezie *Potopul* [1]), datată în ediția din 1857, din Noemvrie 1837 s'a publicat însă în Ianuarie 1839. Asupra acestei poezii a scris câteva rânduri G. Bogdan-Duică [2]), arătând-o ca pe o simplă „imitație", ba putem zice o traducere a unei poezii în proză de Gessner. Poezia lui Gessner (publicată la 1762) poartă titlul: *Ein Gemälde aus der Sündfluth; Semira und Semin.* „Intre Gessner și Negruzzi se găsesc numai câteva mici deosebiri. La Gessner lipsește începutul de patru strofe, în care Negruzzi descrie izbucnirea potopului, explicând-o, de altfel, în același chip în care la Gessner o explică Semira și Semin, nu poetul lor:

Dumnezeu apucă 'n mână paloșul de răzbunare.
El e mult îndurătorul, dar și drept judecător.
Vrea să pedepsească lumea pentru-a sfintei legi călcare
Și sumețul om să vadă că-i un verme muritor.

Amanții care mor ca cea din urmă jertfă a potopului sunt la Gessner ceva mai calzi de dragostea lor tânără. Alte deosebiri esențiale nu se găsesc. Povestirea lui C. Negruzzi ține dela strofa a cincea încolo același șir de idei, spunând când mai pe larg, când mai pe scurt decât în original, când jertfind câte ceva din aceasta, când adăugând figuri ori idei proprii".

D. N. I. Apostolescu în cartea sa *L'influence des romantiques français sur la poésie roumaine* [1]), tăgăduind a-

---

N. I. Apostolescu, *L'influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, (1909), p. 162.

1) *Curier*, II, No. 2, p. 29. E anunțată și de *Curierul românesc* din 8 Fevruarie 1839. *Potopul* e reprodus în *Foaia pentru minte* din 28 Ianuarie 1840, p. 36.

2) G. Bogdan-Duică, *Salomon Gessner în literatura românească* în *Convorbiri literare*, XXXV, 1901, p. 171.

3) 1909. Honoré Champion, p. 159.

dacoromanica.ro

ceastă înrâurire a lui Gessner, afirmă că în *Potopul* lui Negruzzi se găsesc mai de grabă reminiscenţe din poema *Le déluge* a lui Vigny [1]). Chestiunea a fost reluată de d. Ramiro Ortiz într'un studiu „Un imitazione rumena di „*Ein Gemälde aus des Sündfluth*" di Gessener e del *Déluge* di A. de Vigny" dovedind că *Potopul* urmează strâns versiunea lui Gessner, pe care Negruzzi o putea aveà în traducere franceză; cât despre poezia lui Vigny e şi ea inspirată după Gessner, deşi în chip mai liber.

*

Pentru ce Ţiganii nu sunt Români, sub titlul „*Scrisoarea VIII*", în *Păcatele tinereţlor* şi datată din Iunie 1839 [2]).

*

Calipso, sau *Scrisoarea VII*, datată în *Păcatele tinereţelor* din Septemvrie 1839. Nu e decât o continuare a *Catacombelor Mânăstirii Neamţului* [3]).

*

O scrisoare a lui Negruzzi către redacţia *Albinei*, ca răspuns la *Observaţii gramaticeşti asupra limbei româneşti a lui* Săulescu (iscălit S.) publicată tot în *Albina* No. 51 din 29 Iunie 1839, p. 209 şi No. 55 din 13 Iulie 1839, p. 222). Scrisoarea lui Negruzzi e însoţită de o notiţă a redacţiei, reprodusă şi în ed. „Minerva" [4]).

*

---

1) *Poèmes antiques et modernes*, Urbain Canel, 1826.

2) P. 271. A ieşit poate în *Alăuta Românească* a lui M. Kogălniceanu apărută în 1839 şi pe care n'o are Academia Română.

3) P. 268. Facem aceiaş presupunere.

4) *Albina românească* din 27 Iulie 1839. (No. 59, p. 245); reprodusă în *Curierul românesc* din 3 August 1839. (No. 127, p. 442). Reprodusă în ed. „Minerva", I, p. 286.

Răspunsul lui Săulescu în *Albina* din 13 August 1839, (No. 64, p. 264).

Curierul românesc reproduce articolul lui Săulescu adăugând

dacoromanica.ro

Reţetă [1]) care în ediţia din 1857, *Păcatele tinereţelor*, poartă data din 1838.

*

Catacombele monastirei Neamţului [2]), în *Păcatele Tinereţelor* sub titlul *Scrisoarea VIII*, e datată din August 1839.

*

Riga Poloniei şi Prinţul Moldaviei [3]).

*

Melancolia, tipărită în *„Almanachu literaru pe anul* 1839 [4]), sub pseudonimul Cailu Nervil, — ce apare d mai multe ori. Asupra acestei poezii a scris un studiu literar G. Bogdan-Duică [5]) în care arata oare cari ase-

---

114 note de mâna lui Eliade, în 28 Iulie 1839 (No. 123 p 421) ş. urmată de o:

Incheere, semnata tot de Eliade, la 9 August 1839, (No. 128, p. 445). Săulescu răspunde lui Negruzzi în *Albina* d.n 13 August 1839, (No. 64, p. 263), şi lui Eliade în *Albina*, 10 Septemv e, (No. 72, p. 295). Eliade revine în *Curierul românesc* din 27 Sept 2 ş 5 Oct. 1839, (No. 149, 150, 151), la care răspunde Saulescu în supl ment extraordinar la No. 91 al *Albinei româneşti*, Eşi în 16 Noemvrie 1839. Alt mic răspuns al lui Săulescu tot în *Albina* din 21 Dec. 1839, (No. 101, p. 409

1) *Albina* din 14 Sept. 1839. (No. 73, p. 299), reprodusa în *Curierul românesc* d n 5 Oct. 1839, (No. 157, p. 329).

2) *Albina* din 26 Oct. 1839. (No. 85, p. 347; reprodusa şi în *Curierul românesc* din 8 Noemvrie 1839, (No. 166 p. 662).

3) *Albina* din 24 Dec. 1839 (No. 102, p. 414); idem *Curierul românesc*, No. 2 din 8 Ianuarie 1840 şi *Dacia lit rara*, Ianuar e-Iun e 1840, p. 74.

4) P. 81—88. In acelaş Almanah se publi ă: *La Elvira* şi *Cutremurul* lui Eliad, *Orologiul îndreptat* al lui Iancu Văcărescu. Almanahul erà scos de Eliade şi anunţat în *Curierul românesc* No. 8 din 14 Dec. 1838, ce ce arată, că acest *Almanah* fusese publicat încă din 1838.

5) *Convorbiri literare*, XXXV, 1901, p. 865: *„Două capitole dintr'o biografie a lui Constantin Negruzzi"*.

dacoromanica.ro

mănări de inspirație între ea și o poezie a lui G. Asachi *„Tinerimea unui sat"* [1]), imitație după *Cimitirul din sat* al poetului rus Vasili Andrievici Jucovschi, imitație la rândul ei după o cunoscută poezie a englezului Gray.

1840

COSTACHE NEGRUZZI ȘI TEATRUL NAȚIONAL DIN IAȘI

Un număr de 30 de boeri, printre care și Constantin Negruzzi, stăruind printr'o cerere către Direcția Conservatorului filarmonic, din 30 Noembrie 1838, ca reprezentațiile teatrale care continiseră să urmeze mai departe, Direcția compusă din Aga Gh. Asachi și Spătarul V. Alecsandri, se întovărași inutil la cererea boerilor pentru a dobândi sprijinul guvernului. Guvernul încetând orice sprijin, reprezentațiile Conservatorului încetară și ele [2]).

Reprezentațiile românești reîncepură abia cu sosirea la Iași a lui Caragiali, elevul lui Aristia. Impreună cu mai mulți elevi din Academia Mihăileană și ai fostului Conservator, Caragiale jucă la 16 Sept. 1839, tragedia lui Alfieri, *Saul*, în traducerea fostului sau profesor [3]).

Stimulați de încurajarea publicului, mai mulți elevi ai Conservatorului și câțiva diletanți cu Caragiale alcătuiră o societate pentru a da 12 reprezentatii; între altele se jucă în 19 Ianuarie 1890 și o comedie a lui Negruzzi intitulata *Elevul Conservatorului*, despre care nu avem

---

1) *Poezii* a lui Aga G. Asaki, mădulariu Academiei de Roma 1836. La p. 89—94 e poezia *Elegie, scrisă pe ținterimea unui sat Imitație.*

2) Burada, *Inceputul Teatrului în Moldova* în *Arhiva*, 1906 p. 205

3) *Albina românească*, No. 35 din 21 Sept. 1839, p. 307.

dacoromanica.ro

altă ştiinţă decât foiletonul din *Albina*, No. 6 din 21 Ianuarie 1840, cu următorul cuprins:[1])

TEATRUL NAŢIONAL

„Spre a nu se perde rezultatul cel bun, la care în anii trecuţi ajunsese în ambele Prinţipaturi dramatica naţională şi dorinţa publicului patriotic făcându-se întru aceasta mai vie din zi în zi, literaţii acestei arte s'au întrunit în soţietate supt direcţia unuia din mădularile sale, drept care, în luna trecută s'au început a se da pentru iarna aceasta un abonament de 12 reprezentaţii, ce au a se alcătuì din piese comice, melodrame şi tragedii, a cărora reprezentaţie se va încheià în curgătoriul period teatral.

De atunci piesele au urmat regulat odată pe săptămâna, deşi aveà să se lupte cu efectul cel priincios ce lasă reprezentaţiile teatrului francez, totuşi plăcerea publicului de a auzi în limba naţională producturi dramatice s'au vădit fieştecare dată, şi această îmbrăţoşare îngăduitoare a fost de îndemn Diletanţilor la o întreprindere curat naţională spre a se sirguì de a se face vrednici de asemenea razăm puternic.

In 19 Ghenarie s'au dat comedia: *Elevul Conservato-*

---

1) Reprodus şi în *Foae pentru inimă*, No. 10 din 1840, p. 75. D. Burada în *Inceputul teatrului în Moldova*, (*Arhiva*, 1906, p. 305) ne afirmă că piesa lui Negruzzi s'a dat şi la 28 Dec. 1840 de trupa Moldovenească compusă din Pandeli, Homiceanu, Caragiale, doamnele Smaranda şi Pulheria — alături de trupa franceză a lui Iosef Fouraux ce jucase vodevilul *Ninon, Manon et Maintenon*.

Afişul piesei lui Negruzzi se află la librăria „Moldova" a lui R. Şaraga din Iaşi, însă nu l-am putut vedà

Asupra reprezentării acestei piese. cf. *Curierul românesc*, No. 13 din 9 Fevr. 1840, p. 52

dacoromanica.ro

rului[1]), prelucrată de Spăt. Negruzzi, şi vodevilul *Grădinarul orb* de d. Logofăt Ioan Văcărescu. Nemerirea acestor piese au fost deplină. *Elevul conservatorului* jucat chiar de un tânăr carele, pre lângă un însemnător talent pentru dramatică, are şi o nebiruită plecare către ea, a vădit tot focul de care se simte pătruns pentru această artă, şi după dreptate a secerat cele mai vii laude a publicului preţuitor unor aseminea însuşiri etc., etc."

La sfârşitul acestor reprezentaţii, nu în totdeauna satisfăcătoare, voind să încurajeze teatrul moldovenesc, alaturându-l pe lângă teatrul francez, guvernul numi un *comitet teatral* compus din Negruzzi, Kogălniceanu, Petru Câmpeanu şi Alexandri, sub preşedinţia Secretarului de stat[2]).

---

2) Textul original al contractului e în l. franceză şi e tradus cântece în două acte *(Der blinde Gärtner oder die blühende Aloe)* tradusă după A. de Kotzebue de I. Văcărescu. Piesa s'a jucat în Bucureşti la sfârşitul Carnavalului din 1836 *(Gazeta teatrului naional*, p. 32).

2) Textul original al contractului e în l. franceză şi e tradus în Burada, *Inceputul Teatrului în Moldova* în *Arhiva*, 1906 p. 266. după care îl reproducem:

Art. 1. Guvernul încredinţează d-lor Negruzzi, Alecsandri şi Kogalniceanu, direcţiunea teatrelor francez şi român, pentru patru ani consecutivi, cu începere dela 15 Mai 1840.

Art. 2. Antreprenorii se obligă a întreţine o trupă de artişti dramatici francezi, în stare de a juca vodeviluri, comedii şi alte piese în acest fel, precum şi opere care nu ar avea prea mari dificultăţi. Această trupă va fi compusă din următorul personal:

Actori: Rolul de prim bărbat. Intâiul amorez. Intâiul comic. Părinte nobil. Al doilea amorez. Mare utilitate. Doi accesori.

Actriţe: Rol prim de femee. Intâia amoreză. A doua amoreză. Rol de mamă nobilă. Subretă. Mare utilitate.

Art. 3. Antreprenorii se obligă de asemeni a ţine o trupă moldovenească, şi se lasă la facultatea lor de a fixa numărul.

Art. 4. Ei se mai obligă afară de aceasta a forma un orchestru

dacoromanica.ro

bun pentru ca să mulţumească pe public, având un capelmaistru şi 19 muzicanţi, din care 9 vor fi din banda militară.

Art. 5. Repertoriul pieselor tratrale va fi acela care va fi obţinut cel mai mare succes pe teatrele din Paris. Censura pieselor se va face de către secretariatul de stat, afară numai în cazul când se va încredinţa vre unui din antreprenori, având acela singur responsabilitatea.

Art. 6. Combinaţiunea reprezentaţiilor va fi astfel ca piesele acele ce vor avea 1 sau 2 acte nu vor putea fi jucate de (?) ori în cursul abonamentului, afară dacă nu vor fi cerute înadins. Acele care vor avea mai mult de două acte precum şi operele, vor fi scutite de această dispoziţiune.

Art. 7. Decorurile şi costumele date în contul antreprenorilor vor trebui să corespundă cu sujetul fiecărei piese şi să fie totdeauna în bună stare.

Art. 8. Locul teatrului va fi închiriat de către mai sus numiţii antreprenori care se obligă să facă reparaţiile necesare, să facă astfel ca iluminarea teatrului să fie convenabilă şi să întreţină, în cursul iernei o căldură de 15 grade cu o oră înainte de deschiderea teatrului.

In ceea ce se atinge de contractul de închiriere care exista cu vechia direcţie Paul Ciabati et C-ie, guvernul se obligă a-l respecta nestrămutat şi cu acelaş preţ, până în termenul de (?) ani.

Art. 9 Guvernul va acorda antreprenorilor subvenţiunea anuală de 600 galbeni pentru trupa franceză, şi 200 galbeni pentru trupa moldovenească. Această subvenţie se va plăti jumătate la deschiderea teatrului şi jumătate în mijlocul abonamentului.

Art. 10. In afară de această subvenţie, antreprenorii vor avea privilegiul exclusiv al balurilor mascate, publice şi al reprezentaţiilor dramatice, în genere ; precum şi acel al tuturor reprezentaţiilor care se vor da în sala teatrului, mai mult încă şi privilegiul bufetului teatrului.

Art. 11. Antreprenorii vor avea dreptul de a da în cursul ernei, două abonamente de câte 50 de reprezentaţii fiecare, în total 100 de reprezentaţii, din care 75 franceze şi 25 moldoveneşti. Abonamentul va fi obligator pentru 100 reprezentaţii; dela aceasta fac excepţiune agenţii străini cari vor fi scutiţi de a se abona la teatrul moldovenesc. Preţul lojelor de rangul I pentru 100 repre-

dacoromanica.ro

Comitetul hotărî numirea unei singure direcţii a celor două teatre. Prezentat lui Vodă, proectul fu întărit printr'un ofis gospod (No. 11 din 27 Fevr. 1840).

La 18 Martie 1840 se şi încheie contractul între Guvern şi noua direcţie a teatrului, compusă din Spătarul Negruzzi, comisul Vasile Alecsandri, şi Căpitanul Kogălniceanu, cu o subvenţie anuală de 600 de galbeni pentru teatrul francez şi 200 pentru cel românesc.

Cu toată bunăvoinţa directorilor, din lipsa pregătirii unei trupe naţionale, reprezentarea pieselor româneşti era cu neputinţă. In urma unei cereri către Secretariatul de Stat (27 Iulie 1840), pe jumătate respinsă, în loc de 25 reprezentaţii româneşti, după cum se anunţase în *Inştiinţarea teatrală* din 27 Iunie 1840 [1]), se făgăduesc 12 reprezentaţii româneşti, care aveau a începe la 1 Ianuarie 1841, pe când stagiunea franceză începea la 10 Octombrie 1840 [2]). In fruntea trupei româneşti erà Caragiale [3])

Anunţa pentru 1 Ianuarie 1841, stagiunea românească se deschise, totuşi, la 18 Noemvrie 1840 cu *Farmazonul din Hârlău* al lui V. Alecsandri [4]).

---

zentaţiu va fi 90 galbeni. Acele a rangul II precum şi benuarele şi fotoliurile vor fi taxate în proporţie. Preţul parterului şi al galeriei va fi tot acel cum a fost şi până acum.

Art. 12. Antreprenorii mai sus menţionaţi vor avea totdeauna preferinţa antreprizei — aceasta când ei vor corespunde aşteptării şi ar oferi aceleaşi foloase ca şi ceilalţi concurenţi".

Inştiinţarea teatrala a celor 3 directori în Burada, dar şi în *Curier românesc*, No. 60 din 10 Iulie 1840, p. 234.

1) Burada, *Inceputul Teatrului în Moldova* în *Arhiva*, 1906, p. 296.

2) Burada, *Inceputul Teatrului în Moldova* în *Arhiva*, 1906, p. 298. Regulamentul teatrului, *idem*, ibidem, p. 300.

3) Trupa erà compusă din Caragiale, Pandeli, Idieru, Burghilion, Boian, Greceanu, Hristachi, Homiceanu, Pedilan şi d-nele Smaranda Macé, Pulheria Langhina.

4) Repertoriul complet francez al stagiunii 1840—41, a se vedeà în Burada, *idem*, p. 471.

dacoromanica.ro

La 7 Oct. 1841 se deschise a doua stagiune a Direcţiei noui, printr'o piesă franceză.

Dintre piesele româneşti jucate în 1842, amintim: *Bădăranul boerit (Le bourgeois gentilhomme)*, (în traducerea Căpitanului I. Voinescu, 1837), *Sgârcitul (L'Avare)*, în traducerea lui I. Rosset (1836) [1]).

Prin contractul din 20 Fevruarie 1842, direcţia teatrului îşi cedă concesia d-nei Frisch, pe doi ani.

DACIA LITERARA

In primavara anului 1840 aparu o nouă revistă sub direcţia lui Mihail Kogălniceanu. Titlul *„Dacia literară"* reprezintă un întreg program.

„Introducţia" lui Kogălniceanu e luminoasă. Ne lipsia o foaie care să îmbrăţişeze întreg neamul. *„Albina"* [2]),

---

1) *Bădăranul boerit* din Repertoriul Teatrului Naţional din Molière, comedie în 5 acte, tradus de căpitanul I. Voinescu II, 1836).

Sgârcitul d.n Molière, comedie în 5 acte, p. 68, de I. Rosetti, tipărită în 1836.

2) Iată ce găsim în *Albina*, No. 23, din 21 Martie 1840, p. 89, privitor la noua revistă a tinerilor: *Dacia literara*, foaie periodică publicată de redactorul respunzător d. Căpit. M. Kogalniceanu. Această foaie în octavo, se compune din trei până la patru coale pe lună şi se tipăreşte în tipografia Sf. Mitropolii, aflătoare supt direcţia d-sale redactorului. Preţul pe un an este doi galbeni pe hârtie albă de tipar, iar pe velină trei galbeni. Abonaţia se face la cantora jurnalului şi la libăria d. Bell şi Nica, în ţinuturi pe la d-nii profesorii publici, iar în Bucureşti la redacţia *Curierului Românesc*. Două numere ale *Daciei literare* au ieşit până acuma pe Ianuarie şi Februarie, forma ei este plăcută, elegantă şi tiparul frumos şi curat.

Programa *Daciei literare* răsuflă principii vrednice de toată lauda şi fac cinste redactorului ei.

Privighietă, povăţuită şi stimulată dupre legile ce ş'au propus acea redacţie şi întru care „moralul va fi pururi tablă de legi, iar scandalul o urăciune isgonită" credem ca literatură naţională

dacoromanica.ro

este prea moldovenească. *Curierul*, cu dreptate poate, nu prea ne bagă în seamă. *Foaia inimii* din pricina unor greutăți deosebite nu este în putință de a aveà împărtășire de înnaintările intelectuale ce se fac în ambele principaturi". De aci nevoia unei reviste pan-românești. „Așa dar foaia noastră, continuă Kogălniceanu, va fi un repertoriu general al literaturi românești, în carele ca într'o oglindă se vor vedea scriitori Moldoveni, Munteni, Ardeleni, Bănățeni, Bucovineni, fiește carele cu ideile sale, cu limba sa, cu tipul său" și, în adevăr, revista fu la înălțimea programului său, publicând nu numai lucrări originale de valoare, ci și tot ce se publicase mai de seamă prin alte periodice; în ea găsim pe Kogălniceanu, Alecsandri. Donici, Negruzzi, alături de Eliade și Asachi.

Din cauza notei prea liberale a articolelor lui Kogălniceanu ca și a fabulelor lui Donici sau chiar a nuvelelor lui Negruzzi, n'a apărut din *Dacia* decât tomul I [1]), (Ianuarie—Iunie 1840).

---

va face propășiri mari și nu se va tulbura între literatorí unirea atât de trebuincioasă pentru un asemenea scop, potrivit cu înțeleptă diviză „în unire stă puterea". Noi nu vom face observații asupra articulilor acestei foi, fiind cele mai multe scoase din alte efemeride periodice, afară de compunerea originală a d. Spăt. C. Negruzzi despre *Alexandru Lăpușneanu* și scenele pitorești a d. Redactorului". După această bunăvenire, urmează un răspuns la o notiță a *Daciei literare* cu privire la un tablou *(Alexandru cel bun încoronat de împăratul Ioan Paleologul II)*, de G. Asachi.

O replică a lui Kogălniceanu, a se vedeà în *Dacia*, p. 279.

Aparția *Daciei literare* e vestită cu simpatie și în *Curierul românesc*, No. 27 din 27 Martie 1840, p. 103; în No. 28 se publică chiar și programul lui M. Kogălniceanu.

1) N. Iorga, *Ist. lit. rom. în veacul* XIX, v. III, p. 32. E interesant articoluld-luiN. Cartojan, *„Un episod din istoria censurii în Moldova"*, în *Convorbiri literare*, XIL, 1907, p. 1211, în care se reproduce ciorna unei petiții de protestare a lui Kogălniceanu (ms. No. 1177, p. 75) împotriva suprimării ziarului *Steaua Dunării* (la 17 Ianuarie 1856) de către Ministrul de finanțe, Vornicul Petru Mavrogheni, însărcinat cu censura ziarelor.

dacoromanica.ro

Reproducem un fragment din această petiţie care ne dă şi cheia suprimarii *Daciei literare*.

19 Ghenarie 1856.

Domnule Min.stru,

La 1840, fiind redactor *Daciei literare*, am scris un articol despre voiajul principelui Demidof în principate, care, după ce s'a încuviinţat de Secretariul Statului, ce atunci era Beizade Iorgu Şuţu, s'a şi împărţit la abonaţi. Trei zile în urmă, Domnul Mihail Sturdza, mânându-se pentru că în acel articol era citat proverbul *Peştele de la cap se împute* şi, dând de temeiu că jurnalul meu era nepotrivit cu împrejurările politice ale ţării, adica că era în *contra Ruşilor*, ordona suprimarea foiei, iar pe mine carele eram adiotant al său mă destituă din postul meu.

Toţi acei ce pe atuncea se interesa la propăşirea literaturii de abia nascândă şi mai ales junimea, a carela unul din cei mai demni reprezentanţi eraţi d-v., protestara în contra acestei masuri arbitrare, care, în loc de a lovi pre censor (dacă era de lovit pre cineva), lovia de redactorul, pre acel ce se conformase censuru şi prin urmare era în legalitate.

Opinia publică dar, rostindu-se în contra poruncii Domnului Sturdza, o poruncă ce era de natură a înaduşi presa în care patrioţii de atuncea vedeau precum văd şi patrioţii de acum, un puternic agent al desvoltării naţionalităţii, libertaţii şi progresului principatelor, Beizade Iorgu Şuţu samţi că nu putea ramânea indiferent la generala manifestaţie ce această măsură starnise în contră-i, şi dar, consultându-se cu frate-său Beizade Neculai Suţu şi cu socrul acestuia Logofat Costachi Paşcanu, se însărcina ca să stăruie cu tot dinadinsul lânga Domnul Sturdza ca, sau să-mi învoiască continuarea *Daciei literare* şi reintrarea mea în postul de mai înainte, sau să-i primească demisia de Secretariu de Stat, aşa precum dacă în toată această treabă era un vinovat, acesta era censorul iar nu censuratul, etc.".

Kogălniceanu afirmă că Voda Sturdza „încuviinţă publicarea *Daciei literare* şi pre redactorul congediat *căpitan*, îl reprimi de aghiotant cu rangul de *Maior*".

Proverbul citat din articolul *„Literatură străină", D. A. Demidojf în Moldavia* s'a publicat la p. 417 (din ultimul numar al *Daciei*). *Dacia* n'a mai apărut, deşi, după cele zise de Kogălniceanu, 16 ani după aceia, Sturdza încuviinţase apariţia ei din nou. Iata, deci, pentruce aceasta revistă a dispărut aşa de curând.

dacoromanica.ro

Ediția a doua a acestui volum a apărut mult mai târziu, în 1859, când atât Kogălniceanu cât și ceilalți colaboratori ai *Daciei* ajunseseră printre guvernanți [1]).

Colaborația lui Negruzzi la *Dacia* a fost din cele mai active. Aici apăru *Scene istorice din cronicele Moldaviei: Alexandru Lăpușneanu* [2]).

*

Comerț a Moldovei și a Valahiei, traducere după *Semaforul* din 1 Aprilie 1839 [3]).

*

Provințialul, ce avea să ia titlul de *Scrisoarea XI: Fi-*

---

1) *Dacia literară*, ed. II, 1859, Iași, Tip. A. Berman (cu trei stampe a celor trei directori). Prefața lui Negruzzi e interesantă și ar fi meritat să fie reprodusă în ediția completă a operei sale.

2) *Dacia literară* sub redacția lui Mihail Kogălniceanu, Tom. I (Ionescu Savu, 1840), Iași. La Cantora Jurnalului, 1840, pag. 9. Reprod. în *Curier de ambe-sexe*, period. III ;No. 6, pag. 89 ; în *Foaie pentru minte* etc. No. 35 (din 25. August, pag. 273), No. 36 (1 Septemvrie, pag. 281), No. 37 (din 8 Septembrie 1840, pog. 289), reprodusă *după Curier de ambe-sexe*.

Alexandru Lăpușneanu a fost tradus în franțuzește de C. I. Voinescu în *Revue de l'Orient, de l'Algérie et des colonies*, Paris, t. XIV, 1853, pag. 316—326 și t. XV, 1854, pag. 12—29 și în *Les doinas*, poésies moldaves de V. Alecsandri, traduits par J. E. Voinesco, ed. I, 1853, Paris. De Soye et Bouchet ; ed. II, Paris et Genève, Cherbuliez, 1855, în care nuvela lui Negruzzi e tradusă, pag. 129—162.

O tragedie în cinci acte „*Alexandru Lăpușneanu*", a scris Samson Bodnărescu. în *Convorbiri literare*, XII, 1878—79, pag. 261, 314, 366, 408, 455. De asemenea Bolintineanu scrisese un „*Alexandru Lăpușneanu*", dramă în trei acte, București, 1868.

Nuvela a inspirat pictorului Th. Aman un cunoscut tablou.

3) *Albina românească* (în suplement), No. 4 din 14 Ianuarie 1840, pag. 17. Apariția acestui articol e anunțată și în *Dacia literară*, (Ianuarie—Iunie) 1840. pag. 120.

dacoromanica.ro

ziologia provincialului. S'a publicat în *Albina*[1]), sub pseudonimul Carlu Nervil.

*

Scene Pitoreşti din Obiceiurile Moldaviei. Cântece populare a Moldaviei un articol de mare însemnătate, care scăpase tuturor ediţiilor, afară de ediţia „Minerva" ce i-a dat locul cuvenit[2]).

*

Scene contimporane I. O alergare de cai (Scacica)[3]), cu indicaţia „scris la 1837" sub iniţialele C. N. cu un post-scriptum adăogat în Maiu 1857, cu prilejul publicării nuvelei în *Păcatele tinereţelor.*

*

Floarea Florăriţă românca[4]), traducere după poetul german Levitschnigg. Despre această poezie vorbise mai întâi Kogălniceanu în articolul *Literatură străină*[5]). „Şi câţi poeţi mari şi mici se îndeletnicesc cu noi? Lamartine

---

1) *Albina,* No. 25 din 28 Martie 1840, pag. 96; la urmă mai sunt vre-o opt rânduri suprimate în *Păcatele tinereţelor.*

Articolul a fost reprodus în *Curierul românesc,* No. 31 din 8 Aprilie 1840, pag. 119.

O parafrază a lui: *„Fiziologia provincialului în Iaşi"*, de M. Kogălniceanu în *Almanah de învăţătură şi petrecere* din 1844, pa. 60.

Alt articol *Provincialii şi Ieşenii* de D. Ralet în *Propăşirea,* No. 9 şi 10 (pag. 71 şi 78) din 1844.

2) *Dacia literară,* Martie, Aprilie, 1840, pag. 121. Reprodus în *Curierul Românesc,* No. 55 din 20 Iunie 1840, pag. 213; No. 56, 57, 58 şi 59.

3) *Dacia,* 1840, pag. 309; reprodusă în *Foaie pentru minte,* No. 13 din 30 Martie, pag. 97 şi No. 14 (pag. 105), No. 15 (pag. 113) din 1841; în *Curier de ambe-sexe* III, pag. 185 şi 193, cu o notiţă elogioasă.

4) *Dacia literară,* Maiu, Iunie 1840, pag. 477; reprodusă în *Foaia pentru inimă,* No. 45 din 3 Noemvrie 1840, pag. 359; reprodusă în *Convorbiri literare,* 1867, pag. 147.

5) *Dacia literară,* Martie, Aprilie 1840, pag. 138.

dacoromanica.ro

adresă ode către tinerele Moldovence [1]), Levitschnigg serbează prin versuri dulci ca mierea, frumusețile Florei, florărița româncă [2]). Mai multe din cele mai frumoase compuneri a lui Puschin cuprind sujeturi din obiceiurile și întâmplările românești". Traducerea e făcută, probabil, împreună cu Kogălniceanu.

*

Poemul *Oscar d'Alva* al lordului Byron, cu traducerea franceză în față a lui Amédée Pichot [3]).

*

Zina și Peri, baladă de Victor Hugo, publicată în „*Albina*" din 1841, p. 103.

---

1) In foiletonul *Albinei* din 14 Ianuarie 1840 e traducerea odei lui Lamartine „*Către o tânără Moldoveancă*".

2) Originalul nemțesc e dat tot în „*Dacia*", 1840, pag. 299.

Această poezie a fost tradusă și în franțuzește „*Florica ou la bouquetière valaque*" de Negruci în *Poésies de la langue, d'or*, traduites par J. A. Vaillant (de Bucharest, pag. 9. Paris 1850. Relativ la această poezie a scris și O. Densușianu un articol în *Noua revistă română*, 1901, pag. 153.

3) *Spicuitorul Moldo-Român (Le Glaneur Moldo-Valaque)*. Iași, 1841 pe Aprilie, Mai, Iunie, p. 49. Acelaș poem fusese tradus mai înainte de Eliade în *Foaia literară* din Brașov, 1838, p. 51.

„*Spicuitorul*", eră o revistă, publicată de „o societate de literați", care urmă să apară lunar și în două limbi, română și franceză. Numărul I pe Ianuarie și Fevruarie 1841 are 124 pp. garmond și petit, celelalte 3 broșuri au ieșit cam la câte trei luni. Revista a dispărut din lipsă de sprijinitori. S'a tipărit în Tipografia „Albinei". Asupra ei și redactorului ei, Gallice, vezi N. Iorga, *Istoria literaturii românești în veacul XIX*, II, p. 62.

La pag. 98—103 a acestei reviste găsim un articol al lui Gallice asupra stagiunii teatrale 1840—41, în care se laudă direcția teatrală a celor trei scriitori.

In cela ce privește pe Amédée Pichot, traducătorul poemei lui Byron, el eră mai ales cunoscut printr'un *Voyage historique et littéraire en Angleterre et en Ecosse*, 1825, în care povestește și o întrevedere cu Walter Scott, pe care Negruzzi nu puteà să n'o fi citit.

dacoromanica.ro

In Cantora *Foaei sătești*, a apărut în 1841 o carte intitulată:

200 REȚETE CERCATE PENTRU BUCATE ȘI ALTE TREBURI GOSPODARESTI

de *C. N.* (= *Costache Negruzzi*) și *M. K.* (= *M. Kogălniceanu*)[1])

Cu desăvârșire uitată astăzi, cartea nu se află în Biblioteca Academiei Române; mai există în biblioteci private[2]).

*

Scrisoarea VXIII *(Slavonisme)*, datată apoi în ediția din 1857 cu însemnarea greșită Iulie 1844, de oarece a apărut în *Foaia*[3]), din 16 Noemv. 1841.

*

Păcală și Tândală, publicată în *Albina*[4]), sub pseudonimul Carlu Nervil.

*

In *Foaia pentru inimă, minte și literatură*[5]) din 1842

1) In privința cărților ieșite la Cantora *Foaei Sătești*, cf. Gheorghe Ionescu, culegător tipograf, „*Tipografia Foaei Sătești din Iași*" în *Sămănătorul*, No. 16, 17 din 18 Aprilie 1910.

A doua ediție a acestei cărți o vedem anunțată printre cărțile apărute la Cantoră, în *Almanah de învățătură și petrecere* al lui Kogălniceanu din 1843.

2) A se vedeà asupra cărții un studiu al d-lui G. Adamescu, în *Flacăra*, Ianuarie, 1912.

3) No. 46, p. 361. Un răspuns la acest articol, susținându-se înlăturarea tuturor slavonismelor din limbă, *Foaia*, No. 13 din 30 Martie 1842, p. 104. E datat din Arad și iscălit N. C.

Articolul *Slavonismele* s'a mai publicat odată în *România literară*, No. 17 din 7 Mai 1855, p. 212.

4) *Albina*, 1842, p. 57 sub titlul *Păcală și Tândală sau morala moldovenească*. Reprod. în *Săptămâna*, No. 14 din 8 August 1853, p. 105 și No. 15 din 22 Aug. 1853, p. 113.

5) *Foaia pentru inimă*, No. 13 din 30 Martie 1842, p. 96.

dacoromanica.ro

găsim o scrisoare a Căminarului Iord. Mălinescu, datată din Iași, *17 Noemv. 1838*, către Negruzzi asupra originii doinei, punând-o în legătură în chip atât de curios cu *donativum, Diana, Danubius*.

După scrisoare, câteva rânduri ale lui Negruzzi:

Domnul meu,

Iată trei doine făcute din fugă, — Dacă vreuna din ele ți va plăcea și vei socoti că merită a mai fi văzută și de streini ochi, îmi vei spune-o și eu mai netăzând-o, mai îndreptând-o, o voi trimite undeva ca să se publice, — pân'atuncea rămâi ș. c. l [1]).

Urmează apoi doinele: cea dintâi e necunoscută încă, celelalte sunt în variante foarte schimbate [2]).

---

1) Urmează apoi următoarea notă: „Mărturisesc adevărul că eu nu târziu după primirea acestor cântece (alcătuite încă dela sfârtul lui Noem. 1838 de către D. Spăt. C. Negruzzi) urmând a petrece mai mult la țară, n'am avut prilej a mă mai întâlni cu D-lui spre a-m. puteà cere voie de a le da la lumină, de aceea îl ș rog ca să-mi ierte îndrăzneala". Vaïeni, 1842, Fevr. 20. — I. M. C.

2) In *Foaia*, No. 11 din 12 Dec. 1849, e un articol *„Cântece populare românești"*, în care se arată cum unele poezii ca *Hora* lui Alecsandri, *Fata din casa lui Radu-Vodă* a lui Bolintineanu, *Deșteaptă-te Române*, au pătruns în popor. Tot aici se citează un cântec al lui Iancu, care nu e decât *cântecul lui Dragoș*, înlocuindu-se numele propriu. La urmă se adaugă următoarea notiță: „Unii în locul numelui Iancu puneau pe Dragoș, reîntemeietorul Moldovei, noi nu ne-am putut explica această schimbare. Autorul cântecului, de cumva mai e în viață, ar fi dator cu această explicațiune. Aria se pare că e din *Tancred*, însă ce ne pasă, ea s'a naturalizat cu totul".

Notița aceasta e foarte curioasă, de oarece *Marșul lui Dragoș* (și nu al lui Iancu) s'a publicat tot în *Foaia*, din 1842, sub semnătura lui Negruzzi.

In privința popularizării în Transilvania a marșului lui Dragoș sub numele lui Iancu, cf. Aron Densușeanu, *Ist. lit. române*, p. 304.

dacoromanica.ro

O ediție complectă a lui Negruzzi trebue să culeagă și aceste doine.

Cântec vechiu, un articolaș și un cântec privitor la Cantemir [1]). Descripția Cotnarilor și amintirea legendei uciderii lui Dragomir de către Radu Mihnea, ne fac să apropiem acest articol de nuvela *Flora română*, publicată în 1867 în *Convorbiri literare*.

1844

PROPAȘIREA

La 20 Noemvrie 1843, M. Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Ion Ghica, stabilit acum la Iași, și Panaioti Balș au cerut voe să scoată dela 1 Ianuarie 1844 o revistă ce ar avea să se ocupe numai cu științele și literele, și să apară la Cantora *Foaei Sătești*, sub direcția raspunzătoare a lui Balș.

Depus la Postelnicie, exemplarul model al *Propașirii*, cu data de 2 Ianuarie 1844, a suferit numeroase ștersături din partea censurii.

Prima foae a numarului se găsește în reproducerea lui Radu Rosetti [2]); aproape pe jumătate e distrusa de pana energică a Censorului. Titlul de *Propășire* fiind suprimat ca prea îndrăsneț, revista s'a numit *Foae științifică și literară*.

Numărul ni s'a păstrat, totuși, în întregime. Din pro-

---

1) *Foaia p. minte*, No. 23, din 7 Iunie 1843, p. 181 cu indicația „Trimis din Iaș." și iscalit N. Textul e destul de schimbat față de cel din *Pacatele tinereților*, p. 151.

2) *„Despre censura în Moldova"*, II, *Analele Academiei Române*, Seria II, t. XXIX, 1906—7. P. 355. Toate actele cu privire la relațiile între censură și noua revistă a ve vedeà în Radu Rosetti, *art. cit.*, p. 443.

dacoromanica.ro

gram vedem că revista avea să îmbrăţişeze ştiinţele exacte, ştiinţele morale şi politice.

Mutilat, programul a apărut în noul No. 1 din 9 Ianuarie 1844, în care găsim şi colaborarea lui Costache Negruzzi.

In jurul *Foaiei* se strânseră D. Bolintineanu, Alexandrescu, Donici, Negruzzi, Bălcescu, I. Ionescu dela Brad, Aristia, C. Negri, D. Ralet şi alţii [1]). Rău văzută însă de guvern, ca prea înaintată, ea nu apăru decât în 42 de numere (No. 42 din 29 Oct. 1844).

In vara anului 1844 Ghica plecase la Bucureşti, din pricina bolii tatălui său; în Octomvrie, în urma intervenţiei consulului rusesc, M. Kogălniceanu fusese exilat la mânăstirea Râşca. Câteva săptămâni după aceia, la 11 Noemvrie 1844, revista fu şi ea suprimată iar Costache Negruzzi surgunit la moşie, sub pretextul nevinovatei nuvele *Tudorică*, apărută cu şase luni înainte.

Pentru ecoul produs de suprimarea arbitrară a *Propăşirii* [2]) e interesant articolul din *Gazeta de Transilva-*

---

1) No. 1 înainte de a fi cenzurat cuprindeà: 1. *Programul;* 2. *Unirea vămilor între Moldova şi Valachia* de I. Ghica; 3. *Călugarul şi Pistolul* (Mănăstirea Pângăraţi) de V. Alecsandri; 4. *Un vis a lui Petru Rareş* de Kogalniceanu şi 5. *Pastorul şi Ţânţarul* de A. Donici.

Numarul 1, apărut cu învoirea censurii, cuprindeà: 1. *Programul redus;* 2. *Despre ministerul public* de P. Balş; 3. *Despre limba românească* de C. Negruzzi; 3. *Calugărul şi pistolul* de V. A.; 4. *Un vis a lui Petru Rareş* de M. K.

2) Asupra *Propăşirii*, cf. N. Cartojan, *Soarta unei reviste literare în 1844: Propăşirea*, în *Convorbiri lit.* 1907, (XLI), p. 197 şi 416.

Asupra relaţiilor dintre *Propăşirea* şi censură, *Dosarele censurii din Moldova*, 1832—47.

Asupra atitudinii lui Asachi faţă de *Propăşirea*, cf. N Cartojan, *art. cit.*, p. 417.

O petiţie a Epitropiei Învăţăturilor publice către secretariatul de stat în care se plângea că în „*Foaia ştiinţifică*" se publică de

dacoromanica.ro

nia [1]) No. 101 din 18 Dec. 1844. Iată-l:

„D. Spătariu C. Negruzzi în urmarea unei încheieri a sfatului administrativ slobozite cu No. 2642 către departamentul din lăuntru şi împărtăşită de către aceasta sub No. 23 477 Noemvrie 13 „este depărtat din capitală la moşia d-lui, fără a aveà a se înfăţoşà în capitala ţerei. Pricina exilării d-lui C. Negruzzi s'au dat a fi unele urme din foaia ştiinţifică „*Propăşirea*" care se spune că au scandalit pe unii de înaltă consideraţie; între acelea se înseamnă anume numerele 4, 10 şi 12. Ca prin treacat arătăm că D. Negruzzi ca literator român este unul din acele puţine talente române, din lamură. Dela d-lui avem, afară de un mare numar de bucăţi mai mărunte originale şi traduse în proză şi în cuvânt legat (versuri): „*Aprodul Purice*", original în versuri, un feliu de epopee română; apoi „*Angelo*" şi „*Maria Tudor*", drame mari traduse dela franţezul Victor Hugo; „*Treizeci de ani din viaţa unui jucător de cărţi*", traducţia lui Antioh Cantemir şi alte poezii ale acestuia în societate cu D. Donici în 18 coale tipărite şi foarte nimerite şi alte. Productele poetice ale d-lui Negruzzi sunt din cele mai dulci, mai încântatoare şi — putem zice fără compliment, mai citite decât a celor

---

unii profesori „critici împătimitoare asupra ramului de învăţătura" se reproduce de R. Rosetti în *Despre censura în Moldova*, II (*An. Acad. Rom.* Seria II, vol. XXIX 1906—9). P. 446. R. Rosetti n'a citit însă iscălitura. D. Cartojan a descoperit-o în josul paginii; ea e a lui Asachi. Plângerea e împotriva lui Ion Ghica.

Rezoluţia lui Mavrocordat e un refuz. Epitropia nu ere a se amestecă în ceeace se publica cu învoirea censurii.

1) In această privinţă şi o scrisoare a lui Grigore Alexandrescu către *Gazeta*, (No. 16 din 22 Fevr. 88145), republicată de G. Bogdan-Duică, în *Viaţa Românească*.

Poetul dă în ea pricinile dispariţiei *Propaşirei*.

Alt erou într'o scrisoare inedită a lui V. Alecsandri către I. Ghica din 9 Dec. 1844 (ms. 803, F. 13).

dacoromanica.ro

mai mulţi. (Vezi *Curierul de ambe-sexe, Dacia literară, Spicuitorul, Propăşirea, Foaia pentru minte, inimă şi literatură). Gazeta de Transilvania,* No. 101 din 18 Decemvrie 1844.

*

Iată la ce se limitează activitatea lui Negruzzi la *Propăsirea:*

Despre limba românească: Intâia scrisoare (devenită apoi *Scrisoarea XIV: Critica* şi cu data de Ianuarie 1844) în *Propăşirea* [1]) sub iscălitura C. N.

*

Toderică [2]) nevinovata nuvelă care va sluji de pretext mai târziu pentru suprimarea *Propăşirii* şi pentru surgunirea lui Negruzzi la moşie. In ediţia *Păcatelor tinereţelor* din 1857... Negruzzi adaugă următoarea N. B.: „Povestea asta se tipări în foaia *Propăşirii* mai mult ca să umple coloanele jurnalului, decât ca meritând vre-o însemnătate literară. Cu toate aceste, nevinovata poveste servi ca pretext Tartufilor politici ca să închidă jurnalul şi sa exileze pe autor!“ [1]).

---

1) *Propaşirea,* din 9 Ianuarie 1844, p. 4 (adică în No. 1 cu învoirea censurii).

2) *Propaşirea,* No. 10 şi 12 (pp. 75 şi 94) din 12 Martie, şi 2 Aprilie 1844.

3) Jurnalul încheiat de sfatul administrativ, întrunit sub preşedenţia Domnului (în N. Cartojan, *Conv. Lit.,* art. cit. p. 422, şi R. Rosetti, art. cit., p. 455). Il reproducem şi noi.

JURNAL

Incheiat în presudstvia domniască cu presudstviirea următorilor madulari ai Sfatului administrativ extraordinar din Şeful depart. din lăuntru logf. Alexandru Ghica, Iustiţăi logof. Stefan Catargiu, Vel Vistie (rnic), Vornic Lascar Cantacuzino, Vel Post (elnic). Vornic Neculai Mavrocordat.

Luându-se în băgare de seamă că editorii foaiei ştiinţifice şi literare, departe de a răspunde la ţelul unei asemene redacţii

dacoromanica.ro

Nuvela e o localizare a nuvelei lui Prosper Mérimée „*Fédérigo*" publicată în *Annales Romantiques*, 1832, p. 97, după cum a arătat-o mai întâi Verax (d. I. Nădejde)

---

pentru care a fost dată învoirea Cârmuirii de a se şi da în t par ca un mijloc de cuviincioase şi moraliceşti învăţaturi, s'a abătut dela marginita ei destinaţie, încât, întrebuinţând rau acest prilej, s'a iertat a publica alcatuiri pricinuitoare de scandal, de jignire asupra celor vrednice de cea mai înalta consideraţie şi lovitoare religiei ; Sfatul a gasit de cuviinţă că (de vreme ce editorii aceştii foi au păşit peste îndatorirea şi făgaduinţa lor, şi ca desele necuviincioase materii şi rosturi ce s'au introdus întrânsa au fost cu neputinţa a se întâmpina pururea de catra ţenzura, de care s'a prilejit şi scapare din vedere) redacţia ei şi tiparirea sa fie pe viitorime cu desavârşire oprita, puindu-se însarcinare Departamentului din launtru ca îndata sa puie în lucrare masurile cuvenite din aceasta. Iar dupa luarea aminte ce s' u facut foilor tiparite, vazându-se ca la No. 10 şi 12 s'a introdus cu titlu de *Toderica* o alcatuire imoralicească şi netrebnica sub iscalitura Dum. Spat. Costachi Negruţ şi totodata, observandu-se ca ac a ta faţa şi mai înainte la No. 4 a aceştii foi a fost dat un arti ol nepotrivit sub a sa iscalitură, la care prilej deşi au fagaduit pocainţa la luarea aminte ce i s'au facut totuşi însa n'a contenit de a raspândi asemenea cugetari, Sfatul încheie ca spre înfrânarea sa şi pildurea şi a altor de a mai gini înscrisurile lor în materii folositoare şi de un haracter încuviinţat sa se izgoneasca din oraş, trimiţându-sa la m şia sa fară a avea voe de a se înfaţişa în C pitală.

1844 Noemvrie 11 zile.

(ss) *Ghica* Logof, *Catargiu* Vel Logof, Vel Vist, *Cantacuzino*, Hatm. *Mavrocordat.*

(Dosarele cenzurii în Moldova, I. 1832—1847, pag. 253 Bibl. Acad).

Şeful Secretariatului de Stat, N. Mavrocordat, înaintă această hotărâre Departamentului Trebilor din Lăuntru cu adresa No. 2642 din 12 Noemvrie. Pe dânsa Vel Logofatul Canta puse urmatoarea hotărâre :

„Pe deoparte să se porunciască hotărâtoare oprire tipărirei foii ştiinţifice şi literare pe viitorime pentru abaterile şi neorânduelele a editorilor acestei foii ; Iar pe de alta sa se însarcineze pe d-lui

dacoromanica.ro

într'un articol intitulat: „*Toderică plagiat de C. Negruzzi de pe Fédérigo al lui Mérimée*", în *Contemporanul*, 1882, p. 62.

*

Despre limba românească: Scrisoarea a doua, devenită *Scrisoarea XV : Critica*[1]).

Despre limba românească: Scrisoarea a treia[2]) devenită apoi *Scrisoarea XVI).*

Scrisoarea a patra (devenită *Scrisoarea XVII).*

Gelozie, poezie iscalită de Carlu Nervil[3]).

Călătoria Arabului Patriarh Macarie dela Alep la

Şeful secţiei a 3-lea de a se înfaţişa insuşi în arătata tipografie şi a aduna toate exemplarile ce se vor găsi de asemenea firi, şi a le aduce la Depart. Iar d-sale Spat. Negruţ să i se facă cunoscut de a se trage la moşia d-sale. Aceasta fiind vrointa Înălţimei sale.

(ss) Vel Logofăt. 1844 Noemvrie 12.

Iată acum şi adresa catre C. Negruzzi publicată de V. Ghiacioiu, op. cit. p. 273.

Departamentul trebilor din launtru.

D-sale Spat(ar) Costachi Negruţ

Secretariatul statului prin adresul cu No. 2642, au împărtăşit depart(amentul)lui încheiere sfatului administrativ ţinut subt prezidenţie pre înălţatului Domn, cum ca dumneata pentru abaterile ce întrebuinţezi în alcătuiri privitoare de scandelă şi jignire asupra celor vrednice de ce mai înaltă consideraţie, precum s'au vazut în foile cu No. 10 şi 12 Numai puţin şi în No. 4. La care prilej întru luare aminte ce ţi sau făcut de şi ai făgăduit pocăinţa, însă nu ai contenit a răspândi asemine cugetări, să fii departat din capitalie la moşiile dumitale fără a ave voe de a te înfăţoşa în capitală.

Potrivit cărei Domnul face cunoscut dumitale ca să te tragi la moşiia d-tale, fiind aceasta vroinţa înălţimii sale.

Ministru şi cavaler Canta vel logofăt.

Secţia 3. No. 23477. 1844 Noemv(rie) 13.

1) *Propăşirea*, No. 13 din 9 Aprilie 1844, p. 100.

2) *Idem*, No. 39 din 8 Oct. 1844, p. 311.

3) *Idem*, No. 23 din 18 Iunie 1844, p. 184.

dacoromanica.ro

Moscova[1]), *traducerea* părții privitoare la România, după P. Saveliev (*Biblioteca de citire*, tom. XV).

*

Sub titlul de *Miscelle*[2]), o notiță sub inițialele lui Negruzzi — nereprodusă în nici o ediție. E fără valoare.

*

Revista *Propașirea*, în No. 37 din 24 Sept. 1844, p. 296, anunță următoarele:

VANATORUL BUN
sau
MEȘTEȘUGUL DE A NU 'ȚI FI URÂT
se va publica în curând la Cantora Foaiei Sătești

Autorul D. Carlu Nervil nu primește a se prenumara decât pe acei ce știu a da cu pușca. Acei ce sunt strica-praf nu pot fi cunoscuți între vânatori, nici între prenumărătorii numitei opere.

Prenumerația se face la Cantora *Foaiei Sătești* la „Libraria D. Nica". N'am putut da de această carte, probabil nepublicată. Ca bun vânator[3]) — era însa în masura Negruzzi s'o scrie.

*

Lumânărică în Almanah de *învațatura și petrecere* publicat de Kogalniceanu, pe 1844[4]). E datată în *Pacatele Tinerețelor* din Martie 1843

1) *Idem*, No. 34 din 3 Sept. No. 35 din 10 Sept. No. 36 din 17 Sept. (p. 265, 272, 281) din 1844; apoi în *Arhiva românească* sub reda ția lui M. Kogalniceanu, tom. II (1845) p. 187. Retipărită în *Traduceri*, ed. mica „Minerva".

2) *Propașirea*, No. 39 din 8 Oct. 1844, p. 312.

3) Despre Negruzzi ca vânator găsim amintiri într'o scrisoare a lui Alecsandri din 12 Aprile 1878.

Scrisori, I, p. 103.

4) Din *Calendar pentru poporul românesc* pe anul 1844 (anul III), Iași, la Cantora *Foaei sătești*, pag. 102. O rectificare a lui

dacoromanica.ro

Sub titlul *Satire şi alte poetice compuneri de Prinţul Antioh Cantemir* au apărut traducerile lui C. Negruzzi şi A. Donici într'o broşură de 145 pag. Notiţa din frunte ni le arată ca un fragment din marele plan al traducerii operei complete a Cantemireştilor. Broşura s'a tipărit cu cheltuiala Vornicului Alex. Sturdza-Miclăuşeanul şi cu o introducere: „*Viaţa Prinţului Antioh Cantemir*“ [1]) pu-

---

Negruzzi cu privire la doamna ce a cheltuit pentru îngroparea lui Lumânarica în *Albina* din 1844, p. 22.

Un studiu asupra lui *Lumânărică* de Al. Papadopol-Calimah în *Arhiva*, t. VII 1897, pag. 55, (articolul e datat: *Mircești*, 1868). In el ni se dau ştiri exacte despre acest cerşitor atât de cunoscut pe timpuri pentru faptele sale bune. La urma se reproduce şi o poez e în franţuzeşte a lui Mihai A. Corradini, închinată lui Lumânarica, după o copie a lui V. Alecsandri. Versurile acestea fusesera publicate şi de T. Codrescu, *Dialoguri francezo-româneşti*, Iaşi 1846. In fruntea poeziei se află următoarele rânduri:

Lumino (Luminarică)
XV Anni, Virtutis. Phebeae, Ad Umanitatis Utilitatem
Superna Nobilitas Spreta Proceribus.

După *Lumânarica*, a mai răsărit la Iaşi un alt cerşitor, *Titinaş* d.n Tutova, tot atât de filantrop. Despre dânsul, Papadopol-Calimah, *art. cit.*

1) Asupra acestei traduceri un articol în *Albina*, No 58 din 23 Iun.e 1844, pag. 243;

Idem, un articol al lui V. Alexandri în *Propăşirea*, No. 23 din 18 Iunie 1844, pag. 180;

Cf. şi un articol al lui A. Mureşianu, intitulat *Duplică*, (asupra poez ei) în *Foaia pentru minte*, etc. (No. 46 din 13 Noembrie 1844. pag. 364 şi No. 46 din 20 Noemvrie 1844, pag. 377

„Adaug aci iarăşi alte versuri albe, care le-am scos din satira VIII a lui Antioh Cantemir tradusă de d-nii A. Donici şi C. Negruzii:

Ferice de acela, ce stând pe un picior, etc.

Aceste sunt versurile cele albe, cu care am zis eu să se traducă clasicii latini.

Dacă şcolarul Babeş pe acestea le numeşte schidoală de versuri,

dacoromanica.ro

blicată nub numele lui Donici şi Negruzzi, deşi nu-i decât o traducere, condensată însă, a prefeţei din fruntea volumului: „*Satyres de monsieur le Prince Cantemir, avec l'histoire de sa vie* — Londres, chez Jean Nourse, 1749". Traducerea în franţuzeşte e anonimă; ea pare a fi fost făcută de un italian, prieten al lui Antioh.

*

1845

Mărturisenia [1]).

Baliade de Victor Hugo traduse de C. Negruzzi [2]), o broşură cuprinzând cele 14 balade apărute în *Albina Românească* din 1839, şi balada XV apărută în *Albina* din

---

tragă-şi socoteala cu aceşti d-ni poeţi, adica cu d. C. Negruzz, deputat al adunarei generale din Moldova, care împreuna cu d. A. Donici, între altele, traduse satirele lui Antioh Cantemir în versuri albe, cu d Eliade etc. etc"

La studiul lui Mureşianu asupra versului alb găsim un nou raspuns sub forma de scrisoare tot în *Foaia* No. 20 din 14 Maiu 1845 pag. 164, iscalit *C. N.*, care ar puteà fi de Const. Negruzzi, dacă n'ar fi prea greoi.

Ziarele şi revistele s'au grăbit să reproducă din aceasta broşura. Astfel : *Viaţa prinţului Antioh Cantemir* a apărut în *Foaia pentru inimă, etc.* No. 37 (11 Septemvrie, pag. 289), No. 38 (18 Septemvrie. pag. 207), No. 39 (25 Sept. p. 307) din 1844 ; *Satira catre mintea sa de prinţul Antioh Cantemir* în *Propaşirea*, No. 4 din 30 Ian 1844, pag. 30.

Din Satira IV a lui Anntioh Cantemir catre Muza sa a aparut un fragment neiscalit in *Foaia*, No. 44 din 30 Octomvrie 1844.

Din Satira III a lui Antioh Cantemir dedicata arhiepiscopului dela Novgorod a aparut în *Foaia*, No. 45 din 6 Noemvrie 1844.

Ediţia II a *Satirelor* a apărut la 1858, Iaşi. Tip. Ar Berman. Podul-Vechiu.

1) *Foaia*, No. 30, din 23 Iunie 1845, pag. 238, reprodusă şi în *Conv. lit.* XXV, pag. 922 cu o introducere de G. I. Lahovari.

2) Iaşii, la Cantora *Foaei sateşti*, 1845.

dacoromanica.ro

1841. Traducerea a fost elogios primită de *Albina* printr'un articol, reprodus şi în *Curierul românesc* (1845, p. 154).

Iată articolul din *Albina*: „Aceste balade, deşi cunoscute prin publicatiile *Albinei*, înfăţişează astăzi un nou interes atât în privirea formei plăcute a ediţiei cât şi pentru ideia galantă a autorului care dedică poeţilor români acest al său ales product literar ce se poate socoti între cele mai nimerite. Nu mai puţin ingenioasă este vigneta litografiată, aflătoare în fruntea cărţei şi care prin un simbol ţine loc dedicaţiei [1]). O liră antică împodobită cu un barelief, plutind în constelaţia Taurului este înconjurata de stelele pleiade, înfăţoşate aici prin şapte cununi poetice ce încing numele: Negri, Alexandrescu, V. Alecsandri, A. Donici, C. Boliac şi Gh. Asachi. Iar deasupra lirei luceşte numele I. Eliad! Dedesubt este următorul epigraf dedicator:

Pleiada ce'ncununâ a României frunte
Ca razele-aurorei sprânceana unui munte.
C. Negruzzi.

Cel ce cinsteşte meritul altora se cinsteşte pe sine, încât numele Negruzzi, deşi subscris cu drept de ochii tuturor se citeşte în centrul celorlalţi poeţi români. Să ne fie ertat a face o observaţie. Autorul după astronomia anticilor şi asemanarea a cei întâi Pleiade poetice urzite de faimosul Ptolemos Filadelf, Riga Egiptului, au combinat numele poeţilor români cu 7 Pleiade, dar mai în urmă astronomii au aflat că-s numai 6 din acele stele, încât spre a conformà cu adevărul, unul din poeţii laureaţi s'ar cuvenì sa dea a sa demisie din postul onorific. Peste cine altul ar cadeà soarta, de nu peste cel mai antic dintre

1) Exemplarul pe care îl avem dinainte (Bibl. Acad. S. 595) nu conţine această vignetă.

dacoromanica.ro

dânşii ? Insă asta dacă puterea armoniei cereşti nu-l va ţineà acolo peste complect".

Eliade reproduse articolul în *Curierul românesc.* (1845, pag. 154), adăogând şi o notiţă, spunând că locul lui nu e în Pleiadă: „Locul fiecăruia cel adevărat, sfârşeşte el, este acela ce şi-l prepară prin faptele sale".

*

Sobieschi şi Românii în *Calendar pentru toţi Românii (Almanah de învăţătură şi petrecere)* al lui M. Kogălniceanu pe anul 1845, (pe 1846 [1]).

*

Vasilie V. V. şi Biserica Trei-Ierarhi[2]) (cu o litografie) devenită apoi *Scrisoarea* XXI: *Trisfetitele,* – datată din Noemv. 1846.

*

---

1) Pag. 22. O apreciere din *Foaia p minte,* No. 24 din 11 Iunie 1845, p. 196

„*Sobieţchi şi Românii,* Tema este : 18 Români Moldoveni la a 1686 apărară cetatea Neamţului cinci zile asupra armatei şi a artileriei regelui Poloniei, Ioan Sobieschi. Fapta foarte minunata şi una din cele mari. Autorul acestei istorisiri este D. C. Negruzzi. Singur acest nume chezăşlueşte de adevar în ochii Românului, dar ce vei face acelor mulţi străini, cari orice faptă extr ordinară eşită dela Români o trag la îndoeala, daca nu o vom razimà cu un legion de citaţii".

Un studiu asupra „*Celor din urmă evenimente a Cetaţei Neamţului*" de N. Istrati, în *Calendar pentru Români* pe anul 1852, p. 50, (datată însă din 1874).

Apoi *Meditaţie asupra cetăţii Neamţului* de M Millo în *Almanah de petrecere pentru Moldo-Români,* Iaşi, (tip. Buciumului Român. 1851, p. 103).

2) *Calendar pentru poporul românesc, (Almanah de învaţatura şi petrecere)* de M. Kogălniceanu pe 1845, p. 185 (are şi o planşa cu Vasile Lupu). Cf. un articol „*O ochire în biserica Sf. Trei Ierarhi*" de D. Gusti în foiletonul *Zimbrului,* No. 26 din 27 Sept. 1850, p. 101.

dacoromanica.ro

Paveaua de lemn [1]).

*

Bogdan V. V. [2]).

1846

In *Albina* [3]) se găsește o notiță neînsemnată a lui Negruzzi urmată de toate edițiile scriitorului.

*

In *Albina* din 30 Ianuarie 1847 găsim următorul anunț:

TEATRUL NOU
Sâmbătă în 1 Fevruarie viitor
pentru beneficiul Madamei Sterian
se va reprezenta
VICONTELE DE LETORIER
Comedie în 3 acte cu cântece tradusă de D. Negruzzi

Apoi o dare de seamă a lui D. Gusti [4]). Iat-o:

„Dupa un șir de mai multe piese românești și franțuzești urmate pe scena teatrului nou, Sâmbătă 1 Fevruarie s'a jucat în beneficiul d-nei Sterian *Vicontele de Letorier*, comedie în 3 acte cu cântece, tradusă din franțuzește de D. Negruzzi. Această traducere a renoit amintirea literatorului nostru român" [5]).

Originalul „*Le Vicomte de Letorières*" un vodevil al lui Bayard și Dumanoir, jucat în franțuzește la 11 Aprilie 1847.

---

1) *Calendar pentru poporul românesc* (*Almanah* pe 1845 p. 191, cu o litografie cu un „ferestrău pentru pavè".

2) *Calendar*, etc., 1845, p. 191 (cu o planșă). O nuvelă istorică *Bogdan VV.* avea sa scrie G. Asachi în *Calendar*, 1858, p. 40.

3) *Albina*, No. 10 din 3 Fevr. 1846, p. 89.

4) *Albina*, No. 6 din Febr. 1847, p. 41.

dacoromanica.ro

Acum în urmă, manuscrisul lui Negruzzi a intrat în stăpânirea Academiei Române[1]).

*

Statistica lupilor (Scrisoarea XX) datată din Fevr. 1846, s'a publicat însă în *Almanahul de învățătură și petrecere*, din 1847[2]) sub titlul: „*Despre lupi*".

1848

'Il τὰν ἤ ἐπὶ τὰν[3]), datată din Iunie 1848, devenită apoi în *Păcatele: Scrisoarea XXIII.* Nu știm unde s'a publicat întâiu

*

Un vis[4]) datat din Iulie 1848. Nu știm unde s'a publicat întâiu.

*

Plăcinta în Calendarul nou pe anul 1848[5]) publicată apoi sub titlul *Istoria unei plăcinte* în *România literară* în 1855[6]), și republicată sub acest din urmă titlu în *Păcatele tinereților* cu data de Decemv. 1847.

In *Albina românească* din 13 Oct. 1849, p. 348, citim următoarea înștiințare:

„Deschiderea *Teatrului Național* sub direcția D. M. Millo[7]) se va face Duminică în 10 și anume cu drama

---

1) Ms. 3741, „*Vicontele de Letorier*, comed e în trei acte cu cântece de D. D. Baiard și Dumanoar", un 4⁰ de 100 foi.

Manuscrisul e bine păstrat și citeț

2) P. 54.

3) P. 328.

4) P. 330.

5) N'am putut afla acest *Calendar*. Sumarul lui se găsește în *Albina*, No. 92 din 20 Noemv. 1847, p. 332. Acolo e anunțat articolul „*Plăncită*".

6) No. 13 din 9 Aprilie 1855.

7) In privința cesionării teatrului moldovenesc de catre Victor

dacoromanica.ro

Lapeirus [1]), prelucrată de D. G. Asachi, muzica doamnei E. A. și cu piesa *Pamfil,* prelucrată de D. C Negruzzi".

Nu se știe ce s'a făcut cu această piesă.

*

O scrisoare adresată ziarului „Bucovina" și publicată în *Albina,* No. 52, din 3 Iulie 1849, p. 224 [2]).

*

Alta scrisoare către G. Asachi, tot cu privire la învinuirile aduse de *Bucovina* publicată în *Albina,* No. 55 din 18 August 1849, p. 277 [3]).

*

Doi țărani și cinci cârlani. Vodevil național într'un act. Reprezentat de Teatrul Național în folosul emigranților din Transilvania [4]).

In *Albina,* No. 97 din 1849, p. 408, vedem următorul

Delmary lui Matei Millo, scrisoarea lui Delmary în *Albna,* No. 78 din 30 Sept. 1848, p. 312 și scrisoarea lui Millo din *Albina,* No. 81 d n 10 Oct. 1848, p. 325.

1) Piesa *„Laperius" (— La Peyrouse)* era de mult în repertoriul teatrului din Iași; așa, de pildă, despre reprezentația ei în 23 Fevr. 1837, o dare de seamă în *Albina,* p. 81. Ea a fost tipărită în broșura în1837 împreuna cu un *Prolog,* rostit pe Teatrul Național din Iași la ocaz.a deschiderii și inaugurării dela 23 Fevr. 1837.

Drama într'un act a lui Kotzebue fusese prelucrată de Asachi. Afișul acestui întâi spectacol de teatru românesc e dat de T. T. Burada: în *Inceputul Teatrului în Moldova* în *Arhiva,* 1906, p. 57. In original se ch ama: *La Peyrouse, d'e schlaue Witwe oder Temperamente.* Asupra piesei, G. Bogdan-Duică, *Traducătorii români ai lui August de Kotzebue* (1830—1850), în *Omagiu Maiorescu,* 1900, p. 200.

2) Negruzzi raspundea unor atacuri aduse într'o corespondență intitulata *Moldova,* în ziarul *Bucovina,* No. 19 din 17 Iunie 1849, p. 97.

3) Ca raspuns la articolul *Epitropia d-lui C. Negruzzi la școalele publice din Bucovina,* No. 23 din 29 Iulie 1849, p. 128.

4) Iași, 1849, Tipografia Institutului Albinei. Distribuția: Lionesu (P. Nicolau), Miron (Luchian), Terinte (Teodorini), Domnica (D-na Teodorini), Vochița (Gabriela).

dacoromanica.ro

anunț: Astăzi Duminică în 4 Dec. se va da *Nicșorescu* și *Doi țărani și cinci cârlani*, vodevil într'un act de C. Negruzzi. Muzica de D. A. Flechtenmacher.

In *Gazeta de Moldavia*. No. 53 din 14 Iulie 1852, p. 107, vedem că vodevilul se juca la Bacău.

De altminteri vodevilul s'a jucat adeseori și cu succes atât la Iași cât și București. Treisprezece ani mai târziu, Iorgu Caragiale îl juca la București (cf. *Țăranul român* din 31 Dec. 1861).

Ed. II (cu învoirea D. C. Negruzzi) Iași, Tipografia Adolf Berman, Podul-Vechiu, 1857 (broșurică ieșită împreună cu *Muza dela Burdujeni*).

Ed. III. *Scrierile lui Const. Negruzzi*, v. III. Teatru, „Socec", 1873, p. 5. In această ediție se schimbă titlul în „*Cârlanii*".

*

Proprietar și chirigiu, devenită apoi *Proprietate păgubitoare*, în *Gazeta de Moldavia* [1]).

*

„*Scene*" din actul III din „*Femmes savantes*" de Molière, traduse slobod de D. C. Negruzzi". De fapt, însă, traducerea fusese făcută încă de prin 1847, după cum reiese din însemnările ziarelor din acel timp, fragmentul acesta fiind jucat într'o reprezentație de binefacere [2]).

1) No. 26 din 13 Aprilie 1850, p. 106.

2) *Zimbrul*, No. 19 din 4 Sept. 1850, p. 73 ; No. 20 din 7 Sept. 1850, p. 80 ; No. 21 din 11 Sept. 1850. p. 81. S'a republicat în *Convorbiri literare*, III, 1 Aprilie 1869, p. 40. In frunte se pune o notiță plină de greșeli. Se spune anume ca, având a se da o reprezentație de binefacere în 1848, Negruzzi a fost îndemnat să traducă din această piesă a lui Molière. Reprezentația n'a avut loc însă din cauza revoluției. Se mai spune că aceasta traducere n'a mai fost publicată nicăeri. Pentru a arată ca traducerea se făcuse încă din 1847 și că Negruzzi jucase singur, reproducem următoarele notițe :

Albina. No 34 din 1 Maiu 1846. p. 136. anunță urmatoarele ·

dacoromanica.ro

In *Zimbrul* din 27 Noemvrie 1850, p. 172, citim următorul avis:

Teatrul național, Sâmbata în 3 Mai. Reprezentație extraordinară în folosul nenorociților arși din București.

Pourquoi? vaudeville en un acte. *Femmes savantes* de Molière. *Peatra din casă*, comedie într'un act. Câteva stene originale în versuri, în care vor jucă D. C. Negruzzi și Millo.

Asupra acestei reprezentații a se vedeà și *Gazeta de Transilvania*, No. 41 din 22 Maiu 1847, p. 163.

Albina, No. 36 din 8 Maiu 1847, p 141, publică o scrisoare a lui Negruzzi și Millo pentru a mulțumi publicului de concursul dat Reprezentația a produs 7.604 lei.

Tot în acest număr al *Albinei* se publică și un foileton al lui M. Cerchez asupra aceste. reprezentații.

Găsim aici prilejul de a aminti că Negruzzi erà un actor diletant destul de apreciat și a ieșit pe scenă de mai multe ori Iată. de pildă, câteva din notițele timpului:

Albina românească, No. 8 din 25 Ianuarie 1848, p. 29.

Un foileton semnat ** în românește și în franțuzește „*Reprezentația I în beneficiul săracilor*" ce a avut loc la 20 Ianuarie 1848. S'a jucat *Michel et Christine* și *Les deux précepteurs*, vodeviluri de E. Scribe și *Poetul romantic* al lui Matei Millo. „Ne ramâne a mai vorbi, scrie recensentul, de scenele *Poetului romantic* a D. Millo, care au încheiat astaseară vrednică de laudă. In doua cuvinte, aceste scene, scrise în versuri cu stilul satiric a unui om spirituos, și jucate cu atâta naturalețâ și talent de d-na Esmeralda Mavrocordat și de d-nii Millo, Negruzzi și A. Mavrocordato, aceste scene, zicem, aveau un merit îndoit, adecă a încântà lojile și parterul și a insuflà dorința de a vedeà de catră autor îndeplinită a lor compunere".

Albina, (No. 12 din 8 Fevruarie 1848, p. 45), un foileton despre „*A doua reprezentație în folosul celor săraci*" din 3 Fevruarie. S'a jucat: *On ne passe pas* și *La visite à Beldam*, precum și *O nuntă țăranească în Moldova* a lui V. Alecsandri. In cea dintâi piesa Alecsandri apăruse în rolul regelui și Negruzzi în cel al ministrului.

De asemenea din *Zimbrul*, (No. 82 din 7 Mai 1851, p 326), vedem că tot într'o reprezentație de binefacere Negruzzi jucase în *Poetul romantic* al lui Millo și în *Nunta Țărănească* a lui

dacoromanica.ro

TEATRUL NAȚIONAL
Joi în 30 Noemvrie, se va reprezenta pentru
A! II-lea abonament
UN TEȘMECHI
Comedie într'un act de ***

ȘOLDAN VETEAZU
Cântecel comic de D. V. Alecsandri

PROFESORUL ȘI CHINEZA
Vodevil într'un act de C. Negruzzi

URSUL NEGRU ȘI URSUL ALB
Vodevil într'un act de D. Millo

N'am dat încă de urma acestui act al lui Negruzzi.

*

Muza dela Burdujăni[1]), farsă într'un act care, după cum vom vedea, nu e decât o traducere după: *„La Sapho de Ouimpercorentin, ou il ne faut pas courir plusieurs lièvres à la fois"* a lui Théodore Leclercq[2]).

Alecsandri, alături de acesta, de A. Russo și M. Millol... (Idem, *Gazeta de Moldavia*, No. 35 din 3 Mart. 1851, p 142).

Albina, (No. 12 din 8 Fevruarie 1848, p. 45), un foileton despre *„A doua reprezentație în folosul celor săraci"* din 3 Fevruarie.

De asemenea din *Zimbrul*, (No. 82 din 7 Mai 1851, p. 326).

1) Iași, în tipografia franțezo-română, 1851. Distribuția: Caliopi Busuioc (Millo), Trohin (N. Teodoru), Teodorini în rolurile lu variate. Stanică (Neculau).

Un anunț al apariției acestei piese și a *Carantinei* în *Zimbrul*, No 84 din 14 Mai 1851 p 332

Ed. II (cu învoirea D. C. Negruzzi) Iași, Tipografia lui Adolf Berman, Podul vechiu, 1857.

Ed. III în *Scrierile* lui Const. Negruzzi, Vol. III, Teatru, „Socec", 1873, p. 45.

2) Théodore Leclercq, *Oeuvres complètes: Proverbes dramatiques*, tome II, Paris, Adolphe Delahays, libraire éditeur, 1860. Prima ediție e din 1823, Paris, E. Lebigre. V. Duquesne și Victor

dacoromanica.ro

Prescurtare din viaţa Principelui D. Cantemir. Articol, datat din 1 Ianuarie 1851, şi pus în fruntea ediţiei a II-a a *Descrierei Moldovei* de prinţul Cantemir[1]). Ediţia I, tradusă din nemţeşte, se publicase la mânăstirea Neamţ, 1825; Negruzzi nu face decât să publice acest text, îndreptat fireşte, şi cu unele note (însemnate cu *Ed)* ce-i aparţin[2]).

*

Carantina, comedie-vodevil într'un act, prelucrată de

Lecou. Cf. G G. Orleanu, *Cum scrieau clasicii noştri* în *Dunărea de jos,* No. 7 din Martie 1909.

Ed. II (cu învoirea D. C. Negruzzi) Iaşi, Tipografia lui Adolf Bermann, Podul Vechiu, 1857.

Ed. III în *Scrierile* lui Const. Negruzzi, Vol. III, Teatru, „Socec", 1873, pag. 45.

Nu trecem peste acest an (1851) fără a aminti o mică polemică. *Albina* publică în No. 65 din 16 August 1851 o poezie intitulată: *„Devotament Inălţimei sale Serenisimului Principe Carol de Schwartzenberg din partea naţiunei române din Transilvania,* zicând: „Pe când muzele române tac în ţările noastre, acele de dincolo de munţi, deseori întoană versuri armonioase". *Zimbrul,* reproducând poezia (No. 16 din 23 August), spune că şi Moldo-Românii au poeţi de seamă ca: V. Alecsandri, Negruzzi, G. Sion, M. Millo etc." — *Albina* răspunde foarte înţepat în No. 69 din 30 August 1851: „D. Negruzzi, Alecsandri, Donici, Sion etc. n'au aşteptat naşterea *Zimbrului* ca să li se cunoască şi să li se preţuiască talentul.

De compoziţiile acestor poeţi mai înainte s'au împodobit coloanele *Albinei* şi dacă la publicarea *Devotamentului* s'au zis că *Muzele noastre tac,* nu vrea să zică că *Albina* refuză amu a preţui meritele ce mai înainte au lăudat, ci pentru că acele Muze *tac* la un ocazion asămănat cu acela... etc.".

Aceasta pentru a arăta încordarea dintre *Zimbru* şi *Gazeta de Moldavia.*

1) Iaşi, 1851, Tipografia franţezo-română.

2) Pentru mai multe deslușiri asupra acestei cărţi a lui Cantemir, a se vedeà prefaţa lui Papiu Ilarian, la ediţia lui latinească şi românească, Bucureşti, Tipografia Curţii, 1872.

dacoromanica.ro

C. Negruzzi. Broşurica, pe care o avem noi, poartă data de 1851 [1]). Piesa e trecută în repertorul Teatrului Naţional din 1847—1848 [2]), semn că fusese scrisă cu mult înainte. Ea n'a mai fost publicată în ediţia din 1873.

1852

Pelerinagiu la Târgul Ocnei [3]).

1853

In *Calendar* [4]) pe 1853 găsim o poezie *Moartea şi Amorul* sub iniţialele C. N. nereprodusă până astăzi. O ediţie completă n'ar trebui s'o uite.

*

Tot în acest an Negruzzi luă conducerea unei foi săteşti cu următorul titlu: *Săptămâna, foaie sătească sub redacţia D. Const. Negruzzi*, Iaşi, 1853 [5]).

---

1) Iaşi, în Tipografia franţezo-română, 1851, o broşura de 36 pagini. Distribuţia: Fedeleşanu (Bosie). Revan (Neculau), d-na Dospineasca (Sterian), Brustur (Luchian).

2) *Albina* No. 84 din 23 Octomvrie 1837, p. 349, în foiletonul „Deschiderea Teatrului Naţional şi franţez pentru timpul dramatic 1847—48". Tot în această staginne gasim trecut şi *Democritul* lui Scavinschi după Regnard, ce fusese tipărit de Kogalniceanu.

3) *Gazeta de Moldavia* (foiletonul intitulat *Albina Română*), No 68 din 4 Sept. 1852, p. 167; No. 69, din 8 Sept. 1852, p. 171, No. 72; din 18 Sept. 1852, p. 184; No. 74 din 25 Sept. 1852, p. 191. — A apărut apoi în *Calendar* pe anul 1852, Iaşi, Tipografia româno-franceză, p. 76.

A mai apărut în *Album literar* (al lui Asachi) pe 1854, vol. II, p. 77.

4) P. 103. (Iaşi, Tip. româno-franceză).

5) Dăm contractul de înfiinţare a foei aflat în posesiunea Generalului M. Negruzzi şi publicat de V. Ghiacioiu, *op. cit.*, pag. 527.

Departamentul averilor bisericeşti şi al învăţăturilor publice.

dacoromanica.ro

Pe lângă multe notițe de interes practic, Negruzzi

In urma încheierei sfatului administrativ, urmată sub președința prea înălțatului Domnul în ședința din 27 Noembrie a trecutului anu 1852 încuviințânduse Ds(ale) Post(elnic) Costachi Negruzi a publica o foae sătească subvenționată de către casa clericală ; Departamentul acesta potrivit împărtășirii ce i s'au facut prin adresa secretarieatului de stat No. 1608, contractează cu D-l Post. Negruzi următoarele condiții.

1-iu. Foaia aceasta va fi întocmai după formatul aici alăturat iscălit de D-l Post. Negruzi.

2-le. Ea va eși odată pe săptămână, și nu se va tipări de cât dupa ce manuscriptili se vor cerceta de către secretariatul de stat.

3-le. Scopul principal al acestei foi fiind luminarea locuitorilor seteni întru interesele lor casnice, materiale și morale. D-lui Negruzi se va margi a publica :

a) Invățături morale și religioase.

b) Prețurile curente pe fiecare lună.

c) Principii de economie casnică și rurală.

d) Calindariul săptămânei.

e) Instiințări de vânzari de producte, inposesuiri și altele.

f) Lămuriri instructive asupra așezămintelor privitoare pe săteni.

4-lea. Această foaie, urmând a se împărți pre la toate satele din țară gratis, D-l Post. Negruzi este datoriu a da sub adiverință Departamentului de finanță atâte exemplare pe câte sate sînt în principat carele prin conciliul său se va trimete isprăvniciilor respective spre a se împărți pe la sate.

5-lea. Afară de aceasta D-l Post. Negruzi se îndatorește a da gratis câte un exemplar din aceste foi tuturor instanților administrative și judecătorești, și șase exemplare bibliotecei școalelor potrivit cu No. 204 din așezământul școlariu.

6-lea. Subvenția hotărâtă de sfat a i se da câte 20000 lei adică : Două zeci mii lei pe anu, o va primi D-l, din Semișia acestui Departament în doiu termini : jumătate la eșirea cei întâi foi și jumătate după șase luni, și

7-lea. Urmarea subvenției și terminul contractului vor fi conformu cu încheierea sfatului.

I. N. Sutu; șef secției G. SION

Secția I, no. 1775, 1853 Maiu 1 zile.

dacoromanica.ro

mai publică în această revistă şi următoarele articolaşe, cele mai multe iscălite:

Mărturisenia păcatelor noastre[1]).

Pentru ce şi pentru că[2]).

Monumentul lui Veniamin[3]), un apel pentru ridicarea monumentului marelui mitropolit. Apelul nu a rămas fără efect, deoarece din No. 7 al *Săptămânei*, p. 56, vedem că ţăranii de pe Trifeştii-Vechi au adus 50 lei pentru statuă.

Pluta[4]).

Sâmbăta moşilor[5]).

Douăzeci de paraclise într'o seară[6]), neiscălit. Pare a fi însă de Negruzzi.

*

Odă către Dumnezeu[7]), cu această indicaţie: „Împărtăşim cititorilor noştri următoarea odă de vestitul poet rus Derjavin". Traducerea e probabil de Negruzzi

*

Omul de ţeară[8]) reprdous apoi în *Păcatele tinereţelor* şi datat din Octomvrie 1949.

*

Invăţături religioase şi morale : Peatra înţelepciunei[9]).

*

1) *Săptămâna*, No. 1 din 9 Mai 1853, p. 4.

2) „ No. 2 din 16 Mai 1853, p. 10.

3) *Idem*, No. 3 din 23 Mai 1854, p. 19. Alt articol a lui N. Istrati asupra lui Veniamin publicat în *Calendar pentru Români* pe anul 1851, p. 15.

4) *Idem*, No. 4 din 30 Mai 1853, p. 26.

5) *Idem*, No. 5 din 6 Iunie 1853, p. 33, O legendă în versuri: *Moşii şi Sâmbăta morţilor* de G. Asachi în *Gazeta de Moldavia*, No. 41 din 27 Mai 1854, p. 165.

6) *Idem*, No. 6 din 13 Iulie 1853, p. 41.

7) *Idem*, No. 7 din 20 Iunie 1853, p. 49.

8) *Săptămâna*, No. 8 din 27 Iunie 1853, p. 57.

9) „ No. 9 din 4 Iulie 1853, p. 65.

dacoromanica.ro

Învățături religioase și morale: Familia [1]).

*

Copii sărmani. Bătrâni neputincioși [2]).

*

Necropoli [3]).

*

Ieșurile lui Donici [4]).

*

Despre locuințele țăranilor noștri [5]).

*

Economie și harnicie [6]).

*

Meșterul orb [7]).

*

⁂

Tot în acest an Negruzzi mai publică:

Scrisoarea catre *Gazeta de Moldavia* [9]), cu privire la opera, îndemnând la suprimarea corurilor dela operă. Lauda pe Brambilla [10]), „primadonna assoluta" a operei italiene de sub direcția lui Victor Delmary.

---

1) *Saptamâna*, No. 10 din 11 Iulie 1853, p. 73.
2) „ No. 13 din 1 August 1853, p. 97.
3) „ No. 18 din 12 Sept. 1853, p. 137.
4) „ No. 19 din Sept. 1853, p. 154.
5) „ No. 20 din 26 Sept. 1853, p. 161.
6) „ No. 35 din 23 Ianuarie 1854, p. 281.
7) „ No. 36 din 23 Ianuarie 1854, p 281.
8) „ No. 46 din Mai 1854, p. 369.
9) *Gazeta de Moldavia*, No. 15 din 19 Februarie 1853, p. 56 (în m. ș. franțuzește. Reprod. în ed. Minerva, I. p. 292).
10) Despre Brambilla un articol în No. 16 din 23 Fevr. 1853, p. 161, „scălit: „un aprețuitor sincer a Brambilei"; *idem*, No. 17. Autorul ia apărarea altei artiste rivale Vaschetti. Despre dânsa se mai scrisese și mai înainte tot în *Gazeta*, No. 82 din 23 Oct. 1852. Prin 1854 Brambila era încă în Iași

dacoromanica.ro

A doua scrisoare către *Gazeta de Moldavia*, tot în privința Operei[1]).

1854

Gazeta de Moldavia (No. 17 din 1 Martie 1854, p. 65) publică această traducere ce nu'i face cinste:

La ocazia războiului de acum. Versuri tipărite în No. 37 din *Albina Nordului*. — traduse din rusește de C. N..zzi.

1855

ROMÂNIA LITERARĂ.

Tradiția bunelor reviste moldovenești, începută cu *Dacia literară* (1840), urmată prin *Propășirea* (1844), continuă și prin *România literara*, aparută la 1 Ianuarie 1855 sub direcția poetului Vasile Alecsandri[2]).

La ea colaborara: Gr. Alexandrescu, V. Alecsandri, N. Bălcescu, D. Bolintineanu. A. Donici, C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, A. Russo, N. Istrati[3]).

România literară (săptămânală) n'a trăit decât 47 de numere, dela 1 Ianuarie 1855—3 Decemvrie 1855.

Colaborarea lui Negruzzi constă din:

---

1) *Gazeta de Moldavia*, No. 19 din 5 Martie 1853.

2) In *Gazeta de Moldavia*, No. 102 din 30 Decemvrie 1854, p. 405 găsim anunțul de apariție a *României literare*, ce s'a tipărit apoi pe fața întâia a revistei. E curos că apariția *României literare* e anunțată încă din începutul anului 1852. Un avis din *Zimbrul*, No. 65 din 14 Fevruarie 1852, p. 251. o vestește ca „sub tipar" și deschide liste de abonamente.

3) Alecsandri a cerut și colaborația lui I. Ghica cf. o scrisoare inedită a poetului către Ghica din 1855, în ms. 803 (F. 61) al Acad. Rom.

dacoromanica.ro

Scrisoare către V. Alecsandri [1]), urmată de articolul *Jidanii și florile, (Păcatele Tinerețelor*, cu data din Dec. 1354).

⁂

Cântec [2]). (Eu sunt Român).

⁂

Un proces dela 1826 [3]), în *Păcatele Tinerețelor* cu data din Martie 1851.

⁂

Ochire retrospectivă [4]), datată în *Păcatele Tinerețelor* din Iunie 1845 (?).

⁂

Despre Mitropolia Moldovei [5]).

⁂

Alte articole publicate în acest an:

Un articol politic datat 13 Aprilie 1855 în *Zimbrul* [6]), iscalit *C. N-zzi* și publicat în românește și în franțuzește.

⁂

Băile dela Ems (Scrisoarea XXX) [7]), datată din August 1855. N'am putut află unde s'a publicat mai întâi.

1856

Principesei Catinca Conake Vogoride, datată din 24 Ian. 1856, versuri publicate în *Steaua Dunării*, 27 Ianuarie 1356 [8]). sub inițialele C. N.

---

1) *România literară*, No. 11 din 13 Martie 1855, p. 132.
2) „ No. 14 din 16 Aprilie 1855, p. 176.
3) „ No. 15 din 22 Aprilie 1855, p. 183
4) „ No. 20 din 28 Mai 1855, p. 237.
5) „ No. 21 din 4 Iunie 1855, p. 255.
6) *Zimbrul*, No. 72 din 14 Aprilie 1855 ; reprod. în ed. „Minerva", I 365.
7) *Păcatele*, p. 359. O poezie *Emsul* a lui D. Gusti și datată din August 1855 în *Foiletonul Zimbrului*, No. 34 dn 11 Sept. 1855, p. 271.
8) No. 8, p. 32.

dacoromanica.ro

1857

In acest an — 1857 — apare volumul lui Negruzzi întitulat: *Păcatele Tinereţelor.* — Scara cuprinde 4 mari capitole :

1. *Amintiri pe juneţe,* pp. 1—73.
2. *Fragmente istorice,* pp. 89—151.
3. *Neghină şi pălămidă, Poezii,* pp. 163—189 şi din *Teatru,* numai *Cârlanii* şi *Muza din Burdujeni,* pp. 193 până la 219.
4. *Negru pe alb,* sub formă de 30 de scrisori, pp. 249 până la 364.

Se adaugă la urmă un scurt epilog, al cărui înţeles nu-l putem preciza.

1858

Scrisoare către redactorul ziarului *Zimbrul şi Vulturul,* privitoare la notiţa „Bondarului" *(Zimbrul şi Vulturul,* No. 4 din 5 Noemvrie 1858, p. 15) în care se deschideă un concurs pentru tălmacirea *epilogului*[2]) „iubitului nostru scriitor d. C. Negruzzi". După scrisoarea lui Negruzzi se publică şi un răspuns în versuri al „Bondarului".[3])

1859

Cunoscutele patru scrisori în chestia ţărănească adre-

---

[1]) Iaşi, Tipografia lui Adolf Berman. Podul Vechiu, 1857, p. 365. capitole:

[2]) *Zimbrul şi Vulturul,* No. 5 din 1858, p. 24.

[3]) P. 24. Versurile se termina în chip amabil.

Şi din nou iarăşi îti bâzâesc :
Epilogul *lasând deoparte,*
La bătrânete
Ca 'n tinereţe,
Autor dragă, mai fă „Paiate"

dacoromanica.ro

sate lui Ioan Ionescu dela Brad, s'au publicat în *Tribuna română*[1]). In ele se constată că *beţia* şi *lenea* surpă pe

1) Din 17 Septembrie 1859. Iata introducerea redacţiei ce însoţeşte aceste scrisori :

„D. C. Negruzzi, ale cărui melodii lirice şi frumoase scripturi în proză publicul literar nu le-a uitat, şi care în maturitatea talentului său de scriitor se ocupă câteodată şi de chestiile prozaice ale zilei, precum statistica oficiala, chestia îmbunatăţirei stărei de ţaran, sau cum îi zic ţaranii *Ce este sa fie cu a pământului* ş'al, ş'al., a adres t col boratorului *Tribunei*, d-lui Ioan Ionescu, un şir de scrisori una mai interesantă decât alta. Am socotit a face placere cetitorilor noştri şi admiratorilor talentului literar al d-lui C. Negruzzi, dând publicitate acestor scrisori. Se înţelege, însa, dela sine, ca în unele punturi putem avea o părere diferită de acea a autorului : aşa bunăoară, când asupra lenei şi a beţiei sateanului român, d. Negruzzi cu drept cuvânt se arată indignat şi se îngrijeşte de tristele urmări ce trag după sine aceste viciuri, suntem cu totul de opinia sa ; însă când d. Negruzzi vede numai în înfiinţarea societaţilor de temperanţa şi în moralizarea clerului poporan destâmpirea sateanului român şi îmbunătăţirea soartei sale, *„îmbunatăţirea starei de ţăran"*, cum se rosteşte convenţia, în acest punt însemnător diferim de opinie cu D. Negruzzi. Dara prin aceasta nu vrem a zice că numai cu desfiinţarea boerăscului şi cu împroprietarirea sătenilor pe satele şi locurile de subsistare îi vom ridica din starea ticăloasă în care sunt căzuţi; nu ; atât nu va fi destul ci va trebui organizată pe cele mai largi baze şi educaţia poporului şi instrucţia agronomică. Atunci sătenii nostri ştiind a cultiva, pe lângă alte, şi viţa de vie, şi îndulcindu-se la bautura unui vin mai bun, vor ajunge, precum speră D. Negruzzi, a schimba cel puţin felul băuturei lor beţive ; şi în loc de beţia *înnebunitoare* a rachiului ce deplorăm, poeţii noştri vor avea a cânta beţia înveselitoare a vinului. Atunci ţăranul roman ca părăsi cultul spirtului abrutizător al popoarelor crivaţene, şi se va închina, se va devota poeticilor zeităţi bahice ale climelor dulci. Naţionalitatea română încă va câştiga mult de bunaseamă din această conversie la cultul beţiei cei vesele, căci va reintra şi cu aceasta în hora regenerătoare a popoarelor de viţă latină şi greacă, de viţa neamurilor ce se renasc acum şi prosperează sub dulcele şi seninele ceruri plăcute lui Bahus".

dacoromanica.ro

țărani. Ca răspuns la aceste păreri, *Tribuna* publică o scrisoare a lui I. Fătu [1]) și, mai ales, o scrisoare a lui Grigore Cuza, plină de o largă iubire pentru țărani [2]), explicând beția țăranilor prin desperarea, la care au fost adusi de împilări. Replica lui Negruzzi tot în *Tribuna* [3]).

1861

O broșură de 37 pagini cu traducerea unui articol al lui Edmond About: *Harta nouă a Europei* de Ed. About, tradusă de Carlu Nervil [4]). Broșura nu e la Academie; am putut-o însă citi aiurea. E cu desăvârșire uitată.

*

Despre Capitala României, o broșură.

1862

Studiu asupra limbii române, cu interesante considerații asupra împrejurărilor culturale din timpul renașterii noastre. Articolul apare în revista ieșană *Din Moldova* a lui Hasdeu [5])

---

1) *Tribuna*, No. 39 din 29 Sept. 1859

2) „ No. 40 din 2 Oct. 1859.

3) „ No. 42 din 13 Oct. 1859. Toate aceste trei scrisori au fost republicate în „*Convorbiri literare*" cu o mica introducere de C. Em. Krupenski (1901, p. 608).

4) Iași. Tip. „Minervei", Podul Lung, 1861

5) *Din Moldova*, Iași, 1862. No. 5 din 1862, p. 76 (cu însemnarea: „Redacția a primit prea târziu dorita scriere a d-lui Negruzzi pentru ca s'o fi putut pune în fruntea foii, unde este locul ei. Redactorul", și No. 6 din 1863 (acum din *Lumina din Moldova*), p. 11 și No. 10 din 1863 (de data asta „*Lumina*"), p. 55. O întâmpinare la articolul lui Negruzzi o face Hasdeu în *Lumina*, No. 10 din 1863, p. 57 (cu *va urma;* fără a găsi urmarea).

In No. 7 din 1863, pag. 16, găsim o scrisoare a lui Negruzzi concepută astfel „Domnule Redactor, Protul și zețarii ziarului d-v au gasit de cuviință a-mi coregia articolul din No. 5. Poate că au dreptate întru cât privește uniformitatea ortografiei ziarului. Fiind însă că eu sunt de altă idee, vă rog, puneți la cale a se tipări

dacoromanica.ro

1867

Articolul *Alexandru Donici* publicat în *Convorbiri literare* [1]).

*

Flora română tot în *Convorbiri literare* [2]), scrisă cu mult înainte, dupa cum reiese din „O scrisoare a lui Constantin Negruzzi" din *Convorbiri* [3])

1868

In *Convorbiri literare* din 1868, apar *„Melodii irlandeze de Thomas Moore"* (dupa *Irish Melodies*), găsite după moartea poetului, cu o notita, în care se face presupunerea ca traducerea datează din epoca exilului de la sfârşitul iernei anului 1838.

„... Constantin Negruzzi s a ocupat cu această traducere, desigur în momente unde studii asemănate cuprindeau sufletul sau. Desi în caetul în care se află aceste

---

articolele ce vă trimit cu ortografia mea care, bună sau rea, rămâne pe socoteala mea. Vale." C. N.

In urma acelei scrisori se publică o scrisoare a lui B. P. Hasdeu.

In No. 4 din 1862, p. 64, gasim urmatoarea notiţă: „In două saptamâni am căpatat un singur abonat, un singur „eques", după expresia *„Românului"*, dar redacţia e mulţumită de a avea măcar un singur, care se numeşte *„Constantin Negruzzi"*. Ilustrul veteran al literaturei noastre ne scrie următoarele rânduri: „te rog în eamna-mă nu numai între abonaţi, ci şi între colaboratorii d-tale. Iţi voi trimete în curând oarecari studii *asupra limbei noastre"*.

1) *Convorbiri literare*, I, No. 5 din 1 Mai 1867, p. 66.

2) *Idem*, I. No. 7 din 1 Iunie 1867, p. 92, şi No. 8 din 15 Iunie, p. 106.

3) *Idem*, III, No. 6 din 15 Mai 1869, p. 97. Câteva cuvinte privitoa e la această nuvelă în corespondenţa lui Alecsandri, *Scrisori*. I. (1904), p. 27. 28

dacoromanica.ro

scrieri, data nu este însemnată, totuşi pe una din pagini sunt scrise câteva versuri, începutul unei poezii originale, din care rezultă că această traducere a fost făcută în timp de singurătate şi de exil:

Primăvara vine
Aducând cu sine
Un timp fericit
Ce durere vie
Dă la surgunit.

E de presupus că melodiile irlandeze au fost traduse pe la sfârşitul iernei anului 1838, când, dacă nu ne înşelăm, Constantin Negruzzi a fost exilat întâia oară de Mihail Sturdza pentru opoziţiunea ce faceà guvernului acelui Domn, ca deputat în obştească adunare a Moldovei [1])

In 1868 s'au publicat, însă, numai 9 melodii. Melodiile IX—LX s'au tipărit de Eugenia Carcalechi tot în *Convorbiri literare* din 1905 cu următoarea notiţă:

„Intr'un volum de manuscrise din biblioteca Academiei române, catalogat sub titlul „Diverse" şi purtând No. 409 se găseşte şi un caet cuprinzând traducerea *Melodiilor irlandeze* ale lui Thomas Moore, traducere făcută de C. Negruzzi. Caetul — scris întreg de mâna tălmăcitorului — are 54 pp. folio şi poartă titlul: *„Melodii irlandeze de Thomas Moore*, în litere latine, iar jos, în colţul drept, data — Maiu 8, 1839, — şi a fost dăruit de d. D. A. Sturdza la 13/9 1885.

Traducerea e făcută din franţuzeşte, probabil după aceea a d-nei Louise Swinton-Belloc: *„Les amours des anges et les mélodies irlandaises"* Paris, Chassériau, 1823 [1]).

---

[1]) Melodia LVII, *„Luntrea pe uscat"* fusese tradusă şi de C Stamate după aceiaşi traducere franceza a d-nei Louise Swinton-Belloc.

dacoromanica.ro

Caetul e scris cu slovă chirilică, afară de 4 bucăţi cu litere latine şi cu ortografia lui Eliade, ortografie păstrată în transcriere"

1869

O scrisoare a lui Negruzzi către V. Alecsandri (Bibl. Acad. Ms. 2254, p. 117—118, în colecţia de autografe a lui Alecsandri, care îi dăduse un caet neînceput pentru a-l îndemnà la lucru. Negruzzi a scris pe el un fel de dicţionar de flori.

Scrisoarea e întovărăşită de acest catalog cu indicaţia „P. S. Ma îndatoresc a completà această lucrare. Iaşi, 12 Iunie 1863". Catalogul n'a fost, însă, completat[1]).

1892

Strofe dedicate doamnei Smaranda Docan, datate în 24 Iulie 1856, dar publicate abia în 1892 în No. jubilar al *Convorbirilor literare*

*

In afară de aceste lucrări ce se pot data, mai însemnăm câteva altele, inedite, cărora nu le putem fixa o dată. Ele se gasesc în colecţia de manuscrise ale Academiei:

*

Manuscrisul cu No. 423, dăruit de Iacob Negruzzi în Octomvrie 1893, se compune din şapte caete rămase dela Costache Negruzzi, cu diferite lucrări, din care două poate ale scriitorului:

1. *Comodia lui Scapen* (caetul I), sau cum se spune pe foaia interioară: *Vicleşugurile lui Scapen* (p. 1—62).

---

1) *Convorbiri literare*, III, No. 6 din 15 Maiu 1869, p 97, şi No. 7 din 1 Iunie 1869, p. 113.

dacoromanica.ro

Scrisul nu pare a fi al lui Negruzzi; nu putem, deci, şti dacă traducerea e a lui.

2. *Tuturor celor ce doresc o Nanină* o închina tălmăcitorul. Comedie în 3 acte, din care lipseşte numai începutul actului al treilea, (p. 63 până la 110).

Scrisul e cu siguranţă al lui Negruzzi, ca şi traducerea. Ea e în versuri după opera lui Voltaire: *Nanine ou les préjugés vaincus.* Identificarea a fost făcută de V Ghiacioiu, *Identificarea originalelor unor „tălmăciri" ale lui Costache Negruzzi (Revistă istorică română,* V—VII (1935—1936).

Manuscrisul 670, în formă de condică foarte îngustă, odinioară în posesia lui G. Asachi, cuprinde următoarele lucrări ale lui Negruzzi (pe lângă altele):

1. *Comodia lui Democrit* (p. 22—32), traducerea în versuri a unui singur act din cunoscuta piesă a lui Regnard. Controlată de aproape cu traducerea lui Daniel Scavinschi, publicata în urmă de Negruzzi, le găsim identice afară de cele dintâi 10—20 de versuri, puţin deosebite.

Scrisul e în parte al lui Negruzzi, în parte al unei mâini străine, oricum nu al lui Scavinschi, după cum iese din confruntarea cu autografele acestuia. Nu ştim de e o încercare de traducere a lui Negruzzi, sau, ceia ce e mai probabil, o copie cu modificări a traducerii lui Scavinschi.

2. *Intâia noapte* a lui Jung (p. 41—42), nesfârşită.

3. *Dukesa Milanului,* 1826 *Mart.* (p. 42—64), o traducere în proză (scrisă chiar de mâna lui Negruzzi) după un autor necunoscut. Povestirea e însă repede întreruptă.

4. Altă povestire, fără alt titlu decât: „Partea întâi" aproape în întregime de mâna lui Negruzzi (p. 66—88), pare tradusă după un autor englez, poate după Walter Scott. Nesfârşită şi aceasta.

dacoromanica.ro

5. Trei epigrame, pe care le-am publicat în *Convorbiri literare*[1]), de o autenticitate incertă.

*

Manuscrisul 474 cuprinde o povestire de 56 foi întitulata: *Ţelestina*, o traducere după *Célestine, nouvelle espagnole*, a lui Florian. Scrisul e de mâna lui Negruzzi. Ii lipseşte însă sfârşitul.

*

Manuscrisul No. 2662, venit la Academie din biblioteca *Muzeului de Antichităţi*, e un caet de 133 pagini, cu o povestire întitulată *Zelmis şi Elvira*. Manuscrisul e iscalit de Negruzzi.

Cum traducerea acestui roman al d-nei Cottin e trecută de C. Negruzzi ca existând în biblioteca tatălui său, nu o putem atribui lui Constantin.

Patru fabule în foi volante în proprietatea lui Iacob Negruzzi, pe care le-am publicat în *Convorbiri literare*, şi anume:

1. *Cucoşu şi puica* după Grécourt.
2. *Ursu şi oaspeţii sai* dupa Pessellier.
3. *Potârnichea şi rândunica* după D'Erbigny.
4. *Lupu şi mielu* după La Fontaine.

Menţionăm şi: *Epitaful Vornicului Alexandru Dimitrie Sturdza* din ms. 21 al Acad. Române, cu însemnarea: „Acest epitaf s'a făcut de dumnealui Vornicul Costake Negruzzi la 1848 Iulie".

S'a publicat tot în *Convorbiri*[2]).

*

Pentru întregirea bibliografiei lui Negruzzi, ne mai rămâne să înşirăm ediţiile mai însemnate — toate fragmentare, — apărute după moartea scriitorului. Avem:

1) *Convorbiri literare*, Martie 1911.

2) Lovinescu, *Câteva poezii inedite ale lui Costache Negruzzi*, în *Convorbiri literare*, XLV, Martie 1911.

dacoromanica.ro

Scrierile lui Costache Negruzzi, „Socec", 1872, 73, ediție în trei volume:

1. *Pucatele tinerețelor*, pp. 350, cu: *Amintiri de juneție*, *Fragmente istorice* și *Negru pe alb: Scrisori la un prieten.*

Volumul are în frunte cunoscuta introducere a lui V. Alecsandri.

2. *Poezii*, pp. 311, cuprinzând și traducerile din Th. Moore (numai 9 melodii), Victor Hugo și Cantemir.

3. *Teatru*, pp. 501, cuprinzând: *Cârlanii; Muza din Burdujeni;* Scene din actul III din *Les Femmes savantes; Treizeci ani* sau *Viața unui jucător de cărți; Maria Tudor; Angelo, tiranul Padovei.*

C. Negruzzi: Opere complete, ed. „Minerva", 1905, prin îngrijirea lui Il. Chendi și a d-rei E. Carcalechi

1. *Proză*, pp. 373, cu un bogat adaos de scrisori și articole risipite prin ziarele timpului, despre care am făcut mențiune la locul potrivit. E, deci, de prisos de a mai enumerà aci partea nouă a acestei ediții.

2. *Poezii*, pp. 288, având câteva bucăți noi, pe care le-am însemnat la timp.

3. *Teatru*, pp. 301. E o reproducere a ediției Socec.

E cea mai serioasă ediție din câte s'a publicat până acum. Deși lipsită de aparatul critic, e facută dupa izvoare și e plină de notițe biografice și literare. Ea reprezintă, deci, o contribuție prețioasa pentru viitoarea ediție critică a lui Negruzzi. Din nenorocire însă al treilea volum de teatru, nefiind îngrijit de cei doi editori, nu ne aduce nimic nou.

*

Numai din interes bibliografic înșiram și alte câteva ediții mai mărunte, unele simple reproduceri fragmentare, făcute în scop mai mult de vulgarizare :

dacoromanica.ro

1. *C. Negruzzi. Poezii şi Teatru,* Bucureşti, C. Sfetea, 1908, pp. 207, cu o mică introducere de C. Săndulescu. Cuprinde numai poeziile originale, iar din teatru numai: *Cârlanii, Muza din Burdujeni* şi *Carantina.*

II. *C Negruzzi, Păcatele Tinereţelor: Amintiri din junete, Fragmente istorice,* ed. „Socec", 1908, pp. 166.

III. *C. Negruzzi, Poezii* (cu o notiţă de P. V. Haneş), ed. „Alcalay" 1908, pp. 96. In frunte se pune introducerea lui V. Alecsandri.

Idem. *Proză, ed. „Alcalay",* 1908, pp. 156.

Idem, *Scrisori,* ed. „Alcalay", 1908, pp. 190.

IV. *C. Negruzzi. Traduceri în proză,* ed. „Minerva", (cea mică) 1908, pp. 127, cu o introducere de Il. Chendi.

Cuprinde: *Vergiss-mein nicht, Sâmbătă morţilor, Cârjaliul, Impresii de călătorie, Călătoria Arabului.*

Se deosebeşte de celelalte prin faptul că aceste bucăţi nu se află cuprinse în celelalte ediţii ale scriitorului...

Şi, în sfârşit, menţionam ediţia cea mai bine îngrijită, dar parţiala.

V. Ghiacioiu : *Costache Negruzzi : Păcatele tinereţelor,* ediţie comentata, Scrisul românesc, 1937. Introducerea are 175 pagini.

Ediţia critică a lui Costache Negruzzi este, aşà dar, încă de aşteptat [1])

---

1) Adăugăm lista câtorva articole mai de seamă asupra lui C Negruzzi, în afară de cele citate mai des în această lucrare :

Albina Carpaţilor (Ianuarie 1878), publică o biografie anonimă scrisă însa, probabil, de Alexe, republicată apoi în *Convorbiri literare,* 1 Iulie 1886, t. XX, p. 313.

G. Adamescu, *Noţiuni de istoria limbii şi literarurii româneşti,* ed. III , Socec", 1899 mai ales p. 236—241.

G. Adamescu, *Istoria literaturii româneşti,* 1920.

N. Apostolescu, *L'influence des romantiques français sur la poésie roumaine,* Paris, 1909, p. 420.

G. Bogdan-Du ca, *Doua capitole dintr'o biografie a lui Constantin*

dacoromanica.ro

Negruzzi în „*Convorbiri literare*", 1 Decemvrie 1901, t. XXXV. p. 865.

V. Gr. Borgovan, *Elementul pedagogic şi psihologic în scriitori întemeetori a literaturii române*, I. *Constantin Negruzzi* în *Convorbiri literare*, 1 Sept. 1893, t. XXVII, p. 411.

Aron Densuşianu, *Istoria limbii şi literaturii române*, ed. II, Iaşi, 1849, p. 290, 304—5, 315, 320. 322, 330.

C. Damianovici, *Artă şi literatură*, Buc. 1914.

O. Densuşianu, *Literatura româna modernă*, ed. „Viaţa Românească", în vol. III (p. 58-72).

O. Densuşianu, Evoluţia estetica a limbii române

D. Evolceanu, *Proza lui C. Negruzzi* în *Omagiu lui Titu Maiorescu*, Buc. 1910, p. 397.

I. Grămadă, *C. Negruzzi* şi *M. Kogalniceanu* în *Conv. lit.* XLVII (1913), p. 257.

Petre Grimm, *Traduceri şi imitaţiuni româneşti, dupa literatura engleză. Dacoromânia*, III, (1922—1923), p. 284—377.

P. V Haneş, *Desvoltarea limbii literare în prima jumătate a secolului* al XIX, Ed. I, 1904 ; Ed. II, 1927

P. V Haneş, *Studii de literatură românească*, Ed I, 1910 ; Ed. II, 1927

P. V Haneş *Histoire de la littérature roumaine* Paris Leroux, 1934

G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, ed. „Viaţa Românească", p. 98.

N. Iorga, *Ist. literaturii româneşti în veacul al XIX-lea*, v. I, p 237 şi următoarele ; v. II, p. 63; v. III, p. 205 şi urmatoarele.

I. Lăzărici, *Ist. literaturii române în usul tinerimii studioase*, Sibiu, W. Kraft, 1884, p. 145.

Const. Loghin, *Istoria literaturii române*, ed. V, Cartea Românească, 1933.

E. Lovinescu, *Ist. civilizaţiei române*, 1927, v. II. p. 121.

G. Marinescu, *Nuvela în lit. română*, 1928, p. 160.

I. Nădejde, *Istoria limbii şi literaturii române*, Iaşi 1886, p. 455.

Vasile Gr. Popu, *Conspect asupra literaturii române şi literaţilor ei dela inceput şi până astazi în ordine cronologică*, Buc.. Tip. Alexandru A. Grecescu, 1875, p. 188.

D. N. Racoviţă, *Constantin Negruzzi*, conferinţă ţinută la Craiova în ziua de 1 Martie 1886 în *Convorbiri literare*, 1 Iulie 1886, t. XX, p. 289.

dacoromanica.ro

D. W. Rudow, *Geschichte des Rumänischen Schrifttums bis zur Gengenwart.* — *Wernigerode*, 1892, pp. 59, 90, 103, 115, 131, 133.

C. Săndulescu, *Constantin Negruzzi*, în *Literatură și arta română*, 1908, p. 111, 237, 305.

G. Sion, *Suvenire contimporane*, Buc. 1855. Minerva 1915.

Th. D. Speranția, *C. Negruzzi* în *Revista nouă*. Dec. 1890.

Verax (Ion Nădejde) *Toderică, plagiat* de *C. Negruzzi de pe Fédérigo* al *lui Mérimée* în *Contimporanul* II, 16 Iulie 1882, p. 62.

A. D. Xenopol, *O corespondență literară între I. Eliade și C. Negruzzi*, în *Convorbiri literare*, vol. VI. August 1872.

dacoromanica.ro

III.

OMUL

dacoromanica.ro

1. ATITUDINEA LUI POLITICĂ

Psichologia lui Negruzzi e de căutat în însăşi originea sa. Plecat din clasa mijlocie a boerimii, adevărata noastra patura de rezistenţă, şi ridicat, nu prin favoruri, ci prin merite, prin seriozitate, prin dragoste de ordine, el e reprezentantul tipic al acestei clase. Un om de justemulieu, devotat ierarhiei, funcţionar prin vocaţie; *conservator* prin temperament şi concepţie, pe vremea lui trecea drept *liberal*.

Cuvintele au înţelesul pe care li-l dam; noţiunile evolueaza. Ceeace se numia odinioară liberal, numim conservator, şi ceeace numim astăzi radical se va numi mâine liberal. Câştigând drepturile pe care le cerea, nu-i rămâne liberalului decât sa le păstreze; iată-l, deci, conservator. Din toate manifestarile vieţii sale publice, Negruzzi ne apare, aşà dar, ca un boer cumpătat, patriot, iubitor de cultura naţională, admirator al trecutului, doritor de progres, dar de progres încet, organic, nemulţumit de prejudecăţile, de nedreptăţile timpului, împăcându-se însă şi cu ele, nefăcând nimic pentru a le nimici prin violenţa şi agitaţie, dar adaptându-se şi la situaţii noi. Iubitor de şcoală, el îi găsià şi primejdii; iubitor al ţaranilor, nu-i măgălia, totuşi, şi, mai presus de orice, era exponentul boerimii mijlocii, — iată portretul lui moral.

Incepu ca funcţionar, ca *diac*, dela treapta ierarhică cea mai de jos, în 1825. Sub ocupaţia rusească, îl găsim

dacoromanica.ro

căminar. Cu *Regulamentul organic,* Negruzzi se împacă: lăsând la o parte tendinţele de sugrumare a năzuinţilor naţionale, sub formă politică sau culturală, — printr'un început serios de îndreptare economică şi administrativă, Regulamentul i se părea că punea capăt anarhiei fanariote.

Mulţi ani după aceia, în 1845, Negruzzi scrià încă [1]): „Anul 1821, dărmând edificiul efemer lucrat de fanarioţi, reînturnă Moldovei drepturile şi privilegiile vechi. Poarta luminata asupra intereselor sale îi hărăzi apoi, în înţelegere cu Rusia, *o constituţie — care deşi nedesăvârşită — începu a pregăti civilizaţia, a deştepta naţionalitatea, şi a vindeca durerile trecute*".

Inainte de a fi împlinit 30 de ani, Negruzzi e deputat. Când bine, când rău cu stăpânirea, dar mai mult bine, el fu, totuşi, de două ori exilat: odată pentru articolul său „*Vandalismul*" (1838). plin de o sinceră iubire de ţară şi de rămaşiţele glorioase ale trecutului. Exilarea se datoreşte, însă. dupa cum văzurăm, mai mult unui joc îndoit al lui Sturdza, care voia sa scape şi de consulul rusesc, ajuns prea suparator cu cererile lui, şi de zelul patriotic al unui scriitor, de altfel, simpatic. Altă dată, Negruzzi fu surgunit, în aparenţă din cauza nevinovatei nuvele *Toderică,* în urma plângerii clerului, pe care Negruzzi îl atacase în totdeauna; în realitate, însă, pentru a sugruma o revistă subversivă. Incolo, funcţionar bine văzut, el trecu prin ierarhiile boeriei, împlinind slujbe de încredere ca: prezident al Eforiei oraşăneşti, ispravnic, director al serviciului vistieriei, membru în felurite comisii, întrebuinţat chiar, dacă nu ca un factor de reacţie, cel puţin ca un suspect element moderator.

In vreme ce o mie de cetăţeni se adunau în ziua de 27

[1]) *Scrisoarea XIX,* Ochire retrospectivă, Ed. „Minerva", I. p 208.

dacoromanica.ro

Martie 1848 la otelul Petersburg, sub președinția înflăcăratului Grigore Cuza, și înjghebau în 24 de ceasuri 6 „jalbe" cu 35 de „punturi" îndreptate, mai ales, împotriva ocârmuirii lui Mihai Sturdza[1]); în vreme ce atâți boeri erau duși peste graniță în căruța de poștă[2]); în vreme ce V. Alecsandri își scrià broșura sa „*In numele Moldovei, a omenirii și a lui Dumnezeu*"[3]); Kogălniceanu, strașnicul său rechizitoriu împotriva stării actuale de lucruri; în vreme ce prietenii lui iscăleau „*Proclamația partidului național din Moldova către Români*[4]), — nelăsându-se luat de vârtejul luptelor, Negruzzi se retragea la moșie în așteptarea evenimentelor.

Atitudinea lui fu, de altfel, înfierată, mai ales, de ziarul *Bucovina* al Hurmuzăcheștilor, devenit tribuna ti-

---

1) *Gazeta de Transilvania*, No. 30 din 12 Aprilie din 1848, p. 126; Codrescu, *Uricariul*, X, p. 8. Petiția e iscălită de Iorgu Sturdza, C. Gheorghe Cantacuzino, Mădulari ai Comitetului. Pentru întocmai cu originalul, Gheorghe Sion, Dr. Vârnav. Aprobat— pentru întocmai cu originalul: M. Costachi, A. C. Mavrocordat, V. Alecsandri.

2) Alecu Moruzi, Alecu Cuza, Nicu Catargiu, Vasile Conta, Grigore Romalo, D. Filipescu (Alhaz) sunt expediați pe la Măcin, cf. ord. No. 1289. (*Anul 1848 în Principatele române*, t. I, p. 181), apoi Manolachi Costachi Epureanu, Ion Cuza, Sandu Miclescu, Zaharia Moldovanu tot prin Măcin (cf. ordin 1325, *idem*, I, p. 183) tot așa Raducanu Roset, Lascăr Roset, Mitică Roset (*ibidem*, I, p. 216). Lista completă a celor trimiși peste graniță sau opriți a intra în țară, a se vedea în *Anul 1848 etc. II*, p. 504 Între acești din urmă era și M. Kogalniceanu.

3) Mai 1848. broș, în 8-a pag. 20 (*Anul 1848 în Principatele Române*, I, pag. 44). E un puternic rechizitoriu împotriva lui M. Sturdza și a felului cum a procedat acesta împotriva revoluționarilor.

4 Sunt iscăliți printre scriitori: Costachi Negri, Vasile Alecsandri, Iorgu Sion, Alecu Rusu, Neculai Ionescu, D. P. V. Haneș crede că această proclamație a fost scrisă de A. Russo, (cf. A. Rusu. *Scrieri*, 1908, p. 324).

dacoromanica.ro

nerilor revoluționari [1]). In coloanele lui se publicase istoricul amănunțit al evenimentelor din Martie 1848 [2]); în coloanele lui apăruse *Cântecul lui Sturdza-Vodă* [3]).

Mihai Vodă cel vestit
La prădat și la răpit
Care-a scurs țara de bani
Domnind cincisprezece ani.

In sfârșit e alungat
De popor și de 'mpărat
Plângă curtea cât o vrea,
Eu oiu râde și-oiu juca.

Tot în coloanele lui începură și atacurile împotriva lui Negruzzi, întâi printr'o cronică din Herța, 10 Iunie [4]), urmată de o replică a lui Negruzzi [5]) și apoi printr'o nouă acuzație împotriva gestiunii sale ca epitrop al școalelor [6]).

Nu intram aci în amănuntele acestor acuzații nedrepte: Negruzzi le răspunse, de altminteri, în chip spiritual. Reținem doar faptul legăturilor guvernamentale ale scriitorului; neparticiparea la mișcarea revoluționară a anu-

---

1) Declarația emigranților Moldoveni în Bucovina (8 Noembrie 1848) e iscălita de C. Negri, I. Alecsandri, P. C zimir, C. Cazimir V. Canta, A. Cuza, G. Sion, M. Kogalniceanu, — ce se aflau la Cernăuți.

2) *Bucovina*, No. 11. (Suplement) din 4 Mai 1849, No. 12, No. 13, No. 14. De prisos sa amintim că acest ziar era oprit în Moldova („*Oprirea jurnalelor străine și mai ales a Austriei în Moldova*, în *Bucovina*, No. 2, 1848 Octombrie 8).

3) *Bucovina*, No. 19 din 17 Iunie 1849, pag. 95.

4) *Bucovina*, No. 20 din 17 Iunie 1849, pag. 97. Negruzzi i-a raspuns, prin *Albina*, No. 52, din 3 Iulie 1849, pag. 224. E de prisos să amintim că *Albina* era guvernamentala.

5) *Bucovina*, No. 20 din 8 Iulie 1849, pag. 106.

6) *Idem*, No. 23 din 29 Iulie 1849, pag. 128. Negruzzi raspunde în *Albina*, No. 65 din 18 August 1849, pag. 277.

dacoromanica.ro

lui 1848 îi aduse chiar o avansare administrativă, ca director al vistieriei.

Dacă nu luă parte activă la revoluţia dela 1848, este, însă, şi pentrucă n'avea o fire de luptător, ci de artist. Târziu după aceea, în 1862 [1]), el nu găsia să spună de revoluţie decât că: „Intâmplările anului 1848 au fost *fatale literaturii române*. Politica predominând, literatura amuţi". Altădată, în articolul despre A. Donici, Negruzzi scrià: „Anul 1848, atât de priincios libertăţii popoarelor, a fost funest pentru litere. Toată lumea se aruncă în arena politica. Lira lui Lamartine se descórdă şi telescopul lui Arago prinse ceaţă. Prea puţini din Români rămaseră credincioşi cultului Muzelor, şi între aceştia puţini nu trebue a uità pe Donici" [2]).

Sub noul regim, Grigore Ghica îl numi director al departamentului lucrărilor publice, apoi al finanţelor. Insarcinat la 1856 de Căimăcămie cu delimitarea Basarabiei cedate Moldovei, în urma tratatului dela Paris, legăturile lui guvernamentale erau atât de puternice, în cât îi vedem banuit ca ar face jocul lui Balş şi al Austriei, tărăganind cedarea peste 30 Martie şi preparând spiritele din Basarabia împotriva Unirii. Victor Place se făcu ecoul acestui svon ruşinos într'o depeşă către contele Walewski [3]).

Insarcinat la 1857 de Caimacamul Vogoride cu o nouă delimitare între Moldova şi Austria, Negruzzi e din nou învinuit de *l'Etoile du Danube că* ar face pe placul lui Vogoride, cedând Austriei chiar şi valea Slănicului.

Nu luăm aceste învinuiri de ziar ca adevăruri neîndoioase; ca sa se fi putut naşte, trebue să recunoaştem, însă,

1) *Din Moldova*, 1862, pag. 75.

2) *Convorbiri lit.* I (1867—68), pag. 66, Ed. „Minerva" I, pag. 261.

3) Acuzaţia e neîntemeiata. Formalităţile retrocedării s'au sfârşit în cele din urmă zile ale lui Ianuarie 1857.

dacoromanica.ro

că Negruzzi nu erà de partea luptătorilor. Nu erà, de altfel, nici împotriva Unirii; o aştepta fără s'o sprijine şi fără încredere în tineretul progresist, după cum o vedem şi din *strofele* dedicate d-nei Smaranda Docan, în 1856.

Şi eu am ajuns, doamnă, în astă tristă stare
Nu pot s'aud nici vorba cea de patriotism
Căci văd că el nu este decât o faimă mare
In vorbe, iar în fapte e chiar şarlatanism.

De aceea orice treabă de patrioţi cântată
Oricât de bună fie, eu n'o pot suferi
Când văd că de ei înşii e şi aplaudată
Şi când a lor ţintire eu n'o pot nimeri.

Imi iau dar îndrăzneală să vă trimit cu bine
Pe Ştefan acel Mare şi pe Mihai cel Brav
Acei ce pe Turci, Unguri, pe liftele străine
A-i bate 'n vremea veche aveau un rău năravu.

La dumneata sunt sigur mai bine vor petrece
Decât la mine, care cu totul i-am uitat,
Căci de! patriotismul îmi pare-o duşă rece
De când de-a lui braşoave atât m'am desgustat [1])!

Politica lui e o politică de *abţinere*, o politică de funcţionar. Numele lui nu figurează în josul petiţiei din 1 Fevruarie 1857, adresată Puterilor semnatare ale tratatului din Paris spre a cere libertatea alegerilor, şi iscălită de Alecsandri, Kogălniceanu, Costache Negri şi Constantin Hrmuzachi [1]); nu figurează, însă, nici în josul petiţiei din 14/26 Aprilie 1857 [2]) adresată Inaltei Porţi, împotriva Unirii, iscălită de Panaiote Balş, Niculae Istrati şi chiar de bătrânul Asachi.

1) „Minerva", II, pag. 35.
2) *Etoile du Danube*, No. 22 din 5 Martie 1857, pag. 21.
3) *Etoile du Danube*, No. 35 din 14 Mai 1857.

dacoromanica.ro

Negruzzi nu candidă la alegerile falsificate din Iulie 1858, în care Asachi se alesese ca antiunionist; ca un semn al neîncrederii în care erà ţinut, nu-l vedem nici printre aleşii din Septemvrie 1858, când triumfară M Kogălniceanu, Cuza, Costachi Negri, Petre Mavrogheni, Alecsandri, C. Hurmuzachi. Neîncrederea erà, de altfel, meritată.

După Unire, Negruzzi devine funcţionarul noului domn. In alegerile din 1860, cu tot sprijinul guvernamental, cade la Iaşi, împotriva lui Cuciureanu; isbuteşte, totuşi, să fie trimis în Adunare de districtul Ismailului.

Aceasta e viaţa lui politică; prudentă, cu mici încercări de independenţă la început, repede înăbuşite, şi din pricina temperamentului său conservator, şi din pricina unei firi mai mult de artist de cât de luptător, dar şi din pricină ca greutăţile familiare îl sileau la mai multă rezerva faţă de guvern, fată de *toate guvernele*. Se ţinu, deci, departe de mişcările generoase, al căror suflet erà Kogalniceanu, şi la care se alipise până şi Alecsandri, alt artist.

---

1) Un articol *„Amanunţimi asupra alegerilor"* din 25 Februarie 1860 în *Tribuna română* descrie pe larg lupta între Negruzzi, Cuciureanu şi Sturdza, iar la *Fapte diverse* (acelaş număr) vedem că prefectul fusese destituit în ajunul alegerilor, pentrucă nu lucrase îndeajuns pentru izbânda lui Negruzzi.

dacoromanica.ro

2. IDEILE LUI IN MATERIE SOCIALA ŞI CULTURALA

Negruzzi s'a preocupat adesea de felul cum trebue înţeleasă cultura pentru a fi folositoare. Punând astfel chestia, înseamnă a o deslega. A recunoaşte într'o anumită cultură un rău, este a aveà o atitudine rezervată faţă de iluziile progresului. Negruzzi a şi fost unul dintre primii ce s'au ridicat împotriva răspândirii formelor civilzaţiei apusene ; el e un premergător al junimismului duşman al semiculturii, al înoirilor pripite şi neorganice. Iată cum puneà el problema semicivilizaţiei noastre, încă din 1859, într'o scrisoare către I. Ionescu dela Brad.

„In adevăr, domnul meu, zicea el, lăsând gluma la o parte, nu te miri de această variabilitate a caracterului român ? Nu dovedeşte ea o nestatornicie înţelenită în firea lui : Baga de seamă ca costumul nostru naţional a rămas ca o tradiţie numai. Fanarioţii ne-au adus poalele lungi, hainele largi şi caciula monstruoasă: Ruşii în periodicile lor invazii ne-au ras barbele, ne-au scurtat hainele şi ne-au lăsat şlafronul şi samuvarul ; dela Nemţi am luat bocancii şi pireaua de cartofle ; dela Francezi cravată lată de un deget şi bărbiţă à la Henri IV s. c. l.

Precum vezi, dela fiecare am luat câte ceva ; atâta numai că n'am luat ce era mai bun. Ce ne pasă ! Ni se pare ca prin asta intrăm busta în civilizaţie. Şi apoi, fiindcă civilizaţia se introduce prin femei, începem a avea şi noi loretele noastre, fetele de marmură şi acele patentate de poliţie, ce ne silesc a altoi civilizaţia în aceea, — din norocire — mică parte din juru-ne, care în locul modestiei

dacoromanica.ro

ce ar pretinde-o așà de bine, *au numai obrăznicia neexperienței și aroganța științei superficiale.*

Incepem a aveà luxul, înainte mergătorul sărăciei pentru țara noastră văduvă de fabrici, și ce este mai trist, e că această pecingene se lățește în chip spăimântător printre locuitori săteni[1]).

Atitudinea lui Negruzzi împotriva mimetismului cultural este categorică.

Și în cealaltă chestiune a limitării difuziunii culturii și, mai ales, a cunoștințelor fără folos practic în masele populare, atitudinea lui Negruzzi e tot atât de categorică. E de ajuns să-i urmărim acțiunea în problema școlară din ultimii ani ai domniei lui Sturdza.

Incă din Aprilie 1844, Obștească Adunare numise o comisie, din care făcea parte și Negruzzi, în aparență pentru a cercetà pricina „neprogresului" școalelor și, în realitate, pentru a îngrădi învățământul național, în care Rusia vedeà o primejduire a puterii sale, iar unii boeri, amenințarea ridicării claselor de jos prin cultură. O bănuim si din cuvintele lui Asachi, directorul Epitropiei, împotriva căreia se duceà lupta: „Câteva persoane, înrâuritoare, prin a lor poziție, deprinse a considerà dregătoriile aducătoare de câștig, ca clironomie privilegiată a familiilor mari, erau departe de a încuviințà un sistem de învățătură publică, care îndăinuià fără deosebire de toate acele cunoștinți pe cei avuți ca și pe cei săraci și de care acești din urmă deseori se foloseau mai mult; de aceea s'a și insuflat neîncrederea în țintirea acestui sistem[2]).

Nu vom intra în amănuntele luptei încinse între Comisia numită de Adunare și Epitropia școalelor; vom rezu-

1) In *Tribuna Română*, No. 36 din 1859. Ed. „Minerva" pag. 297.

2) *Expoziția stării învățăturilor publice în Moldova dela a lor restatornicire până la anul 1843 și un proiect pentru a lor reformă.*

dacoromanica.ro

ma numai vederile acestei comisii, din *Raportul către obştească adunare din* 1845 *Martie* 22, iscălit de Vornicii G. Balş, C. Sturdza, A. Sturdza, V. Beldiman şi *C. Negruzzi*. Declarându-se împotriva înlăturării limbii române ca organ al învăţământului, Comisia vedeà pricina „neprogresului" şcoalelor, mai ales, în:

a) Nepăzirea unei statornice, bine orânduite sisteme a învăţăturilor ce ar trebui să se aşeze cu nestrămutare pe un timp cel puţin de 12 ani.

b) Neinformarea şcoalelor începătoare mai înainte de înfiinţarea colegiului sau cel puţin îndată după a lui statornicire.

Critica şcoalelor superioare ce nu răspund unei realităţi, neavând îndărătul lor şcoli elementare bine organizate, se vede lămurit chiar din acest *Raport*. Cultura înaltă nu e privită ca un bun al ori cui; poporul de rând trebue să se îndrepte, mai ales, spre îndeletniciri practice.

Această ideie conservatoare e expusă principial şi în *Proectul pentru reorganizarea învăţăturilor* al aceleiaşi comisii [1]):

„Dregatoriile publice n'ar puteà fi încredinţate decât la oameni cu oarecare stare, pe când cealaltă parte a cetăţenilor se dedă la îndeletnicirile negoţului, a meşteşugurilor şi a lucrării pământului, de unde ar urma că, dacă am da tot acea învaţătură treptelor societăţii care se găsesc în împrejurări deosebite, ar fi tot aşa precum de a supune la una şi aceiaşi hrană vietăţi de soiuri deosebite".

Aprobând aceste idei, Epitropia propuse crearea de şcoli *reale:* „cari vor ţintì către lăţirea cunoştinţei industriale, comerciale şi agricole", adică la întărirea învăţământului elementar şi practic.

1) *Gazeta de Transilvania*, No. 46 din 7 Iunie 1845, pag. 182.

dacoromanica.ro

In aceste vederi lucrase, dealtfel, Negruzzi, ca președinte al Eforiei orașului Iași, când luase parte la întemeierea Școalei de meserii, de care se mai interesà încă în 1847, după cum se vede dintr'un schimb de scrisori avut cu Prințul G. Sutu [1]).

Pentru fixarea punctului de vedere al lui Negruzzi e, cu deosebire, însemnat și discursul rostit în ședința din 18 Fevruarie 1847 [2]). Nici nu se puteà o critică mai temeinică a școalelor și chiar a culturii noastre; venind din sincera convingere a unui conservator, iubitor de carte românească dar și de evoluție treptată, ea răspundeà, însa, din nenorocire, și dorințelor ascunse ale reacționarilor ce voiau să ne sugrume renașterea culturală. Din aceste motive, radicalii timpului l'au învinuit și pe dânsul de intenții obscurantiste. Ecoul polemicilor îl găsim, mai ales, în *Gazeta de Transilvania* [3]) apoi în ziarul revoluționa-

1) *Albina românească*, No. 16 din 23 Februarie 1847. V. A. Urechia, *Istoria școalelor*, II, p. 329.

2) *Gazeta de Transilvania*, No. 25 din 27 Martie 1847. Corespondența din Moldova e datată din 19 Februarie. Republicat de mine în *Convorbiri literare*, Aprilie 1911.

3) O corespondență asupra proectului nou, în *Gazeta*, No. 36 din 5 Mai 1847 ; acestui articol îi raspunde un anonim în No. 46 din 9 Iunie, luând cu vioiciune apararea lui Negruzzi. O replică a corespondentului din No. 36 e în No. 54 din 7 Iulie 1847 și No. 55 din 10 Iulie 1847, în care se arată grija ca nu cumva doritorii de reformă a învățământului, voind sa taie cangrena, sa nu taie carnea sau să nu facă ca doctorul care, voind sa te vindece, te ucide...

Aceste atacuri au displăcut lui Negruzzi, ceia ce ne explică bucuria lui la dispariția, vremelnică de altminteri, a *Gazetei de Transilvania*, pe care o exprimă în *Scrisoarea* catre Al. Hurmuzachi din *Albina românească*, 1849, pag. 22 : „Socoteam, Domnul meu, că cu raposarea *Gazetei de Transilvania*, a căreia țarână fie ușoară ! am scăpat de flecăriile tuturor acestor strâmbi îndreptatori de țară, tuturor acestor Aristizi-mincinoși, cari, necutezând a-și spune numele și a-și scoate obrazul la lumina, ca să nu

dacoromanica.ro

rilor din Moldova, *Bucovina*, al fraţilor Hurmuzache [1]).

Atitudinea conservatoare a lui Negruzzi se poate urmari, dealtfel, nu numai în activitatea lui politică ci şi în opera literară.

Găzduit la un ţăran, el ne reproduce în *Omul de ţară* [2]) cuvintele acestuia: „Am trei băeţi şi am strâns şi câteva parăluţe. Pre unul am să-l dau în şcoală la Iaşi ca să înveţe nemţeşte, franţuzeşte şi latineşte". După ce va sfârşi cartea, îl va face logofat, câştigând *boeria* spre a ajunge *advocat*. Pe al doilea are de gând să-l facă negustor, iar pe al treilea „l'oi da pre lângă un boer să slujească, să se facă om, să-l scoată *cirac*".

„Şi pe Aniţa — adaogi bătrâna — voind Dumnezeu, om da-o într'un *pansion* să înveţe a jucă şi a cântă din ghitara; şi unde s'o face o duducă cu capelă şi cu rochii mândre".

E lesne de închipuit răspunsul lui Negruzzi. In el găsim, în linii sumare atitudinea conservatoare faţă de exodul satelor la oraşe, care duce la *declasare*.

— „Eu socot, moşule, că foarte rău aţi pus la cale şi sa-ţi dau cuvântul. Zici că vrei pre feciorul cel mai mare sa-l înveţi mai multe limbi şi să-l faci logofăt sau advocat. Ştii ce-o sa iasa din aceasta? Ai să osândeşti copilul la o vecinică atârnare; să şază într'o odae cu pana în mâna, unde o sa tânjească ca o floare scoasă din locul

---

f ca ruşine soarelui, varsa balele lor prin gazete sub semne de planete şi zodii. (Articolele din *Gazeta* erau semnate cu semnul Sagetatorului).

1) *Bucovina*, No. 19, 20 şi 23 din 1849. In acest din urmă număr e un articol „*Epitropia D. C. Negruzzi la şcoalele publice 1849*", în care Negruzzi e învinuit că a lucrat la nimicirea şcoalelor naţionale, sprijinind pe cele străine, — el creatorul prozei noastre literare!

2) Scrisa în 1849 şi publicată abia în 1854, *Săptămâna*, p. 57—62. Ed. „Minerva", I, p. 229.

dacoromanica.ro

ce-i prieà, şi de unde, după ce-şi va petrece cea mai mare parte a vieţei, nefiind nici odată a lui ci tot a altora, o să iasă trecut şi veşted, şi mai sărac decât cum intrase. Să-l faci advocat! Meseria asta cere un talent şi o vrednicie deosebită; de unde ştii că copilul d-tale le va aveà? Advocat rău s'ar putea face, şi dacă va mai câştiga şi rele deprinderi, va veni în rele fapte; se va face un înşelător, un necinstit, un plastograf şi... va fi ruşinea părinţilor!"

Şi apoi rezumându-se într'un sfat:

— „Iată ce. Să-i daţi la dascălul din sat să-i înveţe limba lor ca să poată citi cărţile cele bune care-i învaţă cum să cinstească pe Dumnezeu, pe părinţi şi pe mai marii lor, *cum să-şi împlinească datoriile către cârmuire care îngrijeşte pentru binele lor* cum să se ferească de *lene* şi de *beţie;* şi, prin urmare, cum să se facă buni gospodari. Atunci va şti că pe ogor cu plugul sub mână şi cu inima la lucru sunt siguri astăzi pentru pâinea de mâine, fiindcă ea va atârnà numai dela munca lor! Se vor bucurà de un aer curat şi vor aveà grâne, poame, lăpturi şi alte bogăţii ce le dă bunul Dumnezeu".

Cât despre femei, pedagogia lui pare ieşită din înţelepciunea lui Chrysale, nemuritorul pedagog al lui Molière:

— „Aniţa d-tale, matuşă, în loc de franţuzeşte, va învăţà gospodăria dela maică-sa. In loc de rochii cu falbalale, va aveà un peştiman curat şi o cămaşe de borangic cu altiţe cusute de dânsa. Nu va purtà capele ci flori de câmp. Va ajutà bărbatului său la muncă; îşi va creşte copiii, şi va fi mamă bună, soţie bună şi fiică bună".

Creatorul prozei noastre literare nu putea fi un duşman al luminii, un vândut Rusiei, sau un reacţionar obscurantist, ci un conservator sincer; el credeà în existenţa mai multor clase sociale, cu roluri determinante, şi în primejdia ascensiunilor fără popasuri; el nu credeà, desigur, în nulitatea culturii superioare dar dorià să fie împrăş-

dacoromanica.ro

tiată, progresiv, în minţi pregătite spre a nu se produce un proletariat intelectual, neîndeajuns de înarmat pentru o luptă cinstită, dar destul de înarmat pentru a-şi fi vătămator sie-şi şi altora, prin *declasare*. Din aceste motive ideologice, el era, aşà dar, numai pentru difuziunea elementelor de cultură strict necesare, în masse cât mai largi; pentru învăţamântul tehnic, dar împotriva învăţământului superior, idealist, a culturii pentru cultură, de care, credeà el, nu se pot folosì decât numai cei pregătiţi sufleteşte...

Am atins în puţine cuvinte şi atitudinea lui Negruzzi faţă de problema ţaraneascà. Se cuvine să revenim asupra ei.

In *Omul de ţara* îşi exprima părerea că săteanul trebue a rămână la sat; fiecare la locul său. „Iţi mulţumim, domnule, scria dânsul, că ne-ai deschs ochii, ziseră bătrânii. Dumnezeu te-a adus ca să ne scapi de gogomănia ce era sa facem. Vedem acum că bine trăim noi la ţară; de ar trăi şi copiii noştri cum am trăit noi! Vom face cum ne-ai sfatuit d-ta; le vom insufla frica lui Dumnezeu şi dragostea muncii"...

Nu înseamna, totuşi, că se dezinteresa de soarta ţăranilor; îl preocupa, însa, mai mult starea lor morală; sprijnit de guvernul liberal al lui Grigore Ghica, el a redactat aproape singur, timp de un an (1853), o revistă pentru ţarani: *Saptamâna*, foaie sateascà", plină de poveţe, de îndemnuri la munca, la cinste.

Interesul lui Negruzzi pentru ţărani este, neîndoios: el dorià un ţaran înstarit, luminat, în marginile nevoei, şi, mai ales, harnic şi nu beţiv. Războindu-se mereu cu *lenea* şi *beţia*, el făcu pe unii să-l creadă un hulitor al ţaranimii.

Aceleaşi idei de bun proprietar, gospodar şi patriarhal cu ţăranii de pe moşia lui, le găsim şi în cunoscutele lui

dacoromanica.ro

scrisori adresate lui Ioan Ionescu dela Brad, din 1859, în urma călătoriilor făcute pe la sate cu prilejul recensământului statistic [1]).

„Am zis-o și voi zice-o totdeauna. scrie el în Scrisoarea III [2]): aceea ce impilează pe locuitorul sătean, nu e abuzul parțial a subprefectului sau a jandarmului, nu e nici boerescul, nici posesorul grec; sunt două vițiuri ce au prins rădacini în el: *Lenea* și *Beția*.

Cu toată strigarea falșilor filantropi, observatorul nepărtinitor, urmărind pas cu pas pe sătean, se încredințează că toate relele lui provin dela aceste două vițiuri. Țăranul. și cel mai ticălos, își mântue toată treaba câmpului și a lui și străină, toate angariile, dela 1 Aprilie până la 1 Octomvrie. Ce face el celelalte șase luni ale anului? Gândești poate că cărăușește ca să-și câștige cu ce să-și plătească birul? Dar birul, domnul meu, îl plătește femeia lui cu zece păsări care duce la târg. Gândești poate ca își curăță fânațul de mărăcini, sau își gunoiește ogorul, ca să îmbunătățească pământul, sau altceva? Nicidecum. Gunoiul zace în mari mâgle la nasul lui

Cum are o vacă dinaintea ușei, câteva care de papușoi și o slănină în pod, de Duminică până Sîmbată, bea în crâșmă, sau doarme pe cuptor acasa. Când îl deșteaptă din somnul beției boii care rag de foame la ușa lui, abiă se scoală de se duce șovăind până la ocol, ca să le dea o sarcină de nutreț, sau să rupă un braț de vreascuri din gardul ogrăzii ce l'a mrejit primăvara, ca să întețească focul din vatră; apoi..., dar ce să mai lungesc acest trist tablou! Ajunge că jumătate de an săteanul nu face nimic, sau cel putin nimic bun. Petrece ca marmota în vizuine.

Vezi, deci, domnul meu, că la asta, nu e de vină nici subprefectul. nici beilicul, nici grozavul boieresc, nici

---

1) *Tribuna română*, No. 36 din 1839

2) Ed. „Minerva". I. pag. 300

dacoromanica.ro

jandarmul, ba nici posesorul grec. Cauza este *lenea*, cauza este *beţia!*"

Invinuirile nu puteau rămâne fără răspuns. După întâmpinarea lui I. Fătu [1]), intră în polemică şi bătrânul Grigore Cuza printr'o *Contra scrisoare* [2]), din care reproducem unele crâmpeie. *Beţia* şi *lenea* nu sunt pricini, ci efecte: „adevăratele cauze, susţinea el, cari au produs asemenea triste efecte, sunt apăsările de tot felul atât din partea guvernului, care numai dela dânşii a cerut şi a luat; precum şi din partea proprietarului şi a posesorilor cari tot dela dânşii au cerut şi au luat fiecare cât a vrut şi a socotit".

Dacă ţăranul e imoral şi beţiv e pentrucă nu e liber. Lenea se explică prin lipsa de pământ propriu. Chiar de ar fi avut dreptate, Negruzzi nu trebuia s'o spună pentru a nu ne scoborî în ochii Europei de al cărei sprijin avem nevoe.

Nevoind să rămână sub învinuirea de a-şi fi defăimat ţara, Negruzzi arătă că apărase doar pe ţărani. când susese că nu cunosc „vagabondajul, calicitul, potlogăritul şi crimele capitale [3])" adăugând apoi nu fără ironie . „Mă resignez dar, şi plecând capul înaintea respectabilei autorităţi a venerabilului boier, D. Grigori Cuza, care zice că beţia vine din disperaţie şi lenea din impilare, voi crede de acum înainte că toţi beţivii sunt *disperaţi* şi toţi *leneşii* impilaţi".

In privinţa problemei reformelor agrare ce domina viaţa publică, Negruzzi şi-a mai expus şi prin *Zimbrul* [4])

1) *Tribuna română*, No. 39 din 29, Septembrie 1859.

2) *Idem*, No. 40 din 2 Octombrie 1859.

3) *Tribuna româna*, No. 40. din 1859. Ed. „Minerva", pag. 306.

Asupra faptului că la ţară nu e calicitul, a se vedea şi alte locuri din Negruzzi. De pildă în *Copii sărmani* şi *Bătrâni neputincioşi* din *Săptămâna*, ed. „Minerva", I. pag. 351.

4) *Zimbrul* pe 1855, pag. 282, Ed. „Minerva", I, pag. 364.

dacoromanica.ro

ideile lui pornite din concepția inviolabilității proprietății împotriva ideilor revoluționare ale lui Proudhon. „De câtăva vreme n'auzim vorbindu-se decât de reforme. N'auzim strigându-se decât: „Emanciparea țăranului, desființarea boerescului, împărțirea proprietăților ș. c. 1. *La propriété est un vol.* „Frumoase cuvinte! Atâta numai că nu sunt logice". Și apoi: „Ziceți că voiți să emancipați pe țărani. Dar oare țăranul nu e slobod? El este volnic a se strămută unde va voi, fără paguba sa. (Art. 124 al Regulamentului)".

Negruzzi mai era încă credincios regimului agrar atât de oneros al Regulamentului organic!

Despre boieresc, adăuga:

„Vreți să desființați boierescul? Dar după ce s'a ridicat dijma, care singură mai era o umbră de vasalitate, ce este boierescul decât o învoială între proprietar și muncitor?"

Ca și Thiers, el privia proprietatea ca ceva statornic; din exercițiul facultăților omului se mai naște, însă, o altă proprietate, având *munca* drept izvor.

„Din aceste vedem că, dacă un stăpân de moșie are o bucată de pământ, de asemenea și țăranul are și el o proprietate, munca sa. Dacă țăranul are trebuință de pământ, nu mai puțin stăpânul de moșie are trebuință de munca. Tranzacția e lesne. Proprietarul, dând pământ, va primi munca, și țăranul, dând munca, va primi pământ. Acest princip statornicindu-se, nimenea nu s'ar puteà socotì asuprit Boerescul, care sună atât de rău la auz, s'ar prefface în învoială reciprocă și proprietatea ar fi, în adevar, nejignită și întemeiată pe baze statornice".

Ne-am puteà oprì acì cu privire la atitudinea lui Negruzzi în problema sătească. Mai amintim, însă, *„Un proect dat de D. C. N."* în chestia agrară, publicat în *Foaia de agricultură practică* a lui Ion Ionescu dela

dacoromanica.ro

Brad [1]); deşi nu răspunde ideilor de mai înainte ale lui C. Negruzzi, ar puteà, totuşi, fi al lui. Scriitorul, care în 1855 luptà pentru inviolabilitatea proprietăţii, ar fi acum, în 1859, sub presiunea evenimentelor, pentru răscumpărarea moşiilor dela boeri spre a fi date ţăranilor... ceiace ar însemnà un mare drum străbătut în direcţia ideilor liberale. Abia câte-va măsuri luate din *Regulamentul organic* şi vechea lui dragoste de şcoală şi biserică la sat ar amintì pe Negruzzi de altădată [2]).

*

Pentru a preciza poziţia lui Negruzzi în procesul de formaţie a civilizaţiei noastre vom reproduce aceste pagini din vol II al *Istoriei civilizaţiei române moderne* (1927).

„Faţă de acţiunea ideologiei revoluţionare a apusului şi a prefacerilor economice şi sociale ce au schimbat în câteva decenii aspectul poporului nostru, rezistenţa tuturor factorilor de inhibiţie era firească. Am studiat până acum reacţiunea organizată a partidului conservator în cele trei probleme capitale ale structurii noastre sociale: problema privilegiului fiscal şi social rezolvată prin renunţarea voluntară din ziua de 28 Oct. 1857; problema privilegiului politic sub forma legilor electorale bazate pe cens; problema proprietăţii funciare rurale, — amândouă rezolvate prin marile schimbări de după războiu. Indaratul acestei reacţiuni nu se afla decât interesul de clasa. Sprijinit pe privilegiu, fie el numai politic, şi pe marea forţa a pământului, multă vreme singura noastră realitate, vechiul regim trebuia să-şi apere existenţa. In

1) No. 6 din Iunie 1859, pag. 92.

2) Am reprodus acest proect în *Conv. lit.*, Aprilie 1911.

dacoromanica.ro

paginile ce precedă am stabilit și curba și psihologia acestei lupte. Ea n'a fost, însă, singură. Un regim nu se reazimă numai pe o structură socială și economică ci, mai ales, pe o structură sufletească. Formele politice se introduc repede; constituțiile se revizuesc; chiar formele economice se prefac relativ ușor. Sufletele se schimbă însă cu mult mai greu; în structura lor intră colaborația multor veacuri de viață morală. Devenind numai un răstimp pastorală, din pricina năvălirilor barbare, viața agrară a strămoșilor noștri Romani s'a continuat, de fapt, până în zilele noastre. Ea ne-a format un suflet rural rezistent față de noile condiții de viața a burgheziei moderne. Reprezentând o milenară forță de inerție reacțiunea acestui suflet a fost, așa dar, mai tenace decât cea a formelor sociale și economice

Dupa ce am studiat rezistența, organizată în jurul interesului de clasă, a partidului conservator, e firesc să studiem, sub îndoitul ei aspect, și rezistența morala a poporului român: pe de o parte, rezistența pur ideologica a tuturor celor ce au cercetat, dezinteresat, procesul de formație a civilizației noastre; pe de alta, aceiași rezistență, pornită din straturile și mai adânci ale inconștientului afectiv, a întregei literaturi române.

Toate curentele organizate, ce ne-au contigurat viața sufletească în a doua jumătate a veacului trecut, și aproape toate conștiințele critice, individuale și fără distincțiuni regionale, s'au arătat potrivnice formației revoluționare a societății și culturii noastre.

Am citat ca exemplu părerile a doi „revoluționari" munteni, Ion Eliade Rădulescu și Ion Ghica, față de ci-

dacoromanica.ro

vilizaţia română[1]); ele nu se deosebesc de sensul criticei junimiste; vom mai cita, de data aceasta, din Negruzzi. Şi el priveşte procesul formaţiei culturii noastre ca pur imitativ; am luat totul de la alţii, superficial, şi n'am asimilat nimic. „Precum vezi, scria el lui Ion Ionescu încă din 1359, de la fie care am luat câte ceva bun. Ce ne pasă ! Ni se pare că prin asta intrăm busta în civilizaţie. Şi apoi, fiindcă civilizaţia se introduce prin femei, începem a avea şi noi loretele noastre, fetele de marmoră şi acele patentate de poliţie, ce ne silesc a altoi civilizaţia în aceea — din nenorocire — mică parte din juru-ne, care în locul modestiei ce ar prinde-o aşa de bine, au numai obrăznicia neexperienţii şi aroganţa ştiinţii superficiale. Incepem a avea luxul, înainte mergătorul sărăciei pentru ţara noastră văduvă de fabrici şi, ce este mai trist, e că această pecingine se lăţeşte în chip spăimântător printre locuitorii săteni' [2]).

Unui ţăran ce voia să facă avocat pe unul din copiii sai şi pe celalt negustor. iar pe fată voia s'o dea la pension, am văzut ce i-a răspuns Negruzzi. Intr'un cuvânt. cu teoria reacţionara a treptelor sociale: dregătoriile publice nu pot fi încredinţate decât oamenilor cu stare, pe când ceilalţi se îndeletnicesc cu negoţul, meseriile, lucrarea pamântului; oamenii sunt „soiuri deosebite" cu nevoi de hrană deosebită. Cultura neasimilată e primejdioasa: ea dezaxează. Ţăranul să rămână, deci, la ţară; exodul satelor la orase nu poate decât produce perturbări sociale. Adevăraţii lui duşmani nu sunt, de altfel, nici boerescul, nici abuzul administrativ, ci lenea şi beţia. „De câteva vreme, scria el lui Ion Ionescu, n'auzim vor-

1) E. Lovinescu, *Ist. civ. rom. mod.*, v. I. p. 80 şi 81.

2) In *Tribuna română*, No. 36 din 1859. Ed. Minerva I, pag. 297.

3) Citaţie făcută şi la p. 139 a acestei cărţi

dacoromanica.ro

bindu-se decât de reforme. N'auzim strigându-se decât: „Emancipareа țăranului, desființarea boerescului, împărțirea proprietăților... Ziceți că vreți să emancipați pe țăran. Dar oare țăranul nu e slobod? El este volnic a se strămuta, unde va voi fără paguba sa (art. 124 al Regulamentului)... Vreți să desființați boerescul? Dar după ce s'a ridicat dijma, care, singură, mai era o umbră de vasalitate, ce este boerescul decât o învoială între proprietar și muncitor?"

In Negruzzi vorbia, desigur, proprietarul și, deci, interesul de clasă; vorbia și temperamentul moldovenesc instinctiv refractar spiritului revoluționar; vorbia, însă, și o ideologie mai mult empirică dar și cu o notă de reflexiune critică relativ obiectivă".

La aceste considerații adăugăm, ca încheiere, aceste rânduri polemice :

„Pentru desfătarea cetitorilor noștri, scrià în 1927 *Viața Românească,* trebue să mai adăugăm că, pe vremea când noi luptam împotriva dușmanilor formelor nouă; când această luptă avea cu totul alt rost și altă gravitate decât astăzi, când încă era, cum s'ar zice, stare de războiu și nu venise vremea „voinicilor care se arată după războiu", d. E. Lovinescu, colaborator al *Convorbirilor Literare,* făcea pe tradiționalistul sub direcția d-lui Mehedinți, aplauda lupta junimistului Costache Negruzzi împotriva răspândirii culturii la sate („armă primejdioasă"), se declara împotriva „exodului satelor la orașe", împotriva primejdiei „proletariatului intelectual", deplângea desrădăcinarea, citând pe Barrès, adică — cu alte cuvinte, aplauda lupta lui Costache Negruzzi împotriva burghezimii țării; se asocia la teoria lui Negruzzi că nu „boerescului" (adică iobăgiei) și „subprefecților" (adică regimului de atunci) se datora starea rea a țără-

dacoromanica.ro

nimii, ci „lenei" şi „beţiei" ţăranului. Şi glumia pe socoteala apărătorilor formelor nouă dela mijlocul veacului trecut, care protestau împotriva ideilor lui Negruzzi, numindu-i „poporanişti" ai vremii aceleia!"

Nici una din afirmaţiile *Vieţii Româneşti* nu răspunde realităţii. Studiul asupra lui Costache Negruzzi are un caracter pur descriptiv; în el sunt expuse ideile lui Negruzzi fără vre-o atitudine; căci ce rost ar fi avut polemica cu Negruzzi asupra problemei agrare sau culturale? Intr'un astfel de studiu nu interesau decât părerile scriitorului în discuţie. Şi pentru a dovedi că nu poate fi la mijloc vreun echivoc de expresie, ci numai reaua credinţă, e firesc să recurgem la citaţii.

Viaţa Românească susţine, aşa dar, că:

Am aplaudat lupta lui N. împotriva răspândirii culturii la sate („armă primejdioasă"), că m'am declarat împotriva „exodului satelor la oraşe", împotriva primejdiei „proletariatului intelectual", şi că, prin urmare, am aprobat lupta lui N. împotriva burgheziei. — Iată acum textul autentic din volum (p. 191, 192),[1]) din care se vede că nu e vorba de atitudinea mea ci de cea a lui Negruzzi, pe care o expuneam cu imparţialitate. Intrebarea pe care şi-a pus-o N. e „dacă pătrunderea culturii în masele populare ce n'o pot mistui şi nu pot face din ea decât o armă primejdioasă, dacă răspândirea la sate a unor cunoştinţe fără folos practic, nu are neajunsuri" asupra cărora trebue să pregetăm". Şi după ce expuneam felul cum a răspuns prozatorul moldovean la această întrebare, adăugam că o astfel de critică „venia din sincera convingere a unui om moderat, conservator, iubitor de carte românească *dar răspundea din nenorocire, şi dorinţelor ascun-*

1) Citaţie e făcută după ediţia I din 1913.

dacoromanica.ro

se ale reacţionarilor ce voiau să împiedice, să sugrume renaşterea culturală a neamului nostru. Numai în chipul acesta ne putem lămuri de ce radicalii timpului îl învinuiau şi pe dânsul de intenţii obscurantiste", sau mai departe: „N. n'a fost, desigur, un duşman al luminii, un vândut Rusiei, sau un reacţionar obscurantist, ci un conservator sincer, care *credea* că sunt mai multe clase sociale, că ascensiunile pripite, fără popasuri, sunt o primejdie, care nu credea, iarăşi, că cultura superioară e de prisos, dar doria să fie împrăştiată cu băgare de seamă la capete ce sunt pregătite pentru a şi-o însuşi, ca să nu se urzească un proletariat intelectual neîndeajuns de înarmat pentru o luptă cinstită dar destul de înarmat pentru a-şi fi dăunător şi lui şi altora prin declasare". „Arma primejdioasă", „proletariatul intelectual", „declasarea", sunt, prin urmare, nu numai teoriile lui N. ci chiar şi expresiile lui intercalate în textul meu pur descriptiv. Mai mult decât atât: singurul meu comentariu e defavorabil lui N, de oarece arată că prin echivocul atitudinii sale N. a „raspuns dorinţelor ascunse ale reacţionarilor" şi justifica întru câtva acuzaţia radicalilor de „intenţii obscurantiste".

Cu aceeaşi rea credinţă *Viaţa Românească* mă învinueşte că m'am asociat la teoria lui N. că nu iobăgiei („boerescului" şi „subprefecţilor") se datora reaua stare a ţărănimii ci „lenei" şi „beţiei". E, cred, aproape de prisos să mai arat că afirmaţia *Vieţei Româneşti* n'are nici un fundament real. In volumul meu n'am făcut decât să rezum ideile şi polemicile lui N. în chestia agrară fără a le adăuga nici un comentariu; cu aceiaşi imparţialitate am reprodus şi replicile, de pildă, ale lui Grigore Cuza împotriva teoriilor lui Negruzzi. Pretutindeni i-am arătat ideile de „boer" şi de „conservator", de „proprietar patri-

dacoromanica.ro

arhal" însufleţit de „credinţa şi sfinţenia proprietăţii" şi care a rămas „credincios Regulamentului organic în vederile căruia totdeauna intrase". Mai mult decât atât; analizând un proiect agrar, publicat sub iniţialele C. N. în *Foaia de agricultură practică* a lui Ion Ionescu dela Brad, şi atribuindu-l lui Negruzzi, încheiam (p. 210): „Scriitorul care în 1855 lupta pentru inviolabilitatea proprietăţii, este acum în 1859 sub năvala evenimentelor pentru răscumpărarea moşiilor dela boeri spre a fi date ţăranilor, *ceeace înseamnă un mare drum străbătut în direcţia ideilor liberale*" — cuvinte care implică şi aprobarea lui Negruzzi de a fi evoluat în materie agrară spre ideile liberale.

dacoromanica.ro

3. IDEILE LUI ÎN MATERIE DE LIMBĂ

Ideile lui Negruzzi în materie de limbă nu se găsesc expuse sistematic, ci-s aruncate, întâmplător, în lucrări polemice şi, mai ales, în corespondenţa lui cu Eliade.

Încă din cea dintâi scrisoare către Eliade (*Muzeu Naţional*, 1836, p. 141), el îl felicită că a isgonit din limbă „ocsiile" şi pe *ot, i, xi, ipsilon* şi *ftita*".

„Noi, scria el, suntem puţini care urmăm d-tale şi cu câtă nevoe abia am intirit pe *ot, xi, ipsilon*, iar pe *ftita* şi *i* ne-am desnădăjduit că-i vom puteà scoate". Mai departe, îl învinuia de a nu fi suprimat şi pe *în* „această literă amfibie, care în alfabetul vechi erà neglasnică, iar la scris şi citit glasnică... Eu, din partea mea, l'am urgisit şi nu-l voi mai întrebuinţà" [1]).

Scriitorul se pierdeà apoi în amănunte: susţineà grafia „*gios, gioc, giudecător, agiutor*", cu *jivete*, aducând ca pildă şi italieneştele *giu, giudice* etc., şi nu admiteà pe *j*, „*gea*", decât pentru cuvintele de origine slavonă: *jale, jăratec, cojoc*... Invocând pilda limbii italiene în potriva lui Eliade, el rămâneà, de fapt, credincios pronunţării moldoveneşti: *gios*, etc.; tot prin influenţă dialectală susţineà, împotriva lui Eliade, şi ortografiile: *cîne, pîne*.

După ce se raportase la analogia limbii italiene pentru a apărà forme specifice moldoveneşti, Negruzzi aveà să-l

1) „Minerva", Ed. I, pag. 275. Un studiu asupra acestei corespondenţe, A. D. Xenopol, *O corespondenţă literară între I. Eliade şi C. Negruzzi*, în *Convorbiri literare* din 1 August 1872.

dacoromanica.ro

învinovățească mai pe urmă pe Eliade de italienizare. „Pentru ce vreți, scria dânsul, să italieniți pre Român a căruia limbă (precum d-ta însuți zici) trebue să se arate în haine românești?" Este, deci, pentru *ștenă* și nu pentru, *șena*, pentru *Știpion* și nu pentru *Șipion;* e pentru *gheneral, gheografie* și nu pentru *general, geografie,* pentru *obiect, proiect* și nu pentru *object, project,* pentru *desfătător, năruire, șiroi, sfințit* și nu pentru *delicios, ruină, torent, sacru...*

O lungă scrisoare a lui Eliade răspundeà observațiilor lui Negruzzi; nu vom intrà în cercetarea acestor răspunsuri. Vom reproduce doar un fragment cu principii sănătoase, pe care Eliade aveà să le calce cel dintâiu[1]).

....„Pe lângă aceste, toată națiia are dialectele sale deosebite; dar, limba literară este una la toți învățații acelei națiii. Limba românească se desparte și ea în dialectele sale, însă limba bisericească este tot aceea și la Români și la Moldoveni și la Transilvăneni.

...Și într'însa sunt scrise la toți aceștia cărți de mare preț. Singurul mijloc ca să ne unim la scris și să ne facem o limbă generală este să urmam limbei celei bisericești și pe tipii ei să facem și limba filozofului, matematicului, politicului...

Noi n'avem să ne pilduim la ceeace se atinge de natura limbei nici dela francezi, nici dela italieni, ci să urmăm după cum ne invită însăși limba.

„Pilda ne este de trebuință numai la metod... Noi să facem după natura limbei noastre..."

Corespondența dintre Eliade și Negruzzi n'a rămas fără răsunet. In 1838 putem urmări o polemică a lui Negruzzi cu un oarecare N. M. prin *Foaia pentru minte* a

1) *Muzeu Național,* No. 36 din 4 Noembrie 1836, pag. 143. Reprodus în *Conv. lit.* XII (1 Decembrie 1878), pag. 301.

dacoromanica.ro

lui Bariţ, fără însemnătate dealtfel [1]). Focul cel mare îl deschise, însă, filologul Săulescu printr'un lung studiu publicat în *Albina* din 1839 [2]), întitulat *Observaţii gramaticeşti asupra limbii româneşti*, din care facem câteva spicuiri. Săulescu învinuia pe Eliade şi şcoala munteană, că ar voi să facă din dialectul muntean limba literară a tuturor Românilor, după cum dialectul toscan devenise limba literară italiană, sau dialectul castilian, limba literară spaniolă [3]). Pentru acest scop cărţile Moldovenilor publicate la Bucureşti, pretindeà Săulescu, erau muntenizate, prin dispoziţii ce se rezumau la:

1. Inlocuirea verbului ajutător *au* (pers. III sing.) prin *a*, de ex.: el *a* lăudat, el *a* arătat, în loc de el *au* lăudat, etcetera.

2. Verbele la persoana III plural să se termine în consoană, de ex.: ei *ţin, întind, calc.*

3. Infinitivul de conjugarea III să se termine în *i* şi nu în *e*, de ex.: *a descri*, în loc de *a descrie*.

---

1) Aceasta *„Corespondenţă între doi Români, unul din ţara românească şi altul din Moldova"*, după cum ştim, s'a publicat în *Muzeu Naţional*, No. 36 din 4 Noembrie 1836, p. 140, dar a fost reprodusă de *Foaia* lui Bariţ abia în 1838 (p. 69, p. 78, p. 92). O întâmpinare la această corespondenţă s'a publicat sub semnătura N. M. tot în *Foaia*, No. 14. 15 sub titlul *„Corespondenţie"*. Negruzzi a raspuns, apărându-şi punctul lui de vedere, printr'o scrisoare catre Bariţ, *Foaia*, 1838, p. 109, ed. M. I. p. 282. Din această scrisoare reţinem doar dorinţa lui Negruzzi de a înlocui literele chirilice cu literele latine. Un studiu asupra acestei corespondenţe (cât se cunoştea pe atunci) de A. D. Xenopol în *Convorbiri literare* din 1 August 1872.

2) Suplement la No. 51 din 29 Iunie 1839. p. 209 şi la No. 55 din 13 Iulie 1839, p. 222.

3) Să amintim că Eliade în *Curier românesc*, No. 101 din 17 Iunie, 1839, pag. 332, No. 102 din 20 Iunie 183, pag. 337 şi No. 105 din 24 Iunie, pag. 349, într'un articol intitulat *Literatura*, repro-

dacoromanica.ro

4. Genetivul şi dativul la subst. feminine să se termine în *i* şi nu în *ei* de ex.: *a casi* şi nu *a casei, a mumi* şi nu *a mumei.*

5. Nominativul plural articulat să nu se termine în *ii*, ci în *i*, de ex.: *oameni, lupi* în loc de *oamenii, lupii.*

6. Cele mai multe nume feminine care, după regulele de până acum, se terminä la plural în *e* (singularul fiind în *ă*, să se termine de acum înainte în *i*, *perini* în loc de *perine; reguli* în loc de *regule.*

7. Să se zică *pă, păste, p'ăla,* în loc de *pe, peste, pe cela,*

8. Să se zică *făcător, lucrător* în loc de *făcătoriu, judecătoriu, lucrătoriu* etc.

Unele observaţii sunt judicioase; altele, după cum a dovedit desvoltarea ulterioară a limbii, singura în măsură de a hotărî, s'au dovedit neîntemeiate. Limba noastră literară nu s'a format nici din dialectul muntean, nici din cel moldovean, ci din amestecul amândurora, determinat mai mult prin acţiunea scriitorilor decât prin regulele filologilor. Săulescu îi atribuia însă, în genere, lui Eliade ceeace el nu susţinuse.

Răspunzându-i tot în *Albina*[1]), Negruzzi se ridică împotriva insinuării lui Săulescu că editorii munteni i-ar

---

duce o nuvelă *Doctorul şi coteleta* din *Albina*, arătând toate greşelile de limbă, moldovenismele neliterare, în interesul unificarii limbii noastre: „Ne-am socoti foarte îndatoraţi, când şi cinstita Redacţie a *Albinei* va binevoi în folosul de obşte al Românilor, a copia alte articole din cele ce se scriu la noi şi a face bagarile de seamă la câte înapoem noi întru păşire, păstrând din nebagare de seamă un provinţialism al nostru în deosebi".

Disertaţia lui Săulescu nu poate fi privită decât ca un răspuns la acest articol al lui Eliade.

1) No. 59 din 27 Iulie 1839, p. 242; ed. M. I. pag. 286. Articolul fu reprodus şi în *Curierul românesc*, No. 127, 3 August 1839, pag. 442. Acest articol al lui Săulescu fusese trimis lui Eliade chiar de Negruzzi, după cum reiese dintr'o scrisoare a lui Eliade, pu-

dacoromanica.ro

fi schimbat ortografia scrierilor sale (cu deosebire în *Maria Tudor* şi în *Angelo*)[2]):

Urmând în unele privinţi pe Munteni, o făcu din convingere; scrise, deci: *el a lăudat*, în loc de *el au lăudat*, sau *e* (este) în locul moldovenescului *îi*.

---

blicată în *Conv. lit.* 1880, pag. 156. Tot în această scrisoare Eliade dorîa să se găsească un Moldovean să răspundă lui Săulescu.

2) La această scrisoare a lui Negruzzi, Săulescu răspunde în foiletonul *Albina*, No. 64, 13 August, pag. 263, arătând stima ce are pentru talentul lui Negruzzi. Săulescu pe Eliade voia să-l atace. „Idioma comună şi oare cum cu putere dictatorială fără învoirea naţiei, l'au vârît până şi în cărţile Sf. Scripturi, şi în cărţile profane împotriva voinţei autorilor, precum de dovadă, pe lângă altele, îi este şi cartea de fabule a răposatului Catichet Ţichindeal, retiparită în Bucureşti, la 1838, care se vede preserată cu Idioma provincială, puindu-i *(a)* în locul lui *(au)*, lucru ce nu se află în originalul autorului tipărit în Buda la 1814. De bună seamă că răposatul Ţichindeal n'au împuternicit prin testament pe nimeni să-i facă asemenea corecţie".

Printre cei ce au avut a suferi de pe urma muntenismului, Săulescu numeşte pe Spătarul Pogor: „nevoit fiind a-şi apăra *Enriada* de idioma muntenismului..."; tot aşa şi cu lucrarea dramatică intitulată *Antoni*, tradusă de D. A. Hrisoverghi şi tipărită în Bucureşti, 1837.

Cât despre Negruzzi „cu adevărat că scriptele d-sale sunt stampate întocmai precum se trimit, dar tot odată ştiu că sunt scrise cu idioma muntenească de însuş Autoriu".

La aceste învinuiri ale lui Săulescu, Eliade răspunse în *Curierul Românesc*, No. 149 din 27 Septembrie 1839, pag. 519, printr'un articol intitulat *„Ţichindeal şi Hanriada"*.

Ţichindeal s'a tipărit de librarul Romanov, care ca negustor plănuise o ediţie pe înţelesul Muntenilor. In cazul Pogor. Eliade arată că avea învoire dela autor să schimbe ce va voi şi că s'a folosit de această învoire cu multă cumpătare, înlocuind unele cuvinte nepoietice sau unele greşeli de limbă. In chipul acesta s'a tipărit opt jumătăţi de coală, care s'au trimis traducătorului. Pogor, însă, nemulţumit de schimbările făcute, ceru ca poemul să fie tipărit întocmai după cum este manuscriptul. Paguba a rămas pe seama Tipografiei. Eliade dă apoi fragmente din cele două ver-

dacoromanica.ro

Mărginindu-se la câteva amănunte, răspunsul lui Negruzzi lasă la o parte adevărata discuție ce se puteà ridica în jurul problemei limbii, pe care aveà să o ridice Eliade. Reproducând *Disertația* lui Săulescu, *Curierul românesc* [1]) arată că cele mai multe din învinuirile profesorului moldovean n'au nici un fundament. Eliade n'a propus niciodată să se scrie: *ei calc* în loc de *ei calcă*, sau *a scri* în loc de *a scrie*, *oameni* în loc de *oamenii*, etc Invinuirile lui Săulescu erau, deci, sau fanteziste sau vizau pe alți scriitori munteni, și nu dintre cei mai buni. In No. 128 [2]), sfârșind cu publicarea disertației lui Săulescu, Eliade publică o „*Incheiere*" plină de cuvinte calde și patriotice. „Multe au bune Moldovenii, multe au bune Ungurenii, Bănățenii, Bucovinenii, multe au bune Macedonenii, multe au bune Muntenii; dar multe au toți și rele. Un trup să fim toți, o limbă să avem, o religie, o dragoste, un Dumnezeu, care să ne ierte de toate greșalele imprumutate dela străini, înmulțite de noi cu asuprirea și apăsarea fraților noștri, să ne facă să le cunoaștem și să le lepădam; și să ne binecuvinteze pe toți sub numele de

---

siuni ale *Hanriadei*, iar în No. 150 din 2 Octombrie 1839, și No. 161, din 5 Octombrie, reproduce și articolul lui Saulescu din *Albina*.

Saulescu raspunde în Suplement extraordinar la No. 91 al *Albinei românești* din 16 Noembrie 1839 (pag. 375), de data aceasta foarte violent, punând din nou în discuție cazurile Țichindeal, Pogor și Negruzzi. Articolul e foarte lung și foarte pornit; un mic rasunet la aceasta polemica e și scrisoarea lui Saulescu din No. 101 al *Albinei Românești*, 21 Decembrie 1839, pag. 109.

1) *Curierul românesc*, No. 123 din 28 Iulie 1839, pag. 421, No. 124 din 1 August 1839, pag. 424, No. 126 din 3 August pag. 433, No. 127 din 4 August, p g. 437 (și în *Suplement*). Tot în acest supplement se reproduc și scrisorile lui Negruzzi din *Albina*. Iar în No. 122 din 26 Iulie 1839 e un articol „Literatura" al lui Eliade în privința unității limbii.

2) No. 128, din 9 August, pag. 445, Eliade avea sa continue apo polemica în jurul limbii cu Petre Inlesnitoru în No. 133, 134, 135, ale *Curierului* din 1839, în amănuntul careia nu intrăm.

dacoromanica.ro

Român ce ne înfrăţeşte, ca să putem să fim destoinici a ne înfrăţi pe urmă cu celelalte neamuri sub numele cel mare de *Creştin*".

Săulescu răspunse pe dată prin *Albina* [1]), retrăgând din învinuirile nefundate şi propunând un „*tribunal filologic*", care să făurească o limbă unitară. Răspunsul nu e decât o îngăimare şi nu răstoarnă afirmaţiile lui Eliade.

Pentru a spicui din părerile lui Negruzzi asupra problemei limbii, trebue să trecem tocmai la articolele publicate în 1844 în *Propăşirea* sub titlul: „*Despre limba omânească* [2])", cu aceeaşi diletantică lipsă de sistem.

„Dacă limba, scria el, ar fi rămas precum se vede în cărţile vechi şi se aude în gura poporului, şi vr'un om înzestrat cu o ştiinţă sistematică a limbilor rude s'ar fi apucat a o adună şi a o aşezà precum cer tipul şi origina ei, negreşit că am fi scăpat de toate aceste pleonasme, fiorituri şi cacofonii. Scriitorii noui bisericeşti şi profani au introdus shimatismul limbei greceşti împreună cu o mulţime de ziceri, lepadând pe cele româneşti".

Şi, poate cu oarecare surprindere, vedem de pe acum o atitudine duşmănoasă faţă de slavonisme, primind cuvinte ca: *inimă, tinereţe, spirit*, în loc de *suflet, dragoste, duh*.

Din articolele II, III şi IV nu putem nota decât tendinţa lui Negruzzi spre simplificarea alfabetului şi recunoştinţa catre Eliade de a o fi făcut [3]). Nu ni se aduce nici un element nou de discuţie.

---

1) No. 72 din 10 Septembre 1839, pag. 295. în foileton.

2) Ed. „Minerva", I, pag. 199.

3) „Una din cele multe care învecinicesc numele lui Eliad în literatura Românilor este că ne-a scăpat de atâtea litere prisoselnice ce încetul cu încetul începuseră a se împământeni în limba

dacoromanica.ro

Problema slavonismelor din limbă o mai atinsese Negruzzi într'un articol din *Foaia pentru minte*, din 1841, publicat sub titlul „*Slavonisme*", nu condamnându-le, ci înţelegându-le ca pe o necesitate: „Când neamurile barbare au inundat România, ca un repede şiroi, găsind pânza limbei urzită, luau suveica şi, prin dreptul celui mai tare, aruncau unde şi unde câte un fir de bătătură de a lor groasă şi noduroasă.

Astfel se ţesu limba noastră. Pentru a scoate acum acele lătunoioase fire, trebue a destrămà toata pânza, şi prin urmare a creà o limbă, mai frumoasă poate, mai nobilă şi mai învăţată, căreia nimic nu i-ar lipsì alta decât de a fi — românească" [1]).

Şi, exemplificând, Negruzzi împărţia, sub acest raport, pe gramatici în trei clase :

1. *Liberalii* ca Jorgovici, Maior şi alţii ce voesc sa gonească din limbă toate zicerile slavone.

2. *Moderaţii* ce voesc să le subţieze, sa le înnobileze, să le românească.

3. *Conservatorii* „astă veche rugină, care strigă cu glas de tenor că se strică limba, plângându-se şi bocind-o în gura mare".

Negruzzi se rânduia singur, şi cu drept cuvânt, printre moderaţi.

Mult mai târziu, prin 1862, când problemele limbii erau cu totul altele, el a mai revenit asupra ortografiei într'un articol publicat în „*Din Moldova*", a lui B. P.

---

noastră, şi, daca le-ar fi lăsat, cine ştie acestea câte altele ar fi fatat". Ed. „Minerva". Scrisoarea XV, *Critica*, pag. 201.

Acelaşi opinie despre Eliade, avea s'o exprime Negruzzi mult mai târziu în *Din Moldova*, 1862, pag. 75.

1) Un astfel de articol nu putea ramâne neobservat şi, în adevăr, în *Foaia*, No. 13 din 30 Martie 1842, pag. 103, găsim un articol „*Slavonisme*" semnat de N. C. în care, firește, se propune înlocuirea tuturor slavonismelor prin cuvinte *latineşti*.

dacoromanica.ro

Hasdeu, însufleţit de acelaş spirit de moderaţie şi de simplificare [1]). Se ridică anume, împotriva :

a) consoanelor duble,
b) a lui *u*,
c) a lui *ciune, iune*,
d) a lui *apt, aptiv, respept*.

Ca teoretician al limbii, însemnătatea lui Negruzzi e, negreşit, măruntă. El n'aveà spiritul sistematic şi dogmatic al lui Eliade din prefaţa *Gramaticei* din 1828, şi nici temperamentul vioi, cu care Alecu Russo dusese lupta împotriva Ardelenilor şi a radicalismului linguistic [2]).

Ca *scriitor*, atitudinea lui a fost însă mult mai categorică; influenţa lui Eliade şi a literaturii populare se poate urmări cu o mai evidentă consecvenţă.

In primele încercări literare ale lui Negruzzi, de pe când erà copil, *„Zăbăvile mele din Basarabia din anii 1821, 1822, 1823 la satul Şărăuţi din raiaoa Hotinului"* sau chiar în *Memnon*, limba lui Negruzzi este limba moldovenească, cu particularităţile ei de vocabular şi cu fonetismul dialectal.

Iată un fragment din: *Zuma sau descoperire scorţâşoarii tămăduitoarei de friguri, adecă a hinii :*

Pe la mijlocul veacului al 17-le, mâniea Indienilor asupra Işpaniolilor urma necontenit. Auzîrile celi adivărate n'au stîns dintre noroadili aceste asuprite înfricoşata pomenire a cumplitelor fapte a biruitorilor săi; ei era numai supuşi, însă nu erà robiţi. Intru aciastă vremi un gubernator ave asupra Indienilor o mânie şi o ură ascunsă mult mai mari de cât aceia a procatohile său. Secretariul

1) 1862, pag. 75; Ed. „Minerva", I, Scrisoarea XXXII, pag. 262
2) *Cugetări* în *România literară*, şi Al. Russo, *Scrieri*, ed P V Haneş, pag. 48.

dacoromanica.ro

lui, cumplit împlinitoriu a poroncilor sale celor straşnice, eră răpitoriu piste măsură, pentru aceasta îl ura Indienii, mai tari decât pe stăpână-său, el a murit de năprasnă şi sămnile care s'au văzut pe trupul lui după moarte, nu lăsa nici o îndoială cum că nu l'au otrăvit Indienii.

Iată alt fragment din: *Pentru bărbatul cel greu cari luând o fimei guralivă să duci să cei moarte la giudecată:*

„Trebuia, o giudecători, să moriu păr a nu mă însura, si să nu aud pe fimei vorbind atâte, câte am auzit. Dar, fiind că nu am scăpat de aceia, pentru norocul meu cel rău trebueşti îndată după nuntă să viu la voi, pentru care iată am venit. Şi aciasta nedreptăţăluit fiind de întârziere me, mă rog vouă! fiindcă acum de departe am privit folosul, ca să mi daţi sfârşit astăzi hotărării, căci am agiuns întru atâta rău, încât de a nu trăi o socotesc mai bine, decât de a fi cu fimeia.

Fragmentul datează din 1823, moldovenismul se manifestă şi sub raportul lexical şi sub raportul fonetic.

Iată alt fragment din prefaţa traducerii melodramei: *Treizeci de ani sau viaţa unui jucătoriu de cărţi*, din 1835:

„Traducătoriul aceştii *drame nu* au *privit la nimic altă dând-o la lumină decât la folosul ce poate ar veni din ea şi la* mulţămire *cetitoriului. El* au *fost martor întipăririi ce* au pricinuit *asupra privitorilor când s'au reprezentat franţozeşte, şi cunoaşte că epoha literaturii, în care fiişte care adevărat Moldovan ar trebui să stăruiască (pre cât şi în orice poate) a îmbrăţoşa Patria sa preste care, după atâta întuneric de nenorocire, începù a se răvărsà o rază de lumină.*

„In sfârşit traducătoriul aceştii *drame o supune fără sfială criticii. Să roagă numai lui Dumnezeu să-i dăruia-*

dacoromanica.ro

scà îndelungul trai a lui Matusala ca doar să va învrednici a auzi pe stenă limba Patriei şi a vide *în locul lui Polcinel şi a lui Arlechin reprezentându-să Virtuţile şi eroiceştile fapte a Ştefanilor şi a Alecsandrilor..."*

Cu tot progresul linguistic, se mai găsesc încă urme fonetice sau chiar forme moldoveneşti, ca, de pildă:

au *privit*, au *pricinuit*, etc.	în loc de a privit, *etc.*
mulţămire	în loc de *mulţumirea*
îi	în loc de *este*
simţire	în loc de *simţirea*
acestii	în loc de *acestei*
a vide	în loc de *a vedeà*
răvărsa	în loc de *a revărsà etc.*

Pentru cunoaşterea aspectului limbii lui Negruzzi după influenţa lui Eliade, iată câteva versuri dela începutul *Aprodului Purice*, din ediţia din 1837, tipărită sub supravegherea lui Negruzzi, şi apoi şi din ediţia din 1846:

Ediţia din 1837

Ciocârlia cea voioasá în vazduh sa legăna
Ş'înturnarea primaveri prin dulci ciripiri sărba
Plugariul cu harnicie s'apucasă *de arat,*
Pamântul ce era înca d'al sau sânge inundat
Uitas'acum Moldovanul trecutele lui nevoi
Şi cu fluerul la gura, păstoraşul lângă oi,
Cânta dragostele sale. Vai mie! nu putea şti,
Că vrăjmaşu 'ntr'a lui ţara sta gata a năvăli.

Ediţia din 1849.

Ciocârlia cea voioasa în vazduh se legăna
Ş'înturnarea primaveri prin dulci ciripiri serbà
Plugarul *cu harnicie* s'apucase *de arat*
Pământul ce era anca d'al seu *sânge rourat.*

Uitas'acum Moldovanul trecutele lui nevoi.
Şi cu fluerul la gură păstorul pe lângă oi,
Cântà dragostele sale. Vai! el nu putea găci
Că vrajmaşu 'ntr'a lui ţară se grăbeşte a năvăli...

dacoromanica.ro

Din simpla alăturare a fragmentelor cu deosebiri caracteristice ca:

1837	1846
să legăna	se legăna
sărba	serba
s'apucasă	se apucase
său	seu

putem preciza în ce constă influența lui Eliade asupra lui Negruzzi: în *fonetism:*

Prin Eliade, Negruzzi se apropie de *fonetismul muntean,* ajuns în bună parte, fonetismul limbii literare. Cu bunul simț ce-i lipsesc lui Asachi și, mai ales, lui Săulescu, de a nu exagera *moldovenismul,* el își însuși dela Munteni ceia ce era nimerit. Și din scrisoarea din 1836 adresată lui Eliade *(Muzeul Național,* 1836, p. 141), cât și din celelalte polemici linguistice reiese, deci, că „eliadismul", și „muntenismul" lui se limitau numai la fonetică și la ortografie, fără, de altfel, să o fi rupt cu totul cu moldovenismul.

In ediția din 1846 a *Aprodului Purice* mai găsim încă forma *au* pentru *a* dela persona III singular:

> Cum *au* primit curierul de Pârcalabul trimes.
> Ștefan d n toat'a sa oaste a treia parte au ales.
> (A. P., pag. 15)

In nuvelele din *Dacia literară* mai găsim forme moldovenești ca: *arsă* (p. 17), *aflasă, avusesă* (p. 18), *tăiesă* (p. 39); nu mai vorbim de articolele din *Albina românească,* care, poate, nu-i respecta ortografia: *scăpasă* (1839), No. 102, p. II), *se rădicasă* (id. id. p. II), etc., forme cărora aveà să le dea apoi o înfățișare muntenească și, deci, lite-

1) Mai multe exemple în P. V. Haneș, *Desvoltarea limbii literare în prima jumătate a secolului al XIX,* pag. 184.

dacoromanica.ro

rară — în ediţia *Păcatelor tinereţelor* din 1857 [1]). Aceste exemple nu sunt hotărîtoare; ele se găsesc numai sporadic.

Influenţa lui Eliade asupra lui Negruzzi se mărgineşte deci, numai la atât. Imprumutând fonetismul munţenesc, Negruzzi n'a părăsit şi lexicul moldovenesc, după cum o vedem şi din scrisoarea din 1836, în care îndemnă pe Eliade să facă un dicţionar al limbii române: „In el n'ar trebui să se uite zicerile care la noi se numesc într'un fel şi la dv. altfel, de pildă: *cuşciug* (sicriu), *gâde* (călău), *cioc* (plisc), etc".

Sub raportul lexical, ca şi sub raportul sintactic, limba lui Negruzzi rămâne încă o limbă curat *moldovenească*.

Ca şi proza lui Creangă, proza lui aduce o mulţime de uvinte sau de forme dialectale, dintre care unele şi-au obţinut cetăţenia literară; şi-a hrănit, în deosebi, vocabularul din două izvoare: din limba cronicarilor şi a cărţilor bisericeşti şi din limba populară, a cărei valoare tocmai atunci începuse a fi preţută.

Influenţa cronicarilor, mai ales, asupra limbii din nuvelele istorice pornia, de altfel, dintr'o preferinţă mărturisită pentru scriitorii vechi. „Dar aici, scria el în 1844 [2]), nu voesc a spune minuni, ci a vorbi de poezia noastră din veacul al XVI. Poate greşesc, domnule, eu însă o prefer celei de astăzi, oricât se pare ea de simplă. Imi place pentru că e naivă şi fără pretenţie, pentru că e moale şi netedă nu aspră şi ciotoroasă".

Sau aiure: „dacă limba ar fi rămas precum se vede în cărţile vechi şi se aude în gura poporului, şi vr'un om înzestrat cu o ştiinţă sistematică a limbilor rude s'ar fi apucat a o adună şi a o aşează precum cer tipul şi originea

1) Ed. „Minerva", I, pag. 279.
2) *Scrisoarea XVII, Critica*. Ed. „Minerva" I. pag. 205.

dacoromanica.ro

ei, negreşit că am fi scăpat de toate aceste pleonasme, lirorituri şi cacofonii..." [1]).

Din câteva rânduri ale lui *Alexandru Lăpuşneanu* ne convingem, de altfel, de unele întorsături şi cuvinte cronicăreşti, întrebuinţate pentru a păstra culoarea timpului, iar din citirea unei singure pagini din oricare lucrare a lui Negruzzi ne convingem de limba lui firească, populara, fără a fi şi vulgară.

1) *Scrisoarea XIV. Critica.* Ed. „Minerva", pag. 199...

dacoromanica.ro

IV.

SCRIITORUL

dacoromanica.ro

COSTACHE NEGRUZZI CA PROZATOR

Insemnătatea lui Negruzzi e covârşitoare ca prozator. Pentru noi, ca şi pentru viitorime, el va rămâneà creatorul nuvelei româneşti... Cantitativ, opera lui nu e prea mare: „Bagajul literar al lui Negruzzi, scria Alecsandri în cunoscuta lui prefaţa, este mai puţin voluminos, precum a fost şi acel al lui Prosper Mérimée în Franţa, însă câştiga în calitate ce-i lipseşte în câtime". In ea se îmbină, totuşi, trei elemente deosebite, pe care rămâne să le cercetăm: *nuvela romantica* sau, mai drept, *melodramatică*; *nuvela istorica*, şi, în sfârşit, *Scrisorile*, în care s'a desvăluit latura impresionistă a scritorului.

dacoromanica.ro

1. NUVELA ROMANTICĂ

Cea dintâi încercare nuvelistică a lui Costache Negruzzi, *Zoe*, scrisă poate în 1829, deşi publicată mult mai târziu, e, esenţial, melodramatică.

Vlăstar din clasa mijlocie a boernaşilor ţinutaşi, orfana dela 15 ani, Zoe fu repede înconjurată de un roi de tineri. Şi „ea iubi, iubi, oh ! cum iubi !", scrie Negruzzi. „Hélas ! elle aimait trop, c'était là tout son crime", adauga scriitorul după Delavigne în fruntea capitolului sau.

Un tânar ofiţer din garda Curţii, cu numele puţin romantic de „Iliescul"... e primul ei amant. Dragostea lor dureaza o lună. Parasita, Zoe se îmbracă în haine de arnaut, intră în camera de culcare a iubitului ei şi trage un glonţ într'însul. Glonţul nu-l atinge. Ca să scape, tânărul face noi jurăminte de dragoste, convingând-o că scrisoarea găsită din întâmplare de Zoe îi era adresată hiar ei. Printr'o mobilitate de sentimente, de altfel fireasa la o eroină romantică, Zoe trece din nou dela ură la dragoste.

— „Oh, striga dânsa, eram să te omor, Dumnezeul meu ! cum am putut aveà un aşà gând ! să te omor pe tine, pe care te iubesc ca sufletul ! Şi apoi ce-aşi fi făcut singură pe lume ? Vezi, tu, crudule, când am slobozit pistolul în tine, nu ştiu ce putere străină şi amarnică îmi împingeà mâna. Socoteam că te-am omorît, şi vroiam să ma omor şi pe mine. Dar tu eşti rănit ? Tu mă iubeşti,

dacoromanica.ro

așa e? Răvașul a fost pentru mine! oh! svârle pistolul acela, că mi-e frică de el". Și se aruncă în brațele lui...

După plecarea ei, tânărul porunci arnăuților să n'o mai lase în curte.

Nuvela e opera unei epoci, în care, prin lipsa de discernământ a începutului, elementul melodramatic se confundă cu romantismul; amândouă se bucurau de un egal prestigiu. După ce tradusese *Baladele* lui Hugo, Negruzzi traducea cu același entusiasm și melodrama *Trei zeci de ani sau viața unui jucător de cărți*. Patosul și cu declamația erau luate drept adevărata sensibilitate.

Odată pe calea pierzaniei, Zoe lunecă dela unul la altul, iubind pe Iancul B., și „îl iubi sărmana fata, cum știa ea să iubească, și curând el nu mai avu nimic sa doreasca". Mai mult decât atât, un copil se vesti ca rod al acestei dragoste. Iancu B... nu știu cum să se scape mai repede.

După ce trimise pe bâtrâna slugă credincioasă Sanda, care o crescuse de copila — caci nici acest element melodramatic nu lipsește — după ce trimise pe Sanda cu o cosiță din parul ei la un tânăr ce o iubise odinioara, îmbrăcându-se în rochie neagra, Zoe se împodobi ca pentru sărbătoare, și, ducându-se în iatacul iubitului său, după lungi reflecții și imprecații, se împușcă.

La aceste două tablouri mai trebuià încă unul pentru a fi un triptic.

O zi de paradă domnească; alaiul mergeà urmat de panțiri, de aprozi, de darabani, de simeni. Doi tineri veneau apoi, amândoi călări, mândri și împodobiți în hain cu broderii de aur. Erà Iliescul și Iancul B.; acesta povestea cu răceală celui dintâi sinuciderea Zoei în patul lui, cu vorbe ca: „Inchipuește-ți, Iliescule, aseară când m'am dus acasă, ce să văd? Odaia și patul meu plin de sânge, și pe dânsa moartă".

Pe când treceà alaiul, se ivi dintr'un colț și un car aco-

dacoromanica.ro

perit cu o rogojină, urmat numai de un tânăr de douăzeci de ani „și o întristare adâncă se vedea pe fața lui cea smolită". In car erà Zoe... Intâlnirea celor două alaiuri — de veselie și de moarte — atât de obicinuită în literatura melodramatică a vremii, aveà să fie întrebuințată și de Filimon în *Ciocoii vechi și noi.*

Tânărul sosit prea târziu din călătorie erà un vechi iubit al Zoei, căruia nu-i mai rămăsese acum decât să p'ângă pe mormântul sărmanei fete.

Și, ca și cum atâtea drame n'ar fi fost de ajuns, în epilogul nuvelei se mai adaogă încă două : bătrâna îngrijitoare înnebunește, iar Iancul B., moare de remușcare.

Prin exuberanța sentimentelor, prin pateticul expresiei, prin atâtea morți îngramădite, prin atâtea amănunte suggestive, — dădaca înebunește, cioclii nepăsători vor sa-și împartă hainele moartei, — prin unele contraste căutate — cele două alaiuri ce se întâlnesc în cale, — *Zoe* e o floare a literaturii melodramatice, amestec de macabru de mișcator și de naiv, de romantic și de romanțios.

Dar, dacă nuvela nu e originală ca invenție, ca ton sau coloare, dacă găsim în ea toate elementele romantismului, ea este înca destul de interesanta prin unele mici tablouri descriptive. în care pitorescul se îmbină cu realismul. Iata, de pilda, portretul amănunțit al lui Iliescu, tânărul cuceritor de inimi :

„El purtà un antereu de suvaià alb, erà încins cu un șal roș cu flori din care o poală i se slobozià pe coapsa stângă, iar capetele, alcatuind un fiong dinainte, cădeau apoi peste papucii lui cei galbeni. Pe sub giubeaoa de pambriu albastru blanită cu samur purta una dintr'acele scurte cataveici, numite *fermenele,* broderia căreia cu fir și cu tertel îi acoperià tot pieptul. In cap avea un șlic de o circonferință cel puțin de șapte palme".

dacoromanica.ro

Aceste mici descripţii topice şi caracteristice prin coloare locală dau *Zoei* unica-i valoare.

In legătura cu Zoe trebue să pomenim şi de transpunerea dramatică a lui Ion Catina[1]).

Actul întâiu se petrece într'un bal mascat. Mascaţi, Iliescul şi Zoe stau de vorbă. Iliescul îi face declaraţii de dragoste în cuvinte de felul acesta: „Tu, orfelină? tu care ai putea să aibi de mumă o lume, tu care ai la picioarele tale un popor, Iaşul întreg. Şi, în sfârşit, tu, care mă ai pe mine ca pe un biet câine ce se târăşte înaintea stăpânului său: şi apoi eşti orfelină? Iţi lipseşte ceva? îţi lipseşte aurul? un părinte? o mumă? un frate? şi în cele din urmă, îţi lipseşte un om care să te iubească? Tot vei avea, iubindu-ma.

Zoe: Afară de cinste!

La pateticul lui Negruzzi se adaugă şi pateticul lui Catina... Alături de Zoe, Catina plăsmueşte o rivală, pe Sultana, căreia Iliescul îi face aceleaşi declaraţii.

Iliescul: Iţi dau sufletul meu.

Sultana: Tu mi'l eşti dator. Eu ţi-l pretinz. Dă'mi acum. Ţine junghiul acesta. (Scoate şi-i dă un fel de cuţit cu două tăişuri şi cu prăsele de argint)...

Scenele între Iliescu şi cele două femei se succed: Sultana reprezintă vechea iubire. Zoe, iubirea ce începe.

In actul al doilea se petrece scena din „apartamentul" lui Iliescu, luată pe deantregul din Negruzzi. Gasind scrisoarea lui Iliescu către Sultana, Zoe vrea să-l ucidă. Scrisoarea e aceiaşi ca în Negruzzi; dialogul chiar, în urma încercării de omor, rămâne acelaş. Apoi o scenă nouă. Sosind Sultana, pe neaşteptate, cele două femei îşi dis-

1) *Zoe*, dramă în trei acte de I. Catina, Bucureşt., tip. la C. A. Rosetti şi Vinterhalder, 1847. In frunte se află o lungă dedicaţie către aga C. Negruzzi.

dacoromanica.ro

puta „inima" lui Iliescu într'o încăerare violentă, cu un sfârşit tulbure. Cerându-şi iertare de toate cele spuse, Zoe „vine în faţa scenei şi cade în genunchi ; pe când ea îşi ridică braţele către cer, Sultana pe la spate vrea să-i înfigă junghiul. Iliescul se luptă ca s'o oprească. „Apoi Zoe (cu ochii către cer) : Maică a Domnului ! Fie-ţi milă de biata Zoe !

Cortina cade.

Actul al treilea începe în apartamentul Sultanei. In jurul unei mese şed Iliescu, Sultana şi Iancul B... ce-şi povesteşte dragostea cu o oarecare Zoe din Sărărie, cu care vreà să se însoare. In doru-i de răzbunare, Sultana, vară-sa, ţine însă să-l împiedice dela pasul acesta.

Scena se schimbă în camera Zoei. In urma celor aflate dela Sultana, Iancu îi spune Zoei că unchiul său nu'l mai lasă să se însoare. Folosindu-se de leşinul Zoei, tânărul iese Nicî Sanda, bătrâna femeie de casă din Negruzzi, nu lipseşte în Catina. Scena e aceeaşi. Zoe pleacă să se sinucidă în iatacul lui Iancu... Induioşat de ea, şi, înspăimântat de puterea de ură a Sultanei, Iliescu o otrăveşte, pentru a scapà pe Zoe. Prea târziu. Zoe se sinucide, iar Sultana moare şi ea, în odaia lui Iancu, murmurând :

— Mor liniştită căci mi-am răzbunat !...

Drama lui Catina nu are merite literare. Din imaginaţia autorului n'a iesit decât *Sultana* (indicată sau mai bine zis presupusă şi în Negruzzi), căreia Catina i-a dat un suflet satanic, în gustul romantic al timpului, venind să încurce şi ea o acţiune prea încurcată şi în Negruzzi.

*

Trecem la a doua nuvelă „*O alergare de cai*", mai variată prin pitoresc şi de o compoziţie şi mai complicată cu vădítul amestec a două acţiuni, mirate de a fi legate la un loc.

Primul tablou se petrece la o alergare de cai, la Chiş-

dacoromanica.ro

neu, unde povestitorul şi ofiţerul Arsenie Timofeevici făceau curte d-nei B.... Abia început, firul povestirii e întrerupt de altă povestire pentru a se înnodà din nou la urmă prin legătura de dragoste a d-nei B., cu tânărul ofiţer, pe când scriitorul se aflà la moşia sa din Moldova. In *Păcatele tinereţelor* găsim şi un post-scriptum, adaos după 22 de ani. Insărcinat de guvern cu hotărnicirea părţii din Basarabia sorocità Moldovei, Negruzzi avu prilejul să-şi vază iubita din tinereţe, devenità acum o biată bătrână cu ochelari ce priza tabac.

— Cum, d-na mea, porţi ochelari?

— Ce ai pleşuvit?

— Ţi-au căzut dinţii?

Cu un astfel de umor îşi sfârşeşte scritorul povestirea lui de dragoste, fără nimic nou, desigur, în ţesătura ei, deşi cu ceva primăvăratic, sincer şi simţit în ea: o povestire sentimentală şi glumeaţă, căreia scriitorul crezu că-i poate curma unitatea prin intercalarea altei povestiri: d-na B. istoriseşte nenoricirea tânărului Ipolit, sosit la curse în tovărăşia frumoasei sale soţii.

Cuceritor de inimi, Ipolit se îndrăgise odinioara de o frumoasă poloneză Olga, căzută nu se ştie cum în Chişineu. „Figură nobilă şi melancolică, o zugaveşte autorul, nişte sprincene, pe care penelul nu le-ar fi încordat cu atâta delicateţă, încoronau ochii ei negri ca mura cu căutarea tânjitoare; albeaţa feţei şi a grumazilor ei, pe care flutura lungi repantiruri (?), picioarele ei se păreà ca se joacă în nişte mici pantofi; talia sa aveà desinvoltura, cu care natura înzestrează pe femeile de miazăzi".

Eroina se primbla prin aleele singuratice, lăsand în urmă-i tăbliţe, pe care erau însemnate versuri de ale lui Petrarca şi Schiller sau cugetări din Rousseau. Cucerind-o, Ipolit o părăseşte tot atât de repede. Desnădăjduità. Olga începe să se ofilească. „Par'că o văd! nu

dacoromanica.ro

eră acum Olga acea pe care cu cinci luni în urmă o văzusem atât de frumoasă deşi palidă, la grădină; faţa ei era atât de slabă, atât de schimbată ! Peliţa ei semănă cu batista subţire, fără pic de viaţă ; o moarte se vesteşte în ochii ei scânteetori. Ar fi zis cineva că este o statue de marmură, ieşită din mâinile lui Canova".

In ziua însurătorii lui Ipolit, nu-i mai rămase decât să se sinucidă. Ca şi *Zoe*, avem aceiaşi poveste melodramatică a femeei părăsite, ce nu-şi poate supravieţui nenorocirii, poveste de atâtea ori istorisită de scriitorii romantici.

Incă din *Zoe* exista în concepţia lui Negruzzi o pedeapsa a crimei de dragoste. Cu toate că primise cu nepăsare sinuciderea ei, lancu B. murise curând de remuşcare, deşi nimic nu ne făcuse să-i bănuim capabil de un astfel de sentiment. Şi în *O alergare de cai* dăm peste o răsbunare a amorului înşelat. „Abia trecură patru luni dela înmurarea lui Ipolit şi dela moartea Olgei, şi el se bolnăvi de ochi. Curând i-au lipsit vederile, şi blestemul Olgei se împlini. Acum e orb. Simţirea nenorocirei lui, mustrarea cugetului, pomenirea păcatului său, i-au atacat sănătatea, şi, în vârstă de treizeci şi cinci de ani, aşteaptă şi doreşte moartea ca o fericire".

Prea complicată pentru a fi o simplă nuvelă şi prea mică pentru a fi un roman, *O alergare* n'are o unitate interioară, ci numai unitatea locului şi a decorului. Rod al şcoalei romantice, fantasticul se îmbină în ea cu realul, subiectivul cu obiectivul, o întâmplare personală cu a întâmplare istorisită.

Comparaţia unor critici, şi chiar a lui Alecsandri, între Negruzzi şi Mérimée nu are un caracter strict. Mérimée e un realist pornit spre exotism. Arta lui se distinge prin sobrietatea stilului, prin preciziunea viguroasă a amănuntelor, prin compoziţia strânsă şi savantă, cu tot aerul

dacoromanica.ro

de nepăsare față de firul povestirii, și, mai ales, printr'o căutată lipsă de sentimentalism și printr'o discretă ocolire a pitorescului exterior... Compoziția lui Negruzzi, dimpotrivă, nu este strânsă; nu în deajuns de sobru, stilul său are isbucniri sentimentale și chiar teatrale și melodramatice: — „Să-l uit! striga Olga, eu să uit pe Ipolit? Pesemne d-ta nu știi, doamnă, că el mi-a făgăduit un amor fără sfârșit? Pesemne d-ta nu ai iubit, doamnă? Nu știi ce venin este acesta? Oh! te fericesc dacă ești nesimțitoare. Vai mie"!...

Deși se petrec într'un cadru exotic, povestirile lui Mérimée nu se pierd în descripții poetice. In *Colomba*, Lydia Nevil admiră de pe puntea vaporului luna ce răsare: subiect minunat pentru un romantic ca Lamartine sau pentru un descriptiv ca Pierre Loti sau Chateaubriand. Mérimée se mulțumește numai cu trei rânduri.

Negruzzi, dimpotrivă, nu fuge de pitoresc Prin unirea elementului descriptiv cu duioșia lirică, tonalitatea lui ia un caracter cu totul deosebit de cea a lui Mérimée

„Mă simțeam foarte trist, scrie el după trista poveste a lui Ipolit și a Olgei. Voiam să plâng și nu puteam (cât de departe e de Mérimée!) Am deschis fereastra. Cerul eră turburat; nori groși se primblau ca niște munți pe el. lăsând în urma lor o ceață cenușie; luna se ascunsese; câteva stele pribege se iveau unde și unde printre nori. Vedeam orașul adormit desfășurându-se sub mine ca o umbra. Liniștea domnià pretutindeni, numai inima mea eră turburată. Curând un vis deștept îmi înfățișă toate întâmplările vieții mele dela 17 ani, când am pierdut pe tatăl meu, când am rămas singur pe lume, și până la 26. Gândeam la maică-mea, pe care abia o cunoscusem, gândeam la valurile ce mă cuprinseseră în lume, gândeam la toate acele ființe, pe care le iubisem, dela cocheta, pe care o iubisem întâi, până la copila care-mi scriă, până la

dacoromanica.ro

doamna B. pe care o iubeam acum. Mi se părea că le văd trecând pe dinainte-mi, frumoase, vesele, triste, plânse, râzânde.

Tunetul vuià în depărtare; cerul acum se învălià cu o haină posomorâtă; stelele piereau pe rând. De aş fi fost poet, aş fi privit cu plăcere această scenă măreaţă a naturii, dar temperatura avu pururi a deosebită influenţă asupra fizicului meu. Un soare frumos, o noapte senină mă înveseleşte; dimpotrivă, o vreme urâtă mă întristează: în adevăr, gândeam, dacă Englezii au tot asemenea vreme, au dreptate să se sinucidă. Ce vifor se găteşte! Spun că de câte ori moare un om, sufletul lui merge de-şi ia loc între stele; oare care va fi steaua Olgăi? poate că acea care e acolo în capăt. Mă uitam la *Ursa mică*".

*

Mai puţin cunoscută de cât celelalte, mai neînsemnată ca subiect, mai puţin originală, nuvela *Au mai păţit-o şi alţii* e mai unitară, fără dramatism şi fără căutări de efecte.

Ajuns între două vârste, Zimbolici se hotărăşte, însfârşit, să se însoare, cu tânăra Agapiţa, o copilă aproape. O căsnicie fericită. Postelnicul intrà în toate voile nevestii, iar Agapiţa îi făceà viaţa dulce cu gingăşia ei nevinovată.

După şase luni, într'o seară de iarnă, câţiva boeri se aflau adunaţi la postelnicul Zimbolici în jurul samovarului. Fiecare îşi lăudà nevasta, farmecele, cultura, talentele muzicale. La urmă şi postelnicul începù cu modestie:

— Nevastă-mea, prieteni, n'are pretenţii a se numì nici Staël, nici Sontag, nici Taglioni. Ea este o ceară moale, pe care o întorc cum mi-e voia. Nevinovată ca un pui de turturea, ştie numai să mă iubească; atâta ştie, atâta vrea să ştie. Atât de puţină idee are de ademenirile lumii, încât mă tem să nu mă întrebe într'o zi:

Si les enfants qu'on fait se faisaient par l'oreille

dacoromanica.ro

Râdeți, domnilor, pentrucă nu aveți cercarea mea. Treizeci și doi ani am — tăgăduiă opt — și mi se pare că am avut vreme să cunosc o mare parte din diplomația cochetăriei. Talentele sunt bune, dar eu sunt de o idee — care însă poate fi greșită — că o femee măritată n'ar trebui să fie prea artistă. A mea iubește frumusețile naturii, nu ale meșteșugului. Romanțuri, nu citește. I-am făcut o mică bibliotecă de cărți bisericești. Toată dragostea ei sunt florile. In toată dimineața, după ce caută trebile gospodăriei, iese în galeria de lângă iatacul său, unde privindu-și florile, citește pe *Emile* a lui Rousseau. D-voastra ați făcut niște frumoase portreturi despre soțiile d-lor; dar — sa nu bănuiți — îmi par cam măgulite. Eu nu spui, eu arăt și voi să vă încredințez prin însăși vederea.

Veniți dupe mine; Agapița nu știe că eu sunt acasă. Veniți!"

Prietenii se luară dupa Zimbolici. E lesne de închipuit tabloul ce-l așteptă pe încrezutul soț: — Agapița era în brațele unui tânăr!

Subiectul nu e nou; se poate chiar ca Negruzzi să-l fi împrumutat. Elogiile, cu care fiecare bărbat își laudă nevasta, nu răspund unei realități locale.

— Natalia mea, ziceà unul, este muzicantă din cap până în picioare. Sonatele lui Beethoven, fanteziile lui Haydn, capriciurile lui Paganini pentru ea sunt o jucărie... Pentru hatârul ei învăț flautul; pentru hatârul ei învăț a cântà, căci am uitat să vă spun că cântă ca o Malibran. Acum putem cântà împreună frumosul duet a lui Mozart intre Giovanni și donna Anna.

Altul spuneà:

— Soția mea e păgână ca Lord Byron și poetă ca George Sand. Autorul ei favorit este Victor Hugo... Poeziile ei când vor ieși la lumină, căci am gând să le tipăresc — credeți-mă, au să facă o revoluție în republica

dacoromanica.ro

literaturii românești. Ascultați versurile ce a făcut ieri *à la manière* de Victor Hugo:

Cuprinsă de un trist necaz
Az
Priveam amurgu' 'ntunecat.
Cat,
Și văd că dintr'un nor des
Es,
Mulțime de draci fioroși
Roși,
Toți se pun împrejurul meu!
Eu,
Ce-o să știu face de acum?
Cum,
De aici să pot al meu să scap
Cap!...

O cucoană moldoveancă din preajma lui 1840, ce se ia la întrecere cu Malibran, e poetă ca Lord Byron sau George Sand, face *pastișe* în genul lui... Victor Hugo, se desfată cu *Emile* al lui Rousseau!...

Aici — ca și în *Muza din Burdujeni* Negruzzi a zugrăvit altă lume decât cea pe care o observă în jurul său. Cum, însa, *Muza din Burdujeni* e localizarea unui vodevil francez, e cu putință ca *Au mai pățit-o și alții* să fie tot o localizare[1]). In orice caz, zugrăvind pe Agapița și pe Zimbolici, Negruzzi s'a gândit și la *Ecole des Femmes* a lui Molière Zimbolici e Arnolphe, iar Agapița e Agnès, nevinovata Agnès, care nu știa de nu cumva copiii se fac pe ureche:

Si les enfants qu'on fait se faisaient par l'oreille...

In descrierea Iașilor, Negruzzi adaugă:

---

1) Intr'un loc Negruzzi scrie chiar: ea *iubia* a cultivă florile, etc. (ed. M. I. pag. 36). Dar n'ar fi cel dintâi franțuzism al lui Negruzzi!

dacoromanica.ro

„Nimic nu e mai urât decât oraşul Iaşii pentru un călător străin, mai ales dacă nu are un nume cu *de* la început, şi e încurcat în trebi ce nu-l lasă a cultivà cunoştinţa locuitorilor semicivilizaţi, din care se alcătueşte populaţia acestei capitale. Ear dacă voiajează ca un poet, ca un artist; dacă a avut nenorocirea a fi colaboratorul vreunor versurele dintr'un *Keepsaque* sau în foiletonul jurnalului *des Débats*, ferice de el! Pretutindeni e bine primit, sărbătorit, preumblat şi ospătat. Găseşte plăcere în aste adunări semieuropeneşti, se deprinde a bea cafea turcească şi a fumà dintr'un ciubuc lung; ba încă află multă poezie în forma şlicului şi a hainelor lungi, numind vandalism lepadarea lor..."

Ziaristul de la *Débats*, la care face aluzie scriitorul, e Saint-Marc Girardin, care, trecând prin Iaşi, fusese primit foarte bine.

După călătoria sa în Principate, Saint-Marc şi-a publicat impresiile, adunate cu alte articole la un loc, în *Souvenirs de voyage et études* [1]). Unul din capitole datat din 1836, *„Etat moral des principautés"*, e plin de amănunte interesante. Călătorul francez reproduce, anume, convorbirile avute la Iaşi cu doi boeri, unul bătrân şi altul tânăr. „Je causais, spune el, avec un des principaux boyards qui a vieilli dans les dignités de son pays, qui le connaît bien, qui est resté honnête homme, et qu'on accuse seulement, à ce titre sans doute, d'être un peu misanthrope" [2]).

Bătrânul boer atât de pesimist faţă de epoca sa, după informatia lui Iacob Negruzzi, aflată chiar dela tatăl său, e Marele Logofăt Costache Conachi, — iar boerul tânăr e însuşi Costache Negruzzi, cu toate că Missail credeà că e Costache Negri.

1) 2 vol. 1852.

2) V. I, cap XVIII pag 284

dacoromanica.ro

Ne mai rămâne să amintim, în acest gen romantic, o ultimă încercare a lui Costache Negruzzi, mai târzie, publicată în 1867 în *Convorbiri literare* cu titlul de *Flora română* [1]).

Mai mult un pretext de nuvelă, schița se reduce la un schimb de scrisori de cuprins botanic, între Onisim Cerentel și D-na A. Florinescu, fără nici un conflict. Corespondența se sfârșește, totuși, prin căsătoria celor doi iubitori de flori. Deși n'are vreun interes sentimental, *Flora română* nu e lipsită de interes literar. In ea descoperim un Negruzzi iubitor al naturii, *der erwachenden Natur*, un adept al lui Rousseau, un cunoscător al plantelor, un admirator al florilor românești. Printre descripții e și o legendă; legenda floarei *nu mă uită*, într'un ton și măsură de bucată de antologie.

Rămas văduv, Radu-Vodă n'are decât o singură mângâiere: pe domnița Manda petită de nenumărați prinți străini, pe care Domnița îi respinge. Petrecând vara la Cotnari, Manda, în desele ei preumblări călare, e însoțită de Dragomir, curteanul cel mai frumos și mai viteaz dintre boernașii curții. Un tânăr graf de Mazovia venind în petit, Radu e bucuros să-i dea pe Manda. Domnița nu vreà. Radu pregătește, totuși, serbările nunții. La ziua hotărîtă, intrând la stăpâna ei, servitoarea găsește odaia pustie. Manda fugise cu Dragomir. Radu se ia după dânșii, și-i descopere dormind îmbrățișați la umbra unor fagi stufoși dela Fântâna cerbului. Vodă poruncește călăului să-l ucidă pe Dragomir chiar sub ochii Mandei.

---

1) Când zicem mai târziu, înțelegem publicată mult mai târziu, deși cred că a fost scrisă mai demult. Descrierea Cotnarilor, uciderea lui Dragomir de către Radu Mihnea la Fântâna Cerbului etc. sunt amintite și în articolul *Cântec vechi*, tipărit în *Foaia pentru mine, inimă și literatură*, No. 23, 1843. N'ar fi de mirat ca amândouă bucățile să fie cam din acelaș timp.

dacoromanica.ro

Inainte de a murì, smulgând de pe malul pârâului niște floricele, tânărul le aruncă la picioarele Mandei. Florile s'au numit apoi: *Nu mă uita...*

*

La atât se reduce activitatea lui Negruzzi în genul nuvelei romantice. In *Zoe* și în *O alergare de cai* melodrama stăpânește; imaginația scriitorului se revarsă în combinații de împrejurări ciudate, tragice; stilul e silit, tonul patetic și sublim; căutarea *efectului* e evidentă. Cele din urmă două nuvele, *Au mai păţit-o și alţii* și *Flora Română*, sunt mai simple, mai modeste, de un gust mai sigur și într'un stil mai stăpân de sine.

*

Despre povestea *Toderică*, numai o scurtă menţiune. Ea nu intră nici în genul nuvelei romantice, nici în cel al nuvelei istorice. E o simplă poveste napolitană localizată după Prosper Mérimée (1829), după cum arată alaturarea următoare făcută la întâmplare:

Il y avait une fois un jeune seigneur nommé Federigo beau, bien fait, courtois et débonnaire; mais de moeurs fort dissolues, car il aimait avec excès le jeu, le vin et les femmes, surtout le jeu; n'allait jamais à confesse et ne hantait les églises que pour y chercher des occasions de péché, etc., etc.

Erà în Iași un tânăr boeranaș cu numele *Toderică*, frumos și bun la inimă dar desfrânat cât se poate, pentru că-i erau drag: cărţile, vinul, femeile. Nu se spovedise de când erà și se ducea la biserică după cele frumușele, etc., etc.

dacoromanica.ro

2. NUVELA ISTORICĂ

In nuvela istorică Negruzzi ne-a dat trei bucăți: *Riga Poloniei și Domnul Moldaviei, Alexandru Lăpușneanu* și *Sobieschi și Românii*. Departe de a aveà măcar originalitatea relativă a tuturor nuvelelor istorice, cea dintâi nu e decât contaminarea a două isvoare istorice, urmate nu numai în spiritul ci și în litera lor.

*

Riga Poloniei și Domnul Moldaviei n'are nici un interes narativ. In ea ni se povestește un eveniment istoric: petrecera regelui Stanislas al Poloniei în Moldova și întâlnirea lui cu Nicolai Mavrocordat. In narațiunea acestui fapt, Negruzzi nu făcù decât să transcrie, când din *Charles XII* al lui Voltaire, când din cronica lui Nicolai Costin.

Iată felul cum povestește Voltaire urcarea lui Stanislas Leczinski pe tronul Poloniei:

Le jeune Stanislas Leczinski était alors député à Varsovie pour aller rendre compte au roi de Suède de plusieurs différends survenus dans le temps de l'enlèvement du prince Jacques. *Stanislas avait une physionomie heureuse* (fizionomie norocită! zice Negruzzi), *pleine de hardiesse et de douceur, avec un air de probité et de fran-*

1) Voltaire, *Histoire de Charles XII*, Chapitre troisième, pag. 83. ed. Hachette.

dacoromanica.ro

chise qui de tous les avantages extérieurs est le plus grand, et qui donne plus de poids aux paroles que l'éloquence même... *Il* (Charles) *sut qu'il était plein de bravoure, endurci à la fatigue... Il dit tout haut après la conférence: Voilà un homme qui sera toujours mon ami, et on s'aperçut bientôt que ces mots signifiaient: „Voilà un homme qui sera roi...“*

. . . . . .

Quand le primat de Pologne sut que Charles XII avait nommé le palatin Leczinski à peu près comme Alexandre avait nommé Abdolonyme, il accourut auprès du roi de Suède pour tâcher de *faire changer cette résolution: il voulait faire tomber la couronne à un Lubomirscki: „Mais qu'avez-vous à alléguer contre Stanislas Leczinski? dit le conquérant“. „Sire, dit le primat, il est trop jeune“. Le roi réplique sèchement: „Il est à peu près de mon âge“...*

Inceputul nuvelei lui Negruzzi e o traducere literală a acestei versiuni a lui Voltaire:

...„Carol văzuse pe palatinul Stanislav Lescinski, când îi fusese trimis deputat de confederația Varșoviei. Junele palatin plăcù cuceritorului Sved. El avea o fizionomie norocită, erà franc, brav, deprins cu ostenelile, și iubit de vasalii săi. Regele Svezilor, cunoscându-l, zise: Omul acesta îmi va fi pururi prieten, și în gura lui Carol aceste vorbe însemnau: Omul acesta va fi rege. Curând după aceasta, se porunci Adunări să-l aleagă rege. Cardinalul primat se împotrivea.

— Ce-i lipsește lui Lescinski? îl întrebă regele Sved.

— Sire, e prea june.

— E de vârsta mea, urmă Carol posomorându-se“.

Mai departe scriitorul ia un fragment tocmai din cartea VII:

dacoromanica.ro

Stanislas se dérobe un jour à dix heures du soir, de l'armée suédoise, qu'il commandait en Poméranie, et partit avec le baron Sparre, qui a été depuis ambassadeur en Angleterre et en France, et avec un autre colonel. Il prit le nom d'un Français, nommé Haran, alors major au service de Suède, et qui est mort depuis commandant de Dantzick... Quand il est arrivé en Moldavie, il renvoie à son armée le baron Sparre, entre dans Iassy, capitale dela Moldavie

pe care-l traduce textual:

„... Dar Stanislav se trase în Pomerania cu o mică gvardie ce avea. De acolo sub numele unui francez maior în oastea Svedă, ce-l chemă Hanam (= Haran), întovărășit de baronul Sparre (care a fost mai apoi ambasador în Englitera și în Franța) și de un colonel, plecă pe ascuns într'o noapte spre a merge să se întâlnească cu regele Sved. Intâmpinând mai multe necazuri și primejdii (în calea lor), însfârșit ajunseră la hotarele Turciei, de unde baronul Sparre se înturnă în Pomerania, iar Lescinski intră în Moldavia, unde domnià atunci Nicolai Mavrocordat".

După sosirea lui Stanislas în Moldova, isvorul francez al lui Voltaire ne mai fiind îndestulător, Negruzzi se folosește de cronica lui Nicolai Costin, citând-o, e dreptul, în câteva împrumuturi textuale.

Prins în ținutul Bacăului, și readus la Iași, Stanislas are o întrevedere cu Mavrocordat, pe care Negruzzi o povestește tot după Voltaire [1]).

Iată textul lui Voltaire:

„Le hospodar l'interrogea, lui fit beaucoup de questions captieuses, et enfin lui demanda quel emploi il avait dans l'armée suédoise. Stanislas et le hospodar parlaient latin. *Major sum,* lui dit Stanislas.

1) Scena e puțin schimbată la Nicolai Costin.

dacoromanica.ro

— *Imo maximus es*, lui répondit le Moldave..."

...Mavrocordat îl primì, deşi erà aproape de miezul nopţii. Vorba între ei urmà latineşte. Ofiţerul se recomandă ca un Francez în slujba regelui de Svedia.

— Dar ce rang ai? întrebă Mavrocordat.

— *Major sum*, răspunse acesta.

— *Imo maximus es*, zise prinţul zâmbind, şi sculându-se îl salută cu respect..."

Ne oprim aici! *Riga Poloniei* şi *Domnul Moldaviei* nu poate fi, deci, privită ca o lucrare originală.

*

O mult mai mare şi mai dreaptă recunoaştere i se cuvine lui *Alexandru Lăpuşneanu*, care, datând de o sută de ani, îşi păstrează, totuşi, vioiciunea cadrului, a chipurilor şi chiar a limbii: model nu numai de stil, de vigoare de concepţie şi de psihologie ci şi de felul cum poate fi prelucrat un text istoric într'o creaţie personală. In *Regele Poloniei şi Domnul Moldaviei* Negruzzi se mulţumise să contamineze două isvoare, fără să adauge nimic dela sine.

In *Alexandru Lăpuşneanu*, deşi informaţia istorică e mai sumară, el o însufleţeşte, totuşi, prin amănunte vii şi originale. Ne rămâne acum să intrăm în structura nuvelei pentru a disocia adevărul istoric de prelucrarea scriitorului.

*

Compoziţia lui *Alexandru Lăpuşneanu* consta din succesiunea unor tablouri brusc alăturate şi aproape independente.

Primul tablou ne zugrăveşte întoarcerea lui Lăpuşneanu pentru a-şi recuceri tronul. Iată sobra povestire a lui Ureche:

dacoromanica.ro

„Intr'acea vreme, înțelegând Impăratul turcesc, de atâtea amestecături ce se fac în țară, și se scoată unii pre alții, nu suferì; ci a dat Domnia iarăși lui Alexandru Lăpușneanul.

Iară Ștefan Vodă Tomșa, dacă au omorât pe Despot Vodă în Suceava, și bătù pe Mircea Vodă la Milcov, întorcându-se la Iași, s'a gătit să trimită boeri și oameni de țară la Impărăție să ceie steag. Veniră olăcari de 'i deteră de veste că domnia este dată lui Alexandru Vodă, șî a sosit la Brăila și se gătează să intre în țară. Înțelegând Tomșa de aceasta, s'a sfătuit cu boierii săi, ce vor face; și aflară, ca să trimiță lui Alexandru Vodă oameni jurați dela țară și să-i spuie că țara nu-l va, nici îl iubește, și de acolo să treacă la Impărăție; și până nu le va venì răspuns să nu lase pe Alexandru Vodă să intre în țară. Dacă au mers solii acei dela Tomșa, și au spus lui Alexandru Vodă. Atunci să fi zis Alexandru Vodă: „De nu mă iubesc ei, cum îi iubesc pre dânșii; și de nu mă va țara, eu voiu pre dânsa; și voi tot merge ori cu voie, ori fără voie!" Și a oprit pe soli și au trimis hokimurile Impăratului la Tătari, cari îndată s'au pornit de au cucerit țara ca un roiu până în Prut, prădând și arzând. De altă parte, el a intrat cu Turcii și cu oastea ce a avut lângă sine. Deci Tomșa Vodă, văzând că împotriva acei puteri nu va puteà sta, a trecut la țara Leșească cu sfetnicii săi, cu Moțoc-Vornicul și cu Spancioc Spătar, și cu Veveriță Postelnicul, și s'a așezat la Liov, după ce a domnit 5 săptămâni" [1]).

Cu atât se mulțumește cronicarul, și ce tablou plin de mișcare a știut scoate Negruzzi din el! Scriitorul plăsmuește întreaga convorbire dintre Alexandru și boerii trimiși de Ștefan Tomșa: Vornicul Moțoc, Postelnicul Veveriță, spătarul Spancioc, Stroici. Fiecăruia îi dă o per-

1) *Ureche*, în Ed. Kogălniceanu, 1872, t. I, 219. Acelaș lucru ni-l spune și Nicolai Costin, idem, t. I, pag. 446.

dacoromanica.ro

sonalitate; Moţoc e un viclean, Veveriţă, un duşman neîmpăcat al lui Lăpuşneanu, iar Spancioc şi Stroici nişte tineri ce fac pasul acesta numai din iubire de ţară, pe care vor să o ferească de năvala Tătarilor şi a altor străini.

Convorbirea e schiţată şi de cronicar în câteva rânduri energice; scena dintre Moţoc rămas singur cu Lăpuşneanul e, însă, pe de-a 'ntregul creată de Negruzzi. Moţoc cearcă să înduplece pe Alexandru să se desfacă de armata străină, făgăduindu-i că toată Moldova va fi cu dânsul. Văzând că vicleşugul nu i se prinde, cere voe să-l însoţească pe noul Vodă în mersul lui biruitor spre Suceava..

Intr'o pagină, Negruzzi ne zugraveşte caracterul lui Moţoc, de altfel în linia psihologiei date de cronicar. Pe Moţoc îl însărcinase Lăpuşneanu în întâia sa domnie să prindă pe Joldea (Ureche I, 208); la răsturnarea lui Lăpuşneanu, Moţoc trecuse de partea lui Despot [1]); mai târziu el uneltise cu Tomşa pentru a răsturnà pe Despot (Ureche, I, 215); era, deci, menit a jucà rolul melodramatic de intrigant, pe care i l-a dat Negruzzi şi în a doua domnie a lui Lăpuşneanu, fără a se fi folosit de vre-un izvor istoric, ci numai în sensul adevărului psihologic.

*

In al doilea tablou, găsim pe Lăpuşneanu domn. Din bun şi omenos cum fusese în întâia lui domnie, el se arata crunt şi lesne varsator de sânge. Se înconjoara numai de soldaţi streini; pentru a face pe placul Turcilor, arde toate cetăţile, afară de Hotinul... Caracteristica acestei domnii e luată fie după Ureche, fie după Nicolai Costin [2]).

1 După Nicolai Costin reiese chiar că Moţoc a trăd t pe Lapuşneanu, Ed. Kogalni eanu, 1872. Appendix X, pag. 436.

2) Numai la început, Negruzzi spune că Tomşa a fugit în Valahia. Ştim din cronicari că el a fugit în Polonia, la Lemberg, unde a fost şi ucis. Incolo: *„Pentru risipirea cetaţilor Moldovei"* cf.

dacoromanica.ro

Urmează însă o scenă de o rară frumuseţe şi originalitate. In sala, în care chibzuià sinistrul domn, apare deodată domniţa Ruxanda, fata lui Petru Rareş, apariţie plină de contrast, prin gingăşie, cu fiorosul Lăpuşneanu. Lăpuşneanu e o realitate istorică; ca aspect psihologic, Ruxandra e o creaţie a scriitorului. Cronicarii nu s'au ocupat de ea.

Şi în acest act, ca şi în întâiul, expunerea caracterelor nu se face prin descripţie, ci prin conflict şi dialog. In primul tablou situaţia se limpezeşte prin convorbirile solilor cu Lăpuşneanu; în al doilea, prin discuţia dintre Rucsanda şi Lăpuşneanu.

Doamna nu mai poate suferì atâta vărsare de sânge; încotro se întorceà, nu vedeà decât jale. Indreptându-se spre dânsa, lacrimile orfanilor şi văduvelor cereau îndurare. Se hotărăşte, însfârşit, să facă un demers pe lângă Vodă. Lăpuşneanul se arătă la început neînduplecat; părând apoi a se potoli, îi făgăduieşte că de „poimâine" se va lăsà de omoruri, dar că pe mâine îi pregăteşte un „leac" de fricà.

„Leacul" nu e decât ospăţul dela curtea domnească, la care sunt măcelăriţi 47 de boeri; al treilea tablou, puternic cladit pe un adevăr istoric, e povestit astfel de Ureche: „Alexandru Vodă, dacă s'a curăţit de toată grija din afară şi şi-a adus pe Doamna-Sa Ruxanda şi coconii din ţara Muntenească, a vrut să se curăţească şi de vrăjmaşii cei din casă, pe cari îşi prepusese el că pentru vicleşugurile lor fu scos din Domnia d'intâi. Şi a învăţat în taină pe lefegiii ce-a avut străini, de s'au supus în curtea Domnească, la Iaşi, într'o zi şi a chemat pre obiceiu boerii la curte. Cari fără nicio grijă de primejdie ca aceia

---

Ureche, I, pag. 221 ; despre căsătoria lui Lăpuşneanu cu Ruxanda, Ureche, I, pag. 209 ; despre domniile lui Iliaş şi Ştefan, fii lui Petru Rareş, Ureche, I. pag. 206, 7, 8

dacoromanica.ro

erau. Şi dacă au intrat în curte slujitorii, după învăţătura ce au avut, au închis porţile, şi, ca nişte lupi într'o turmă fără de niciun apărător, a intrat într'înşii de-i snopiau, şi-i înjunghiau, nu numai boeri, ci şi slujitori, nici îi alegea pe cei vinovaţi, ci unul ca altul îi punea sub sabie. Mulţi se vârau pe fereşti de cădeau afară de-şi frângeau picioarele. Şi au pierit 47 de boeri, fără alte curte ce nu s'a băgat în samă. Şi aşa, după atâta nedumnezeire, îi păreà că şi-au izbândit dela inimă".

Din aceste puţine rânduri Negruzzi a scos o dramă plină de mişcare şi de patetic. Ducându-se la biserică, după sfârşirea liturghiei, Lăpuşneanu ţinu o cuvântare boerilor, îndemnându-i la iubire, şi vestind începutul unor vremi de linişte. Ca semn al împăcării, el îi pofti la curte, la ospăţ. Toţi veniră, afară de Spancioc şi Stroici. Trebue să amintim că în privinţa celorlalţi eroi din nuvela sa, Negruzzi se depărtează cu totul de adevărul istoric. După refugierea lui Tomşa la Liov „a trimis Craiul pre sluga sa, pre Crasinski, scrie Ureche, la Liov, de i-au tăiat capul Tomşii, a lui Moţoc Vornicul şi a lui Veveriţă Postelnicul şi a lui Spancioc Spătarul, şi i-au îngropat afară din târg la mânăstirea sfetei Onofrei". Iar Nicolai Costin adaogă „Zice Istvanfie că şi Stroici au pierit atunci".

Moţoc, Veveriţă, Spancioc, Stroici muriseră, deci, de mult pe pământul străin al Poloniei. Dacă Negruzzi îi mai păstrează în viaţă, e pentru a da un relief şi mai puternic tabloului măcelului, şi, la urmă, sumbrului sfârşit al lui Lăpuşneanu.

Intreaga descripţie a ospăţului e pregnantă, prin preciziune, prin coloarea locală a amănuntelor şi, mai ales, prin vigoarea scenei încăerării. Pe aceste şi cronicarul ni le dăduse, însă, în câteva rânduri. Negruzzi a înnădit la urmă o nouă scenă, inventată pe de a'ntregul, mai puternică şi de o deosebită ascuţime psihologică. E scena revo-

dacoromanica.ro

luției. Auzind sgomot la curte, poporul se apropie să vadă ce e. Nemulțumirea se lățește între oameni; sosesc în valuri. Ce vor? nici ei nu știu. Când Armașul întreabă la ce au venit, fiecare răspunde altceva... De odată, unul strigă: *Vrem capul lui Moțoc!* Toți îl urmează: *Vrem capul lui Moțoc!* Din nehotărîți ce erau, par acum hotărâți. Sunt într'un cuget, într'o voință; e psichologia mișcărilor populare, șovăitoare la început, dar canalizate apoi într'o singură dorință, neprevăzută. Era, deci, firesc ca Moțoc să plătească cu capul său această mișcare populară. Scena, în care e aruncat pe fereastră în mânele gloatei înfuriate, apoi scena din urmă, când, după așezarea capetelor celor 47 boeri în formă de piramidă, Lăpușneanu cheamă pe Ruxanda pentru a-i da „leac" de frică — sunt deosebit de viguroase.

Singuri Spancioc și Stroici scapă de măcel. Negruzzi voià să-i întrebuințeze pentru altă dramă.

*

Actul al patrulea să desfășoară cu prilejul morții tiranului. Și aici Negruzzi pleacă dela isvorul cronicarului. „In anul 7076 Alexandru Vodă au căzut în boală grea, și s'a priceput că va muri. Deci, înaintea morței sale, chemă Episcopii, boerii și toată curtea, de i-a învățat și le-a arătat moștenitor pre fiul său Bogdan Vodă să-l puie la domnie pre urma lui. Iar el, dacă au plinit 13 ani și jumătate a domniei sale, și cei dintâia și a doua, primind întâi călugăria, a răposat și cu cinste l'au îngropat în mânăstirea Slatina, care este de dânsul zidită. Zic unii, că și moartea lui Alexandru Vodă a fost cu înșelăciune; el mai înainte, văzându-se în boală grea, și neavând nădejde de viață, a poruncit Episcopilor, de-l vor vedeà că-i despre moarte, să-l călugărească. Deci, văzându-l ei că au leșinat și mai mult mort decât viu, după cuvântul lui l'au călugărit, și i-au pus nume de călugărie Pahomie. Mai apoi, zic că,

dacoromanica.ro

dacă s'a trezit şi s'a văzut călugăr, să fi zis că, de se va sculà, va popì şi el pre unii. Care cuvânt înţelegând Episcopii şi boerii, şi mai deadinsul Doamna Ruxanda, temându-se de acel cuvânt, ce erà de a sa temere, ştiind câtă groază şi făcuse mai 'nainte în boerii săi. temându-se şi Doamna să petreacă mai rău decât alţii, l'a otrăvit, şi a murit"

Negruzzi urmăreşte de aproape versiunea cronicarului, nelăsând la o parte nici un amănunt, dar adăugând coloare, mişcare, dinamism, într'un dialog viu, sbuciumat. Spancioc şi Stroici ce făgăduiseră lui Lăpuşneanu să se întoarcă înaintea morţii lui, au şi trecut Nistrul, pentru a fi la căpătâiul tiranului. Ei silesc mâna Doamnei de a turnà otrava, Spancioc descleştă chiar cu pumnalul gura bolnavului spre a-i vărsa tot cuprinsul paharului.

După cum scena ospăţului aminteşte pe Lucreţia Borgia a lui Victor Hugo, tot aşa moartea lui Lăpuşneanu aminteşte moartea lui Ivan Groaznicul; prin măreţia ei fioroasă e vrednică de penelul unui mare artist...

Adevărată dramă în 4 acte, nuvela e concentrată în patru tablouri, puternice, expresive, turnate într'o limbă arhaică, cu întorsături cronicăreşti; ea poate sluji drept model de felul cum poate fi transformat un izvor istoric într'o creaţie proprie.

Nuvela a fost adese comparată cu romanul istoric al lui Prosper Mérimée: *Chronique de Charles IX...* din epoca luptelor religioase ale Franţei. Asemănarea de subiecte e inexistentă. Cât despre gen, o vastă literatură trăia din evocarea evului mediu. Walter Scott, cu deosebire, se afla printre scriitorii admiraţi de Negruzzi. De Mérimée s'ar apropià doar prin conciziunea limbii şi prin brusca succesiune a tablourilor caleidoscopice.

dacoromanica.ro

In altă ordine de idei, s'a accentuat de mult sensul democratic al lui Alexandru Lăpușneanu, și, mai ales, atitudinea răspicată împotriva boerilor jăcași.

— Și cu ce vei sătură lăcomia acestor păgâni ce aduci cu Măria Ta? adăogì Spancioc.

— Cu averile voastre, nu cu banii țăranilor, pe care îi jupuiți voi. Voi mulgeți laptele țării, dar a venit vremea să vă mulg și eu pe voi.

Și mai departe, în tabloul al doilea:

„La aceste se făcuse mare pregătire pentru ospățul acesta. Vestea se împrăștiase că domnul se împăcase cu boierii și boierii se bucurau de o schimbare ce le da nădejde, că vor puteà ocupà iarăși posturi, ca să adune nouă avuții din sudoarea țăranului. Cât pentru norod, el erà indiferent; el din împăcarea aceasta nu așteptà vreun bine, nici prepuneà vre un rău..."

Iar când Moțoc se sbăteà să scape dela o moarte sigură, strigând... „nu-i ascultà pe niște proști, pe niște mojici...", Lăpușneanu avù acel vestit răspuns:

— Proști, dar mulți...

Moțoc fu aruncat astfel în brațele mulțimii înfuriate, fără a fi putut răspunde:

— Nu, Măria Ta, mulți... dar proști!...

Negruzzi e de partea țăranilor și nu a boierilor. Nici nu putea fi altfel... Deși conservator, el iubea și pe țărani, luându-le apărarea, mai ales în ceeace privește prosperitatea economică și nevoia unei administrații cinstite. Nu erà un reacționar; pentru timpul lui treceà drept liberal; nu puțin va fi contribuit la această opinie și omenia cu care vorbește, de pildă, în această nuvelă, de țărani. De altfel, nici cronicarului nu-i scăpase starea nenorocită, în care se aflà țara pe atunci. „In Moldova, scrie Ureche în acelaș loc, au cei mai mici despre cei mai mari acest obiceiu de pier fără giudeț, fără vină și fără samă. Singuri

dacoromanica.ro

cei mari giudecători, singuri pârâți și singuri plinitori legii! Și de acest obiceiu, Moldova nu scapă, că mai mulți dintre capete sunt iubitori a vărsare sânge nevinovat".

Democratismul nuvelei lui Negruzzi e în sâmburele cuvintelor cronicarului, atât de dureroase și de măsurate. Ajunge să citești istoria acestor timpuri de tragedie, în care au apărut pe tronul Moldovii, Lăpușneanu, Despot, Tomșa și apoi iarăși Lăpușneanu, în mijlocul unor intrigi vrednice de Bizanț, pentru a vedea rolul jucat de boerii vicleni, gata să vândă pe domnul țării, pe binefăcătorul lor, pentru a se urca ei în scaun, sau pentru a aduce pe altul, pe care îl părăseau apoi...

Ne îndepărtându-se de adevărul istoric, tabloul lui Negruzzi cu nota lui democratică răspunde ca un ecou glasului îndurerat al cronicarului. Atitudinea lui Negruzzi față de boeri se limitează, însă, numai la anumiți boeri și, mai ales la anumite timpuri, în care boerii n'au fost la înălțimea menirii lor. Altfel va vorbi scriitorul, de pildă, de boerii lui Ștefan cel Mare: „Oștirile, scria el în *Ochire retrospectivă*[1]), erau compuse din oameni aleși, pe care Românii îi numeau boeri, ce alergau la lupte, unii pentru glorie, alții pentru patrie, cei mai mulți pentru dobânzi și prăzi".

Abia mai târziu, decăzând, boerimea a devenit un focar de intrigă pentru domnie sau pentru exploatarea celor mici. După cum în *Lăpușneanu* se ridicase împotriva acestei aristocrații primejdioase, în *Ochire retrospectivă* Negruzzi o biciuește deadreptul și mai energic:

„De aici, scrie dânsul, începe un șir de domni răi, *pentru că boierii sunt răi*... Starea politică eră poate și mai rea decât cea morală; vrăjbile și prigonirile între boeri și domni deteră prilej Turcilor a se amestecà în trebile Țării, a-și luà dreptul de a stăpâni, călcând condițiile tra-

1) Ed. Minerva, I, pag. 211.

dacoromanica.ro

tatului de protecție ce încheiase cu Moldova, și a surpà unul câte unul, toate vechile privilegii, încât își însușiră dreptul a numì și pe Domni, căci prin aceasta deschideau drum ambiției aristocratice ca să alerge să cumpere domnia cu bani, pe care apoi îi scoteau dela popor..."

Scrisoarea e cu atât mai prețioasă, cu cât dă prilej lui Negruzzi de a-și arătà părerea asupra rolului lui Lăpușneanu ca distrugător al aristocrației decăzute:

„Un veac erà de când aristocrația domnià și poporul gemeà în ticăloșie și asuprire! Atunci providința, văzând-o bătrână și slutită de nelegiuiri, tinde mâna și alege dintre ea pe un neînsemnat boer, pe un oarecare Petre Stolnicul, din prost și necunoscut, îl sue pe tron și îi dă sabia răzbunării în mână.

Acesta, sub numele de Alexandru Lăpușneanu, va sparge cuibul și va strivì acest furnicar de intriganți ce făcea și desfăceà domni. Dar oare fapta lui fost-a de folos poporului? Ba, căci ranele lui erau atât de adânci, apăsarea despotică îl ovilise într'atât încât păstorii lui Dragoș și ostașii lui Ștefan nu erau decât niște sclavi înjosiți a unei boerimi desfrânate, care îi tratà și îi vindeà ca pe vite. In adevăr, Lăpușneanu retezase trunchiul, dar odraslele creșteau, și nu erà el omul care să le știe secà, puindu-le stavilă pe însuși poporul: pentru aceasta fapta lui fu judecată de crudă, și el de tiran".

*

Nuvela lui Negruzzi a inspirat două piese de teatru, pe care le vom analiza pe scurt. Incepem cu: *Alexandru Lăpușneanu, dramă în trei acte* de Dimitrie Bolintineanu, una din multiplele lucrări pripite ale activității lui din urmă.

Acțiunea actului întâi se petrece la palatul domnesc. Domnița Ruxanda declară într'un lung monolog, că e ho-

dacoromanica.ro

tărâtă să se mărite cu Lăpuşneanu. Pentru a da măsura iată un crâmpei din monologul Ruxandei :

— „Lui Alexandru Lăpuşneanu îi voiu da mâna şi tronul, am jurat aceasta la altarul Maicei Domnului în tăcerea sufletului meu, aceasta va fi astfel, dar *iată Doamna Elena, văduva lui Petre Rareş, ceeace mi-a dat viaţă...*"

Felul acesta de a vorbi e păstrat până la urmă, Doamna Elena îndeamnă pe Ruxanda să ia de bărbat pe Joldea. Intră şi Lăpuşneanu, un biet boer neînsemnat, ce-şi arată dragostea faţă de domniţă, în această limbă :

— „...Sufletul tău este mare, mintea ta este luminată, caracterul tău este nestrămutat, frumuseţile tale nu află altă frumuseţe care să le îngâne ! razele cerului pălesc la faţa ta, cântecele paserilor sunt mai puţin dulci decât sunetele versului tău. suflul îmbălsămit al sânului tău de fecioară, — este mai curat decât mirosul crinilor şi rugilor din câmpie. Ochii ce te văd nu pot să se mai deslipească de tine ; pe sânul tău visele dulci ale lumii întregi au făcut cuibul lor. Cine te vede, odată, se împacă cu viaţa, îmi place frumuseţea ta !"

Sau mai departe :

— „...Ziua te chem, în somnu-mi îmbrăţişez chipul tău ce fuge ca o rază, ca un vis, ca o fericire; adesea simţ suflarea ta îmbălsămată, întărâtând molatec simţurile mele îmbătate, atunci tăcerea nopţii pare că se curmă în dulcele şoapte de sărutări, atunci plecând fruntea mea pe buzele umede şi arzânde, tu tremuri ca o floare, la suflarea vântului şi ca un fluture desfătător udând guriţa florilor cu roua aripelor sale, tu uzi buzele mele cu nectarul buzelor tale şi fugi..."

Lăsând, deci, la o parte stilul, urmărim numai firul acţiunii. Joldea e ales domn şi se pregăteşte de nuntă într'un cort la Şipote. Sosind, Lăpuşneanu pune pe Moţoc să-i tae nasul.

dacoromanica.ro

Actul al doilea se petrece la suirea a doua oară a lui Lăpușneanu pe tronul Moldovei. El începe tot printr'un monolog de o rară lipsă de simț literar și teatral. Nemulțumită de omorurile lui Lăpușneanu, Ruxanda i-o spune cu bărbăție. In desfășurarea acțiunii Bolintineanu urmează mai mult pe cronicar decât pe Negruzzi. Tomșa Vornicul, Veveriță Postelnicul, Spancioc Spătarul au murit în Polonia — chiar și Moțoc atât de folositor pentru efectul dramatic al piesei e mort și dânsul... In fruntea boerilor nemulțumiți e, însă, doamna Ruxanda, pe care Bolintineanu o presupune îndrăgostită de un oarecare Ștefan căpitanul

Lăpușneanu prepară omorul boerilor printr'un căpitan de gardă Maluk. In măcel, Ștefan căpitanul e scăpat de Ruxanda, ascunzându-l „în altarul familiei, în patul lui Alexandru Lăpușneanu și al fiicei lui Petru Rareș".

In actul al treilea ni se reprezintă întâi *demența* morală a lui Lăpușneanu, apoi boala lui trupească... In scena morții scriitorul se ține strâns și de cronicar și de Negruzzi... La urmă ne întrebăm însă: ce s'a făcut cu Ștefan căpitanul? Nu ni-se mai spune nimic: o simplă invenție a lui Bolintineanu, prilej de lungi gungureli amoroase fără rost.

Să ne oprim și la tragedia în versuri și în cinci acte, *Lăpușneanu Vodă*, a lui Samson Bodnărescu.

Actul întâi se petrece pe câmpia de lângă Huși, în lagărul lui Lăpușneanu ce se luptă cu Despot... Lăpușneanu e învins; Moțoc, Stroici, Spancioc și Veveriță trec de partea învingătorului, pe care îl și ajutaseră la biruință.

In actul al doilea acțiunea nu înaintează. El se desfășoară, în bună parte, într'un castel pe malul Dunării, unde se află Lăpușneanu. Au loc mai multe scene de căsnicie tulbure între Lăpușneanu și Ruxanda.

dacoromanica.ro

In actul al treilea se petrece solia lui Moţoc, Spancioc şi Veveriţă, dar şi această scenă se pierde în cadrul mai larg al vieţii familiale a eroului. Lăpuşneanu bănueşte că Ruxanda a iubit odinioară şi poate şi acum pe Stroici, o bănuială cel puţin târzie.

Actul al patrulea reprezintă scena dela curtea lui Lăpuşneanu, în care Moţoc e dat pe mâna poporului răsvrătit. In actul al cincilea Lăpuşneanu moare la Hotin.

Bodnărescu s'a ţinut mai mult de povestirea lui Negruzzi de cât Bolintineanu. Din nenorocire, firul acţiunii atât de strâns, atât de puternic înodat la prozatorul moldovean, e mai slobod la Bodnărescu, întrerupt de scene lăturalnice de un interes îndoios.

Şi după aceste tragedii, Negruzzi rămâne, încă, adevăratul poet al tragediei lui Alexandru Lăpuşneanu.

*

Mai târziu, în anul 1845, Negruzzi publică a treia — şi cea din urmă — nuvelă istorică, intitulată *Sobieski şi Românii*, al cărei subiect, deşi istoric, e prelucrat de scriitor cu destulă originalitate în viziunea amănuntelor.

In *Istoria imperiului otoman*, Cantemir ne-a povestit cel dintâi asediul cetăţii Neamţului; iată episodul din versiunea lui Joncquières, pe care a cunoscut-o Negruzzi [1]):

„Les Turcs ne s'étaient pas engagés au delà du Pruth; ainsi le Roi, voyant les Tartares retirés, crut devoir entreprendre quelque chose, afin de pouvoir montrer au Pape l'emploi de son argent. Trouvant sur sa route la forteresse de Nemez; il l'attaque et s'en empare non sans difficulté. Car les habitants l'avaient abandonnée et il y

1) *Histoire de l'Empire Othoman où se voyent les causes de son agrandissement et de sa décadence, avec des notices très instructives, par S. A. R. Demetrius Cantemir, Prince de Moldavie* traduite en François par M. de Joncquières, A. Paris, chez Huart, MDCCXLIII.

dacoromanica.ro

restait seulement dix-neuf chasseurs Moldaves que le hasard y avait amenés. A l'approche du Roi de Pologne ils ferment les portes, lèvent les ponts, et refusent d'admettre le Roi. Ce prince ignorant l'état de cette prétendue garnison, canonne la place pendant quatre jours; nos chasseurs se défendent avec vigueur; tuent cinquante Polonais et le maître de l'artillerie. Le cinquième jour, ayant perdu dix de leurs camarades, ils capitulent à condition d avoir la liberté de se retirer où bon leur semblerait. Spectacle surprenant! — L'on voit sortir six hommes qui en portaient trois autres sur leurs épaules, parce qu'ils étaient blessés. En ce moment, tous les sentiments d'admiration, de honte et de rage se succèdent dans le coeur de Sobieski; il demeure interdit et n'ouvre la bouche que pour commander qu'on les pende; puis il les renvoie avec éloge, sur ce que Iablonovski le fait souvenir qu'il a donné sa parole de les laisser aller en liberté [1])"...

In locul acestei povestiri reci, impersonale, Negruzzi începe prin a ne da viziunea armatei polone, istovită şi ruinată, în retragerea ei spre patrie. In frunte se află Sobieski, întovărăşit de Iablonowski şi Potoţki. De odată, în cale, dau peste cetatea Neamţului. Ca de obicei, Negruzzi intră deadreptul într'un dialog viu şi pitoresc. Polonii se hotărăsc să ia cetatea. Înăuntru se aflau 18 plăeşi (nu 19 ca în Cantemir). Plăieşii stau de vorbă. Povestesc despre Leşi; fiecare spune ce ştie sau ce a auzit. Unul povesteşte încercarea lui Sobieski de a luà moaştele Sf. Paraschiva.

— „Creştini! au prădat bisericile şi mănăstirile de odoare. Nu ştiţi încă? S'au dus să ia pe sfânta dela Trisfetitele.

— Doamne fereşte! ziseră plăeşii, făcându-şi cruce.

1) T. II, c. IV. cp. CLIII, pag. 119.

dacoromanica.ro

— Aşa, urmă tânărul; eram acolo când au mers să iea racla sfintei, dar călugărul simţind a închis poarta şi n'a vrut să deschidă, atuncea...

— Pui de om, călugărul! strigară ascultătorii.

— Atunci Craiul lor a poruncit să aducă tunurile ca să spargă porţile, dar mai întâi a trimis răspuns călugărului care şedea în clopotniţă să deschidă, ori face mânăstirea praf şi pulbere.

— Auzit-aţi acolo lifta cea păgână! Şi ce a făcut popa?

— El a răspuns că nu se aşteptà s'audă aşa vorbă dela un împărat care se zice creştin şi că M. S. e mare şi puternic, poate să facă ceeace zice dacă nu se teme nici de Dumnezeu, nici de sfinţii lui dar el nu deschide poarta, şi s'a îngropà sub zidurile bisericei, şi apoi lumea va judecà între dânsul atât de slab şi între M. S. atât de tare.

Auzind aceste, Leahul s'a făcut foc de mânie şi dase acum poruncă să împuşte, când unul din hatmanii lui i-a zis că nu se cade să facă aşa lucru, să strice casa Domnului şi altele multe. Indestul că l'a înduplecat să da pace bisericei".

Episodul, atât de dibaciu pus în dialog de Negruzzi, e, de fapt, luat tot din Cantemir. Iată cum îl găsim acolo:

„După aceea merge la mânăstirea dela Trei Ierarchi, unde se conservau cu religiositate relicvele Sfintei Paraschiva din Epibati şi cere a i se estrădà aceste relicve şi toate tesaurele ce erau depuse acolo. Archimandritul mănăstirii, care auzise în ce mod a fost tratat mitropolitul, închide bine porţile bisericii şi răspunde trimişilor regelui că mai bine vrea să fie îngropat sub ruinele bisericii, decât să estrădeze la om din lume tezaurul atât de sacru şi preţios. Regele pentru a intimidà pe acest monach fieros, ordonă a se aduce tunurile şi ameninţă a sparge porţile şi a luà tot tezaurul cu forţa fiindcă i s'a refuzat o parte ce o ceruse cu buna. Dar archimandritul

dacoromanica.ro

eră inflecsibil; şi regele încă s'au cuprins de ruşine că comite un sacrilegiu sau prevenit prin ofiţerii săi, se depărtă de acì, fără să-şi fi ajuns scopul" [1]).

Versiunea lui Cantemir este, aşa dar, urmată foarte de aproape, uneori chiar în cuvinte, de către Negruzzi. Povestirea continuă tot în dialog, slujindu-se ici şi colo de câte un crâmpeiu din Cantemir.

„Ba încă a pus prin bălţi şi nişte ierburi veninoase de care cum bea crăpà, scrie Negruzzi, despre Tătari ce urmăreau pe Poloni.

Iar Cantemir:

„De altă parte Tătarii, văzând că armata regelui îşi ia calea către Cotnari, se pune şi infectà cu ierburi veninoase locul pe unde-şi aveà cetatea apă" [2]).

Negruzzi a dat, totuşi, povestirii mult mai multă vioiciune şi plasticitate.

Pe când plăeşii stăteaù, astfel, de vorbă, zăresc deodată pe Leşi. Şi aici, ca în întreaga nuvelă, Negruzzi pune dinamism în tablou, întrebuinţând dialogul. Parlamentarea între solul regelui şi plăeşi e pitorească; asaltul e zugrăvit cu amănunte; capitularea e de asemenea viu prinsă [3]).

*

Subiectul acestui epizod istoric a fost prelucrat şi de

---

1) Istoria Imperiului Ottoman, creşterea şi scăderea lui, cu note foarte instructive de Demetriu Cantemir, Principele Moldovei, tradusă de d-l Dr. Is. Hodoşiu, Bucureşti. Ediţiunea Societăţei Academice Române, MDCCCLXXVIII.

2) Cartea IV, cap. CXLIX, pag. 542. Am păstrat limba lui Hodoş nu şi ortografia lui.

3) Amintim aici că Negruzzi n'a cunoscut şi nici nu putea să cunoască, în vremea lui, versiunea acestui epizod, din *Vita Constantini Cantemyrii*, după cum observă şi N. I. Apostolescu în *L'influence des romantiques français sur la poésie romaine*, pag. 157.

dacoromanica.ro

Alecsandri în „*Cetatea Neamțului sau Sobieschi și Românii*, dramă istorică în trei acte".

Actul întâi se petrece dinaintea cetății Neamțului. Țăranii și țărăncele învârtesc o horă pe malul pârâului Neamț, vorbind de Leși; ba pe un deal se vede chiar un soldat polon luându-se la luptă cu un țăran român. Polonul cade învins. Iar Alecsandri adaugă: „Muzică la orchestră..." In sfârșit, Farcaș, ucigașul soldatului polon, sosește aducând vestea că Leșii sunt aproape de cetate; amănuntele despre nelegiuirile lor se găsesc și aici ca și în Negruzzi; izvorul lor e Cantemir. Plăeșii se retrag în cetate ca s'o apere. Sosesc Polonii. Convorbirea lui Sobieschi cu Iablonovschi se află în simbure și în Negruzzi. Pe deantregul ne e dată figura lui Farcaș, ce se sbate între Poloni înaintea cetății, fără a fi ucis.

Actul al doilea se petrece chiar în cetate. Pitorescul dialog dintre plăeșii lui Negruzzi lungindu-se, se împletește și cu cuplete patriotice; luăm parte la lupta desperată, la căderea plăeșilor. Sosește, în sfârșit, Iablonovschi, solul de pace. A doua zi cetatea se va predà. Actul al treilea se petrece în lagărul polon la întoarcerea lui Iablonovschi din solie; atunci se întâmplă frumoasa ieșire a celor opt plăeși. Scena e întocmai ca și în cronicar și în nuvelist...

Intreaga piesă face parte din cunoscutul repertoriu patriotic al lui Alecsandri, scris dintr'o lăudabilă intenție. Ni se dau câțiva țărani eroici ca Șoiman, Farcaș, destul de epici și tot pe atât de neverosimili, și chiar câteva femei, ca Tudora, adevărate figuri romane. Iată cum vorbește această femeie, scoțând pumnalul: „Ingerule păzitor al Moldovei! întărește-mi brațul și inima ca să pot răzbunà țara în sângele lui Sobieschi..."

dacoromanica.ro

Fericite timpuri, când astfel de sentimente ajungeau nu numai pentru a înflăcărà ci și pentru a plăceà și mulțumì simțul estetic al spectatorilor!

---

dacoromanica.ro

3. SCRISORILE

Negruzzi nu e numai autorul celor dintâi nuvele romantice sau, mai bine zis, melodramatice, el nu e numai autorul povestirilor istorice, dintre care *Alexandru Lăpușneanu* poate fi privit ca punctul de plecare al întregei proze literare românești, ci mai e autorul *Scrisorilor*, sprintenelor lui scrisori turnate într'o limbă ușoară, fină ca o horbotă, spirituală, care, sub înfățișarea lor familiară, își păstrează, totuși, caracterul literar.

Ce sunt aceste scrisori? Prilej de a puteà vorbì de orice, de impresii de drum, de lucruri mai serioase, de probleme actuale, de nimicurile vieții, sub o formă cât mai libera, de adevărată *„causerie"*, cu un oarecare aer de nepăsare, de diletantism fugând de orice argumentație mai strânsă și de tot ce ar puteà părea pedantism. Negruzzi e cel dintâi bun *foiletonist* al nostru.

Iată-l, de pildă, povestind o călătorie dela Iași la Piatra, trecând prin Podul Iloaei, prin Târgul-Frumos al carui trecut îl evocă, pela Ruginoasa, cu castelul vrednic de Walter Scott, pela Miclauşeni, pela Scheia, unde a fost înfrântă trufia lui Matias Corvin, pela Roman[1]). Totul îi slujește pentru descripție pitorească sau pentru evocarea unui glorios trecut.

Altadata, o calatorie până la Târgul-Ocnei e binevenita pentru descripții[2]): „Cu cât de ostenicios este drumul, cu atât e și pitoresc. Munții vineți ce se văd în depărtare, coastele dealurilor acoperite cu buchete de fagi,

1) *Scrisoarea* I, Ed. „Minerva", I, pag. 135.
2) *Scrisoarea XXVIII*, Ed. „Minerva", I, pag. 237.

dacoromanica.ro

anini şi brazi; Tazlăul ce şerpueşte pe vale înfăţişează un peisaj romantic..." Şi apoi ce colorat e tabloul Târgului Ocna cu Turnul Precistei, Ocnele şi părintele Égumen! In mijlocul acestor descripţii pitoreşti şi uneori umoristice, povestitorul strecoară şi câte o inscripţie de mânăstire, câte o ştire preţioasă, şi, mai ales, câte o amintire istorică, câte o evocare a unui fapt din trecut, câte o legendă localnică.

In 1855 Negruzzi se duce la Ems. Orizonturile se lărgesc; prilejurile de observaţie se înmulţesc. Minunata vale a Rinului se deschide dinaintea ochiului călătorului cu verdeaţa ei, cu castelele şi ruinile poetice de pe ambele maluri ale fluviului.

Iar la Ems scriitorul moldovean cade de odată în mijlocul unei lumi cosmopolite, pe care o observă cu curiozitate.

Schiţându-ne un colţ de provincie sau de capitală, unele obiceiuri date sub formă anecdotică sau întregindu-ne icoana unor „tipuri" interesante, alte scrisori au mai mult un caracter social.

Iată, de pildă, neuitatul boer moldovean, vecinul de moşie al lui Negruzzi, boerul Bogonos, atât de patriarhal şi de simplu, evocat cu atâta căldură, deşi nu fără o oarecare simpatică ironie[1]). Pentru a explică originea ţiganilor, bătrânul începe lunga povestire a unei întâmplări petrecute odinioară la Agrigent, pe vremea sfântului Grigore. Când Negruzzi încearcă să se ridice împotriva unor astfel de basme:

— S'a sfârşit, strigă Bogonos... Se duce vechea noastră Moldovă, şi în curând n'o să mai rămâie în ea decât nişte struluibaţi cu mintea stricată — n'o zic asta pentru d-ta — cari prin scrierile lor se silesc a stârpi să-

1) *Scrisoarea VIII*, Ed. „Minerva". I, pag. 165.

dacoromanica.ro

mânța credinții ce a mai rămas! Oameni de ieri! disprețuiți relegea, nu păziți posturile, nu faceți ca părinții voștri, vă despărțiți de soții. vă place mai mult teatrul decât biserica și dacă..."

Altă dată, în *Omul de tară*[1]), ne zugrăvește cu umor, și cu un ascuțit spirit critic, pe răzășul ce plănuește lucruri mari pentru copiii săi: pe unul vreà să-l facă avocat și boer, pe altul îl hotărăște negustoriei, pe cel de al treilea vreà să-l vâre *cirac* la vreun boer; cât privește pe Anița o va dà la *pansion* să învețe franțuzește și chitara.

In *Fiziologia Provincialului*, pana lui Negruzzi prinde cu vervă, dar nu și fără exagerare, ceiace ne face să bănuim un model străin, figura unui provincial rătăcit prin Iași, ușor de recunoscut din toate mișcările lui[2]). Altă data simpaticul cerșitor *Luminărică*, ne este evocat cu duioșie[3]). Obiceiuri vechi, mai ales sub formă anecdotica, mici istorioare luminând o întreagă stare de lucruri, sunt schițate în trăsături spirituale în *Istoria unei plăcinte*, *Un proces dela* 1826, sau o *Rețetă*. Prin aceste pagini sprintene și colorate, pline de observații, pline de icoane ale vremei, de oameni dispăruți, scrisorile lui Negruzzi capata și o valoare documentară. de adevărată cronică în marginea epocei.

Nota curat istorică și patriotică tresare și ea vioae. „*Vandalismul*" i-a pricinuit chiar și un surghiun la moșie. Impotriva obiceiului său, spiritul subțire, ușor, ironic, dar cam rece și nepăsător, al lui Negruzzi se înflăcarează de o convingere comunicativă, ce nu se ferește a numi lucrurile pe numele lor adevărat... Suntem urmașii Romanilor, și în loc să ne mândrim cu astfel de

1) *Scrisoarea XXV*, Ed. „Minerva", I. pag. 229
2) *Scrisoarea IX*, Ed. „Minerva", I, pag. 181.
3) *Scrisoarea XIII*, Ed. „Minerva", I, pag. 194.

dacoromanica.ro

obârşie lăsăm să piară toate urmele gloriei strabunilor noştri!... Pier cetăţile vechi, se distrug ruinile castelelor şi întăriturile romane, se risipesc monedele şi inscripţiile falnicilor colonişti: „Zău, se rosteşte Negruzzi [1]), e ruşine şi păcat a vedeà pe toată ziua perzându-se câte o urmă a Moldaviei împreună cu piatra pe care erà însemnată! Pe toată ziua rupem câte o foae din frumoasa carte a veciei; şi curând, când vom mântui ruinarea tuturor acestor sfinte ruine, nu ne va mai rămâneà decât a strigà ca acel Troian, care cel puţin luase cu sine pe Dumnezeii săi: *„Fuit Ilium!"*

O emoţie tot atât de vie se simte şi într'un *Vis*, când bătrânul doctor francez din Iaşi povesteşte, sub formă alegorică, întreaga istorie nenorocita a Moldovei sleită de putere sub cnutul rusesc... „Mă trezii atunci într'o sală unde erau numai boeri cu decoraţii şi ofiţeri cu spalete. In mijloc văzui o femee înalta şi frumoasa cu ochi şi sprâncene negre, cu părul despletit pe spate, goală până la cingătoare, îngenunchiată şi cu mânele legate dinapoi. Lângă ea stă un om cu mască. El ţineà un paloş lat cu care loveà creştetul acestei nenorocite fiinţe. Privitorii se uitau la acest mister fără a clipì din ochi, fără a zice ceva, fără a face vre-o mişcare, în cât semănau ca nişte statue de ceară. Tăcerea erà adâncă. Nu se auzeau decât lovirile de paloş a omului mascat şi suflarea de agonie ce eşià din pieptul frumoasei osândite! La fiecare lovire un pârâu de sânge purpuriu se revărsà pe umeri şi sânul ei, până ce, în sfârşit, ucisa cazù cu faţa în jos, scăldată în sângele său" [2]).

Unele scrisori au un cuprins aneodotic ca *Iepurărie*, *Proprietate păgubitoare*, sau *Ieşanul în provincie*, altele

1) Ed. „Minerva", I, pag. 143.
2) Ed. „Minerva", I, p. 228.

dacoromanica.ro

sunt adevărate mici nuvele, ca bunăoară duioasa poveste a frumoasei Calipso, două sunt articole de critică impresionistă, unul privitor la Daniel Scavinschi, plin de indulgență, al doilea un necrolog al prietenului de tinerețe Alexandru Donici.... Cele mai multe scrisori sunt însă privitoare la limbă. Cum le-am studiat aiure, reamintim aici numai că părerile lui Negruzzi nu sunt date ca dogme, ci cu un aer de diletant; ele nu vin dela un filolog și dela un arhitect al limbii ci dela un om de gust, dela un literat, care simte mai mult decât știe. De unde și tonul de cumpănire și de veșnică raportare la bunul simț...

Scrisorile lui Negruzzi sunt, așà dar, prețioase pentru începuturile noastre literare: o colecție de fapte, de știri asupra vremii, de descripții pitorești, de calde pagini asupra trecutului nostru, în care, ca și în *Sufletele moarte* ale lui Gogol, ni se evocă unele figuri interesante, boeri ruginiți, tineri pripiți, în care să risipesc o mulțime de idei marunte și de bun simț, fără nici o privire sinteticà, dar cu multe puncte de vedere cuminți, repertoriu de anecdote, de amintiri literare — într'o limbă fluidă, fără icoane multe, fără întorsături căutate, cu unele neologisme supărătoare, dar, sprintenă totuși, cursivă, limpede, oglindind și ideea dar și veșnicul zâmbet al spiritualului scriitor.

dacoromanica.ro

II. POETUL

Pentru contemporani Costache Negruzzi era şi un *poet*. In foile timpului, el e lăudat, fără deosebire, ca prozator şi ca poet... Astăzi, ni se pare cu totul altfel... Negruzzi a fost un meşter al prozei noastre literare. Minte limpede, eclectic, spiritual, diletant în înţelesul bun al cuvântului, era firesc ca talentul lui să se desvolte mai ales în fiorîturile „scrisorilor". Prin natura însăşi a acestei atitudini discursive, el nu puteà fi însă *poet*. A scris, totuşi, versuri, a compus chiar un poem epic de oarecare marime şi, mai ales, a tradus destul de mult din Victor Hugo şi din Antioh Cantemir, în versuri de altfel corecte, cum se cuvenià unui dibaciu mânuitor al limbii. Aşà erà spiritul vremii; toate erau de făcut.

Activitatea lui poetică nu poate fi, însă, preţuită decât în cadrul timpului. Dacă proza a evoluat relativ puţin, poezia a evoluat mai mult: limba a dobândit o armonie şi o îmladiere neaşteptată, versificaţia s'a afinat, formele s'au îmbogaţit; ar fi, deci, o nedreptate şi o lipsă de simţ istoric de n'am ţine seamă de momentul, în care Negruzzi se ostenià să scrie versuri.

*

Vom începe cu poezia epică.

Poemul *„Aprodul Purice"* este, după cum ştim, un fragment dintr'un poem pierdut, *„Ştefaniada"*. Negruzzi ne spune că subiectul i-a fost inspirat de Ureche — pe când, în realitate, Neculce e povestitorul legendei Aprodului Purice: „Ştefan-Vodă cel bun, scria el în „O

dacoromanica.ro

seamă de cuvinte", când s'a bătut cu Hroit Ungurul, precum zic unii la Cașin, iar letopisețul scrie că s'a bătut la Scheea pe Siret, a fost căzut calul cu Ștefan Vodă în războiu; iar un Purice Aprodul i-a fost dat calul lui; și nu puteà în grabă încălecà Ștefan Vodă, fiind om mic. Și a zis Purice Aprodul: Doamne, eu mă voi face o moviliță și vin de te sue pe mine și încalecă! Și s'o suit pre dânsul Ștefan-Vodă și a încălicat pre cal; și a zis atunci Ștefan-Vodă: „Sărace Purice, de oiu scăpà eu și tu. atuncea 'ți-ei schimba numele, din Purice Movilă". Și-a dat Dumnezeu și-a scăpat amândoi; și l-au și făcut boer, armaș mare, pre Purice, și dintr'acel Purice aprodul s'a tras neamul Movileștilor, de a ajuns de au fost și Domni dintr'acel neam. Dară și aprozii atunci nu erau din oamenii proști, cum sunt acum, ci erau tot feciori de boeri și portul lor erà: îmbrăcați cu șarvanale cu cabanițe. Așa trebue și acum să se afle slugi să slujeasca stăpânului, și stăpânul să miluească pre sluga lor".

Iată acum și acțiunea poemului lui Negruzzi. Aflând că Ștefan e în niște ținuturi îndepărtate, adunându-și ofițerii, Hroiot le ține o cuvântare, îndemnându-i să vină să calce Moldova. Un Român ce petreceà de mult printre Ungurì, auzind de planurile lui Hroiot, o ia la goană spre Moldova, ca să vestească pe Pârcălabul din Roman de apropiata navală a Ungurilor. Pârcălabul trimite un curier lui Ștefan, iar el iese înaintea dușmanului. Intrând în țară, Ungurii dau de un moșneag, pe care Hroiot îl întreabă de ce toate satele și locurile erau pustii de oameni :

Pricina bejăniriei ș'a jalei obștești, tu ești.
Hoț turbat și fără lege care prazi și pustiești!

Ungurii voesc să-l ucidă, dar Hroiot, mărinimos, îl scăpă... Intreg acest episod — de 40 de versuri — ca și

dacoromanica.ro

amanuntul cu Românul ce vine să dea pe față planurile lui Hroiot, sunt din invenția poetului. Negruzzi brodează pe un subiect istoric.

Lupta începe între Unguri și mica ceată a Pârcălabului. Amândouă armiile ne sunt zugrăvite de poet cu amănunte topice. E mișcare, freamăt, și chiar oarecare îndemânare în descrierea încăerării. Românii sunt puțini; deși se bat ca niște lei, ei ar fi fost copleșiți, dacă Aprodul Purice n'ar fi adus vestea că Ștefan nu e departe. Pârcălabul se retrage la Schee lângă Siret. Ștefan ia a treia parte din armată și, după o noapte de marș, ajunge a doua zi pe la amiazi la Schee. Lupta începe din nou.

Poetul enumeră pe dărăbani, pe armăși, pe aprozi, pe simeni; numește și câțiva eroi moldoveni, pe Arbure Hatmanul, Vornicul Boldur... Fantezia lui umple cadrele goale ale descripției; ea pune chiar o cuvântare în gura lui Ștefan. Lupta e aprigă și cotropitoare:

> Românii cu-a lor iuțeală, prăvălind răstoarnă tot;
> Ungurii să stea 'mpotrivă se silesc și ei cât pot,
> Insă furia română sparge, sfarmă orice greu
> In zadar...

Am citat aceste versuri pentrucă ele aduc aminte, pe departe, de unele versuri de Eminescu, din Satira III. Românii sunt, însă, puțini la număr. Calul lui Ștefan cade ucis — și atunci se petrece epizodul povestit de Neculce și pe care Negruzzi îl desvoltă în mult mai puține versuri decât are cadrul luptei... Rămășița armatei lui Ștefan sosește la timp pentru a da biruința Moldovenilor. Hroiot e ucis, dar și bietul Pârcălab își dă sufletul. Și aici imaginația poetului înădește din nou. Ștefan căsătorește a doua zi pe Aprodul Purice — acum Movilă,— cu fata orfană a Pârcălabului.

dacoromanica.ro

Poemul are destulă invenţie personală. Cât despre versuri, ele sunt de 15 silabe şi n'au nici cizelare, nici sonoritate, nici mlădiere, nici bogaţie de imagini. Nu li se poate tăgădui, totuşi, oarecare energie, în discursuri de pildă — ale lui Hroiot sau Ştefan — şi oarecare mişcare în zugrăvirea luptelor. Mai supărător e prozaismul expresiei şi lipsa de figuraţie. Rar se găsesc numai câteva comparaţii, în gustul poeţilor vechi clasici — Homer sau Virgiliu — în versuri numeroase şi simetrice.

Un exemplu:

Precum când o stâncă mare din munte s'a surpat
Sdrobeşte, oboară, sfarmă orice 'n drumu-i a aflat;
Casele depe costişă, grădini, saduri, livezi, vii,
Prăvale, rostogoleşte girezi, turme, herghelii, etc.
(Urmează încă şease versuri).
Sau după cum hoţul noaptea prin codru călătorind, etc.
(Urmează încă şapte versuri)
Astfel şi Hroiot rămase când pe Ştefan a vazut.
Precum norul de lăcuste soarele întunecând,
Vine pe sus cu iuţeală ţarinile ameninţând etc.
(Alte şeapte versuri)
Sau după cum primăvara omătul cel adunat,
Printre râpi, şi de-ale lui Febus calde raze săgetat etc.
(Alte şease versuri)
Acest fel sumeţii Unguri în Moldova năbuşesc...

Comparaţii laborios şi metodic clădite.

*

Asupra puţinelor lui poezii nu ne vom opri mai mult, fiind, în genere, lipsite de lirism. O singură abatere o face *Melancolia* cu un adevărat sentiment poetic, în sfârşit, realizat. Asupra ei avem un studiu al lui Bogdan-Duică [1]), în care ni se arată oarecare puncte de inspiraţie din elegia *„Ţinterimea unui sat"* a lui Jucovschi, tra-

1) G. Bogdan-Duica, *Doua capitole dintr'o biografie a lui Constantin Negruzzi* în *Convorbiri literare*, 1901, t. XXXV, pag. 875.

dacoromanica.ro

dusă de Asachi, Asemănarea câtorva amănunte e incontestabilă. Prin frumusețea și calitatea formei, *Melancolia* poate fi, totuși, privită ca orignală.

In ea Negruzzi premărește tainica pornire a tânărului catră singurătate, cătră melancolie :

Căci plăcerile sunt multe care vin din bucurie
Insă nu puține are și dulcea melancolie..

Primăvara isbucnește ca un sgomot de fanfare; în loc să caute câmpia însorită și veselia mulțimii, melancolicul caută adăpostul crângului, pe ale cărui farmece poetul le cântă cu o frăgezime idilică :

Vezi pârâul acest trândav, scăldând pajiștea cea verde,
Cum prin flori trufașe primblă, și sub arce verzi se pierde?
. . . . . .
Lângă el o mândră salce...
. . . . . .
Acea undă gemătoare, acel arbore jelind...

Nimic nu lipsește din acest colț poetic; nici privighetoarea :

S'ascultăm, ce se aude? Ce nou glas răsună oare?
A dumbravii cântăreață, gingașa privighetoare,
Prin accente iscusite rădiul tot a încântat;
Ascultând-o amt că-n sânu-mi un nou ce s'a deșteptat.

Dela padure poetul trece la ruine, invocând umbrele marilor Eroi, cu căldură, cu putere, în genul lui Volney. Partea din urmă — într'o legătură cam liberă cu partea dintâi, e un fragment din „literatura ruinelor" a epocei. Găsind la urmă, pe lângă inspirația patriotică, și o inspirație socială :

Te salut, lăcaș cucernic sărmanului muncitor
Care-a fost toată viața statului folositor!

dacoromanica.ro

puțin legată de ideia centrală a poeziei, — ne-am mira, de n'am ști că tocmai această parte e înrâurită mai de aproape de poezia lui Jucowschi, în întregimea ei socială.

In afară de această meditație în felul lui Lamartine, relativ reușită, putându-se citi și astăzi — celelalte poezii ale lui Negruzzi sunt ocazionale, unele cu prilejul căsătoriei sale, altele scrise pe albumuri, altele imitații, și cele mai multe, după cum știm, traduceri din Victor Hugo și Antioh Cantemir, dovedind un cunoscător al limbii și al versificației, dar nu și un poet[1]).

---

1) Acum în urmă d. G. Călinescu în *Revista fundațiilor regale* (No. 8 din 1 August 1940), după ce arată oarecare asemănări cu *L'imagination* a lui Delille. face următoarea apropiere convingătoare între poezia lui Negruzzi și *La mélancolie* a lui Legouvé:

Où suis-je? à mes regards un humble cimetière
Offre de l'homme éteint la demeure dernière.
Un cimetière aux champs, quel tableau! quel trésor!
Là ne se montrent point l'airain, le marbre, l'or;
Là ne s'élèvent point ces tombes fastueuses
Où dorment à grands frais les ombres orgueilleuses
De ces usurpateurs par la mort dévorés,
Et, jusque dans la mort, du peuple séparés.
On y trouve. fermés par des remparts agrestes,
Quelques pierres sans nom, quelques tombes modestes,
Le reste dans la poudre au hasard confondu.
Salut, cendre du pauvre! Ah! ce respect t'est dû...
Toi, chacun de tes jours fut un bienfait nouveau.
Courbé sur les sillons, de leurs trésors serviles
Ta sueur enrichit l'oisiveté des villes;
Et, quand Mars des combats fit retentir le cri,
Tu défendis l'Etat après l'avoir nourri.
Enfin, chaque tombeau de cet enclos tranquille
Renferme un citoyen qui fut toujours utile.

dacoromanica.ro

Iată şi Negruzzi:

Unde sânt? Unde mă aflu?—Lâng'un jalnic ţinterim!
Ce cucernică privire! Ce icoan' înavuţită!
Câte gânduri mângâioase pentru o inimă rănită!
Ins'aice nu se vede nici un falnic mausoleu,
Care să învecinicească pomenirea vr'unui reu;
Nu, nici marmură, nici aur, nici aramă se zăreşte,
Pe-a saracilor mormînte numai iarba verde creşte.

Te salut, locaş cucernic sermanului muncitor
Care a fost toată vieaţa statului folositor!
Te salut! pentru că traiu-i pururea în asuprire,
De abia aice află o adâncă liniştire;
Cu respect şi duioşie mă închin astui mormânt...
Patriot a fost acesta de folos l-al seu pământ
Nu un trântor ce în vieaţă numai reu ştiu a face
Şi din a ţerii lui sânge să se 'ngraşe 'n bună pace.

dacoromanica.ro

III. AUTORUL DRAMATIC

Faţă de activitatea dramatică a lui Negruzzi trebue să avem acelaş simţ istoric ca şi faţă de activitatea poetică.

N'a fost un dramaturg; numai nevoile timpului l-au făcut să scrie piese de teatru.

Ca şi Asachi, Alecsandri şi chiar Kogălniceanu, Negruzzi a văzut în teatru un principiu de acţiune culturală. Neavând însă un adevărat talent dramatic, cele mai multe încercări ale lui sunt simple traduceri sau localizări, mărturisite sau nu. Scopul principal era să se facă dovada că se poate scrie teatru şi în româneşte şi că publicul se poate desfăta şi la auzul limbii noastre.

Iată pentruce Costache Negruzzi se îndreaptă de timpuriu spre teatru, făcând traduceri, localizând şi, pentru un răstimp, luând, împreună cu Alecsandri şi Kogălniceanu, direcţia teatrului din Iaşi.

In afară de traducerile cunoscute din Victor Hugo: *Maria Tudor* şi *Angelo* din 1837, în afară de piesele adunate în volum sau publicate numai în broşură, la care ne vom opri pe larg, Negruzzi a mai compus şi alte piese — vodeviluri localizate al căror manuscris s'a pierdut, şi anume :

Elevul Conservatorului, jucat la Iaşi, 19 Ian. 1839.

Pamfil, prelucrare de Negruzzi, jucată la 10 Octomvrie 1849.

Profesorul şi Chineza, vodevil într'un act de C. Negruzzi, jucat la 30 Noemvrie 1850.

dacoromanica.ro

Bochet tată și fiu, despre care ne amintește V. Alecsandri [1]).

și alte două piese inedite, al căror manuscris se păstrează la Academie:

Pansionul de fete în timp de războiu. Vodevil în două acte. Prelucrat de d. Căm. C. Negruță, 1838 [2]).

Vicontele de Letorier [3]) comedie în trei acte cu cântece, tradusă de Negruzzi, jucată la 1 Fevruarie 1847.

Toate sunt simple prelucrări după vodeviluri franțuzești, fără indicație de autor, de altfel, după obiceiul timpului.

Nici asupra celorlalte piese ale lui Negruzzi, critica nu se poate opri mai mult. Interesul lor nu stă în valoarea literară, ci în intenția autorului de a scrie teatru în românește.

„Treizeci de ani sau viața unui jucător de cărți, melodramă în trei zile" e cea dintâi încercare dramatică a lui Negruzzi: e o simplă traducere după *„Trente ans ou la vie d'un joueur* mélodrame en trois journées par Victor Ducange et M. Dinaux" jucată pentru întâiași dată la 19 Iunie 1827 la Porte Saint-Martin.

Ilizibilă azi, o astfel de melodramă era jucată cu mare succes la 1827 de marele actor romantic Frédéric Lemaître. La sfârșitul traducerii, Negruzzi îi mai adăugă și o moralitate, inexistentă în original:

Jorj. Ah!... nu mă tânguiți... Mi s'a căzut pedeapsa această groaznică.

Fiul meu... să urăști jocul... Vezi furiile și crimele sale — Scumpă soție, iartă-mă... O sa mor!... Virtuțile voastre să-și capete răsplătirea lor, și iertarea vinovatului (Moare).

---

1) In prefața *Operelor complete, Teatru*, I. Socec, pag. VI.

2) Ms. 1022 — Se juca și prin 1847, cf. *Albina*, 23 Oct. 1847.

3) Ms. 3741.

dacoromanica.ro

Rândurile lui Negruzzi sunt demne de restul piesei.

*

Menționăm numai mica farsă *Cârlanii* (intitulată mai întâiu *Doi țărani și cinci cârlani)* jucată în folosul emigranților din Transilvania, la 1849. Doi țărani, Miron și Terinte, bagă de seamă că fiul proprietarului, Lionescu, se cam învârte pe lângă nevestele lor, Domnica și Voichița. Fiecare bănuește că nevasta prietenului e cea vinovată. Țăranii pun rămășag pe niște cârlani, și, prefăcându-se că se duc la târg, se ascund să-și păzească femeile.

Prinzând de veste, Domnica și Voichița se pun la cale de-și bat joc de Lionescu și de bărbații lor.

Un vodevil cu cuplete, cu țărani de carnaval, probabil localizarea unui vodevil francez.

*

„Muza dela Burdujeni" e traducerea nemărturisită a unui act al lui Théodore Leclercq *„La Sapho de Quimpercorentin ou il ne faut pas courir plusieurs lièvres à la fois"* [1]).

Subiectul farsei lui Negruzzi, în puține cuvinte, e următorul. Tânărul Drăgănescu, pentru a se putea însura cu aleasa inimii lui, are nevoe să fie lăsat moștenitor de către unchiu-său șătrarul Trohin, vameșul, care se pregătește și dânsul să se însoare cu Caliopi Busuioc, prietena lui de mai bine de douăzeci de ani. Nunta lor trebuia, deci, împiedicată. Dragănescu se învoiește cu actorul Teodorini să joace rând pe rând rolul a trei candidați de însurătoare, veniți anume pentru cucoana Caliopi, care, în vederea unei căsătorii mai strălucite, depărtează pe Trohin. Acesta, de ciudă, lasă moștenitor pe

1) Théodore Leclercq, *Oeuvres complètes: Proverbes dramatiques*, t. II, Paris, Adolphe Delahays, -860 ; — cf. G. G. Orleanu: *Cum scriau clasicii noștri* în *Dunărea de jos*, No. 7 din Martie 1909.

dacoromanica.ro

Drăgănescu, care se poate, astfel, însurà după voia inimii...

Actul lui Negruzi e o traducere, iar pe alocurea şi o localizare.

Iată persoanele din amândouă piesele:

Mademoiselle *Zéphirine de Lestenville*
Le Président, son amant
Auguste, neveu du Président
Floribel, jouant { *Milord* Wasterbooroug / *Signor Turlupini* / *M. Moutonnet*
Georget, valet de Mademoiselle Zéphirine.
In versiunea lui Negruzzi:
Cucoana *Caliopi Busuioc* [1])
Şătrarul Trohin, vameş şi amorezat de D-na Caliopi.
Drăgănescu, nepotul său.
Teodorini, actor, român, jucând pe { *Baron Flaimuc* / *Signor Turlupini* / *Chir Lacherdopulos*
Stănică, slugă la Cucoana Caliopi.

Partea de originalitate a lui Negruzzi stă în a fi adăogat câteva cuplete în gustul timpului.

In privinţa persoanelor ne aflăm, deasemenea, înaintea unei localizări. Acţiunea petrecându-se la noi, şi mai ales la Burdujeni, erà firesc ca lordul Wasterbooroug, care n'aveà ce căutà aici, să devină baronul Flaimuc din Cernăuţi. Schimbându-şi naţionalitatea eroul îşi schimbă şi particularităţile de limbă. Iată o pildă de această prefacere:

In piesa lui Leclercq: *Le Lord.* Mademoiselle il doit

1) Rolul cucoanei Caliopi a fost jucat de Millo; dealtminteri, şi rolul M-ll Zéphirine a fost jucat tot de un bărbat, de un colonel de husari, după cum reese dintr'o notă a lui Leclercq.

dacoromanica.ro

être surpris de mon visite, mais de même que Diogène le cynique il cherchait un homme, moi, mademoiselle, je cherche une femme je le cherche depuis longtemps et je espère il est trouvé.

Iată localizarea lui Negruzzi:

— Se pare poate curioz la cuconița vizita meu, dar zo precum Diogenis grihișer căută un om, eu, gnedige frailain, caut un Baronesa, pentru mine, un curics Baronesa Caut mult un curios Baronesa și acum mi se pare am găsit pe dânsul...

Intregul rol e susținut, firește, în această limbă. Turlupini, care e același în amândouă piesele, are într'una particularitățile de limbă ale italianului rostind franțuzește, iar în cealaltă particularitățile italianului vorbind românește. Iată, de pildă, intrarea în scenă a lui Turlupini:

La Leclercq: Z'entre sans me faire annoncer, mon'adourable, tant z'ai d'impatience de tomber à vos pieds — Ma, zou mou trompe assourément, mademoiselle; vous n'êtes pas la personne que zou serche. C'est oune demoiselle à marier, et vous n'êtes pas d'âge que ze crois.

La Negruzzi: Intru fără a vă anunță, adorabila mea, așa de mare impacientă am, de a-ți cădeà la picioare. Ma mă înselo de bună samă, madamigela; voi nu sunteți persoana che io caut; nu sămănați după vrâstă să fiți damigelă de măritat...

Moutonnet, proprietar din Champagne, devine la Negruzzi chir Lacherdopulos din Galați, așa că își schimbă cu totul, dacă nu personalitatea, cel puțin felul de vorbă... Iată o pildă:

dacoromanica.ro

M. Moutonnet... Il y a des choses que l'on voit et qui sont a la portée de tout le monde; par exemple, je dirais bien à peu près ce que vous pesez (il dit). Hé! hé! hé! Je demanderais non plus si vous êtes jeune et belle, on me rirait au nez (Il rit). Hé! hé! hé! Mais si vous avez de l'esprit, c'est autre chose.

Lacherdopulos: Paracseno pragma! Sunt lucruri cari se înțeleg foarte lesne. Paradigmatos harin, eu aşi puteà ghăci câte oca tragi dumneata (Râde). He, he, he, nici n'am trebuință să întreb de eşti tânără şi frumoasă, pentrucă m'ar râde camenii. (Râde). He, he, he, dar de ai pnevma asta n'o pot cunoaşte...

In afară de aceasta, Negruzzi, după cum s'a spus de atâtea ori, a luat în *Muza din Burdujeni* şi o atitudine în chestia limbii. Singur el ne spune în notița ce întovărăşeşte piesa: „Noi am fost zis — nu ne mai aducem aminte unde — că sunt mulți care schingiuesc şi sfâşie frumoasa noastră limbă, şi în loc de creatori se fac croitori, şi croitori răi. Asta ne-a îndemnat a compune (?) această mică comedie, crezând că facem un bine arătând ridicolul unor asemenea neologişti". Şi, în adevăr, Negruzzi pune în gura Cucoanii Calicpi o limbă foarte pestriță, din care putem cită câteva specimene:

Azi cu o petițiune,
M'adresai către Amor,
Şi-l rugai cu *'ncordăciune*,
Să astâmpere al meu dor
De a mea tristă *pusăciune*,
Te îndură, zeu de foc!
De nu vrei *protestăciune*
Să întind în orice loc.

...Stănică, inima mea simte o *neinvingibilă atăşăciune*...
...se *servirarisariseşte* de *expresiuni* mai ales...

dacoromanica.ro

...oricum şi această este o *consideräciune* adusă frumuseţilor mele...

...ah, în ce oribilă pusăciune se găseşte o jună femee, când trebue să despue... de inima sa şi se vede nevoită a face o *transacţiune* cu sentimentul onorului.

Negruzzi îşi bate joc de fonetismul lui Pumnul, de „pumnism", deşi nu în mod consecvent. Pe alocuri, ca, de pildă, în biletul lui Turlupini „că siete corta e grosa precum m'au asigurat mai multe persoane, mă jur... Dacă va fi cu voiia dumitale... să te iau de spoza"... el îşi bate joc şi de italienismul lui Eliade. Aceste mici *efecte* de cuvinte sunt însă mai mult pentru înveselirea piesei decât din tendinţa de purificare a limbii.

Mai amintim şi de vodevilul „prelucrat", *Carantina*, pe care îl avem numai în broşurica din 1851 [1]). Ne fiind în volumul de teatru (1873) al *Operelor complete* îi vom rezumà ceva mai pe larg subiectul.

Un tânăr din Galaţi, Revan, iubind o fată, şi văzând că i-se preferă altul, provoacă la duel pe rival şi rănindu-l greu, dispare din Galaţi. Timp de zece ani nu se mai aude de dânsul; intrând în marina franceză, se îmbogăţeşte...

Intr'o bună zi Revan cade din nou în Galaţi în casa fostului său prieten Fedeleşeanu, care tocmai se însurà cu o văduvă pentru a stinge un proces ce aveà să se ivească între ei. Se fac pregătiri de nuntă. Vine şi mireasa, d-na Dospinescu, fata pe care o iubise Revan şi care se măritase în lipsa lui cu rivalul restabilit după duel. De doi ani era văduvă. Revan o iubeşte încă şi pentru dânsa venise în Galaţi. I'o spune din nou, dar ea rămâne neînduple-

1) Reimprimat în ediţia „Sfetea", *Poezii şi teatru* (1903), pag. 165.

dacoromanica.ro

cată: nunta cu Fedeleşeanu urmà să se facă chiar atunci. Din întâmplare soseşte în Galaţi un vapor, Bescefte-Ibric din Ţarigrad, unde erà ciumă. O idee îi trece prin minte lui Revan. El spune că a venit cu acest vapor, din care s'a refugiat cu o barcă (de fapt el venise cu harabaua dela Iaşi). De frica ciumei, Fedeleşeanu, împreună cu doctorul Brustur, îl încue pe Revan în casă cu d-na Dospinescu pentru a face carantină de 40 zile. Aici tânărul are tot răgazul să facă pe d-na Dospinescu să-i primească dragostea, aşa că atunci când se află vicleniа lui Revan, e prea târziu — văduva se hotărâse să se căsătorească cu dânsul...

Cu această farsă am isprăvit tot ce era de spus asupra teatrului lui Negruzzi, în care nu trebue să căutăm decât lăudabila intenţie a creării unui repertoriu românesc.

dacoromanica.ro

V.

INCHEIERE

dacoromanica.ro

V.

ÎNCHEIERE

Ceeace isbeşte la Negruzzi e *seriozitatea* îndeletnicirilor sale de copil. Deşi avea să pară mai târziu un *dilletant*, trecând peste lucruri cu uşurinţă şi fără o atitudine fermă în momente în adevăr istorice, el a arătat, totuşi, o seriozitate timpurie.

In *„Zăbăvile mele din Basarabia din anii 1821, 1822, 1823"* povestirea *Zuma* e încă potrivită vârstei lui Negruzzi, tot aşa şi traducerea din *Crispin, rival stăpânului său*, şi chiar întru câtva bucata *„Pentru bărbatul cel greu, care luând o fimei guraliv㠄, să duci să cei moarte la giudecată..."* *Moralicește haractiruri*, traduse din greceşte, nu intră, însă, prin natura cuprinsului, în îndeletnicirile obişnuite unui copil de 14 ani.

La 16 ani Negruzzi compune poemul *Memnon*, inspirat dintr'o nuvelă filozofică a lui Voltaire, cunoscută într'o traducere grecească; semn iarăşi de timpurie maturitate intelectuală.

In formaţia culturii sale găsim, mai întâi, cunoaşterea limbii şi literaturii elenice. La vârsta de 12 ani, înainte de a putea citi româneşte, el citise pe Homer, pe Euripide, ba chiar se îndeletnicise şi cu prozodia lui Homer din bunul tratat al lui Herodian. Pe lângă limba elenă, se adăuga, firește, şi cunoaşterea limbii greceşti, indispensabilă unui fiu de boer, în acele timpuri. Tot pe atunci, adică înainte de 1821 — începuse tânărul Negruzzi să înveţe şi limba franceză, în care nu avea să se desăvârşească decât ceva mai târziu, când vijelia anului 1821 îl aruncase în Basarabia

dacoromanica.ro

Primele lui încercări literare — cel puțin cunoscute — ne vin, după cum știm, din epoca șederii lui acolo. Sunt traduceri, în genere, din opere franțuzești, din text grecesc, afară doar de *Moraliceşti haractiruri*, operă neogreacă. Că Negruzzi nu traducea deadreptul după textul francez, se știe, între altele, și din faptul că poemul *Memnon*, scris câțiva ani mai târziu, e o „istrioară alcătuită de Voltaire, iar acum tălmăcită de pe limba grecească în stihuri de Costache Negruzzi". — E vorba de traducerea lui Evghenie Vulgaris.

In Basarabia, Negruzzi învață și rusește, cel puțin atât ca să se folosească de literatura rusească, pentru a puteà traduce din Puschin și apoi din Antioh Cantemir, împreună cu Alecu Donici originar din Basarabia.

Cunoștința acestor limbi și literaturi e la temelia culturii lui Negruzzi; dintre toate, firește, influența cea mai covârșitoare a exercitat-o literatura franceză atât de bogată. Primele traduceri, din manuscrisul Academiei, sunt, în genere, produse ale acestei literaturi, cum e piesa lui Lesage, *Crispin, rivalul stăpânului său* și *Memnon* al lui Voltaire. Din motive identice putem pune tot în răstimpul acesta și câteva traduceri în versuri după fabulele Lafontaine, Pesellier, Grécourt, D'Erbigny, pe care le-am publicat în *Convorbiri* după foile volante din posesiunea lui Iacob Negruzzi. Impreună cu puținele scene din „*Femmes Savantes*" ale lui Molière, de mai târziu, sunt singurele urme ale înrâuririi literaturii franceze mai vechi — din veacul al XVII și XVIII — asupra scriitorului nostru.

Curând după aceia Negruzzi avea să fie câștigat de romantismul epocei.

Cea dintâi lucrare *tipărită* a lui Negruzzi e traducerea melodramei *Trente ans ou la vie d'un joueur* a lui Victor

dacoromanica.ro

Ducange şi M. Dinaux atât de slabă, ilizibilă azi, dar în gustul timpului. Puţin apoi el îşi îndreaptă osteneliile, mai ales, spre Victor Hugo, capul recunoscut al şcoalei romantice, lucru de reţinut. Influenţa cea mai covârşitoare asupra literaturii noastre o avea atunci dulcele şi visătorul Lamartine, uşor de tălmăcit sau de imitat. Eliade tradusese un şir din vaporoasele lui Meditaţii: *Singurătatea* (1826), *Suvenirul* (1826), *Seara* (1828), *Desnădăjduirea, Provedinţa la om* (1827), *Lacul* (1829), *Rugăciunea de seară* (1828), *Toamna* (1830), *Războiul* (1829)[1])... Grigore Alexandrescu publicase în ediţia din 1832 două traduceri din Lamartine, *Intristare* şi *Fluturele*, şi, ceeace e şi mai însemnat şi mai cumpănitor, cele cinci elegii ale acestei ediţii poartă urmele unei evidente inspiraţii lamartiniene. Am puteà urmări şi mai departe influenţa lui Lamartine. Deşi nu mai puţin cunoscut, Victor Hugo era, totuşi, mai puţin tradus şi imitat. Abia un Eliade, un Stamate sau un Boliac ne-au dat câte ceva dintr'însul. Mai sonor, mai colorat, şi de o invenţie verbală mult mai mare decât cea a lui Lamartine, el erà şi mai greu de tradus şi mai străin poate de înţelegerea noastră.

E caracteristică, deci, preferinţa statornică a lui Negruzzi pentru Victor Hugo. Cea dintâi încercare a lui e o localizare: *„Uriaşul Daciei"* (1836) după *Le Géant*, apoi *Dervişul (Curier de ambe sexe*, 1837 period I. No. 7). Curând după aceia publică traducerea dramelor *Maria Tudor* şi *Angelo* (1837), iar mai apoi, în 1839, în foiletonul *Albinei*, traducerea a 14 balade ale lui Victor Hugo, lucrare într'adevăr meritoasă, căreia i s'ar fi cuvenit o mai mare atenţie.

---

1) Adunate în *Meditaţii poetice dintr'ale lui A. dela Martin*. Traduse şi alăturate cu alte bucăţi originale prin D. I. Eliade, 1830.

dacoromanica.ro

Indreptarea lui Negruzzi către isvoare de inspiraţie naţională se poate dată cu poemul *Aprodul Purice* cu un subiect luat de cronicarul Neculce. Prima ediţie a poemului apăru în 1837. „Acest anecdot, zice însă Negruzzi în prefaţă, pomenit de Vornicul Ureche în hronicul său, face parte dintr'un poem intitulat *Ştefaniada*. Acel poem s'a prăpădit şi nici nu mai gândeam la el, când am găsit fragmentul acesta păstrat la un prieten". Reţinem din aceste rânduri, mai întâiu, intenţia lui Negruzzi de a compune un poem mai mare istoric, servindu-se de isvoarele cronicilor, iar, în al doilea rând, din faptul că poemul fusese părăsit şi aproape uitat, tragem concluzia că trebue să fi fost compus cel puţin între 1830—35.

Pe când, de pildă, Asachi imită pe Horaţiu, Petrarca sau pe Osian, interesul lui Negruzzi se îndrepta spre cronicile moldoveneşt'. S'a spus de multe ori că dragostea lui pentru cronicari i s'a trezit, mai ales, prin îndemnul lui Kogălniceanu. La întoarcerea acestuia în ţara, la 1838, Negruzzi publicase, însă, pe *Aprodul Purice*

Influenţa chiar din început a lui Kogălniceanu se cuvine a fi înlăturata; trebue să mergem mai departe pentru a află adevărata înrâurire; sa o căutăm anume în literatura romantică a timpului.

Romantismul, se ştie, strămutase punctul de greutate al literaturii din *raţiune* — idealul artei clasice — în sensibilitate şi imaginaţie. Nicăeri imaginaţia nu se alimentează mai bine decât în trecut. Scriitorii romantici se îndreptară în chip firesc spre dânsul, spre romanul istoric: de aici succesul fulgerător al lui Walter Scott, de a cărui influenţă se resimţi şi literatura franceză.

Intre 1820—1830 romanul istoric luă în Franţa o desvoltare neaşteptată. Din Aprilie până în August 1822, apărură 150 de romane[1]). „Ils pullulent, zicea Taine,

1) In privinţa amănuntelor, cf. Louis Maigron: Le *roman his-*

dacoromanica.ro

comme les volées d'insectes éclos un jour d'été dans la végétation surabondante".

Marele romancier scoțian era eroul zilei. Traducerile romanelor sale se desfăceau în ediții numeroase. Toată lumea cerea literatura lui Walter Scott. „Du Walter Scott! du Walter Scott!" striga H. Patin în *Revue Encyclopédique* (XVIII, p. 331, 1828).

Tânăr încă, dar destul de cunoscut, Victor Hugo era

„Bornons nous à méditer sur ce singulier Walter Scott,

„Bornons nous à méditer sur ce singulier Walter Scott, scria el în 1823, qui a su puiser aux sources de la nature et de la vérité un genre inconnu qui est nouveau par ce qu'il se fait aussi ancien qu'il le veut, dont les compositions allient à la minutieuse exactitude des chroniques la majestueuse grandeur de l'histoire et l'intérêt pressant du roman; génie puissant et curieux qui devine le passé; pinceau vrai qui trace un portrait fidèle d'après une ombre confuse et nous force à reconnaître même ce que nous n'avons pas vu, esprit flexible et solide qui s'empreint du cachet particulier de chaque siècle et de chaque pays comme une cire molle et conserve cette empreinte pour la posterité, comme un bronze indélébile".

Din brazda trasă de Walter Scott, răsări, așà dar, deodată o bogată literatură de imaginație, pitorească, îndreptată mai ales asupra evului mediu, necercetat încă, și atât de bogat în poezie sălbatică, nouă.

In mijlocul acestei înfloritoare literaturi, se ridicară opere tinere și azi, ca, de pildă, romanul *Cinq-Mars* al lui Alfred de Vigny (1826), în care ni se zugrăvește istoria

---

torique à l'époque romantique. Essai sur l'influence de Walter Scott, Paris, Hachette, 1893.

dacoromanica.ro

unei conjurații pe timpul lui Ludovic al XIII-lea, plin de coloare locală nu numai în descripție, nu numai exterioară deci, ci într'un dialog vioi și imitând uneori chiar limba timpului.

Veniră apoi celebrele *Scènes historiques* ale lui Vitet, puternice în conciziunea lor căutată: fragmente de adevărată istorie puse în scene neuitate ca în *Barricades, Etats de Blois, Scènes de la Ligue, le Retour de Vincennes.*

Prin influența lui Walter Scott, Balzac însuș avea să scrie *Les Chouans ou la Bretagne en 1799* și Balzac era una din admirațiile lui Costache Negruzzi.

Cel care aveà să dea, însă, cea mai mare strălucire romanului istoric francez e Prosper Mérimée, cunoscut la noi și prețuit și de scriitorul nostru.

Mérimée se încercase încă de mult în acest gen, chiar în al său *Théâtre de Clara Gazul,* în care puternica scenă istorică *Jacquerie* datează din 1828. In 1829 publică *Chronique du temps de Charles IX,* ieșită sub nemijlocita influență a celebrelor *Waverley Novels* ale marelui Scoțian. O întreagă epocă, epoca războaielor religioase și a însângeratei nopți a Sfântului Bartolomeu, e evocată în acest roman împărțit în capitole deslegate — *les Reîtres, les Jeunes Courtisans, le Converti, le Sermon,* etc. — tot așa după cum Negruzzi aveà să împartă pe *Alexandru Lăpușneanu* în adevărate mici drame... De acest roman a fost, desigur, mai mult influențat.

Vasta literatură născută depe urma lui Walter Scott era cu atât mai înfloritoare cu cât intră în marele curent romantic, iubitor de pitoresc, de poezie medievală și de orice formă de artă națională.

Influența acestei literaturi cu anumite tendințe s'a simțit și la noi deșteptând un viu interes pentru istoria națională pentru cronicele pline de elemente dramatice. Era

dacoromanica.ro

foarte firesc ca Negruzzi să se încerce în acest gen, de timpuriu, în *Aprodul Purice,* pentru a ne da apoi pe *Alexandru Lăpuşneanu.*

Crescut în acelaş naţionalism, prin înrâurirea culturii germane, Kogălniceanu nu făcuse decât să-l îndemne de a insista în literatura istorică, în timp ce el singur pregătià editarea cronicarilor noştri.

Astfel stă adevărul.

Negruzzi nu are numai meritul de a fi încercat să dea viaţă istoriei naţionale, de a fi luat epizoade din cronicile moldoveneşti şi, mai ales, de a fi creat pe *Alexandru Lăpuşneanu;* el mai are şi meritul de a fi fost unul dintre cei dintâi cunoscători şi preţuitori ai literaturii populare.

Nu vom ridica aici discuţia obişnuită pentru a şti dacă-i revine lui Alecu Russo sau lui Alecsandri cinstea de a fi descoperit marele tezaur al folclorului românesc.

Insemnătatea poeziei populare se găseşte arătată şi în *Predoslavia* cronicei stolnicului C. Cantacuzino, după cum ne indică d. Iorga într'un articol din *Prinosul d-lui D. A. Sturdza.* Asachi afirmă într'un foileton din *Gazeta de Moldavia* (1852) că şi el se îndeletnicise cu adunarea poeziilor populare încă din 1822; culegerea lui a pierit, însă, în focul din 1827 [1]).

Cât despre Negruzzi, până acum i se recunoşteà meritul de a fi participat la avântul pornit pentru adunarea cântecelor populare, prin cunoscutul său articol *Cântece populare ale Moldovei,* publicat în *Dacia literară,* din 1840, sub influenţa lui Alecu Russo, admiratorul entuziast al producţiunilor populare.

Articolul căminarului Iord. Mălinescu din *Foaia pen-*

1) No. 20, din 17 Martie, pag. 77.

dacoromanica.ro

tru inimă, minte și literatură (No. 13 din 30 Martie 1842) ne aruncă o nouă lumină asupra chestiunii. Din el vedem că Negruzzi îi trimisese încă din Noemvrie 1838 *trei doine*, care numai din întâmplare n'au apărut decât în 1842. Prima e o compoziție proprie cu prea puține versuri populare; cea de a treia „*Marșul lui Dragoș*" e iarăși pe deantregul opera lui Negruzzi; cea de a doua însă:

De când eram încă mic
Doina știu și doina zic
Și cu doina mă plătesc
Ca de o zi de boieresc.

e cu mult mai în spiritul popular. Tragem concluzia că, dacă nu făcea folclor în chip pasionat, prețuind poeziile populare, Negruzzi se încercase chiar să imite aceste poezii încă din 1838. Se știe, pe dealtă parte, ca Alecu Russo n'a venit în țară decât prin Decembrie 1838, și nu s'a apucat să adune folclor decât în 1839. Vasile Alecsandri nu s'a întors în țară decât în 1839. Fără a fi un culegător de folclor, Negruzzi a fost, așa dar, prețuitorul lui dincolo de orice influență a lui Alecu Russo și Vasile Alecsandri, cei doi ctitori ai folclorului: punct ce trebuia stabilit, după cum s'a stabilit și faptul că Negruzzi s'a îndreptat asupra cronicilor pentru a găsi izvoare de inspirație, din propriul său îndemn și nu prin influența lui Kogălniceanu.

Amândouă tendințele naționaliste se limpeziră și mai mult în 1840, în epoca *Daciei literare* dominată de marele suflet al lui Kogălniceanu. Aici își scrie Negruzzi cunoscutul său articol *Cântece populare ale Moldaviei* cu o clasificare a lor (alte clasificări făcuseră și Russo și Alecsandri): cântece ostășești sau istorice, cântece religioase, cântece de dragoste și de nuntă, cântece voinicești...

Din aceiași iubire pentru poezia populară a scris și ar-

dacoromanica.ro

ticolul *Cântec vechiu, (Foaia pentru inimă, minte şi literatură,* No. 23, 1843), cu un cântec popular privitor la Domnul Cantemir.

Am insistat mai mult, în aceste pagini finale, asupra meritului lui Negruzzi de a se fi folosit de izvoarele naţionale ale cronicarilor, înainte de influenţa lui Kogălniceanu, şi de a fi preţuit poeziile noastre populare, înaintea lui Alecu Russo şi Vasile Alecsandri, pentrucă nu fusese pus încă într'o lumină suficientă. Adevăratul lui merit este, însă, de a fi avut *talent.* Prin el ne-a creat proza literară, ne-a dat un model de nuvelă istorică şi s'a răspândit în horbota subţire a scrisorilor sale impresioniste. Prin talent, el nu e numai o figură de însemnătate istorică şi culturală, — ca Asachi, de pildă — ci de.o însemnătate actuală.

Căutând, după această lungă cercetare, să evocăm chipul lui Negruzzi, nu ne răsare înaintea ochilor decât tânăr. Când a murit, aveà, totuşi, 60 de ani şi au trecut de atunci mai bine de şaptezeci... A rămas însă tânăr: oacheş, smolit la faţă, cu părul rar. Povesteşte anecdote, istorii de vânătoare. De buzele lui spirituale atârnă atenţia tuturor. E într'o cameră scundă, învăluit într'un nor de fum ca un zeu olimpic. La intrare nu se vede nimic; norul e atât de gros „de l'ai fi putut tăià cu un cuţit"... Când ochii ţi se deprindeau, zăreai în fund, şezând greceşte pe sofa, un om bine legat, stând de vorbă cu Kogălniceanu. Alături, feciorul aştepta în picioare. Când boerul băteà din palme, feciorul umpleà un nou ciubuc, îl puneà în gură trăgând câteva fumuri de încercare, apoi îl treceà stăpânului [1])....

Obiceiuri de boer bătrân... Şi, totuşi, nu ni-l putem în-

1) După comunicarea verbală a lui Iacob Negruzzi.

dacoromanica.ro

chipul astfel. De unde vine că pe unii oameni îi vedem numai bătrâni iar pe alţii numai tineri? Cine şi-ar putea închipui un Asachi fără plete de moşneag, fără groasa lui musteaţă albă? Asachi a fost, totuşi, şi tânăr. La douăzeci de ani a iubit Cetatea eternă şi a cântat pe Bianca lui în versuri armonioase... Eliade e „bătrânul Eliade", părintele literaturii române. Nu-l poţi vedea altfel decât cu masivul lui cap leonin încărunţit. Cu tot creştetul lui pleşuv şi nins, Alecsandri e tânăr, e „veşnic tânăr şi ferice".

In afară de icoana trupească mai e şi o icoană morală, desprinsă din întreaga fiinţă a unui om. Sunt tineri bătrâni, şi unii bătrâni rămân totdeauna tineri. Sunt copii, cărora o maturitate de simţire sau de gândire le încovoae fruntea: Grigore Alexandrescu şi Eminescu, de pildă. Nu sunt bătrâni, ci prematuri. Dela întâiul pas, s'au uitat rototitor în lume cu un zâmbet grav. Alecsandri şi Negruzzi au păşit râzând; până la urmă au rămas senini, primitori, glumeţi.

Literatura lui Negruzzi e o literatură sociabilă. Dela povestitor la cititor se răsuceşte un fir de simpatie. Ea are una din însuşirile cele mai rare: simplicitatea cordială. Scriitorul nu vrea să impresioneze. Nu ne socoate nici prea jos, nici prea sus. Cu unii oameni te simţi dintr'odată bine. Dela rostirea câtorva cuvinte îţi devin prieteni vechi. Mare ştiinţă a vieţii de a deschide cu lesnuciune porţile inimilor! Ţinând să-i placă, Negruzzi se pune la nivelul cititorului. Nu vrea să-l admire, ci să-l înţeleagă şi să-l iubească; pentru aceasta îl iubeşte el mai întâiu... De aici, farmecul literaturii lui cordiale...

*

A fost şi a rămas veşnic tânăr, spiritual, uşor şi cu ceva de diletant. Mulţi îl privesc şi azi cu un aer de superioritate ca pe un diletant simpatic, la care nu te poţi opri

dacoromanica.ro

prea mult... Bărbaţii importanţi şi gravi nu se scoboară la frivolităţi.

Negruzzi diletant?

Da şi nu...

Diletant era în calitatea lui de artist ce iubeşte mai multe lucruri deodată, cătând însă sub înfăţişări felurite numai frumosul unduios şi schimbător. N'a fost un om de ştiinţă, n'a fost un filolog sau un apostol. A făcut de toate: poezii, nuvele sau teatru. Fără să izbutească în totdeauna, şi-a revărsat multilateral neastâmpărul creaţiei. Făcând mai multe lucruri, nu înseamnă însă că n'a avut o *convingere*. N'a fost diletant în înţelesul acesta. Ori unde, a pus şi dragoste şi artă, ba şi o nebănuită pregătire. La vârsta de 13 ani, el aşternea pe hârtie, cu slova lui citeaţă, traduceri din Le Sage, din franţuzeşte şi greceşte; oprindu-şi mintea lui de copil asupra unui tratat de morală *Moraliceşti haractiruri*", îl traduceà din greceşte; la 16 ani, compunea un mare poem filozofic de patru sute de versuri „*Memnon*" după o nuvelă a lui Voltaire, citită în greceşte; la 28 ani scria poemul epic „*Aprodul Purice*" şi traducea, în versuri acceptabile, baladele lui Victor Hugo; la 32 de ani dădea la lumină cea mai reuşită nuvelă istorică: *Alexandru Lăpuşneanu*.

Şi, totuşi, e privit ca un diletant!

Diletant, omul hrănit de literatura clasică, cunoscătorul literaturii franceze şi ruseşti, diletant, scriitorul care a fixat în linii atât de sobre şi sigure una din figurile cele mai epice ale istoriei noastre! Pentru ce? Pentru că a avut arta de a-şi ascunde lunga pregătire, încercările numeroase, de sub bolta Academiei Române. Pentru că şi-a arătat gestul, ascunzându-şi sforţarea ca o floare ceşi arată corola fără a-şi arăta şi ascensiunea sevei din pământul negru. Pentru că a fost plin de voe bună, înăbuşind afectarea. Pentru că a fost simplu — mare

dacoromanica.ro

artă! — cu un aer de scepticism, cât se cuvine între oameni bine crescuţi, dar nu fără convingere în afirmaţiile lui; nu a tiranizat pe nimeni cu ele. A spus, a zâmbit şi a trecut mai departe. A fost un om de salon, fără ochelari petrecuţi pe după ureche, fără dicţionare prăfuite aruncate în capul cititorului... Convingerile lui în problemele limbii au biruit împotriva greoilor filologi. Şi le-a exprimat, totuşi, sub o formă uşoară, glumeaţă, cu bun simţ. Credea însă în ce spuneà... Diletantismul simplicităţii şi al bunei cuviinţi. Părea că se joacă şi, fără să insiste, treceà la altceva, ceeace i s'a luat in nume de rău. Negruzzi scria cu condeiul şi nu cu pumnalul. A ştiut zâmbi în viaţă şi în literatură; a ştiut plăceà şi instruì; a ştiut spune o mulţime de lucruri de folos, cu sfiala că poate învăţà pe cineva. A făcut-o din modestie? Nu. A făcut-o, mai de grabă, din adâncul simţ al omului de lume, cu o înfrânare discretă în expresia convingerilor. Fireşte, când trebuià, în *Scrisori*, de pildă. Ştia însă să fie şi hotărît, fără ocoliri, sculptând mai mult decât scriind. Diletant, făuritorul lui Alexandru Lăpuşneanu! Diletant, scriitorul care a tăiat cu mâna sigură în marmura istoriei, desfăcând un bloc atât de trainic, o dramă în patru acte scurte şi energice!...

Avea numai 32 de ani când a pus începutul unui gen literar!... Proza noastră de imaginaţie isvorăşte din Alexandru Lăpuşneanu.

A mai fost şi un scriitor impresionist, împletind din firul de mătase al cuvintelor cea dintâi horbotă de proză literară. A fost însă când şi unde trebuia. Inteligenţă mlădioasă, şi-a întins aţele în toate ungherele. Şcrisorile lui sunt cele dintâi foiletoane impresioniste, un gen inexistent până atunci la noi. Şi în aceasta a fost un iniţiator.

dacoromanica.ro

TABLA DE MATERII

	Pag.
I. Viața lui Costache Negruzzi	7
II. Opera lui Costache Negruzzi	45
III. Omul	129
1. Atitudinea lui politică	131
2. Ideile lui în materie socială și culturală	139
3. Ideile lui în materie de limbă	157
IV. Scriitorul	171
I. Costache Negruzzi ca prozator	173
1. Nuvela melodramatică	175
2. Nuvela istorică	189
3. Scrisorile	211
II. Poetul	217
III. Autorul dramatic	225
V. Incheiere	233

dacoromanica.ro